พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๙
ตอนที่ ๑
พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย
มหาวารวรรค
ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
๑. มัคคสังยุต
อวิชชาวรรคที่ ๑
อวิชชาสูตร
ว่าด้วยอวิชชาและวิชชาเป็นหัวหน้าแห่งอกุศลและกุศล

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:- สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิก- *เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า.

[๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อวิชชาเป็นหัวหน้าในการยังอกุศลธรรมให้ถึงพร้อมเกิดร่วม กับความไม่ละอายบาป ความไม่สะดุ้งกลัวบาป ความเห็นผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ไม่รู้แจ้ง ประกอบ

ด้วยอวิชชา ความดำริผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความเห็นผิด
เจรจาผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความดำริผิด
การงานผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้เจรจาผิด
การเลี้ยงชีพผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ทำการงานผิด พยายามผิดย่อมเกิด
มีแก่ผู้เลี้ยงชีพผิด ระลึกผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้พยายามผิด
ตั้งใจผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ระลึกผิด.

[๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนวิชชา
เป็นหัวหน้าในการยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เกิด
ร่วมกับความละอายบาป ความสะดุ้งกลัวบาป ความเห็นชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้รู้แจ้ง
ประกอบด้วย
วิชชา ความดำริชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความเห็นชอบ
เจรจาชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความดำริชอบ
การงานชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้เจรจาชอบ
การเลี้ยงชีพชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้ทำการงานชอบ พยายาม
ชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้เลี้ยงชีพชอบ ระลึกชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้พยายามชอบ
ตั้งใจชอบย่อมเกิด
มีแก่ผู้ระลึกชอบ แล.

จบ สูตรที่ ๑

อุปัฑฒสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น

[๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวศักยะชื่อสักระ
ในแคว้น
สักกะของชาวศากยะทั้งหลาย ครั้งนั้น
ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี
นี้เป็นกึ่งหนึ่งแห่งพรหมจรรย์

เทียวนะ พระเจ้าข้า.

[๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้น เธออย่างได้
กล่าวอย่างนั้น ก็ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว ดูกร
อานนท์ อันภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบ
ด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๖] ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรอานนท์ ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ย่อมเจริญสัมมาสังกัปปะ ... สัมมาวาจา ... สัมมากัมมันตะ ... สัมมาอาชีวะ ... สัมมาวายามะ ...
สัมมาสติ ... สัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกร
อานนท์ ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อม
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

[๗] ดูกรอานนท์ ข้อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์
ทั้งสิ้นทีเดียวนั้น พึงทราบโดยปริยายแม้นี้ ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจาก
ชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากมรณะ ผู้มี
โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากโสกะ ปริเทวะ

ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร ดูกรอานนท์ ข้อว่า ความเป็นผู้มี
มิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียวนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

สารีปุตตสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดีเป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น

[๘] สาวัตถีนิทาน ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น
เทียวนะ พระเจ้าข้า.

[๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถูกละ ถูกละ สารีบุตร ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี
มีเพื่อนดี นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวัง
ข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๐] ดูกรสารีบุตร ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรค
ประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกร
สารีบุตร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรค

ประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

[๑๑] ดูกรสารีบุตร ข้อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้เป็นพรหม-
*จรรย์ทั้งสิ้น นั้นพึงทราบโดยปริยายแม้นี้ ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจาก
ชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากมรณะ ผู้มี
โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากโสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส อุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร ดูกรสารีบุตร ข้อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี
มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

พราหมณสูตร

อริยมรรคเรียกชื่อได้ ๓ อย่าง

[๑๒] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร
เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ได้เห็นชาณุสโสณีพราหมณ์ออกจากพระนครสาวัตถี ด้วยรถ
เทียมด้วยม้าขาวล้วน ได้ยินว่า ม้าที่เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนรถ
ขาว เชือกขาว ด้ามประตักขาว ร่มขาว ผ้าโพกขาว ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว พัดวาลวิชนีที่
ด้ามพัดก็ขาว ชนเห็นท่านผู้นี้แล้ว พูดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยานประเสริฐหนอ รูป
ของยานประเสริฐหนอ ดังนี้.

[๑๓] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีแล้ว เวลาปัจฉาภัต

กลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ของประทาน
พระวโรกาส เวลาเช้า ข้าพระองค์นุ่งแล้ว
ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี
ข้าพระองค์เห็นชาณุสโสณีพราหมณ์ออกจากพระนครสาวัตถี
ด้วยรถม้าขาวล้วน ได้ยินว่า ม้าที่
เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนรถขาว เชือกขาว
ด้ามประตักขาว ร่มขาว
ผ้าโพกขาว ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว พัดวาลวิชนีที่ด้ามก็ขาว
ชนเห็นท่านผู้นี้แล้ว พูดอย่างนี้ว่า
ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยานประเสริฐหนอ รูปของยานประเสริฐหนอ
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
พระองค์อาจทรงบัญญัติยานอันประเสริฐในธรรมวินัยนี้ได้ไหมหนอ?

[๑๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ อาจบัญญัติได้
คำว่ายานอันประเสริฐ
เป็นชื่อของอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เอง เรียกกันว่า พรหมยานบ้าง
ธรรมยานบ้าง รถ
พิชัยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้าง.

[๑๕] ดูกรอานนท์ สัมมาทิฏฐิบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
มีการกำจัดราคะ
เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๖] ดูกรอานนท์ สัมมาสังกัปปะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๗] ดูกรอานนท์ สัมมาวาจาที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๘] ดูกรอานนท์ สัมมากัมมันตะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.
[๑๙] ดูกรอานนท์ สัมมาอาชีวะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.
[๒๐] ดูกรอานนท์ สัมมาวายามะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.
[๒๑] ดูกรอานนท์ สัมมาสติที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ
เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.
[๒๒] ดูกรอานนท์ สัมมาสมาธิที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัด
ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.
[๒๓] ดูกรอานนท์ ข้อว่า ยานอันประเสริฐ
เป็นชื่อของอริยมรรคประกอบด้วย
องค์ ๘ นี้เอง เรียกกันว่า พรหมยานบ้าง ธรรมยานบ้าง
รถพิชัยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้าง นั้น
พึงทราบโดยปริยายนี้แล.
พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า
[๒๔] อริยมรรคญาณนั้นมีธรรม คือ ศรัทธากับปัญญาเป็นเอก มีศรัทธา
เป็นทูบ มีหิริเป็นงอน มีใจเป็นเชือกชัก มีสติเป็นสารถีผู้ควบคุม
รถนี้มีศีลเป็นเครื่องประดับ มีญาณเป็นเพลา มีความเพียรเป็นล้อ
มีอุเบกขากับสมาธิเป็นทูบ ความไม่อยากได้เป็นประทุน กุลบุตร
ใดมีความไม่พยาบาท ความไม่เบียดเบียน และวิเวกเป็นอาวุธ
มีความอดทนเป็นเกราะหนัง กุลบุตรนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความเกษม

จากโยคะ พรหมยานอันยอดเยี่ยมนี้ เกิดแล้วในตนของบุคคลเหล่าใด บุคคลเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์ ย่อมออกไปจากโลกโดยความแน่ใจว่า มีชัยชนะโดยแท้.

จบ สูตรที่ ๔

กิมัตถิยสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อกำหนดรู้ทุกข์

[๒๕] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุมากรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกถามพวกข้าพระองค์ อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเพื่อประโยชน์อะไร? พวกข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว จึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พวกเราอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกำหนดรู้ทุกข์ พวกข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว พยากรณ์อย่างนี้ชื่อว่ากล่าวตามพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ไม่กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกไรๆ จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชนพึงติเตียนได้ละหรือ.

[๒๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชางเถิด พวกเธอถูกถามอย่างนั้นแล้ว พยากรณ์อย่างนั้น ชื่อว่ากล่าวตามคำที่เรากล่าวไว้แล้ว ไม่กล่าวตู่เราด้วยคำไม่จริง พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกไรๆ จะไม่ถึงฐานะอันวิญญูชนพึงติเตียนได้

เพราะพวกเธออยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในเรา เพื่อกำหนดรู้ทุกข์.

[๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามพวกเธออย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็หนทางมีอยู่หรือ ปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นมีอยู่หรือ? พวกเธอถูกถาม อย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย หนทางมีอยู่ ปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นมีอยู่.

[๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็หนทางเป็นไฉน ปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์เป็นไฉน.

อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เป็นหนทาง นี้เป็น ปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอถูกถามอย่างนั้นแล้ว พึงพยากรณ์แก่ พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยพรหมจรรย์และที่สุดพรหมจรรย์

[๒๙] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน ที่สุดแห่ง พรหมจรรย์เป็นไฉน?

[๓๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมา ทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเป็นพรหมจรรย์ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ

นี้เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๖

ภิกขุสูตรที่ ๒

ความกำจัดราคะ เป็นชื่อนิพพานธาตุ

[๓๑] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ความกำจัดราคะ ความกำจัดโทสะ ความกำจัดโมหะ ดังนี้ คำว่า ความกำจัดราคะ ความกำจัดโทสะ ความกำจัดโมหะ นี้เป็นชื่อแห่งอะไรหนอ? พระผู้มีพระภาค ตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ คำว่า ความกำจัดราคะ ความกำจัดโทสะ ความกำจัดโมหะ นี้เป็นชื่อ แห่งนิพพานธาตุ เพราะเหตุนั้น จึงเรียกว่าธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ.

ความสิ้นราคะ ชื่อว่าอมตะ

[๓๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้า แต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อมตะๆ ดังนี้ อมตะเป็นไฉน? ทางที่จะให้ถึงอมตะเป็นไฉน?

พ. ดูกรภิกษุ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่าอมตะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเรียกว่าทางที่จะให้ถึง อมตะ.

จบ สูตรที่ ๗

วิภังคสูตร

อริยมรรค ๘

[๓๓] สาวัตถีนิทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราจักแสดง จักจำแนกอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง
อริยมรรคนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว
ภิกษุพวกนั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ
สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.
[๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาทิฏฐิเป็นไฉน? ความรู้ในทุกข์ ในทุกขสมุทัย
ในทุกขนิโรธ ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ.
[๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสังกัปปะเป็นไฉน? ความดำริในการออกจากกาม
ความดำริในอันไม่พยาบาท ความดำริในอันไม่เบียดเบียน
นี้เรียกว่าสัมมาสังกัปปะ.
[๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาวาจาเป็นไหน? เจตนาเครื่องงดเว้นจากพูดเท็จ
พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา.
[๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมากัมมันตะเป็นไฉน? เจตนาเครื่องงดเว้นจากปาณา-
*ติบาต อทินนาทาน จากอพรหมจรรย์ นี้เรียกว่า สัสมากัมมันตะ.
[๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาอาชีวะเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละการ
เลี้ยงชีพที่ผิดเสีย สำเร็จชีวิตอยู่ด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ.
[๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาวายามะเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังฉันทะ
ให้เกิด พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อมิให้อกุศลธรรมอันลามก
ที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด

บังเกิดขึ้น พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งมั่น ไม่ฟั่นเฟือน
เพิ่มพูน ไพบูลย์ เจริญ บริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ.

[๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสติเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึง
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
เนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย นี้
เรียกว่า สัมมาสติ.

[๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสมาธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม
สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เธอบรรลุทุติย-
*ฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตก
วิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วย
นามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มี
อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เธอบรรลุจตุตถฌาณ ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์

และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ นี้เรียกว่าสัมมาสมาธิ.

จบ สูตรที่ ๘

สุภสูตร

มรรคภาวนาที่ตั้งไว้ผิดและตั้งไว้ถูก

[๔๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาลีหรือเดือยข้าว
ยวะที่บุคคลตั้งไว้ผิด มือหรือเท้าย่ำเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห้อเลือด
ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเดือยบุคคลตั้งไว้ผิด ฉันใดก็ดี ภิกษุนั้นแล
ก็ฉันนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้งด้วยความเห็น
ที่ตั้งไว้ผิด ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ผิด ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะ
ความเห็นตั้งไว้ผิด.

[๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาลีหรือเดือยข้าวยวะที่บุคคลตั้ง
ไว้ถูก มือหรือเท้าย่ำเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห้อเลือด ข้อนี้เป็นฐานะที่มี
ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเดือยบุคคลตั้งไว้ถูก ฉันใดก็ดี ภิกษุนั้นแล ก็ฉันนั้นเหมือนกัน
จักทำลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้งด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการ
เจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูก ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความเห็นตั้งไว้ถูก.

[๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุจักทำลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิด จักทำนิพพาน

ให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูกอย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุจักทำลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้
ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูก อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

นันทิยสูตร

ธรรม ๘ ประการ เป็นเหตุให้ถึงพระนิพพาน

[๔๕] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้นแล นันทิยปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ธรรมเท่าไรหนอแล
ที่บุคคลเจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพาน
เป็นที่สุด?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรนันทิยะ ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด ธรรม ๘ ประการ
เป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรนันทิยะ ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญ
แล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด.

[๔๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นันทิยปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิตของ
พระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคดม ท่านพระโคดมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย
เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปไว้ใน
ที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าพระองค์ขอถึงท่านพระโคดม กับทั้งพระธรรม
และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกถึงสรณะ
จนตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อวิชชาวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อวิชชาสูตร ๒. อุปัฑฒสูตร ๓. สาริปุตตสูตร ๔. พราหมณสูตร ๕. กิมัต-
*ถิยสูตร ๖. ภิกขุสูตรที่ ๑ ๗. ภิกขุสูตรที่ ๒ ๘. วิภังคสูตร ๙. สุภสูตร ๑๐. นันทิยสูตร

วิหารวรรคที่ ๒

วิหารสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัจจัยแห่งเวทนา

[๔๗] สาวัตถีนิทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่ตลอดกึ่งเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาต

ไปให้รูปเดียว ภิกษุทั้งหลายรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว
ในกึ่งเดือนนี้ไม่มีใครเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาค นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปถวายรูปเดียว.

[๔๘] ครั้งนั้น
พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้นโดยล่วงไปกึ่งเดือนนั้นแล้ว
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราแรกตรัสรู้
ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรม
อันใด เราอยู่แล้วโดยส่วนแห่งวิหารธรรมอันนั้น เรารู้ชัดอย่างนี้ว่า เวทนาย่อมมี
เพราะความ
เห็นผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นชอบเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะความดำริผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะ
ความดำริชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะเจรจาผิดเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะเจรจาชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะ
การงานผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะการงานชอบเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะเลี้ยงชีพผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะ
เลี้ยงชีพชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะพยายามผิดเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะพยายามชอบเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะความระลึกผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความระลึกชอบเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะความตั้งใจผิดเป็น
ปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทะเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะวิตกเป็นปัจจัย
บ้าง เพราะสัญญาเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะฉันทวิตกและสัญญายังไม่สงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันท-
*วิตกและสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะมีความพยายามเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง
และเมื่อถึงฐานะ
นั้นแล้วเป็นปัจจัยบ้าง.

จบ สูตรที่ ๑

วิหารสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัจจัยแห่งเวทนา

[๔๙] สาวัตถีนิทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า เราปรารถนาจะหลีกเร้น
อยู่ตลอด ๓ เดือน ใครๆ ไม่พึงเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปให้รูปเดียว ภิกษุ
ทั้งหลายรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้วใน ๓ เดือนนี้ ไม่มีใครเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปถวายรูปเดียว.

[๕๐] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้นโดยล่วงไป ๓ เดือนนั้นแล้ว
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราแรกตรัสรู้ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรม
อันใด เราอยู่แล้วโดยส่วนแห่งวิหารธรรมอันนั้น เรารู้ชัดอย่างนี้ว่า เวทนาย่อมมีเพราะความเห็น
ผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นผิดสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นชอบเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะความเห็นสงบชอบเป็นปัจจัยบ้าง ฯลฯ เพราะความตั้งใจผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความ
ตั้งใจผิดสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบสงบเป็น
ปัจจัยบ้าง เพราะฉันทะเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทะสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะวิตกเป็นปัจจัยบ้าง
เพราะวิตกสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะสัญญาเป็นปัจจัยบ้าง เพราะสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะ
ฉันทวิตกและสัญญายังไม่สงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทวิตกและสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะ
มีความพยายามเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง และเมื่อถึงฐานะนั้นแล้วเป็นปัจจัยบ้าง.

จบ สูตรที่ ๒

เสขสูตร

องคคุณ ๘ ของพระเสขะ

[๕๑] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้นแล
ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าพระเสขะๆ ดังนี้
ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? จึงจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิอันเป็นของพระเสขะ ฯลฯ ประกอบด้วยสัมมาสมาธิอัน
เป็นของพระเสขะ ดูกรภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล จึงจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ.

จบ สูตรที่ ๓

อุปปาทสูตรที่ ๑

ธรรม ๘ ประการ ย่อมมีเพราะการปรากฏแห่งพระตถาคต

[๕๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น
ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือสัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรม ๘ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิด
ขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบ สูตรที่ ๔

อุปปาทสูตรที่ ๒

ธรรม ๘ ประการ ย่อมมีเพราะพระวินัยของพระสุคต

[๕๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต
ธรรม ๘ ประการ

เป็นไฉน คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล อัน
บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต.

จบ สูตรที่ ๕

ปริสุทธิสูตรที่ ๑

ธรรม ๘ ประการ ย่อมเกิดเพราะความปรากฏแห่งพระตถาคต

[๕๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มี
กิเลสเครื่องยั่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏ
แห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ
สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเครื่องยั่วยวน
ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบ สูตรที่ ๖

ปริสุทธิสูตรที่ ๒

ธรรม ๘ ประการ ย่อมบริสุทธิ์เพราะวินัยของพระสุคต

[๕๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มี
กิเลสเครื่องยั่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของ
พระสุคต ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรม ๘ ประการนี้แล บริสุทธิ์ผุดผ่องไม่มีกิเลสเครื่องยั่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิด

ย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต.

จบ สูตรที่ ๗

กุกกุฏารามสูตรที่ ๑

มิจฉามรรค ว่าด้วยอพรหมจรรย์

[๕๖] ข้าพเจ้าได้สดับแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะอยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้นครปาฏลีบุตร

ครั้งนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ ได้ปราศรัยกับท่าน

พระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว

ได้ถามท่านพระอานนท์ว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า อพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ อพรหมจรรย์เป็นไฉน

หนอ? ท่านพระอานนท์ตอบว่า ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างไต่ถาม

ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า อพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ อพรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ?

อา. มิจฉามรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ มิจฉาทิฏฐิ ฯลฯ มิจฉาสมาธิ นี้แล

เป็นอพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๘

กุกกุฏารามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยพรหมจรรย์

[๕๗] ปาฏลิปุตตนิทาน. ภ. ท่านอานนท์ ที่เรียกว่าพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์

เป็นไฉนหนอ? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

อา. ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างไต่ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้

หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? ที่สุดของ
พรหมจรรย์เป็นไฉน?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

อา. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเป็น
พรหมจรรย์ ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ นี้เป็นที่สุดของพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๙

กุกกุฏารามสูตรที่ ๓
ว่าด้วยพรหมจรรย์และพรหมจารี

[๕๘] ปาฏลิปุตตนิทาน. ภ. ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์
เป็นไฉนหนอ? พรหมจารีเป็นไฉน? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

อา. ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างไต่ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้
หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? พรหมจารี
เป็นไฉน? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ

อา. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แล
เป็นพรหมจรรย์ บุคคลผู้ประกอบด้วยอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เรียกว่าเป็นพรหมจารี
ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ นี้เป็นที่สุดของพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ วิหารวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิหารสูตรที่ ๑ ๒. วิหารสูตรที่ ๒ ๓. เสขสูตร ๔. อุปปาทสูตรที่ ๑
๕. อุปปาทสูตรที่ ๒ ๖. ปริสุทธิสูตรที่ ๑ ๗. ปริสุทธิสูตรที่ ๒ ๘. กุกกุฏารามสูตรที่ ๑

มิจฉัตตวรรคที่ ๓

มิจฉัตตสูตร

ความเห็นผิด-ความเห็นถูก

[๕๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงมิจฉัตตะ (ความผิด) และสัมมัตตะ (ความถูก) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉัตตะเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉัตตะ.

[๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมัตตะเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมัตตะ.

จบ สูตรที่ ๑

อกุศลธรรมสูตร

อกุศลธรรม-กุศลธรรม

[๖๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอกุศลธรรมและกุศลธรรมแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อกุศลธรรมเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า อกุศลธรรม.

[๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุศลธรรมเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า กุศลธรรม.

จบ สูตรที่ ๒

ปฏิปทาสูตรที่ ๑

มิจฉาปฏิปทา-สัมมาปฏิปทา

[๖๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิปทาและสัมมาปฏิปทา

แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉาปฏิปทาเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิปทา.

[๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิปทาเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมาปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

ปฏิปทาสูตรที่ ๒
ว่าด้วยญายธรรม

[๖๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญมิจฉาปฏิปทาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ฟังญายธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติผิดเป็นตัวเหตุ ก็มิจฉาปฏิปทาเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญมิจฉาปฏิปทาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ยังญายธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติผิดเป็นตัวเหตุ.

[๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญสัมมาปฏิปทาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมยังญายธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติชอบเป็นตัวเหตุ ก็สัมมาปฏิปทาเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมาปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญสัมมาปฏิปทาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือ

บรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมยังญายธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติชอบเป็น
ตัวเหตุ.

จบ สูตรที่ ๔

อสัปปุริสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอสัตบุรุษ-สัตบุรุษ

[๗๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัตบุรุษและสัตบุรุษแก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความ
เห็นผิด ดำริผิด เจรจาผิด ทำการงานผิด เลี้ยงชีพผิด พยายามผิด ระลึกผิด ตั้งใจผิด
บุคคลนี้เรียกว่า อสัตบุรุษ.

[๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มี
ความเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ
ตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ.

จบ สูตรที่ ๕

อสัปปุริสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอสัตบุรุษและสัตบุรุษที่ยิ่งกว่า

[๗๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัตบุรุษและอสัตบุรุษที่ยิ่งกว่า
อสัตบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย จักแสดงสัตบุรุษและสัตบุรุษผู้ยิ่งกว่าสัตบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอ
ทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มี
ความเห็นผิด ฯลฯ ตั้งใจผิด บุคคลเหล่านี้เรียกว่า อสัตบุรุษ.

[๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัตบุรุษผู้ยิ่งกว่าอสัตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ ตั้งใจผิด รู้ผิด พ้นผิด บุคคลนี้เรียกว่า อสัตบุรุษผู้ยิ่งกว่า
อสัตบุรุษ.
[๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความ
เห็นชอบ ฯลฯ ตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ.
[๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัตบุรุษผู้ยิ่งกว่าสัตบุรุษเป็นไฉน? บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ ตั้งใจชอบ รู้ชอบ พ้นชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษผู้ยิ่ง
กว่าสัตบุรุษ.

จบ สูตรที่ ๖

กุมภสูตร

ธรรมเครื่องรองรับจิต

[๗๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อม
กลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก ฉันใด จิตก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่มีเครื่อง
รองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก.
[๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นเครื่องรองรับจิต อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เป็นเครื่องรองรับจิต.
[๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย
ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก ฉันใด จิตก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อม
กลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก.

จบ สูตรที่ ๗

สมาธิสูตร

ว่าด้วยสัมมาสมาธิอันประเสริฐ

[๘๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อม
ทั้งเหตุ พร้อมทั้งเครื่องประกอบแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุ พร้อมทั้งเครื่อง
ประกอบเป็นไฉน? คือความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ.

[๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความที่จิตมีอารมณ์เป็นอันเดียว ความที่จิตมีเครื่องประกอบ
ด้วยองค์ ๗ ประการเหล่านี้นั้น เรียกว่าสัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุบ้าง พร้อมทั้ง
เครื่องประกอบบ้าง.

จบ สูตรที่ ๘

เวทนาสูตร

เจริญอริยมรรคเพื่อกำหนดรู้เวทนา

[๘๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน?
คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ เวทนา ๓ ประการนี้แล.

[๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อ
กำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ
ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓
ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

อุตติยสูตร

เจริญอริยมรรคเพื่อละกามคุณ ๕

[๘๖] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น
ท่านพระอุตติยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้า
พระองค์หลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกแห่งใจอย่างนี้ว่า กามคุณ ๕ พระผู้มีพระภาค
ตรัสไว้แล้ว กามคุณ ๕ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วเป็นไฉนหนอ?

[๘๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละๆ อุตติยะ กามคุณ ๕ เหล่านี้ เรากล่าวไว้แล้ว
กามคุณ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปที่จะพึงรู้แจ้งได้ด้วยจักษุ น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่
น่ารัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนัด เสียงที่พึงรู้แจ้งด้วยหู ... กลิ่นที่พึงรู้แจ้งด้วยจมูก ... รสที่พึงรู้แจ้ง
ด้วยลิ้น ... โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่น่ารัก ยั่วยวน
ชวนให้กำหนัด ดูกรอุตติยะ กามคุณ ๕ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้แล้ว.

[๘๘] ดูกรอุตติยะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อละกามคุณ
๕ เหล่านี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจ
ชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อละกามคุณ ๕ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ มิจฉัตตวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ
๑. มิจฉัตตสูตร ๒. อกุศลธรรมสูตร ๓. ปฏิปทาสูตรที่ ๑ ๔. ปฏิปทาสูตรที่ ๒
๕. อสัปปุริสสูตรที่ ๑ ๖. อสัปปุริสสูตรที่ ๒ ๗. กุมภสูตร ๘. สมาธิสูตร

๙. เวทนาสูตร ๑๐. อุตติยสูตร.

ปฏิปัตติวรรคที่ ๔

ปฏิปัตติสูตร

ว่าด้วยมิจฉาปฏิบัติ-สัมมาปฏิบัติ

[๘๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติ และสัมมาปฏิบัติ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉาปฏิบัติเป็นไฉน? คือ ความเห็นผิด ฯลฯ ความ ตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติ.

[๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิบัติเป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความ ตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ.

จบ สูตรที่ ๑

ปฏิปันนสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ปฏิบัติผิด-ปฏิบัติชอบ

[๙๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้ปฏิบัติผิด และบุคคล ผู้ปฏิบัติชอบ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติผิดเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็น ผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ มีความตั้งใจผิด บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติผิด.

[๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติชอบเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ มีความตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติชอบ.

จบ สูตรที่ ๒

วิรัทธสูตร

ผลของผู้พลาดและผู้ปรารภอริยมรรค

[๙๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคล
เหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ให้ถึง
ความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

[๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ ความ
เห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
พลาดแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ให้ถึงความสิ้นทุกข์
โดยชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว อริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้น ย่อมให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

ปารสูตร

ธรรมเป็นเครื่องให้ถึงฝั่ง (นิพพาน)

[๙๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง (นิพพาน) จากที่มิใช่ฝั่ง (วัฏฏะ) ธรรม ๘ ประการ
เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ ธรรม ๘ ประการนี้แล ที่บุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มิใช่ฝั่ง.

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์

ต่อไปอีกว่า

[๙๘] ในพวกมนุษย์ ชนที่ถึงฝั่งมีจำนวนน้อย แต่หมู่สัตว์นอกนี้ ย่อมวิ่งไปตามฝั่งนั่นเอง ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามในธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ชนเหล่านั้นข้ามบ่วงมฤตยูซึ่งแสนยากที่จะข้ามไปถึงฝั่งได้ บัณฑิตพึงละธรรมฝ่ายดำเสียเจริญธรรมฝ่ายขาว ออกจากความอาลัย อาศัยธรรมอันไม่มีความอาลัยแล้ว พึงละกามเสีย เป็นผู้ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกังวล ปรารถนาความยินดีในวิเวก ที่สัตว์ยินดีได้ยาก บัณฑิตพึงยังตนให้ผ่องแผ้ว จากเครื่องเศร้าหมองจิต ชนเหล่าใดอบรมจิตดีแล้วโดยชอบในองค์เป็นเหตุให้ตรัสรู้ ไม่ถือมั่น ยินดีแล้วในความสละคืนความถือมั่น ชนเหล่านั้นเป็นผู้สิ้นอาสวะ มีความรุ่งเรือง ปรินิพพานแล้วในโลกนี้.

จบ สูตรที่ ๔

สามัญญสูตรที่ ๑
ว่าด้วยสามัญญะและสามัญญผล

[๙๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะ (ความเป็นสมณะ) และสามัญญผล (ผลแห่งความเป็นสมณะ) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สามัญญะ.

[๑๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญผลเป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า สามัญญผล.

จบ สูตรที่ ๕

สามัญญสูตรที่ ๒
ว่าด้วยสามัญญะและประโยชน์แห่งสามัญญะ

[๑๐๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะและประโยชน์แห่ง

สามัญญะแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สามัญญะ.

[๑๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งสามัญญะเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ ความ สิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งสามัญญะ.

จบ สูตรที่ ๖

พรหมัญญสูตรที่ ๑

ความเป็นพรหมและเป็นพรหมมัญญผล

[๑๐๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะ (ความเป็นพรหม) และพรหมัญญผล (ผลแห่งความเป็นพรหม) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมัญญะ.

[๑๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมัญญผลเป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า พรหมัญญผล.

จบ สูตรที่ ๗

พรหมัญญสูตรที่ ๒

ความเป็นพรหมและประโยชน์แห่งความเป็นพรหม

[๑๐๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะและประโยชน์ แห่งพรหมัญญะแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมัญญะ.

[๑๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งพรหมัญญะเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ
ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมัญญะ.

จบ สูตรที่ ๘

พรหมจริยสูตรที่ ๑

พรหมจรรย์และผลแห่งพรหมจรรย์

[๑๑๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจรรย์ และผลแห่งพรหม
จรรย์ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมจรรย์.

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผลแห่งพรหมจรรย์เป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล
สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า ผลแห่งพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๙

พรหมจริยสูตรที่ ๒

พรหมจรรย์และประโยชน์แห่งพรหมจรรย์

[๑๑๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจรรย์ และประโยชน์
แห่งพรหมจรรย์ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมจรรย์.

[๑๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งพรหมจรรย์เป็นไฉน? ความสิ้นราคะ
ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปฏิปัตติวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิปัตติสูตร ๒. ปฏิปันนสูตร ๓. วิรัทธสูตร ๔. ปารสูตร ๕. สามัญญสูตรที่ ๑ ๖. สามัญญสูตรที่ ๒ ๗. พรหมัญญสูตรที่ ๑ ๘. พรหมัญญสูตรที่ ๒ ๙. พรหมจริยสูตรที่ ๑ ๑๐. พรหมจริยสูตรที่ ๒

อัญญติตถิยวรรคที่ ๕

วิราคสูตร

ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะ

[๑๑๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อสำรอกราคะ.

[๑๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ทางมีอยู่หรือ? ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะมีอยู่หรือ? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ทางมีอยู่ ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะมีอยู่.

[๑๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทางเป็นไฉน? ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะเป็นไฉน?

อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เป็นทาง นี้

เป็นข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่
พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๑

สังโยชนสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละสังโยชน์

[๑๒๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
พึงถาม
เธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติ
พรหมจรรย์ในพระสมณ-
*โคดมเพื่อประโยชน์อะไร? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
เหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์
ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อละสังโยชน์.

จบ สูตรที่ ๒

อนุสยสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อถอนอนุสัย

[๑๒๑] ... ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อถอนอนุสัย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อัทธานสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อกำหนดรู้สังสารวัฏ

[๑๒๒] ... ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค
เพื่อกำหนดรู้สังสารวัฏอันยืดยาว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

อาสวสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อสิ้นอาสวะ

[๑๒๓] ... ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

วิชชาวิมุตติสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำให้แจ้งซึ่งวิชชาและวิมุตติผล

[๑๒๔] ... ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผลแห่งวิชชา และวิมุตติผล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

ญาณทัสสนสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อญาณทัสสนะ

[๑๒๕] ... ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อญาณทัสสนะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

อนุปาทาปรินิพพานสูตร

ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน

[๑๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่ออนุปาทาปรินิพพาน.

[๑๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้

ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ทางมีอยู่หรือ?
ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานมีอยู่หรือ? เธอ
ทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุ
ทั้งหลาย ทางมีอยู่ ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานมีอยู่.

[๑๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทางเป็นไฉน?
ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานเป็น
ไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ
ความตั้งใจชอบ
นี้เป็นข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึง
ชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๘

จบ อัญญติตถิยวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิราคสูตร ๒. สังโยชนสูตร ๓. อนุสยสูตร ๔. อัทธานสูตร ๕. อาสวสูตร
๖. วิชชาวิมุตติสูตร ๗. ญาณทัสสนสูตร ๘. อนุปาทาปรินิพพานสูตร

สุริยเปยยาลที่ ๖

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑

มิตรดีเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๒๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน
สิ่ง
ที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้นเป็นนิมิตมาก่อน
เพื่อความบังเกิด
แห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี
ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า
จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
จักทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.
[๑๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี
ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปใน
การสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการ
สละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้
มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.
จบ สูตรที่ ๑
สีลสัมปทาสูตรที่ ๑
สีลสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค
[๑๓๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน
สิ่งที่
เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน
เพื่อความบังเกิด
แห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล
ฉันนั้นเหมือนกัน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล พึงหวังข้อนี้ได้ ฯลฯ
จบ สูตรที่ ๒
ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑
ฉันทสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค
[๑๓๒] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ
จบ สูตรที่ ๓

อัตตสัมปทาสูตรที่ ๑
อัตตสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค
[๑๓๓] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งตน (ความถึงพร้อมแห่งจิต) ฯลฯ
จบ สูตรที่ ๔
ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑
ทิฏฐิสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค
[๑๓๔] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิ ฯลฯ
จบ สูตรที่ ๕
อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
ความไม่ประมาทเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค
[๑๓๕] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ
จบ สูตรที่ ๖
โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑
โยนิโสมนสิการเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค
[๑๓๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความ
บังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจ
โดยแยบคาย ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจ
โดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่ง
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.
[๑๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อม
เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่าง

ไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปใน
การสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตรสูตรที่ ๒

มิตรดีเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่
เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิด
แห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จัก
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ
สัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ
ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็น

ที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้
มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

สีลสัมปทาสูตรที่ ๒

สีลสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่ง
ที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความเกิด
แห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมด้วยศีล ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๑] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

อัตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อัตตสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๒] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒

ทิฏฐิสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๓] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

ความไม่ประมาทเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๔] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒
โยนิโสมนสิการเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไร เล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิมีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔
จบ สุริยเปยยาลที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้

๑. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑ ๒. สีลสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑ ๔. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑ ๖. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑ ๘. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒
๙. สีลสัมปทาสูตรที่ ๒ ๑๐. ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๒ ๑๒. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒ ๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

เอกธัมมเปยยาลที่ ๗

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑

กัลยาณมิตรมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความ
เกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า
จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ
สละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มาก

ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สีลสัมปทาสูตรที่ ๑

สีลสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมากเพื่อความเกิด

ขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทามีอุปการมากแก่อริยมรรค

[๑๕๐] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อัตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อัตตสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๑] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑

ทิฏฐิสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๒] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัปปมาทสูตรที่ ๑

ความไม่ประมาทมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๓] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมากเพื่อความเกิด

ขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งการ
กระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดย
แยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่ง
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อม
เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่าง
ไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดย
แยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒

กัลยาณมิตรมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมากเพื่อความ
เกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี
พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน

ประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

สีลสัมปทาสูตรที่ ๒

สีลสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมากเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๙] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

อัตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อัตตสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๐] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒

ทิฏฐิสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๑] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

ความไม่ประมาทมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๒] ... คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความ
เกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งการ
กระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดย
แยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้แจ้งซึ่ง
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อม
เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็น
ที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอัน
กำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย
ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ เอกธัมมเปยยาลที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

๑. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑ ๒. สีลสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑ ๔. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑ ๖. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑ ๘. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒
๙. สีลสัมปทาสูตรที่ ๒ ๑๐. ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๒ ๑๒. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒ ๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

นาหันตเอกธัมมเปยยาลที่ ๘

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑

กัลยาณมิตรเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่าง
หนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความเป็นมิตรดีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อันภิกษุผู้มีมิตรดี
พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี
ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘

ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการ
สละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สีลสัมปทาสูตรที่ ๑

สีลสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่าง
หนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งศีลเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๘] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งฉันทะเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อัตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อัตตสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๙] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งตนเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑

ทิฏฐิสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๐] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑

อัปปมาทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๑] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาทเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่าง หนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อม เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัย วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ใน ใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน

ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒

กัลยาณมิตรเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่าง หนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

สีลสัมปทาสูตรที่ ๒

สีลสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่าง

หนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมถึงความบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งศีลเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๗] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งฉันทะเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

อัตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อัตตสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๘] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งตนเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒

ทิฏฐิสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๙] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

อัปปมาทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๘๐] ... เหมือนความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาทเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๘๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่าง
หนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความบริบูรณ์
เหมือนความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจ
โดยแยบคายเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึง

หวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘.

[๑๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อม
เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่าง
ไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด
มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ
มีอันกำจัดราคะ
เป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ถึง
พร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย
ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อม
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ นาหันตเอกธัมมเปยยาลที่ ๘

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

๑. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑ ๒. สีลสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑ ๔. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑ ๖. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑ ๘. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒
๙. สีลสัมปทาสูตรที่ ๒ ๑๐. ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๒ ๑๒. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒ ๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

คังคาเปยยาลที่ ๙

คังคาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน

เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๑๘๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่
ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน
โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้ม
ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึง
เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯ

จบ สูตรที่ ๑

ยมุนาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๑๘๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไป

สูทิศปราจีน บ่าไปสูทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อจีรวตีปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสูทิศปราจีน

[๑๘๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสูทิศปราจีนหลั่งไป
สูทิศปราจีน บ่าไปสูทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรภูปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสูทิศปราจีน

[๑๘๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสูทิศปราจีนหลั่งไปสู
ทิศปราจีน บ่าไปสูทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉัน
นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มหีปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหีไหลไปสูทิศปราจีน

[๑๘๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหีไหลไปสูทิศปราจีนหลั่งไปสู
ทิศปราจีน บ่าไปสูทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉัน
นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มหานทีปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน
เหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๑๘๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมหีทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โน้มไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๖

คังคาสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร

บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริย-
*มรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน
ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้ม
ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสัมมาทิฏฐิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็น
ผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมุนาสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่
สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้น
เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดีสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่
สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้น
เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สรภูสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร
บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มหีสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหีไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร
บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย ๘ ... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใด สายหนึ่งนี้ คือ
แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมหี ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร
หลั่งไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ

กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน
โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้ม
ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล
จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

วาระแห่งคังคาเปยยาลที่เขียนไว้โดยย่อ พึงให้พิสดารในเปยยาล.

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยการอาศัยวิเวก (เป็นต้น) รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตรแรกอุปมา
ด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

คังคาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๑๙๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่
ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน
โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า?
จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้ม
ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด
ฯลฯ ย่อมเจริญ
สัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด
มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน
โอนไปสู่
นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

ยมุนาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๐๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน
หลั่งไป
สู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อจิรวดีปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๐๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน
หลั่งไป

สูทิศปราจีน บ่าไปสูทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรภูปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๐๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่
ทิศปราจีน บ่าไปสูทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉัน
นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มหีปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหีไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๐๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหีไหลไปสูทิศปราจีน หลั่งไปสู่
ทิศปราจีน บ่าไปสูทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉัน
นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มหานทีปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมน้อมไปสูนิพพาน เหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสูทิศปราจีน

[๒๐๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ
แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมหี
ทั้งหมดนั้นไหลไปสูทิศปราจีน
หลั่งไปสูทิศปราจีน บ่าไปสูทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์
๘ ... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

คังคาสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

[๒๐๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้
มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงจะเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน
โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมา
ทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันจำกัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมุนาสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร

[๒๐๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่

สมุทร บ่าไปสู่สมุทรแม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้น
เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวตีสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

[๒๐๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่
สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้น
เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สรภูสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

[๒๑๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร
บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้นเหมือนกัน
ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มหีสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหีไหลไปสู่สมุทร

[๒๑๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหีไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร
บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่สมุทร

[๒๑๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมหี ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญ สัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๒

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการกำจัดราคะ (เป็นต้น) รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตรแรกอุปมา ด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

คังคาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๑๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไป
สู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน
โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำ
ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วย ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน
โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่
อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ
มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้น้อมไปสู่
นิพพาน โน้มไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

ยมุนาปราจีนนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๑๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไป
สู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อจิรวดีปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๑๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่ง
ไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรภูปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๑๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไป
สู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

[๒๑๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหีไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่
ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉัน
นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มหีปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหีไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๒๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ
แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู
แม่น้ำมหีทั้งหมดไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่ง
ไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...

ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

คังคาสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่ง อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้ม ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่พระนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมา-

*ทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมุนาสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่

สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้น
เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวตีสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่
สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้น
เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สรภูสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่
สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้น
เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มหีสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหีไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหีไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร
บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนมหานทีไหลไปสู่สมุทร

[๒๒๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ

แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมหี ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไป สู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิอัน หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่ง ลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล เป็นผู้ น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๒

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยการหยั่งลงสู่อมตะ รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำ ไหลไปสู่ทิศปราจีน ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

คังคาปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๒๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งลง

ไปสูทิศปราจีน บ่าไปสูทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสูนิพพาน โน้มไปสูนิพพาน
โอนไปสูนิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้น้อมไปสูนิพพาน โน้ม
ไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันน้อมไปสูนิพพาน โน้มไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน
น้อมไปสูนิพพาน โน้มไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล
จึงเป็นผู้น้อมไปสูนิพพาน โน้มไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

ยมุนาปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสูทิศปราจีน

[๒๓๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสูทิศปราจีน หลั่งไป
สูทิศปราจีน บ่าไปสูทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อจิรวตีปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสูทิศปราจีน

[๒๓๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีนหลั่ง
ลงไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรภูปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๓๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีนหลั่งไป
สู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ...
ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มหีปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหีไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๓๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหีไหลไปสู่ทิศปราจีนหลั่งไปสู่
ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้น
เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มหานทีปราจีนนินนสูตร

มหานทีไหลไปสู่ทิศปราจีนเหมือนผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพาน

[๒๓๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ
แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมหี
ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิศปราจีน
หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘

เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน
โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้ม
ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อม
ไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่ง
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอน
ไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๖

คังคาสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

[๒๓๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่
สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้
มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู
นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อ
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้ม
ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน
น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่พระนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่าง
นี้แล จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมุนาสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร

[๒๓๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่
สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉันนั้นเหมือน
กัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดีสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

[๒๔๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่
สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้น
เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สรภูสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

[๒๔๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มหีสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหีไหลไปสู่สมุทร

[๒๔๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหีไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ... ฉันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๔๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมหีทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลั่งไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้ม

ไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันน้อมไปสูนิพพาน โน้มไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน ฯลฯ
ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ
อันน้อมไปสูนิพพาน โน้มไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเมื่อเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล
จึงเป็นผู้น้อมไปสูนิพพาน โน้มไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน ฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยการน้อมไปสู่นิพพาน รวมเป็น ๑๒ สูตร ๖ สูตร
แรกอุปมาด้วย
แม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร ฯ

อัปปมาทวรรคที่ ๑๐

ตถาคตสูตรที่ ๑

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปในการสละ

[๒๔๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒
เท้าก็ดี
มี ๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากก็ดี มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัญญาก็ดี ไม่มีสัญญาก็ดี
มีสัญญาก็มิใช่
ไม่มีสัญญาก็มิใช่ก็ดี มีประมาณเท่าใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
บัณฑิตกล่าวว่าเป็น
ผู้เลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น
มีความไม่ประมาทเป็น
มูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท
บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น
ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า
จักเจริญ

อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.
[๒๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท
ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.
จบ สูตรที่ ๑
(อีก ๓ สูตรข้างหน้า พึงให้พิสดารอย่างนี้)
ตถาคตสูตรที่ ๒
ผู้เจริญอริยมรรคมีการกำจัดราคะเป็นที่สุด
[๒๔๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒
เท้าก็ดี
มี ๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากก็ดี ... อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า
จักเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.
[๒๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท
ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด
มีอันกำจัดโมหะเป็น

ที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด
มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัด
โมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท
ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

ตถาคตสูตรที่ ๓

ผู้เจริญอริยมรรคอันหยั่งลงสู่อมตะ

[๒๔๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี
มี ๔ เท้าก็ดี ... อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า
จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท
ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด
ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

ตถาคตสูตรที่ ๔

ความไม่ประมาทเลิศกว่ากุศลธรรม

[๒๕๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี

มี ๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากก็ดี มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัญญาก็ดี ไม่มีสัญญาก็ดี มีสัญญาก็มิใช่
ไม่มีสัญญาก็มิใช่ก็ดี มีประมาณเท่าใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่าเป็น
ผู้เลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้นมีความไม่ประมาทเป็นมูล
รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉันนั้น
เหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

ปทสูตร

กุศลธรรมทั้งปวงมีความไม่ประมาทเป็นมูล

[๒๕๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลาย ผู้สัญจรไปบน
แผ่นดิน ชนิดใดชนิดหนึ่ง ทั้งหมดนั้นย่อมถึงความประชุมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง บัณฑิต

กล่าวว่าเลิศกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูลรวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าว
ว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึง
หวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘.

[๒๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

กูฏสูตร
ว่าด้วยเรือนยอด

[๒๕๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลอนแห่งเรือนยอดอย่างใดอย่างหนึ่ง
ทั้งหมดนั้นไปสู่ยอด น้อมไปสู่ยอด ประชุมเข้าที่ยอด ยอดแห่งเรือนยอดนั้น บัณฑิตกล่าวว่า
เลิศกว่ากลอนเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาท

เป็นมูล ... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

มูลคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่ราก

[๒๕๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้มีกลิ่นที่รากชนิดใดชนิดหนึ่ง ไม้กลัม-

*พัก บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าไม้มีกลิ่นที่รากเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง

ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล ... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

สารคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่แก่น

[๒๕๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์

แดง บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าไม้มีกลิ่นที่แก่นเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง

ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล ... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

ปุปผคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่ดอก

[๒๕๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้มีกลิ่นที่ดอกชนิดใดชนิดหนึ่ง มลิ

บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าไม้มีกลิ่นที่ดอกเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมด

นั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล ... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

กุฏฐราชาสูตร

ว่าด้วยพระราชาผู้เลิศ

[๒๕๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชาผู้น้อย (ชั้นต่ำ) เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นผู้ตามเสด็จพระเจ้าจักรพรรดิ
พระเจ้าจักรพรรดิบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าพระ-
*ราชาผู้น้อยเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาท
เป็นมูล ... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

จันทิมสูตร
ว่าด้วยพระจันทร์

[๒๖๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
แสงสว่างแห่งดวงดาวชนิดใดชนิดหนึ่ง
ทั้งหมดนั้น ย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แสงสว่างของพระจันทร์
แสงสว่างของพระจันทร์ บัณฑิต
กล่าวว่าเลิศกว่าแสงสว่างของดวงดาวเหล่านั้น แม้ฉันใด
กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมด
นั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล ... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

สุริยสูตร
ว่าด้วยพระอาทิตย์

[๒๖๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในสรทสมัยท้องฟ้าบริสุทธิ์ปราศจากเมฆ
พระอาทิตย์ขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ย่อมส่องแสงและแผดแสงไพโรจน์
กำจัดความมืดอันมีอยู่ในอากาศ
ทั่วไป แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น
มีความไม่ประมาทเป็นมูล ... ฉันนั้น
เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

วัตถสูตร

ว่าด้วยผ้า

[๒๖๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผ้าที่ทอด้วยด้ายชนิดใดชนิดหนึ่ง ผ้าของ
ชาวกาสี บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าผ้าที่ทอด้วยด้ายเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิต
กล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาท
พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘.

[๒๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๓

จบ อัปปมาทวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตรที่ ๑ ๒. ตถาคตสูตรที่ ๒ ๓. ตถาคตสูตรที่ ๓ ๔. ตถาคตสูตรที่ ๔ ๕. ปทสูตร ๖. กูฏสูตร ๗. มูลคันธสูตร ๘. สารคันธสูตร ๙. ปุปผคันธสูตร

พลกรณียวรรคที่ ๑๑

พลกรณียสูตรที่ ๑

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคน้อมไปในการสละ

[๒๖๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

พลกรณียสูตรที่ ๒

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคมีการกำจัดราคะ

[๒๖๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่าง
หนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน
จึงทำได้ การ
งานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้
แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล
ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ฉันนั้นเหมือนกัน.
[๒๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว
จึงเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด
มีอันกำจัดโทสะ
เป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ
มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มี
อันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ใน
ศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

พลกรณีสูตรที่ ๓

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคอันหยั่งลงสู่อมตะ

[๒๖๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่าง
หนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน
จึงทำได้ การ

งานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล
ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้ง-
*หลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ
เป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

พลกรณีสูตรที่ ๔

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพาน

[๒๗๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่าง
หนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การ
งานที่พึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้ง
อยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอน
ไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

พืชสูตร

พืชอาศัยแผ่นดินผู้อาศัยศีลเจริญอริยมรรค

[๒๗๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พืชคามและภูตคามชนิดใดชนิดหนึ่งนี้
ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต พืชคามและภูตคาม ทั้งหมดนั้น อาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ในแผ่นดิน
จึงถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต พืชคามและภูตคามเหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต
ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ใน
ธรรมทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงถึงความเจริญ

งอกงามไพบูลย์ ในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล
ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

นาคสูตร

นาคอาศัยขุนเขาผู้อาศัยศีลเจริญอริยมรรค

[๒๗๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกนาคอาศัยขุนเขาชื่อหิมวันต์ มีกาย
เติบโต มีกำลัง ครั้นมีกายเติบโต มีกำลังที่ขุนเขานั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครั้นลงสู่บึงน้อย
แล้ว ย่อมลงสู่บึงใหญ่ ครั้นลงสู่บึงใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำน้อย ครั้นลงสู่แม่น้ำน้อยแล้ว
ย่อมลงสู่แม่น้ำใหญ่ ครั้นลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่มหาสมุทรสาคร นาคพวกนั้นย่อมถึง
ความโตใหญ่ทางกายในมหาสมุทรสาครนั้น แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความ
เป็นใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ย่อมถึงความ

เป็นใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล
ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมถึงความเป็นใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

รุกขสูตร

ต้นไม้ล้มลงทางที่โอน ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพาน

[๒๗๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้น้อมไปสู่ทิศปราจีน โน้มไปสู่ทิศ
ปราจีน โอนไปสู่ทิศปราจีน ต้นไม้นั้นเมื่อถูกตัดรากเสียแล้ว จักล้มลงทางทิศที่มันน้อม โน้ม
โอนไป แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้น
เหมือนกัน.

[๒๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้
ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่
นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน

อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้
น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

กุมภสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมระบายอกุศลธรรม

[๒๗๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อที่คว่ำย่อมทำให้น้ำไหลออกอย่างเดียว
ไม่ทำให้กลับไหลเข้า แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่ง
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมระบายอกุศลธรรมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมา
ได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก
ซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า ย่อมระบายอกุศลธรรมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่
ให้กลับคืนมาได้? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย
องค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมระบายอกุศลธรรมอัน
ลามกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้.

จบ สูตรที่ ๘

สุกกสูตร

ทิฏฐิที่ตั้งไว้ชอบย่อมทำลายอวิชชา

[๒๘๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เดือยข้าวสาลีหรือเดือยข้าวยวะตั้งไว้
เหมาะ มือหรือเท้าย่ำเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห้อเลือด ข้อนี้เป็นฐานะที่
มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเดือยตั้งไว้เหมาะ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน จักทำ
ลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิด จักกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน เพราะทิฏฐิที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรค-
*ภาวนาตั้งไว้ชอบ ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะทิฏฐิที่ตั้งไว้ชอบ.

[๒๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุย่อมทำลายอวิชชา ย่อมยังวิชชาให้เกิด ย่อมทำ
นิพพานให้แจ้ง เพราะทิฏฐิที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ชอบอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปใน
การสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ
สละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมทำลายอวิชชา ย่อมยังวิชชาให้เกิด ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง
เพราะทิฏฐิที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ชอบ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

อากาสสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมทำสติปัฏฐานให้บริบูรณ์

[๒๘๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลมหลายชนิดพัดไปในอากาศ คือ ลม

ตะวันออกบ้าง ลมตะวันตกบ้าง ลมเหนือบ้าง ลมใต้บ้าง ลมมีธุลีบ้าง ลมไม่มีธุลีบ้าง ลม
หนาวบ้าง ลมร้อนบ้าง ลมพัดเบาๆ บ้าง ลมพัดแรงบ้าง แม้ฉันใด เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ สติปัฏฐาน ๔ ย่อม
ถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง สัมมัปปธาน ๔ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง อิทธิบาท ๔ ย่อมถึงความ
เจริญบริบูรณ์บ้าง อินทรีย์ ๕ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง พละ ๕ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์
บ้าง โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำ
ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า สติปัฏฐาน ๔ จึงถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง
สัมมัปปทาน ๔ ... อิทธิบาท ๔ ... อินทรีย์ ๕ ... พละ ๕ ... โพชฌงค์ ๗ จึงถึงความเจริญบริบูรณ์
บ้าง? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล สติปัฏฐาน ๔ ย่อมถึงความเจริญ
บริบูรณ์บ้าง สัมมัปปธาน ๔ ... อิทธิบาท ๔ ... อินทรีย์ ๕ ... พละ ๕ ... โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึง
ความบริบูรณ์บ้าง.

จบ สูตรที่ ๑๐

เมฆสูตรที่ ๑

ผู้เจริญอริยมรรคทำอกุศลธรรมให้สงบโดยพลัน

[๒๘๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฝุ่นละอองอันตั้งขึ้นในเดือนท้ายแห่งฤดูร้อน เมฆก้อนใหญ่ที่เกิดในสมัยมิใช่กาล ย่อมยังฝุ่นละอองนั้นให้หายราบไปได้โดยพลัน แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมยังอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้หายสงบไปได้โดยพลัน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงให้อกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วหายสงบไปได้โดยพลัน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงให้อกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปได้โดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๑๑

เมฆสูตรที่ ๒

ผู้เจริญอริยมรรคทำอกุศลธรรมให้สงบในระหว่างโดยพลัน

[๒๘๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลมแรงย่อมยังมหาเมฆอันเกิดขึ้นแล้วให้

หายหมดไปได้ในระหว่างนั่นเอง แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมยังอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้
หายสงบไปในระหว่างได้โดยพลัน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำ
ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า
จึงให้อกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว
หายสงบไปในระหว่างได้? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ
อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล
จึงให้อกุศลธรรมอัน
ลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปในระหว่างได้โดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๑๒

นาวาสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคทำให้สังโยชน์สงบหมดไป

[๒๘๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่อเรือเดินสมุทรที่ผูกด้วยเครื่องผูก คือ
หวาย แช่อยู่ในน้ำตลอด ๖ เดือน เขายกขึ้นบกในฤดูหนาว
เครื่องผูกต้องลมและแดดแล้ว
อันฝนตกรดแล้ว ย่อมจะเสียไป ผุไป โดยไม่ยากเลย แม้ฉันใด
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
สังโยชน์ทั้งหลายย่อมสงบ

หมดไป โดยไม่ยากเลย ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้
มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า สังโยชน์ทั้งหลาย จึงจะสงบหมดไป โดย
ไม่ยากเลย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล สังโยชน์ทั้งหลายจึง
สงบหมดไปโดยไม่ยากเลย.

จบ สูตรที่ ๑๓

อาคันตุกาคารสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้ ควรละ ควรทำให้แจ้ง ควรทำให้เจริญ

[๒๙๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนผู้มาจากทิศบูรพาก็ดี จากทิศปัจจิมก็ดี
จากทิศอุดรก็ดี จากทิศทักษิณก็ดี ย่อมพักอยู่ที่เรือนสำหรับรับแขก ถึงกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์
ศูทรก็ดี ที่มาแล้วก็ย่อมพักอยู่ที่เรือนสำหรับรับแขกนั้น แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกำหนดรู้ธรรมที่ควร
กำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมละธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่
ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมเจริญธรรมที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ
ธรรมที่เรียกว่า อุปาทานขันธ์ ๕ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปูปาทานขันธ์ ฯลฯ วิญญาณู-
*ปาทานขันธ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง.
[๒๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นไฉน? คือ อวิชชา
และภวตัณหา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง.
[๒๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ
วิชชาและวิมุติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง.
[๒๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ
สมถะและวิปัสสนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมเหล่านี้ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง.
[๒๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้
มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า
จึงกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญา
อันยิ่ง ฯลฯ จึงเจริญธรรมที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
อย่างนี้แล จึงกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ฯลฯ
จึงเจริญธรรมที่ควรให้เจริญด้วย

ปัญญาอันยิ่ง.

จบ สูตรที่ ๑๔

นทีสูตร

ไม่มีผู้สามารถให้ผู้เจริญอริยมรรคกลับเป็นคนเลวได้

[๒๙๖] สาวัตถีนิทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน ครั้งนั้น หมู่มหาชนพา กันถือเอาจอบและตะกร้ามาด้วยประสงค์ว่า พวกเราจักทำการทดแม่น้ำคงคานี้ให้ไหลกลับ ให้ หลั่งกลับ ให้บ่ากลับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน หมู่มหาชน นั้นจะพึงทำการทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ ให้หลั่งกลับ ให้บ่ากลับ ได้ละหรือ?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ไม่ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร.

ภิ. เพราะแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน การที่จะทำการทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ ให้หลั่งกลับ ให้บ่ากลับ มิใช่กระทำได้ง่าย แต่เป็น การแน่นอนว่า หมู่มหาชนพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความลำบากยากแค้น แม้ฉันใด.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตร สหาย หรือญาติ สาโลหิต จะพึงเชื้อเชิญภิกษุผู้เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ผู้กระทำให้มากซึ่งอริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ ด้วยโภคะทั้งหลาย เพื่อนำไปตามใจว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ เชิญท่านมาเถิด ท่านจะนุ่งห่มผ้ากาสายะเหล่านี้ทำไม? ท่านจะเป็นคนโล้นถือกระเบื้องเที่ยวไปทำไม? ท่านจงสึก

มาบริโภคโภคะและกระทำบุญเถิด ภิกษุผู้เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ผู้กระทำให้มาก
ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นั้น จักลาสิกขาสึกออกเป็นคฤหัสถ์ ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมี
ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าจิตที่น้อมไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก
ตลอดกาลนานนั้น จักสึกออกมาเป็นคฤหัสถ์ ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้.

[๒๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อม
กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๕

จบ พลกรณียวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลกรณียสูตรที่ ๑ ๒. พลกรณียสูตรที่ ๒ ๓. พลกรณียสูตรที่ ๓ ๔. พลกรณียสูตรที่ ๔ ๕. พิชสูตร ๖. นาคสูตร ๗. รุกขสูตร ๘. กุมภสูตร ๙. สุกกสูตร ๑๐. อากาสสูตร ๑๑. เมฆสูตรที่ ๑ ๑๒. เมฆสูตรที่ ๒ ๑๓. นาวาสูตร ๑๔. อาคันตุกาคารสูตร ๑๕. นทีสูตร

เอสนาวรรคที่ ๑๒

เอสนาสูตรที่ ๑

การแสวงหา ๓

[๒๙๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็น
ไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๒๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อความ
รู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปใน
การสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ
สละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่งด้วยการ
แสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

เอสนาสูตรที่ ๒

การแสวงหา ๓

[๓๐๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ
แสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง

ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด
มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัด
โทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล

จบ สูตรที่ ๒

เอสนาสูตรที่ ๓

การแสวงหา ๓

[๓๐๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ
แสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ
เป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓
อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

เอสนาสูตรที่ ๔
การแสวงหา ๓

[๓๐๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

เอสนาสูตรที่ ๕
การแสวงหา ๓

[๓๐๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อกำหนดรู้ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน

ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อกำหนดรู้ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

เอสนาสูตรที่ ๖

การแสวงหา ๓

[๓๐๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?

คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ

แสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

เอสนาสูตรที่ ๗

การแสวงหา ๓

[๓๐๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?

คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อความ

สิ้นไปแห่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน

ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อความสิ้นไปแห่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

เอสนาสูตรที่ ๘

การแสวงหา ๓

[๓๑๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?

คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ

แสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อละการ
แสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

วิธาสูตร

การถือตัว ๓

[๓๑๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถือตัว ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ การถือตัวว่า เราประเสริฐกว่าเขา ๑ เราเสมอเขา ๑ เราเลวกว่าเขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
การถือตัว ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการถือตัว ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย

องค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการถือตัว ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

อาสวสูตร

อาสวะ ๓

[๓๑๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?

คือ กามาสวะ ๑ ภวาสวะ ๑ อวิชชาสวะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง

เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอาสวะ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน

ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

ภวสูตร

ภพ ๓

[๓๑๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภพ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ

กามภพ ๑ รูปภพ ๑ อรูปภพ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภพ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง

เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละภพ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบ

ด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทุกขตาสูตร

ความเป็นทุกข์ ๓

[๓๑๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็น

ไฉน? คือ ความเป็นทุกข์เกิดจากความไม่สบายกาย ๑
ความเป็นทุกข์เกิดจากสังขาร ๑ ความ
เป็นทุกข์เกิดจากความแปรปรวน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นทุกข์ ๓
อย่างนี้แล.

[๓๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ
ภิกษุควรเจริญอริย-
*มรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒
ขีลสูตร
เสาเขื่อน ๓

[๓๒๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสาเขื่อน ๓ อย่างนี้ ๓
อย่างเป็นไฉน?
ได้แก่เสาเขื่อนคือราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสาเขื่อน ๓
อย่างนี้แล.

[๓๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละเสาเขื่อน ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ
ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓
มลสูตร
มลทิน ๓

[๓๒๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย มลทิน ๓ อย่างนี้ ๓
อย่างเป็นไฉน?
ได้แก่มลทิน คือ ราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มลทิน ๓
อย่างนี้แล.

[๓๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละมลทิน ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ
ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๔

นิฆสูตร

ทุกข์ ๓

[๓๒๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? ได้
แก่ทุกข์ คือ ราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละทุกข์ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ
ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๕

เวทนาสูตร

เวทนา ๓

[๓๒๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละเวทนา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ
ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๖

ตัณหาสูตรที่ ๑
ตัณหา ๓

[๓๒๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน?
คือ กามตัณหา ๑ ภวตัณหา ๑ วิภวตัณหา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๗

ตัณหาสูตรที่ ๒
ตัณหา ๓

[๓๓๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้ ฯลฯ

[๓๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่
สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอัน

กำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมา-
*ทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ
อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันน้อม
ไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่
นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๘
จบ เอสนาวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตรที่ ๑ ๒. เอสนาสูตรที่ ๒ ๓. เอสนาสูตรที่ ๓ ๔. เอสนาสูตรที่ ๔ ๕. เอสนาสูตรที่ ๕ ๖. เอสนาสูตรที่ ๖ ๗. เอสนาสูตรที่ ๗ ๘. เอสนาสูตรที่ ๘ ๙. วิธาสูตร ๑๐. อาสวสูตร ๑๑. ภวสูตร ๑๒. ทุกขตาสูตร ๑๓. ขีลสูตร ๑๔. มลสูตร
๑๕. นิฆสูตร ๑๖. เวทนาสูตร ๑๗. ตัณหาสูตรที่ ๑ ๑๘. ตัณหาสูตรที่ ๒

โอฆวรรคที่ ๑๓
โอฆสูตร
โอฆะ ๔

[๓๓๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอฆะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้
แก่โอฆะคือกาม ๑ โอฆะคือภพ ๑ โอฆะคือทิฏฐิ ๑ โอฆะคืออวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

โอฆะ ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละโอฆะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑
โยคสูตร
โยคะ ๔

[๓๓๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้
แก่โยคะคือกาม ๑ โยคะคือภพ ๑ โยคะคือทิฏฐิ ๑ โยคะคืออวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
โยคะ ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละโยคะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒
อุปาทานสูตร
อุปาทาน ๔

[๓๓๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทาน ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน?
ได้แก่อุปาทานคือกาม ๑ อุปาทานคือทิฏฐิ ๑ อุปาทานคือศีลและพรต ๑ อุปาทานคืออัตตวาทะ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทาน ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง

เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุปาทาน ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

คันถสูตร

คันถะ ๔

[๓๓๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คันถะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่กายคันถะคืออภิชฌา ๑ กายคันถะคือพยาบาท ๑ กายคันถะคือสีลัพพตปรามาส ๑ กาย
คันถะคืออิทังสัจจา ๑- ภินิเวส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คันถะ ๔ อย่างนี้แล.

[๓๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละคันถะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

อนุสยสูตร

อนุสัย ๗

[๓๔๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสัย ๗ อย่างนี้ ๗ อย่างเป็นไฉน?
ได้แก่อนุสัยคือกามราคะ ๑ อนุสัยคือปฏิฆะ ๑ อนุสัยคือทิฏฐิ ๑ อนุสัยคือวิจิกิจฉา ๑ อนุสัย
คือมานะ ๑ อนุสัยคือภวราคะ ๑ อนุสัยคืออวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสัย ๗ อย่างนี้แล.

[๓๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอนุสัย ๗ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

@๑. ความยึดมั่นว่าสิ่งนี้จริง

กามคุณสูตร

กามคุณ ๕

[๓๔๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? คือ
รูปที่พึงรู้ได้ด้วยตา อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนัด เสียง
ที่พึงรู้ด้วยหู ... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก ... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น ... โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันน่า
ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนัด ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕
อย่างนี้แล.

[๓๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละกามคุณ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

นิวรณสูตร

นิวรณ์ ๕

[๓๔๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรณ์ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? คือ
กามฉันทนิวรณ์ ๑ พยาบาทนิวรณ์ ๑ ถีนมิทธนิวรณ์ ๑ อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ ๑ วิจิกิจฉานิวรณ์ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรณ์ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง

เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละนิวรณ์ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

อุปาทานขันธสูตร

อุปาทานขันธ์ ๕

[๓๔๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ์ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน?
ได้แก่อุปาทานขันธ์คือรูป ๑ อุปาทานขันธ์คือเวทนา ๑ อุปาทานขันธ์คือสัญญา ๑ อุปาทานขันธ์
คือสังขาร ๑ อุปาทานขันธ์คือวิญญาณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ์ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุปาทานขันธ์ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรค
อันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

โอรัมภาคิยสูตร

โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕

[๓๔๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้
๕ อย่างเป็นไฉน? คือ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาส ๑ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุ

ควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

อุทธัมภาคิยสูตรที่ ๑

อุทธัมภาคิยสังโยชน์ ๕

[๓๕๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้
๕ อย่างเป็นไฉน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

[๓๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล อริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์
อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

อุทธัมภาคิยสูตรที่ ๒

ว่าด้วยวิธีกำจัดอุทธัมภาคิยสังโยชน์ ๕

[๓๕๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้
๕ อย่างเป็นไฉน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

[๓๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล อริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ
มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญ
สัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ
ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อม
เจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญ
สัมมาทิฏฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ
อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญ
อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์
อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ โอฆวรรคที่ ๑๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอฆสูตร ๒. โยคสูตร ๓. อุปาทานสูตร ๔. คันถสูตร ๕. อนุสยสูตร ๖. กามคุณสูตร ๗. นิวรณสูตร ๘. อุปาทานขันธสูตร ๙. โอรัมภาคิยสูตร ๑๐. อุทธัมภาคิย-

*สูตรที่ ๑ ๑๑. อุทธัมภาคิยสูตรที่ ๒

---

๒. โพชฌงคสังยุต

ปัพพตวรรค ที่ ๑

หิมวันตสูตร

ผู้เจริญโพชฌงค์ถึงความเป็นใหญ่ในธรรมทั้งหลาย

[๓๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกนาคอาศัยขุนเขาชื่อหิมวันต์ มีกายเติบโต มีกำลัง
ครั้นกายเติบโต มีกำลังที่ขุนเขานั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครั้นลงสู่บึงน้อยแล้ว ย่อมลงสู่บึง
ใหญ่ ครั้นลงสู่บึงใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำน้อย ครั้นลงสู่แม่น้ำน้อยแล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำใหญ่
ครั้นลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่มหาสมุทรสาคร นาคพวกนั้น ย่อมถึงความโตใหญ่ทางกาย
ในมหาสมุทรสาครนั้น แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้
มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเป็นใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๓๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพชฌงค์ ๗
กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไร จึงถึงความเป็นใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ... วิริยสัมโพชฌงค์ ... ปีติสัมโพชฌงค์ ...
ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ... สมาธิสัมโพชฌงค์ ... อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ

อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญ
โพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล จึงถึงความเป็นใหญ่ไพบูลย์ในธรรม
ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑

กายสูตร

อาหารของนิวรณ์ ๕

[๓๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร
ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใด นิวรณ์ ๕ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร
ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๓๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหาร ให้กามฉันท์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศุภนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่ง
อโยนิโสมนสิการในศุภนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้กามฉันท์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว
ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๓๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือ
ที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิฆนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่ง
อโยนิโสมนสิการในปฏิฆนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว
ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๓๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น

หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความ
บิดขี้เกียจ ความเมาอาหาร ความที่ใจหดหู่ มีอยู่
การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในสิ่ง
เหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๓๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่สงบใจมีอยู่ การกระทำให้มาก
ซึ่งอโยนิโสมนสิการในความไม่สงบใจนั้น
นี้เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๓๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือ
ที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิกิจฉามีอยู่
การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น
นี้เป็นอาหารให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๓๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง
ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร
ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใด นิวรณ์ ๕ เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะ
อาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

อาหารของโพชฌงค์ ๗

[๓๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง
ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร

ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใด โพชฌงค์ ๗ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง
ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร
ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.
[๓๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติสัม-
*โพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น
นี้เป็นอาหารให้สติสัม-
*โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.
[๓๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและ
อกุศลที่มีโทษ และไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นฝ่ายดำและฝ่ายขาว มีอยู่
การกระทำให้มาก
ซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น
นี้เป็นอาหารให้ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.
[๓๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม
ความพยายาม ความบากบั่น
มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านี้
นี้เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.
[๓๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น

หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปีติสัมโพชฌงค์
มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น
นี้เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยัง
ไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.
[๓๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย
ความสงบจิต
มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบนั้น
นี้เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์
ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.
[๓๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต
อัพยัคคนิมิต มีอยู่
การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในนิมิตนั้น
นี้เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.
[๓๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่ง
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอยู่
การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้เป็นอาหาร
ให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.
[๓๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง
ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร

ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใด โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้งดำรงอยู่ได้เพราะ
อาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๒

สีลสูตร

การหลีกออก ๒ วิธี

[๓๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย
สมาธิ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุติ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ
การได้เห็นภิกษุเหล่านั้นก็ดี การได้ฟังภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไป
นั่งใกล้ภิกษุเหล่านั้นก็ดี การระลึกถึงภิกษุเหล่านั้นก็ดี การบวชตามภิกษุเหล่านั้นก็ดี แต่ละอย่างๆ
เรากล่าวว่ามีอุปการะมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าผู้ที่ได้ฟังธรรมของภิกษุเห็นปานนั้นแล้ว
ย่อมหลีกออกอยู่ด้วย ๒ วิธี คือ หลีกออกด้วยกาย ๑ หลีกออกด้วยจิต ๑ เธอหลีกออกอยู่
อย่างนั้นแล้ว ย่อมระลึกถึง ย่อมตรึกถึงธรรมนั้น.

[๓๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุหลีกออกอยู่อย่างนั้นแล้ว ย่อมระลึกถึง
ย่อมตรึกถึงธรรมนั้น สมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญ
สติสัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เธอมีสติอยู่อย่างนั้น ย่อม
เลือกเฟ้น ตรวจตรา ถึงความพินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา.

[๓๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุมีสติอยู่อย่างนั้น ย่อมเลือกเฟ้น ตรวจตรา

ถึงความพินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา สมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์
เป็นอันภิกษุปรารภ
แล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์
ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญ
บริบูรณ์ เมื่อภิกษุเลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา
ความเพียรอันไม่ย่อ
หย่อนเป็นอันภิกษุปรารภแล้ว.
@๑ หมายถึงนิมิตแห่งจิตที่มีอารมณ์ไม่ฟุ้งซ่าน
[๓๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด เมื่อภิกษุเลือกเฟ้น ตรวจตรา
พินิจพิจารณา
ธรรมนั้นด้วยปัญญา ความเพียรอันไม่ย่อหย่อน อันภิกษุปรารภแล้ว สมัยนั้น
วิริยสัมโพชฌงค์
เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญวิริยสัมโพชฌงค์
วิริยสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึง
ความเจริญบริบูรณ์ ปีติที่ไม่มีอามิสย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร.
[๓๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด
ปีติที่ไม่มีอามิสย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความ
เพียร สมัยนั้น ปีติสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญปีติสัมโพชฌงค์
ปีติสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ กายก็ดี จิตก็ดี
ของภิกษุผู้มีใจกอปรด้วยปีติ
ย่อมสงบระงับ.
[๓๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด กายก็ดี จิตก็ดี
ของภิกษุผู้มีใจกอปรด้วยปีติ
ย่อมสงบระงับ สมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญ
ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์
จิตของภิกษุผู้มี
กายสงบแล้ว มีความสุข ย่อมตั้งมั่น.

[๓๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกายสงบแล้ว มีความสุข ย่อม
ตั้งมั่น สมัยนั้น สมาธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์
สมาธิสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์
เธอย่อมเป็นผู้เพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นแล้วอย่างนั้น
ด้วยดี.

[๓๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุย่อมเป็นผู้เพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นแล้ว อย่างนั้น
ด้วยดี สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญอุเบกขา
สัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

อานิสงส์การเจริญโพชฌงค์

[๓๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อโพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มาก
แล้วอย่างนี้ ผลานิสงส์ ๗ ประการ อันเธอพึงหวังได้ ผลานิสงส์ ๗
ประการเป็นไฉน?

[๓๘๒] คือ (๑) ในปัจจุบัน จะได้บรรลุอรหัตผลโดยพลัน (๒)
ในปัจจุบันไม่ได้
บรรลุ ทีนั้นจะได้บรรลุในเวลาใกล้ตาย (๓) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ
ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้
บรรลุ ทีนั้นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป (๔)
ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ
และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปริ-
*นิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป ทีนั้น
จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี
เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป (๕) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ
ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ

ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี
และไม่ได้เป็นพระอานาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี ทีนั้น
จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อสังขารปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป (๖)
ถ้าในปัจจุบัน
ก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ
ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ไม่ได้เป็น
พระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี
และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อสังขารปรินิพพายี ทีนั้น จะได้เป็น
พระอนาคามีผู้อสังขารปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป (๗)
ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้
บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี
ไม่ได้เป็นพระ-
*อนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อสังขารปรินิพพายี
และไม่ได้เป็นพระอนาคา
มีผู้อสังขารปรินิพพายี ทีนั้นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี
เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ
๕ สิ้นไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อโพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้
กระทำให้มากแล้วอย่างนี้
ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้ อันเธอพึงหวังได้.

จบ สูตรที่ ๓

วัตตสูตร

การอยู่ด้วยโพชฌงค์ ๗

[๓๘๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถ-
*บิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า
ดูกรผู้มีอายุ

ทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ๑ ธัมมวิจยสัม-
*โพชฌงค์ ๑ วิริยสัมโพชฌงค์ ๑ ปีติสัมโพชฌงค์ ๑ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ๑ สมาธิสัมโพชฌงค์ ๑
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล.

[๓๘๔] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย บรรดาโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ เราประสงค์จะอยู่ด้วย
โพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ
ในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเย็น
ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ.

[๓๘๕] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าสติสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เราก็รู้
ว่าสติสัมโพชฌงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารภดีแล้ว สติสัมโพชฌงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เรา
ก็รู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าแม้สติสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย ฯลฯ

[๓๘๖] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้
เราก็รู้ว่าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารภดีแล้ว อุเบกขาสัมโพชฌงค์
เมื่อยังตั้งอยู่ เราก็รู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าแม้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป
เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย.

[๓๘๗] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย หีบผ้าของพระราชาหรือของราชมหาอำมาตย์เต็มด้วย
ผ้าสีต่างๆ พระราชาหรือราชมหาอำมาตย์ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเช้า ก็นุ่งห่มผ้า

ชุดนั้นๆ ได้ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเที่ยง ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ ประสงค์จะ
นุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเย็น ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ แม้ฉันใด เราก็ฉันนั้นเหมือนกัน บรรดา
โพชฌงค์ทั้ง ๗ นี้ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ
ประสงค์อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ ประสงค์จะอยู่ด้วย
โพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ.

[๓๘๘] ถ้าสติสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เราก็รู้ว่าสติสัมโพชฌงค์
ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารภดีแล้ว สติสัมโพชฌงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เราก็รู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าแม้
สติสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย ฯลฯ

[๓๘๙] ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เราก็รู้ว่าอุเบกขาสัม-
*โพชฌงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารภดีแล้ว อุเบกขาสัมโพชฌงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เราก็รู้ว่า
ตั้งอยู่ ถ้าแม้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย.

จบ สูตรที่ ๔

ภิกขุสูตร

ที่เรียกว่าโพชฌงค์เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้

[๓๙๐] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าโพชฌงค์ๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียง
เท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า โพชฌงค์? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่าโพชฌงค์

เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้.

[๓๙๑] ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ

[๓๙๒] ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ

[๓๙๓] เมื่อภิกษุนั้นเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ
ภวาสวะ อวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว ย่อมรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี
ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่าโพชฌงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ ฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

กุณฑลิยสูตร

ตถาคตมีวิชชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์

[๓๙๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชนมฤคทายวัน ใกล้เมือง
สาเกต ครั้งนั้นแล กุณฑลิยปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้
มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพเจ้าเที่ยวไปในอาราม เข้าไปสู่บริษัท
เมื่อข้าพเจ้าบริโภคอาหารเช้าแล้ว ในเวลาปัจฉาภัต ข้าพเจ้าเดินไปเนืองๆ เที่ยวไปเนืองๆ สู่
อารามจากอาราม สู่อุทยานจากอุทยาน ณ ที่นั้น ข้าพเจ้าเห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง กำลังกล่าว

ถ้อยคำมีวาทะและการเปลื้องวาทะว่าดังนี้เป็นอานิสงส์
และมีความขุ่นเคืองเป็นอานิสงส์ ส่วน
ท่านพระโคดมมีอะไรเป็นอานิสงส์อยู่เล่า? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า
ดูกรกุณฑลิยะ ตถาคต
มีวิชชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์อยู่.

[๓๙๕] ก. ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์?

พ. ดูกรกุณฑลิยะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยัง
วิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

ก. ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์?

พ. ดูกรกุณฑลิยะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยัง
โพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์.

ก. ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์?

พ. ดูกรกุณฑลิยะ สุจริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติ-
*ปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

ก. ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์?

[๓๙๖] พ. ดูกรกุณฑลิยะ อินทรีย์สังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว

ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์ อินทรีย์สังวรอันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อม
ยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์? ดูกรกุณฑลิยะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เห็นรูปที่ชอบใจด้วยจักษุแล้ว
ย่อมไม่ยินดี ไม่ชื่นเคียด ไม่ยังความกำหนัดให้เกิด และกายของเธอก็คงที่
จิตก็คงที่ มั่นคงดี
ในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอเห็นรูปที่ไม่ชอบใจด้วยจักษุแล้ว ก็ไม่เก้อ
ไม่มีจิตตั้งอยู่
ด้วยอำนาจกิเลส ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยาบาท และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่
มั่นคงดี ใน
ภายใน หลุดพ้นดีแล้ว.

อีกประการหนึ่ง ภิกษุฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ
ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ
ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ที่ชอบใจ ด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ยินดี
ไม่ชื่นเคียด
ไม่ยังความกำหนัดให้เกิด และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน
หลุดพ้นดีแล้ว
อนึ่ง เธอรู้ธรรมารมณ์ ที่ไม่ชอบใจด้วยใจแล้ว ไม่เก้อ
ไม่มีจิตตั้งอยู่ด้วยอำนาจกิเลส ไม่เสียใจ
มีจิตไม่พยาบาท และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน
หลุดพ้นดีแล้ว.

ดูกรกุณฑลิยะ เพราะเหตุที่ภิกษุเห็นรูปด้วยจักษุแล้ว เป็นผู้คงที่ ไม่เสียใจ
มีจิตไม่
พยาบาท เพราะรูปทั้งที่ชอบใจและไม่ชอบใจ กายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่
มั่นคงดีในภายใน
หลุดพ้นดีแล้ว ภิกษุฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น
ฯลฯ ถูกต้องโผฏ-
*ฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ ด้วยใจแล้ว เป็นผู้คงที่ ไม่เสียใจ
มีจิตไม่พยาบาท เพราะ

ธรรมารมณ์ ที่ชอบใจและไม่ชอบใจ และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุด
พ้นดีแล้ว ดูกรกุณฑลิยะ อินทรีย์สังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล
ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์.

[๓๙๗] ดูกรกุณฑลิยะ ก็สุจริตเหล่านั้นอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญกายสุจริตเพื่อละกายทุจริต
เจริญวจีสุจริตเพื่อละวจีทุจริต เจริญมโนสุจริตเพื่อละมโนทุจริต สุจริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

[๓๙๘] ดูกรกุณฑลิยะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร
ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายเนืองๆ อยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาเนืองๆ อยู่ ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นจิตเนืองๆ อยู่ ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกเสียได้ ดูกรกุณฑลิยะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล
ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์.

[๓๙๙] ดูกรกุณฑลิยะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร
ย่อมยังวิชชาและวิมุติให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัย

วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรกุณฑลิยะ
โพชฌงค์ ๗ อันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังวิชชาและวิมุติให้สมบูรณ์.

[๔๐๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว
กุณฑลิยปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ
ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
ท่านพระโคดมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือน
บุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง
หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า
ผู้มีจักษุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น
ข้าพระองค์ขอถึงท่านพระโคดมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์
ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคดม
จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต
จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๖

กูฏสูตร

ผู้เจริญโพชฌงค์ย่อมน้อมไปสู่นิพพาน

[๔๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลอนเรือนยอดทั้งหมดน้อมไปสูยอด
โน้มไปสูยอด
โอนไปสูยอด แม้ฉันใด ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗
ย่อมเป็นผู้น้อมไป
สูนิพพาน โน้มไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๔๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗
กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗

อย่างไร ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อม
ไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

อุปวาณสูตร

โพชฌงค์ ๗ ที่ปรารภดีแล้วย่อมอยู่ผาสุก

[๔๐๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอุปวาณะและท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้
เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็นแล้ว เข้าไปหาท่านพระ-
*อุปวาณะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอุปวาณะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอุปวาณะว่า ท่านอุปวาณะผู้มีอายุ ภิกษุจะ
พึงรู้หรือไม่ว่า โพชฌงค์ ๗ อันเราปรารภดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเฉพาะ
ตน ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก ท่านพระอุปวาณะตอบว่า ดูกรท่านสารีบุตรผู้มีอายุ ภิกษุ
พึงรู้ได้ว่า โพชฌงค์ ๗ อันเราปรารภดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเฉพาะตน
ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก.

[๔๐๔] สา. ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุปรารภสติสัมโพชฌงค์ ย่อมรู้ได้หรือว่า จิตของเรา

หลุดพ้นดีแล้ว ถีนมิทธะเราถอนเสียแล้ว อุทธัจจกุกกุจจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราปรารภ
แล้ว เรากระทำไว้ในใจอย่างจริงจัง มิได้ย่อหย่อน ฯลฯ.

[๔๐๕] ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ย่อมรู้ได้หรือว่า จิตของเราหลุด
พ้นดีแล้ว ถีนมิทธะเราถอนเสียแล้ว อุทธัจจกุกกุจจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราปรารภแล้ว
เรากระทำไว้ในใจอย่างจริงจัง มิได้ย่อหย่อน.

[๔๐๖] อุ. ดูกรท่านสารีบุตรผู้มีอายุ ภิกษุพึงรู้ได้อย่างนี้แลว่า โพชฌงค์อันเราปรารภ
ดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเฉพาะตน ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก.

จบ สูตรที่ ๘

อุปาทสูตรที่ ๑

โพชฌงค์ ๗ ไม่เกิดนอกจากการปรากฏแห่งตถาคต

[๔๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น นอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
แล้ว โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่
เกิด ย่อมเกิดขึ้น นอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว โพชฌงค์ ๗
ประการนี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น.

จบ สูตรที่ ๙

อุปาทสูตรที่ ๒

โพชฌงค์ ๗ ไม่เกิดนอกวินัยของพระสุคต

[๔๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น นอกวินัยของพระสุคต โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?
คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น นอกวินัยของพระสุคต.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปัพพตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. หิมวันตสูตร	๒. กายสูตร
๓. สีลสูตร	๔. วัตตสูตร
๕. ภิกขุสูตร	๖. กุณฑลิยสูตร
๗. กูฏสูตร	๘. อุปวาณสูตร
๙. อุปาทสูตรที่ ๑	๑๐. อุปาทสูตรที่ ๒

คิลานวรรคที่ ๒

ปาณูปมสูตร

อาศัยศีลเจริญโพชฌงค์ ๗

[๔๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งสำเร็จอิริยาบถ ๔ คือ บางคราวก็เดิน
บางคราวก็ยืน บางคราวก็นั่ง บางคราวก็นอน สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด อาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บน
แผ่นดิน จึงสำเร็จอิริยาบถ ๔ นั้น อย่างนั้นแหละ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว
ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๔๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗
ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ
สติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์
๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สุริยูปมสูตรที่ ๑

อาศัยกัลยาณมิตรเจริญโพชฌงค์ ๗

[๔๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน
คือ แสงเงินแสงทอง ฉันใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่ง
โพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุ
ผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๔๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้
มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัม-
*โพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขา-

*สัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

สุริยูปมสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นเบื้องแรกแห่งโพชฌงค์

[๔๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิต
มาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิด
แห่งโพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญ
โพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๔๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อม
เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปใน
การสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญ
โพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

คิลานสูตรที่ ๑

พระมหากัสสปหายอาพาธด้วยโพชฌงค์ ๗

[๔๑๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาป-
*สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปอาพาธไม่สบาย เป็นไข้หนัก อยู่
ที่ปิปผลิคูหา.

[๔๑๖] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระ-
*มหากัสสปถึงที่อยู่ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามท่านพระมหากัสสป
ว่า ดูกรกัสสป เธอพออดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่
กำเริบขึ้นแลหรือ ความทุเลาย่อมปรากฏ ความกำเริบขึ้นไม่ปรากฏแลหรือ? ท่านพระมหากัสสป
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกเวทนา
ของพระองค์กำเริบหนัก ยังไม่คลายไป ความกำเริบขึ้นย่อมปรากฏ ความทุเลาไม่ปรากฏ.

[๔๑๗] พ. ดูกรกัสสป โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญ
แล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗
เป็นไฉน?

[๔๑๘] ดูกรกัสสป สติสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขา-
*สัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ

ความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ดูกรกัสสป โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้ชอบ
แล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อ
นิพพาน.

[๔๑๙] ท่านพระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์ดีนัก ข้าแต่
พระสุคต โพชฌงค์ดีนัก พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้แล้ว ท่านพระมหากัสสป
ปลื้มใจ ชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหากัสสปหายจากอาพาธนั้นแล้ว และอาพาธ
นั้น อันท่านพระมหากัสสปละได้แล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

คิลานสูตรที่ ๒

พระมหาโมคคัลลานะหายอาพาธด้วยโพชฌงค์ ๗

[๔๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาป-
*สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะอาพาธ ไม่สบาย เป็นไข้หนัก
อยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ.

[๔๒๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระ-
*มหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระ
มหาโมคคัลลานะว่า ดูกรโมคคัลลานะ เธอพออดพอทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้แลหรือ
ทุกขเวทนาคลายลงไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทุเลาย่อมปรากฏ ความกำเริบขึ้นไม่ปรากฏแลหรือ?

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้
เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์ย่อมกำเริบหนัก ยังไม่คลายลง ความกำเริบย่อมปรากฏ
ความทุเลาไม่ปรากฏ.

[๔๒๒] พ. ดูกรโมคคัลลานะ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์
๗ เป็นไฉน?

[๔๒๓] ดูกรโมคคัลลานะ สติสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญ
แล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขา
สัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ดูกรโมคคัลลานะ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้
ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้
เพื่อนิพพาน.

[๔๒๔] ท่านพระโมคคัลลานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์ดีนัก ข้า
แต่พระสุคต โพชฌงค์ดีนัก พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้แล้ว ท่านพระมหา-
*โมคคัลลานะปลื้มใจ ชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหาโมคคัลลานะหายจากอาพาธ
นั้นแล้ว และอาพาธนั้นอันท่านพระมหาโมคคัลลานะละได้แล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

คิลานสูตรที่ ๓

พระผู้มีพระภาคหายประชวรด้วยโพชฌงค์ ๗

[๔๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงประชวร ไม่สบาย เป็นไข้หนัก.

[๔๒๖] ครั้งนั้น ท่านพระมหาจุนทะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระจุนทะว่า ดูกรจุนทะ โพชฌงค์จงแจ่มแจ้งกะเธอ.

จ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๒๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สติสัมโพชฌงค์ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้ มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๔๒๘] ดูกรจุนทะ โพชฌงค์ดีนัก ดูกรจุนทะ โพชฌงค์ดีนัก ท่านพระมหาจุนทะ
ได้กล่าวไวยากรณภาษิตนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย พระผู้มีพระภาคทรงหายจากประชวรนั้น
และอาพาธนั้น อันพระผู้มีพระภาคทรงละแล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

ปารคามีสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง

[๔๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มิใช่ฝั่ง โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มิใช่ฝั่ง.

[๔๓๐] ในหมู่มนุษย์ คนที่ไปถึงฝั่งมีจำนวนน้อย แต่หมู่สัตว์นอกนี้ย่อมวิ่งไปตามฝั่งนั่นเอง ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามธรรม ในธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ชนเหล่านั้นจักข้ามบ่วงมฤตยูซึ่งแสนยากที่จะข้ามได้ บัณฑิตพึงละธรรมฝ่ายดำเสีย เจริญธรรมฝ่ายขาว ออกจากความอาลัย อาศัยความไม่มีอาลัยแล้ว พึงละกามเสีย เป็นผู้ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกังวล ปรารถนาความยินดีในวิเวก ที่สัตว์ยินดีได้ยาก บัณฑิต พึงชำระตนให้ผ่องแผ้ว จากเครื่องเศร้าหมองจิต ชนเหล่าใดอบรมจิตดีแล้วโดยชอบในองค์เป็นเหตุตรัสรู้ ไม่ถือมั่น ยินดีแล้วในความสละคืน ซึ่งความยึดถือ ชนเหล่านั้นเป็นผู้สิ้นอาสวะ มีความรุ่งเรือง ปรินิพพานแล้วในโลก.

จบ สูตรที่ ๗

วิรัทธสูตร

โพชฌงค์ ๗ ที่ปรารภผิดปรารภถูก

[๔๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภผิดแล้ว

อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภผิดแล้ว โพชฌงค์
๗ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภถูกแล้ว
อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภถูกแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?
คือสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขา-
*สัมโพชฌงค์.

[๔๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้
อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภ
ผิดแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภผิดแล้ว
โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภถูกแล้ว
อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความ
สิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภถูกแล้ว.

จบ สูตรที่ ๘

อริยสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมนำตนออกจากทุกข์

[๔๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มาก
แล้ว ให้เป็นอริยธรรม นำตนออกจากทุกข์
ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำ
ซึ่งโพชฌงค์ ๗ นั้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์
ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ให้เป็น
อริยธรรม นำตนออกจากทุกข์ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ
แก่ผู้กระทำซึ่งโพชฌงค์
นั้น.

จบ สูตรที่ ๙

นิพพานสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย

[๔๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ ระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายความกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ คิลานวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณูปมสูตร	๒. สุริยูสมสูตรที่ ๑
๓. สุริยูปมสูตรที่ ๒	๔. คิลานสูตรที่ ๑
๕. คิลานสูตรที่ ๒	๖. คิลานสูตรที่ ๓
๗. ปารคามีสูตร	๘. วิรัทธสูตร
๙. อริยสูตร	๑๐. นิพพานสูตร

อุทายิวรรคที่ ๓

โพธนสูตร

ที่เรียกว่าโพชฌงค์เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้

[๔๓๕] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม

พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ที่เรียกว่า โพชฌงค์ โพชฌงค์ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า โพชฌงค์? พระผู้
มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า โพชฌงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้.

[๔๓๖] ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่าโพชฌงค์ เพราะเป็น
ไปเพื่อตรัสรู้ ฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

เทสนาสูตร

โพชฌงค์ ๗

[๔๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงโพชฌงค์ ๗ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจง
ฟังเรื่องนั้น ก็โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

ฐานิยสูตร

นิวรณ์ ๕ เกิดเพราะมนสิการถึงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งนิวรณ์

[๔๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันท์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งกามราคะ.

[๔๓๙] พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ

เจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งพยาบาท.

[๔๔๐] ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งถีนมิทธะ.

[๔๔๑] อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง
เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุทธัจจกุกกุจจะ.

[๔๔๒] วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิกิจฉา.

[๔๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์
เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์
ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์
เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์.

จบ สูตรที่ ๓

อโยนิโสสูตร

นิวรณ์ ๕ เกิดเพราะมนสิการโดยไม่แยบคาย

[๔๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยบคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด
ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง พยาบาท ... ถีนมิทธะ ...
อุทธัจจกุกกุจจะ ... วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญไพบูลย์ยิ่ง.

[๔๔๕] สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น
และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ฯลฯ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป.
[๔๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยบคาย
กามฉันทะที่ยังไม่เกิด
ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เธอย่อมละเสียได้ พยาบาท ... ถีนมิทธะ ...
อุทธัจจกุกกุจจะ ...
วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เธอย่อมละเสียได้.
[๔๔๗] สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมถึงความ
เจริญไพบูลย์ยิ่ง ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น
และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึง
ความเจริญไพบูลย์ยิ่ง.

จบ สูตรที่ ๔

อปริหานิยสูตร

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๗

[๔๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๗
ประการ
แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังธรรมนั้น ก็ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม
๗ ประการ
เป็นไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
อุเบกขา
สัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๗
ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

ขยสูตร

ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อสิ้นตัณหาคือโพชฌงค์

[๔๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรรคาใด ปฏิปทาใด
ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา

เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น ปฏิปทานั้น
มรรคาและปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหาเป็น
ไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

[๔๕๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ทูลถามว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร? ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความสิ้นตัณหา.

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เมื่อภิกษุนั้น
เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์ เป็นมหรคต หา
ประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละตัณหาได้ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียด-
*เบียน เมื่อภิกษุนั้นเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์
เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละตัณหาได้ เพราะละตัณหาได้ จึง
ละกรรมได้ เพราะละกรรมได้ จึงละทุกข์ได้ ดูกรอุทายี เพราะสิ้นตัณหา จึงสิ้นกรรม เพราะ
สิ้นกรรม จึงสิ้นทุกข์ ด้วยประการดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

นิโรธสูตร

ปฏิปทาเป็นไปเพื่อดับตัณหาคือโพชฌงค์

[๔๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรรคาใด ปฏิปทาใด ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น ปฏิปทานั้น มรรคาและปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความดับตัณหาเป็นไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ เป็นไฉน? คือสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

[๔๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา.

จบ สูตรที่ ๗

นิพเพธสูตร

มรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอดคือโพชฌงค์

[๔๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอดแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังมรรคานั้น ก็มรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอดเป็นไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

[๔๕๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระ-

*องค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความ
แทงตลอด?

พ. ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เธอมีจิต
อันสติสัมโพชฌงค์อบรมแล้ว ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโลภะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่
เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโทสะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลาย
เสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโมหะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบูลย์ เป็นมหรคต
หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เธอมีจิตอันอุเบกขาสัมโพชฌงค์อบรมแล้ว ย่อมแทง
ทะลุ ย่อมทำลายกองโลภะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อม
ทำลายกองโทสะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโมหะ
ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ดูกรอุทายี โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความแทงตลอด.

จบ สูตรที่ ๘

เอกธัมมสูตร

โพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรมเป็นที่ตั้งสังโยชน์

[๔๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้ข้อหนึ่ง ที่บุคคลเจริญแล้ว

กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์
เหมือนโพชฌงค์ ๗ นี้เลย
โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.
[๔๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรม อันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ
ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการ
สละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อม
เป็นไปเพื่อละธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์.
[๔๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์เป็นไฉน?
จักษุเป็นธรรม
เป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เครื่องผูก เครื่องจองจำ คือ สังโยชน์เหล่านั้น
ย่อมเกิดที่จักษุนี้ หู ...
จมูก ... ลิ้น ... ๑- ใจเป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เครื่องผูก เครื่องจองจำ คือ
สังโยชน์เหล่านั้น
ย่อมเกิดที่ใจนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้ เรียกว่าธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์.
จบ สูตรที่ ๙
@๑. บาลีเป็นอย่างนี้ กายหายไป
อุทายิสูตร
พระผู้มีพระภาครับรองมรรคที่พระอุทายีได้แล้ว
[๔๕๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชนชาวสุมภะ
ชื่อเสตกะ
ในแคว้นสุมภะ ครั้งนั้น ท่านพระอุทายีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ฯลฯ ครั้นแล้วได้

กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า.

[๔๕๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์นัก พระเจ้าข้า ไม่เคยมีมา มีขึ้น ความ
รัก ความเคารพ ความละอายใจ และความเกรงกลัว ของข้าพระองค์ซึ่งมีอยู่ในพระผู้มีพระภาค
มากเพียงไร ด้วยว่า ข้าพระองค์เมื่อเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนอยู่ในกาลก่อน ก็มิได้กระทำความ
คุ้นเคยกับพระธรรมมากนัก มิได้กระทำความคุ้นเคยกับพระสงฆ์มากนัก ข้าพระองค์เห็นความรัก
ความเคารพ ความละอายใจ ความเกรงกลัว ในพระผู้มีพระภาค จึงออกบวชเป็นบรรพชิต
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ว่า อย่างนี้รูป อย่างนี้ความเกิดแห่งรูป อย่างนี้ความ
ดับแห่งรูป อย่างนี้เวทนา ... อย่างนี้สัญญา ... อย่างนี้สังขาร ... อย่างนี้วิญญาณ อย่างนี้ความ
เกิดแห่งวิญญาณ อย่างนี้ความดับแห่งวิญญาณ.

[๔๖๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อยู่ในเรือนว่าง พิจารณาถึงความเกิดและ
ความเสื่อมแห่งอุปาทานขันธ์ ๕ เหล่านี้ ได้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกข-
*นิโรธนี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

[๔๖๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมที่ข้าพระองค์บรรลุแล้วและมรรคที่ข้าพระองค์ได้
แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการ
อย่างนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่
จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี คือ สติสัมโพชฌงค์ ที่

ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่
โดยอาการอย่างนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฯลฯ อุเบกขา
สัมโพชฌงค์ ที่ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำ
ข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น
โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ชาติสิ้น
แล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี มรรค
ที่ข้าพระองค์ได้แล้วนี้แล อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่
โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว พรหม-
*จรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๔๖๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละๆ อุทายี มรรคที่เธอได้แล้วนั้นแล อันเธอ
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำเธอผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป
เพื่อความเป็นอย่างนั้น
โดยที่เธอจักรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๐
จบ อุทายิวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โพธนสูตร ๒. เทสนาสูตร
๓. ฐานิยสูตร ๔. อโยนิโสสูตร

๕. อปริหานิยสูตร ๖. ขยสูตร
๗. นิโรธสูตร ๘. นิพเพธสูตร
๙. เอกธัมมสูตร ๑๐. อุทายิสูตร

นิวรณวรรคที่ ๔

กุสลสูตรที่ ๑

ธรรมที่เป็นกุศลมีความไม่ประมาทเป็นมูล

[๔๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นกุศลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเป็นไปในส่วนแห่ง
กุศล เป็นไปในฝ่ายแห่งกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีความไม่ประมาทเป็นมูล ประชุมลงใน
ความไม่ประมาท ความไม่ประมาท เรากล่าวว่า เป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อันภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๔๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อม
กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติ
สัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขา-
*สัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

กุสลสูตรที่ ๒

ธรรมที่เป็นกุศลมีโยนิโสมนสิการเป็นมูล

[๔๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นกุศลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเป็นไปในส่วนแห่ง
กุศล เป็นไปในฝ่ายแห่งกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีโยนิโสมนสิการเป็นมูล ประชุมลงใน
โยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการ เรากล่าวว่าเป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัน
ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่ง
โพชฌงค์ ๗.

[๔๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗
ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มาก
ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

อุปกิเลสสูตร

อุปกิเลสของทอง ๕ อย่าง

[๔๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของทอง ๕ อย่างนี้ เป็นเครื่องทำทองไม่ให้อ่อน
ไม่ให้ความแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี อุปกิเลส ๕ อย่างเป็นไฉน?

[๔๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล็กเป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควร

แก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

[๔๖๙] โลหะ เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๐] ดีบุก เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๑] ตะกั่ว เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๒] เงิน เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้
มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

[๔๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของทอง ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องทำทองไม่ให้
อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

[๔๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันแล อุปกิเลสของจิต ๕ อย่างนี้ เป็น
เครื่องทำจิตไม่ให้นิ่มนวล ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดี
เพื่อความสิ้นอาสวะ.

อุปกิเลส ๕ อย่างเป็นไฉน?

[๔๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันทะเป็นอุปกิเลสของจิต เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้
นิ่มนวล ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้น
อาสวะ.

[๔๗๖] พยาบาทเป็นอุปกิเลสของจิต เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้นิ่มนวล ไม่ให้ควรแก่
การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ

[๔๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของจิต ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้
นิ่มนวล ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้น
อาสวะ.

[๔๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นธรรมกั้น ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง
ผล คือ วิชชาและวิมุติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?
[๔๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติสัมโพชฌงค์ไม่เป็นธรรมกั้น ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็น
อุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล
คือ วิชชาและวิมุติ ฯลฯ
[๔๘๐] อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นธรรมกั้น ไม่เป็นธรรมห้าม ฯลฯ ย่อมเป็นไป
เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุติ.
[๔๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล ไม่เป็นธรรมกั้น ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง
ผล คือ วิชชาและวิมุติ.

จบ สูตรที่ ๓

อโยนิโสสูตร

มนสิการโดยไม่แยบคาย นิวรณ์ ๕ ย่อมเกิด

[๔๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยบคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด
ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบูลย์ยิ่งขึ้น ฯลฯ
[๔๘๓] พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.
[๔๘๔] ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ

เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๔๘๕] อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๔๘๖] วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

จบ สูตรที่ ๔

โยนิโสสูตร

มนสิการโดยแยบคายย่อมเกิดโพชฌงค์

[๔๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยบคาย สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่
เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯลฯ

[๔๘๘] อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมถึงความ
เจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๕

วุฑฒิสูตร

โพชฌงค์เป็นไปเพื่อความเจริญ

[๔๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ นี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ เพื่อความไม่เสื่อม โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์
ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ นี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อม
เป็นไปเพื่อความเจริญ เพื่อความไม่เสื่อม.

จบ สูตรที่ ๖

อาวรณานีวรณสูตร

นิวรณ์ ๕ เป็นอุปกิเลสของจิต

[๔๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกั้น เป็นเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต
ทำปัญญาให้ทราม ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันทะเป็นธรรมเครื่องกั้น
เป็นธรรมเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทราม พยาบาท ... ถีนมิทธะ ... อุทธัจจ-
*กุกกุจจะ ... วิจิกิจฉา เป็นธรรมเครื่องกั้น เป็นธรรมเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญา
ให้ทราม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องกั้น เป็นเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลส
ของจิต ทำปัญญาให้ทราม.

[๔๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นเครื่องกั้น ไม่เป็นเครื่องห้าม
ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง
ผล คือ วิชชาและวิมุติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเครื่องกั้น ไม่
เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุติ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเครื่องกั้น
ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือวิชชาและวิมุติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ นี้แล ไม่เป็นเครื่องกั้น
ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุติ.

[๔๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เงี่ยโสตลงฟังธรรม สมัยนั้น นิวรณ์ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๗

นีวรณาวรณสูตร

นิวรณ์ ๕ โพชฌงค์ ๗

[๔๙๓] ในสมัยนั้น นิวรณ์ ๕ เป็นไฉน? ย่อมไม่มีแก่เธอ คือกามฉันทนิวรณ์ ย่อมไม่มี พยาบาทนิวรณ์ ... ถีนมิทธนิวรณ์ ... อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ ... วิจิกิจฉานิวรณ์ ย่อมไม่มี ในสมัยนั้นนิวรณ์ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ.

[๔๙๔] ในสมัยนั้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์? คือ สติสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

[๔๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เงี่ยโสตลงฟังธรรม สมัยนั้น นิวรณ์ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๘

รุกขสูตร

ธรรมเป็นเครื่องกั้น ๕ อย่าง

[๔๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่ มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ งอกคลุมไม้ต้นทั้งหลาย เป็นเครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไป.

[๔๙๗] ก็ต้นไม้ใหญ่เหล่านั้น ที่มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ ปกคลุมต้นไม้ทั้งหลาย เป็น

เครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไปเป็นไฉน? คือ ต้นโพธิ์ใบ
ต้นไทร ต้นมิลักขุ ต้นมะเดื่อ ต้นกัจฉกะ ต้นมะสัง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้แล
ที่มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ งอกคลุมต้นไม้ทั้งหลาย เป็นเครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้
ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไป.

[๔๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน กุลบุตรบางคนในโลกนี้ละกามเช่นใด
แล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต กุลบุตรนั้นย่อมเป็นผู้เสียหายวิบัติไปด้วยกามเช่นนั้น หรือที่เลว
กว่านั้น.

[๔๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกั้น เป็นเครื่องห้าม ๕ อย่างเหล่านี้
ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราม ๕ อย่างเป็นไฉน? คือ กามฉันทะ เป็นธรรมเครื่องกั้น เป็น
ธรรมเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราม พยาบาท ... ถีนมิทธะ ... อุทธัจจกุกกุจจะ ... วิจิกิจฉา
เป็นธรรมเครื่องกั้น เป็นธรรมเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราม ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมเป็นเครื่องกั้น เป็นเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทราม ๕ อย่างเหล่านี้แล.

[๕๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นธรรมกั้น ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือวิชชา
และวิมุติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นธรรมกั้น ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือวิชชา

และวิมุติ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นธรรมกั้น ...
ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือ
วิชชาและวิมุติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล ไม่เป็นธรรมกั้น
ไม่เป็นธรรมห้าม
ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผลคือวิชชา
และวิมุติ.

จบ สูตรที่ ๙

นิวรณสูตร

นิวรณ์ทำให้มืด

[๕๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรณ์ ๕ เหล่านี้ กระทำให้มืด กระทำไม่ให้มีจักษุ
กระทำไม่ให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา
เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไป
เพื่อนิพพาน นิวรณ์ ๕ เป็นไฉน? คือ กามฉันทนิวรณ์ กระทำให้มืด
กระทำไม่ให้มีจักษุ
กระทำไม่ให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา
เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไป
เพื่อนิพพาน พยาบาทนิวรณ์ ... ถีนมิทธนิวรณ์ ... อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ ...
วิจิกิจฉานิวรณ์ กระทำ
ให้มืด กระทำไม่ให้มีจักษุ กระทำไม่ให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา
เป็นไปในฝักฝ่าย
แห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรณ์ ๕ เหล่านี้แล
กระทำให้มืด
กระทำไม่ให้มีจักษุ กระทำไม่ให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา
เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความ
คับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน.

[๕๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ กระทำให้มีจักษุ
กระทำให้มีญาณ

เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน
โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ กระทำให้มีจักษุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่ง
ความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขา
สัมโพชฌงค์ กระทำให้มีจักษุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปใน
ฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล
กระทำให้มีจักษุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความ
คับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ นีวรณวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุสลสูตรที่ ๑ ๒. กุสลสูตรที่ ๒ ๓. อุปกิเลสสูตร ๔. อโยนิโสสูตร ๕. โยนิโสสูตร ๖. วุฑฒิสูตร ๗. อาวรณาวนีรณสูตร ๘. นีวรณาวรณสูตร ๙. รุกขสูตร ๑๐. นีวรณสูตร

จักกวัตติวรรคที่ ๕

วิธาสูตร

ละมานะ ๓ เพราะโพชฌงค์

[๕๐๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ละมานะ ๓ อย่างได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้แล้วก็เพราะ

โพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ใน
อนาคตกาล จักละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด
จักละได้ก็เพราะ
โพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ใน
ปัจจุบันละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด
ละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗
อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

[๕๐๔] โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล
ละมานะ ๓ อย่างได้
แล้ว ... สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักละมานะ ๓
อย่างได้ ...
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ละมานะ ๓ อย่างได้
สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นทั้งหมด ละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑

จักกวัตติสูตร

รัตนะ ๗ อย่าง

[๕๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ รัตนะ ๗
อย่างจึงปรากฏ
รัตนะ ๗ อย่างเป็นไฉน? คือ จักรแก้ว ๑ ช้างแก้ว ๑ ม้าแก้ว ๑ แก้วมณี ๑
นางแก้ว ๑ คหบดีแก้ว ๑
ปริณายกแก้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ รัตนะ ๗
อย่างเหล่านี้จึง
ปรากฏ.

[๕๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏ รัตนะ
คือ โพชฌงค์ ๗ จึงปรากฏ รัตนะ คือ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? ได้แก่รัตนะ คือ สติสัมโพชฌงค์
ฯลฯ รัตนะ คือ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้าปรากฏ รัตนะ คือโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้จึงปรากฏ.

จบ สูตรที่ ๒

มารสูตร

โพชฌงค์เป็นมรรคาเครื่องย่ำยีมาร

[๕๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมรรคาเป็นเครื่องย่ำยีมารและเสนามารแก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังมรรคานั้น ก็มรรคาเป็นเครื่องย่ำยีมารและเสนามารเป็นไฉน? คือ
โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นมรรคาเครื่องย่ำยีมาร และเสนามาร.

จบ สูตรที่ ๓

ทุปปัญญสูตร

เหตุที่เรียกว่าคนโง่คนใบ้

[๕๐๘] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนโง่
คนใบ้ คนโง่ คนใบ้ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า คนโง่ คนใบ้?

[๕๐๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนโง่ คนใบ้ ก็เพราะ
โพชฌงค์ ๗ อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็น

ไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนโง่ คนใบ้
ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๔

ปัญญวาสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนมีปัญญา

[๕๑๐] สาวัตถีนิทาน. ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนใบ้
คนมีปัญญา ไม่ใช่คนใบ้ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า
คนมีปัญญา ไม่ใช่คนใบ้?

[๕๑๑] พ. ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนใบ้ ก็เพราะโพชฌงค์ ๗
อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนใบ้
ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้
แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๕

ทฬิททสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนจน

[๕๑๒] สาวัตถีนิทาน. ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนจน คนจน ดังนี้ ด้วย
เหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า คนจน?

[๕๑๓] พ. ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนจน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนไม่เจริญแล้ว
ไม่กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ที่เรียกว่า คนจน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่

กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๖

อทฬิททสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนไม่จน

[๕๑๔] สาวัตถีนิทาน. ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนไม่จน คนไม่จน ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า คนไม่จน?

[๕๑๕] พ. ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนไม่จน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนไม่จน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มาก แล้ว.

จบ สูตรที่ ๗

อาหิจจสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดีเป็นเบื้องต้นแห่งโพชฌงค์

[๕๑๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เป็นนิมิตมา ก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่ง โพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุ ผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๕๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก

อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อม
เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

อังคสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นปัจจัยแห่งโพชฌงค์

[๕๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทำปัจจัยภายในให้เป็นเหตุแล้ว
เรายังไม่เล็งเห็นเหตุอื่น
แม้อันหนึ่งเพื่อความบังเกิดแห่งโพชฌงค์ ๗ เหมือนโยนิโสมนสิการเลย
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
โยนิโสมนสิการ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗
จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๕๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ
ย่อมเจริญโพชฌงค์
๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ถึงพร้อม
ด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗
อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

อังคสูตรที่ ๒

ความเป็นผู้มีมิตรดีเป็นปัจจัยแห่งโพชฌงค์

[๕๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทำปัจจัยภายนอกให้เป็นเหตุแล้ว
เรายังไม่เล็งเห็นเหตุอื่น

แม้อันหนึ่ง เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งโพชฌงค์ ๗ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๕๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้
มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี
ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ จักกวัตติวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิธาสูตร	๒. จักกวัตติสูตร
๓. มารสูตร	๔. ทุปปัญญสูตร
๕. ปัญญวาสูตร	๖. ทฬิททสูตร
๗. อทฬิททสูตร	๘. อาทิจจสูตร
๙. อังคสูตรที่ ๑	๑๐. อังคสูตรที่ ๒

หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ที่ ๖

อาหารสูตร

อาหารของนิวรณ์

[๕๒๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอาหารและสิ่งที่มิใช่อาหาร
ของนิวรณ์ ๕ และโพชฌงค์ ๗ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๕๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศุภนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่ง
อโยนิโสมนสิการในศุภนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว
ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิฆนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มาก
ซึ่งอโยนิโสมนสิการในปฏิฆนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว
ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน
ความบิดขี้เกียจ ความเมาอาหาร ความที่ใจหดหู่มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการใน
สิ่งเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่สงบใจมีอยู่ การ
กระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในความไม่สงบใจนั้น นี้เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่
เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่ง
วิจิกิจฉามีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้วิจิกิจฉาที่
ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

อาหารของโพชฌงค์

[๕๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติ
สัมโพชฌงค์มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้สติสัม-
*โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและ
อกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มีอยู่ การกระทำ
ให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิด
ขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม

ความบากบั่น มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้วิริย-

*สัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปีติ-

*สัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้ปีติ-

*สัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย ความสงบจิต มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบนี้ นี้เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต อัพยัคคนิมิต (นิมิตรแห่งจิตอันมีอารมณ์ไม่ฟุ้งซ่าน) มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา-

*สัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

มิใช่อาหารของนิวรณ์

[๕๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสุภนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มาก
ซึ่งโยนิโสมนสิการในอสุภนิมิตนั้น นี้ไม่เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิด
แล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย เจโตวิมุติมีอยู่ การกระทำให้มาก
ซึ่งโยนิโสมนสิการในเจโตวิมุตินั้น นี้ไม่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว
ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความ
บากบั่น มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี้ไม่เป็นอาหารให้ถีนมิทธะ
ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบใจมีอยู่ การ

กระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบใจนั้น
นี้ไม่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น
หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล
ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มีอยู่
การกระทำให้มาก
ซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้ไม่เป็นอาหารให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิด
แล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

มิใช่อาหารของโพชฌงค์

[๕๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า
ไม่เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติ
สัมโพชฌงค์ มีอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น
นี้ไม่เป็นอาหารให้สติ
สัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า
ไม่เป็นอาหารให้ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่
เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล
และอกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว
มีอยู่ การ
ไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น
นี้ไม่เป็นอาหารให้ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า
ไม่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม
ความพยายาม
ความบากบั่น มีอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในสิ่งเหล่านั้น
นี้ไม่เป็นอาหารให้วิริยสัม-
*โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.
[๕๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า
ไม่เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปีติ-
*สัมโพชฌงค์ มีอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น
นี้ไม่เป็นอาหารให้ปีติ-
*สัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.
[๕๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า
ไม่เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่
เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย
ความสงบ
จิต มีอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในความสงบนั้น
นี้ไม่เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์
ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.
[๕๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า
ไม่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต
อัพยัคคนิมิต มีอยู่
การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในนิมิตนั้น
นี้ไม่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิด
ขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า
ไม่เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่
เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้ง
แห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอยู่
การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้ไม่เป็น
อาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว
ให้เจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๑

ปริยายสูตร

ปริยายนิวรณ์ ๕

[๕๔๗] ครั้งนั้น ภิกษุมากรูป เวลาเช้า นุ่งแล้ว
ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาต
ยังพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นได้มีความดำริว่า
เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตใน
พระนครสาวัตถีก่อน ก็ยังเช้านัก ถ้ากระไร
เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
เถิด ภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
ได้ปราศรัยกับพวกอัญญ-
*เดียรถีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นว่า
ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณ-
*โคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายเหล่านี้ว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕
อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง
ดังนี้ แม้พวกเรา
ก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย
ท่านทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕ อัน

เป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ในการแสดงธรรมของเรานี้ อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความ
ต่างกัน ระหว่างธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสนีของ
พวกเรากับอนุศาสนีของพระสมณโคดม.
[๕๔๘] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
พวกนั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไปด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูดนี้
ในสำนักพระผู้มีพระภาค.
[๕๔๙] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นครั้นเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี เวลาปัจฉาภัต
กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเช้า
วันนี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายนุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ข้าพระองค์
ทั้งหลายได้มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีก่อน ก็ยังเช้านัก ถ้า
กระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเถิด ลำดับนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย
เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ครั้นผ่าน
การปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้

พูดกะข้าพระองค์ทั้งหลายว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย
อย่างนี้ว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕
อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลัง
ปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดังนี้
แม้พวกเราก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย
อย่างนี้ว่า มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕
อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอน
กำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
ในการแสดงธรรมของเรา
นี้ อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน
ของพระสมณ-
*โคดมหรือของพวกเรา คือว่าธรรมเทศนาของพวกเรา
กับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรือ
อนุศาสนีของพวกเรากับอนุศาสนีของพระสมณโคดม.
[๕๕๐] ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย ไม่ชื่นชม
ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถีย์
ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า
เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความ
ของคำพูดนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค.
[๕๕๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มี
วาทะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเธอทั้งหลาย พึงถามอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
ก็ปริยายที่นิวรณ์
๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่าง ที่โพชฌงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง มีอยู่หรือ?
พวกอัญญ-
*เดียรถีย์ปริพาชกถูกเธอทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย
และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง

ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิใช่วิสัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่แลเห็น
บุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ ที่จะยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาเหล่านี้ เว้นเสียจากตถาคต สาวกของ
ตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต หรือจากสาวกของตถาคตนั้น.

[๕๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่นิวรณ์ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่าง เป็นไฉน?

[๕๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้กามฉันทะในภายในก็เป็นนิวรณ์ แม้กามฉันทะใน
ภายนอกก็เป็นนิวรณ์ คำว่า กามฉันทนิวรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ กามฉันท-
*นิวรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้พยาบาทในภายในก็เป็นนิวรณ์ แม้พยาบาทในภายนอก
ก็เป็นนิวรณ์ คำว่า พยาบาทนิวรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ พยาบาทนิวรณ์นั้น
ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ถีนะก็เป็นนิวรณ์ แม้มิทธะก็เป็นนิวรณ์ คำว่า ถีนมิทธ-
*นิวรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ถีนมิทธนิวรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้อุทธัจจะก็เป็นนิวรณ์ แม้กุกกุจจะก็เป็นนิวรณ์ คำว่า
อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์นั้น ก็เป็น
๒ อย่าง.

[๕๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้วิจิกิจฉาในธรรมทั้งหลายภายในก็เป็นนิวรณ์ แม้

วิจิกิจฉาในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นนิวรณ์ คำว่า วิจิกิจฉานิวรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ
แม้โดยปริยายนี้ วิจิกิจฉานิวรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายนี้แล ที่นิวรณ์ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่างนี้.

[๕๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่โพชฌงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่างเป็นไฉน?

[๕๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
แม้สติในธรรมทั้งหลายในภายในก็เป็นสติสัมโพชฌงค์
แม้สติในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นสติสัมโพชฌงค์ คำว่า สติสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมา
สู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ สติสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๑] แม้ธรรมทั้งหลายในภายใน
ที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจตราถึงความพินิจพิจารณา
ด้วยปัญญา ก็เป็นธัมมวิจยสัมโพชฌงค์
แม้ธรรมทั้งหลายในภายนอกที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจตรา
ถึงความพินิจพิจารณาด้วยปัญญา ก็เป็นธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ คำว่า ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์
ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ความเพียรทางกายก็เป็นวิริยสัมโพชฌงค์ แม้ความ
เพียรทางจิตก็เป็นวิริยสัมโพชฌงค์ คำว่า วิริยสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้
วิริยสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ปีติที่มีวิตกวิจารก็เป็นปีติสัมโพชฌงค์ แม้ปีติที่ไม่มี
วิตกวิจารก็เป็นปีติสัมโพชฌงค์ คำว่า ปีติสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้
ปีติสัมโพชฌงค์ ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ความสงบกายก็เป็นปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ แม้ความ
สงบจิตก็เป็นปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ คำว่า ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดย
ปริยายนี้ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้สมาธิที่มีวิตกวิจารก็เป็นสมาธิสัมโพชฌงค์ แม้สมาธิ
ที่ไม่มีวิตกวิจาร ก็เป็นสมาธิสัมโพชฌงค์ คำว่า สมาธิสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้
โดยปริยายนี้ สมาธิสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ความวางเฉยในธรรมทั้งหลายในภายในก็เป็นอุเบกขา
สัมโพชฌงค์ แม้ความวางเฉยในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ คำว่า
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ก็เป็น
๒ อย่าง.

[๕๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายนี้แล ที่โพชฌงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง.

จบ สูตรที่ ๒

อัคคิสูตร

เจริญโพชฌงค์ตามกาล

[๕๖๘] ครั้งนั้น ภิกษุเป็นอันมาก เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาต
ยังพระนครสาวัตถี (ความต่อไปเหมือนปริยายสูตรข้อ ๕๔๗-๕๕๐) พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาทะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเธอทั้งหลายพึงถาม

อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่า ไหน เป็นกาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน? สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญ โพชฌงค์เหล่าไหน เป็นกาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน? พวกอัญญเดียร์ถีย์ปริพาชกถูกเธอ ทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิใช่วิสัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่แลเห็นบุคคลในโลก พร้อม ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่จะ ยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาเหล่านี้ เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจาก ตถาคต หรือจากสาวกของตถาคตนั้น.

[๕๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญปัสสัทธิ สัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่ หดหู่นั้น ยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้ด้วยธรรมเหล่านั้น เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุก โพลง เขาจึงใส่หญ้าสด โคมัยสด ไม้สด พ่นน้ำ และโรยฝุ่นลงในไฟนั้น บุรุษนั้นจะ สามารถก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ?

ภิ. ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า.

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้นมิใช่กาลเพื่อเจริญ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์

ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่นั้น
ยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้ด้วยธรรมเหล่านั้น.

[๕๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น
เป็นกาลเพื่อเจริญธัมม-
*วิจยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์
เป็นกาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ข้อนั้น
เพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่นั้น ให้ตั้งขึ้นได้ง่ายด้วยธรรมเหล่านั้น
เปรียบเหมือน
บุรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลง เขาจึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง ไม้แห้ง
เอาปากเป่า
และไม่โรยฝุ่นในไฟนั้น
บุรุษนั้นสามารถจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ?

ภิ. ได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่
สมัยนั้นเป็นกาลเพื่อเจริญ
ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์
เป็นกาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่นั้น
ให้ตั้งขึ้นได้ง่ายด้วยธรรมเหล่านั้น.

[๕๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญ
ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์
มิใช่กาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ข้อ
นั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตฟุ้งซ่านนั้น
ยากที่จะให้สงบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น เปรียบ
เหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง ไม้แห้ง
เอาปากเป่า และ
ไม่โรยฝุ่นลงไปในกองไฟใหญ่นั้น
บุรุษนั้นสามารถจะดับไฟกองใหญ่ได้หรือหนอ?

ภิ. ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า.

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้นมิใช่กาลเพื่อเจริญ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ยากที่จะให้สงบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น.

[๕๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น เป็นกาลเพื่อเจริญ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่ายด้วยธรรมเหล่านั้น เปรียบ เหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าสด โคมัยสด ไม้สด พ่นน้ำ และโรยฝุ่น ลงในกองไฟใหญ่นั้น บุรุษนั้นจะสามารถดับกองไฟกองใหญ่นั้นได้หรือหนอ?

ภิ. ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้นเป็นกาลเพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญอุเบกขา สัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่ายด้วยธรรม เหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวสติแลว่า มีประโยชน์ในที่ทั้งปวง.

จบ สูตรที่ ๓

เมตตสูตร

พรหมวิหาร ๔

[๕๗๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกลิยะ ชื่อหลิททว-

*สันนะ ในโกลิยชนบท ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้า

ไปบิณฑบาตยังหลิททวสันนนิคม ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไป
บิณฑบาตยังหลิททวสันนนิคมก่อน ก็ยังเช้านัก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญ-
*เดียรถีย์ปริพาชกเถิด.
[๕๗๔] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้
ปราศรัยกับอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้พูดกะภิกษุเหล่านั้นว่า
[๕๗๕] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า
มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละนิวรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้ว
จงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน
โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ เป็นมหรคต
หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุก
หมู่เหล่า อยู่เถิด.
[๕๗๖] จงมีใจประกอบด้วยกรุณา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓
ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยกรุณา
อันไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ใน
ที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เถิด.
[๕๗๗] จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓

ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา
อันไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ใน
ที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เถิด.

[๕๗๘] จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓
ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา
อันไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่
ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่า อยู่เถิด.

[๕๗๙] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
แม้พวกเราก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มา
เถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายละนิวรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา
แล้วจงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือน
กัน ฯลฯ

[๕๘๐] จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓
ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา
อันไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่
ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เถิด.

[๕๘๑] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของพวกเรานี้ อะไรเป็นความแปลก

กัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความแตกต่างกัน
ของพระสมณโคดมหรือของพวกเรา คือ
ว่า ธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม
หรืออนุศาสนีของพวกเรากับ
อนุศาสนีของพระสมณโคดม.

[๕๘๒] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ชื่นชม
ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
เหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า
เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูด
นี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

[๕๘๓] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น ครั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในหลิททวสันนนิคม
เวลา
ปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๕๘๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเช้านี้
ข้าพระองค์ทั้งหลาย
นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังหลิททวสันนนิคม
ข้าพระองค์ทั้งหลายได้มีความ
ดำริว่า เวลานี้ เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตยังหลิททวสันนนิคมก่อน ก็ยังเช้าอยู่
ถ้ากระไรเราพึง
เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเถิด.

[๕๘๕] ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย
เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
ได้ปราศรัยกับอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น
ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึง
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้พูดกะข้าพระองค์ทั้งหลายว่า.

[๕๘๖] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า
มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละนิวรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ
ทอนกำลังปัญญา แล้ว
จงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔
ก็เหมือนกัน
โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์
เป็นมหรคต
หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน
อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่า
อยู่เถิด.
[๕๘๗] จงมีใจประกอบด้วยกรุณา ...
[๕๘๘] จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา ...
[๕๘๙] จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒
ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง
จงมีใจประกอบ
ด้วยอุเบกขาอันไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร
ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไป
ทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่า อยู่เถิด.
[๕๙๐] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
แม้พวกเราก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มา
เถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายละนิวรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ
ทอนกำลังปัญญา แล้ว
จงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔
เหมือนกัน
ฯลฯ
[๕๙๑] จงมีใจประกอบด้วยกรุณา ...
[๕๙๒] จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา ...

[๕๙๓] จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓
ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา
อันไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่
ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่า อยู่เถิด.
[๕๙๔] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของพวกเรานี้ อะไรเป็นความแปลก
กัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ของพระสมณโคดมของหรือพวกเรา คือว่า
ธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสนีของพวกเรากับอนุศาสนี.
ของพระสมณโคดม.
[๕๙๕] ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถีย์
ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความ
แห่งคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

เมตตเจโตวิมุติ มีอะไรเป็นคติ

[๕๙๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาทะ
อย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเธอทั้งหลายพึงถามอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็เมตตาเจโตวิมุติ
อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด กรุณาเจโตวิมุตติ ... มุทิตาเจโตวิมุตติ ... อุเบกขาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร
เป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกถูกเธอ

ทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร?
เพราะเป็นปัญหา ที่ถามในฐานะมิใช่วิสัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่แลเห็นบุคคลในโลกพร้อม
ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ ที่จะยัง
จิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาเหล่านี้ เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต
หรือจากสาวกของตถาคต.

[๕๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมตตาเจโตวิมุติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร
เป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยเมตตา ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อันสหรคตด้วยเมตตา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวัง
อยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งที่ไม่ปฏิกูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งที่
ไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกูลในสิ่งปฏิกูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญ
ว่าไม่ปฏิกูลในสิ่งปฏิกูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งที่ไม่ปฏิกูลและสิ่ง
ปฏิกูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลและสิ่งปฏิกูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมี
ความสำคัญว่าไม่ปฏิกูลในสิ่งปฏิกูลและสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกูลในสิ่งปฏิกูล
และในสิ่งไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิกูลและปฏิกูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว

วางเฉยมีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง
เธอย่อมเข้าถึงสุภวิโมกข์อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเมตตาเจโตวิมุติว่ามีสุภวิโมกข์เป็น
อย่างยิ่ง เพราะภิกษุนั้นยังไม่แทงตลอดวิมุติอันยวดยิ่งในธรรมวินัย ปัญญาของเธอจึงยังเป็น
โลกีย์.

[๕๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรุณาเจโตวิมุติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร
เป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
เจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยกรุณา อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกูลใน
สิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ฯลฯ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึง
แยกสิ่งไม่ปฏิกูลและปฏิกูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย
มีสติสัมปชัญญะอยู่ในสิ่งทั้งสองนั้น หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะล่วงรูปสัญญาเสียโดยประการทั้งปวง
เพราะปฏิฆสัญญาดับไป เพราะไม่กระทำไว้ในใจซึ่งนานัตตสัญญา เธอคำนึงอยู่ว่า อากาศไม่มีที่สุด
ย่อมบรรลุอากาสานัญจายตนะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวกรุณาเจโตวิมุติว่ามีอากาสานัญ-
*จายตนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุผู้ยังไม่แทงตลอดวิมุติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอ
จึงยังเป็นโลกีย์.

[๕๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มุทิตาเจโตวิมุติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร
เป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยมุทิตา
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญ
ว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่
เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ฯลฯ ถ้าหวัง
อยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิกูลและปฏิกูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่
ก็ย่อมวางเฉยมีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะล่วงอากาสานัญจายตนะ
เสียโดยประการทั้งปวง เธอคำนึงอยู่ว่า วิญญาณไม่มีที่สุด ย่อมบรรลุวิญญาณัญจายตนะอยู่
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวมุทิตาเจโตวิมุติว่า
มีวิญญาณัญจายตนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุนั้น
ยังไม่แทงตลอดวิมุติอันยวดยิ่ง ในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอจึงยังเป็นโลกีย์.
[๖๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุเบกขาเจโตวิมุติอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไร
เป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอุเบกขา
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญ
ว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่
เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า

เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกูลในสิ่งปฏิกูลอยู่
ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกูลในสิ่งปฏิกูลนั้นอยู่
ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลและสิ่งปฏิกูลอยู่
ก็ย่อมมีความสำคัญว่า
ปฏิกูลในสิ่งที่ไม่ปฏิกูลและสิ่งปฏิกูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า
เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกูลในสิ่ง
ปฏิกูลและไม่ปฏิกูลอยู่
ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกูลในสิ่งปฏิกูลและในสิ่งไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ถ้า
หวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิกูลและปฏิกูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย
มีสติสัมปชัญญะอยู่
ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง
เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนะ
เสียโดยประการทั้งปวง เธอคำนึงอยู่ว่า อะไรนิดหนึ่งไม่มี
ย่อมบรรลุอากิญจัญญายตนะอยู่
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวอุเบกขาเจโตวิมุติว่า
มีอากิญจัญญายตนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุนั้น
ยังไม่แทงตลอดวิมุติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอจึงเป็นโลกีย์.

จบ สูตรที่ ๔

สคารวสูตร

นิวรณ์เป็นปัจจัยให้มนต์ไม่แจ่มแจ้ง

[๖๐๑] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น พราหมณ์ชื่อว่าสคารวะ
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค
ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า.

[๖๐๒] ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้มนต์แม้ที่บุคคล
กระทำการสาธยายไว้นาน ไม่แจ่มแจ้งในบางคราว
ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มิได้กระทำการสาธยาย

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย
ให้มนต์แม้ที่มิได้กระทำการสาธยายเป็น
เวลานาน ก็ยังแจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

[๖๐๓] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ สมัยใดแล
บุคคลมีใจฟุ้งซ่าน
ด้วยกามราคะ อันกามราคะเหนี่ยวรั้งไปและไม่รู้
ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งกามราคะที่
บังเกิดแล้ว ตามความเป็นจริง สมัยนั้น
เขาไม่รู้ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง
แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง
แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์
แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้
ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มิได้กระทำการสาธยาย.

[๖๐๔] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ ซึ่งระคนด้วยสีครั่ง
สีเหลือง
สีเขียว สีแดงอ่อน บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้
ไม่พึงเห็นตาม
ความ เป็นจริงได้ ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด
บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ อันกามราคะ
เหนี่ยวรั้งไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก
ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความ
เป็นจริง ในสมัยนั้น เขาย่อมไม่รู้ ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง
แม้ซึ่งประโยชน์
บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองนั้นตามความเป็นจริง
มนต์แม้ที่กระทำการ
สาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มิได้กระทำการสาธยาย.

[๖๐๕] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด
บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท

อันพยาบาทเหนี่ยวรั้งไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้น
แล้วตามความเป็นจริง ...

[๖๐๖] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ ซึ่งร้อนเพราะไฟเดือดพล่าน มี
ไอพลุ่งขึ้น บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง
ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท อันพยาบาทเหนี่ยวรั้งไป
และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ...

[๖๐๗] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ
อันถีนมิทธะเหนี่ยวรั้งไป ย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้น
แล้วตามความเป็นจริง ...

[๖๐๘] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ อันสาหร่ายและจอกแหนปกคลุม
ไว้ บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉันใด
ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ อันถีนมิทธะเหนี่ยวรั้งไป และย่อม
ไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ...

[๖๐๙] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจ-
*กุกกุจจะ อันอุทธัจจกุกกุจจะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก
ซึ่งอุทธัจจกุกกุจจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ...

[๖๑๐] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ อันลมพัดต้องแล้ว
หวั่นไหว
กระเพื่อม เกิดเป็นคลื่น บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้
ไม่พึงเห็น
ตามความเป็นจริง ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด
บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจกุกกุจจะ
อันอุทธัจจกุกกุจจะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก
ซึ่งอุทธัจจกุกกุจจะ
ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ...
[๖๑๑] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ในสมัยใด
บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา
อันวิจิกิจฉาเหนี่ยวรั้งไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก
ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้ว
ตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมไม่รู้
ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่ง
ประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง
แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่
กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้
ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มิได้กระทำการสาธยาย.
[๖๑๒] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำที่ขุ่นมัวเป็นเปือกตม
อันบุคคล
วางไว้ในที่มืด บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้
ไม่พึงเห็นตามความ
เป็นจริง ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา
อันวิจิกิจฉา
เหนี่ยวรั้งไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก
ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความ
เป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมไม่รู้ ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง
แม้ซึ่งประโยชน์

บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์ที่กระทำการ
สาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มิได้กระทำการสาธยาย.

[๖๑๓] ดูกรพราหมณ์ นี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้
นาน ไม่แจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มิได้กระทำการสาธยาย.

[๖๑๔] ดูกรพราหมณ์ ส่วนสมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ ไม่ถูกกาม-
*ราคะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตาม
ความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมรู้ ย่อมเห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่ง
ประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่
มิได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ย่อมแจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

[๖๑๕] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำอันไม่ระคนด้วยสีครั่ง สีเหลือง
สีเขียว หรือสีแดงอ่อน บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้ พึงเห็นตาม
ความเป็นจริง ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ ไม่ถูก
กามราคะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้ว
ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๖] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท
ไม่ถูกพยาบาทเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้น

แล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๗] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำที่ไม่ร้อนเพราะไฟ ไม่เดือดพล่าน ไม่เกิดไอ บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท ไม่ถูกพยาบาทเหนี่ยวรั้ง ไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็น จริง ฯลฯ

[๖๑๘] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ ไม่ถูกถีนมิทธะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิด ขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๙] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำอันสาหร่ายและจอกแหนไม่ปก- *คลุมไว้ บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ ไม่ถูกถีนมิทธะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๐] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจ- *กุกกุจจะ ไม่ถูกอุทธัจจกุกกุจจะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกุจจะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความจริง ฯลฯ

[๖๒๑] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ อันลมไม่พัดต้องแล้ว ไม่หวั่นไหว
ไม่กระเพื่อม ไม่เกิดเป็นคลื่น บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้ พึงเห็น
ตามความเป็นจริงได้ ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจ-
*กุกกุจจะ ไม่ถูกอุทธัจจกุกกุจจะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก
ซึ่งอุทธัจจกุกกุจจะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๒] ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา
ไม่ถูกวิจิกิจฉาเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้น
แล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๓] ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำอันใสสะอาด ไม่ขุ่นมัว อัน
บุคคลวางไว้ในที่แจ้ง บุรุษผู้มีจักษุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้ พึงเห็นตามความ
เป็นจริงได้ ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา ไม่ถูก
วิจิกิจฉาเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้ว
ตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมรู้ ย่อมเห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่ง
ประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่
มิได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ย่อมแจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

[๖๒๔] ดูกรพราหมณ์ นี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม้ที่มิได้กระทำการสาธยาย

เป็นเวลานาน ก็ยังแจ่มแจ้งได้ในบางคราว
ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.
[๖๒๕] ดูกรพราหมณ์ โพชฌงค์แม้ทั้ง ๗ นี้ มิใช่เป็นธรรมกั้น
มิใช่เป็นธรรมห้าม
ไม่เป็นอุปกิเลสของใจ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง
ผล คือ วิชชาและวิมุติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
อุเบกขาสัมโพชฌงค์
ดูกรพราหมณ์ โพชฌงค์ ๗ นี้แล มิใช่เป็นธรรมกั้น มิใช่เป็นธรรมห้าม
ไม่เป็นอุปกิเลสของใจ
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ
วิชชา และ
วิมุติ.
[๖๒๖] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สคารวพราหมณ์ได้กราบทูล
พระผู้มี-
*พระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ
ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอพระโคดมผู้เจริญ
โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสก
ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๕

อภยสูตร

ความไม่รู้ความไม่เห็นมีเหตุมีปัจจัย

[๖๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้
สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ
ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น
อภัยราชกุมารเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ตรัสทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

[๖๒๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปุรณกัสสปกล่าวอย่างนี้ว่า เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี
เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เหตุไม่มี
ปัจจัยไม่มี เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ดังนี้ ใน
เรื่องนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างไร?

[๖๒๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราชกุมาร เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความไม่รู้
เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความรู้
เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย.

[๖๓๐] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุเป็นไฉน ปัจจัยเป็นไฉน เพื่อความไม่รู้
เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย อย่างไร?

[๖๓๑] พ. ดูกรราชกุมาร สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ อันกามราคะ
เหนี่ยวรั้งไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็น อุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้ว
ตามความเป็นจริง แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความ
ไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย แม้ด้วยประการฉะนี้.

[๖๓๒] ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท ...

[๖๓๓] ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ ...

[๖๓๔] ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจ-
*กุกกุจจะ ...

[๖๓๕] ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด
บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา
อันวิจิกิจฉาเหนี่ยวรั้งไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก
ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้ว
ตามความเป็นจริง แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้
เพื่อความไม่เห็น ความ
ไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการฉะนี้.
[๖๓๖] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร?
พ. ดูกรราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อนิวรณ์.
อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นิวรณ์เป็นอย่างนี้ ข้าแต่พระสุคต
นิวรณ์เป็นอย่างนี้ ข้า
แต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลถูกนิวรณ์แม้อย่างเดียว ครอบงำแล้ว ไม่พึงรู้
ไม่พึงเห็นตามความ
เป็นจริงได้ จะกล่าวไปไยถึงการถูกนิวรณ์ทั้ง ๕ ครอบงำเล่า.
[๖๓๗] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหตุเป็นไฉน ปัจจัยเป็นไฉน เพื่อความรู้
เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัยอย่างไร?
[๖๓๘] พ. ดูกรราชกุมาร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์
อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ เธอเจริญสติสัมโพชฌงค์อยู่
ย่อมรู้ ย่อม
เห็นตามความเป็นจริง ด้วยจิตนั้น แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้
เพื่อความ
เห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการฉะนี้.
[๖๓๙] ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง ฯลฯ
ภิกษุย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อัน
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
เธอเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อยู่
ย่อมรู้ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง ด้วยจิตนั้น แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย
เพื่อความรู้

เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการนี้.

[๖๔๐] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร?

พ. ดูกรราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อโพชฌงค์.

อ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์เป็นอย่างนี้ ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์เป็นอย่างนี้
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลผู้ประกอบด้วยโพชฌงค์แม้อย่างเดียว พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็น
จริงได้ จะกล่าวไปไยถึงการที่ประกอบด้วยโพชฌงค์ทั้ง ๗ เล่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้า
พระองค์ขึ้นภูเขาคิชฌกูฏ แม้ความเหน็ดเหนื่อยกาย ความเหน็ดเหนื่อยใจของข้าพระองค์ ก็
สงบระงับแล้ว และธรรมอันข้าพระองค์ก็ได้บรรลุแล้ว.

จบ สูตรที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาหารสูตร ๒. ปริยายสูตร ๓. อัคคิสูตร
๔. เมตตสูตร ๕. สคารวสูตร ๖. อภยสูตร

จบ หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ โพชฌงค์แห่งสังยุต

อานาปานาทิเปยยาลที่ ๗ แห่งโพชฌงค์

อัฏฐิกสัญญามีผล ๒ อย่าง

[๖๔๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัฏฐิกสัญญาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อัฏฐิกสัญญาอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มาก
แล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม

ไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อันสหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัฏฐิกสัญญา
อันบุคคลเจริญ
แล้ว อย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๖๔๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออัฏฐิกสัญญา
อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ
อรหัตผลในปัจจุบัน หรือ
เมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ก็เมื่ออัฏฐิกสัญญา
อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร
กระทำให้มากแล้วอย่างไร พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ
อรหัตผลในปัจจุบัน
หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อันสหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออัฏฐิกสัญญา อันบุคคล
เจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง
อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ
อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

[๖๔๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัฏฐิกสัญญาอันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก
ก็อัฏฐิกสัญญาอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้

มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัฏฐิกสัญญา อันบุคคลผู้เจริญ
แล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก.

[๖๔๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัฏฐิกสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระ
ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่ ก็อัฏฐิกสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว
อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วย
อัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อัฏฐิกสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษม
จากโยคะใหญ่.

[๖๔๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัฏฐิกสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก ก็อัฏฐิกสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำ

ให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์อันสหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัฏฐิกสัญญา อันบุคคลเจริญ
แล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก.

[๖๔๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัฏฐิกสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระ
ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก ก็อัฏฐิกสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระ
ทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัย
นี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัฏฐิกสัญญา อันบุคคลเจริญ
แล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก.

[๖๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุพวกสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วินีลกสัญญา ฯลฯ

[๖๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิจฉิททกสัญญา ฯลฯ

[๖๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุทธุมาตกสัญญา ฯลฯ

[๖๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมตตา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรุณา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มุทิตา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุเบกขา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ
[๖๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ
[๖๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสุภสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ
[๖๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ
[๖๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาหาเรปฏิกูลสัญญา ฯลฯ
[๖๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัพพโลเก อนภิรตสัญญา ฯลฯ
[๖๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจจสัญญา ฯลฯ
[๖๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจเจ ทุกขสัญญา ฯลฯ
[๖๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกเข อนัตตสัญญา ฯลฯ
[๖๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปหานสัญญา ฯลฯ
[๖๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิราคสัญญา ฯลฯ
[๖๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติ-
*สัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยนิโรธสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการ
สละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยนิโรธสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้
แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.
[๖๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือ
เหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี เมื่อนิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้ว

@๑. ตั้งแต่ข้อ ๖๔๗ ถึงข้อ ๖๖๔ มีเนื้อความเหมือนข้ออัฏฐิกสัญญา
อย่างไร พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึด
ถือเหลืออยู่ เป็นพระอานาคามี? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์
อันสหรคตด้วยนิโรธสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยนิโรธสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำ
ให้มากแล้วอย่างนี้ พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือ
เมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอานาคามี.

[๖๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็น
ผาสุกมาก ก็นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไป
เพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยนิโรธสัญญา
อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อันสหรคตด้วยนิโรธสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล
กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็น
ไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก
เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก.

[๖๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน
บ่าไป
สู่ทิศปราจีน ฉันใด ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ ก็ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน
โน้มไปสู่นิพพาน
โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน ก็ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗
กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗
อย่างไร ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗
กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗
อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลีไปจนกระทั่งถึงการแสวงหา)

สังโยชน์ ๕

[๖๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ ๕
ประการ
เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา
สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕
ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ โพชฌงค์ ๗
เป็นไฉน? ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ
เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล

[๖๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่า
ไปสู่ทิศปราจีน ฉันใด ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ก็ย่อมเป็นผู้น้อม
ไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน ก็ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗
กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไร ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะ
เป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัม-
*โพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อม
ไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลี ตั้งแต่การกำจัดราคะเป็นที่สุดเช่นนี้ไปจนถึงการแสวงหา)

[๖๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็น

ไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา
สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕
ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มี
อันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอัน
กำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย
โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละ
สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

(พึงขยายความโพชฌงคสังยุต เหมือนมัคคสังยุต)

เรื่องในวรรคนี้ คือ

๑. อัฏฐิกสัญญา ๒. ปุฬวกสัญญา ๓. วินีลกสัญญา ๔. วิจฉิททกสัญญา ๕. อุทธุมาตกสัญญา ๖. เมตตา ๗. กรุณา ๘. มุทิตา ๙. อุเบกขา ๑๐. อานาปานสติ.

จบ อานาปานวรรคที่ ๗ แห่งโพชฌงคสังยุต

๑. อสุภสัญญา ๒. มรณสัญญา ๓. อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๔. สัพพโลเกอนภิรต-
*สัญญา ๕. อนิจจสัญญา ๖. อนิจเจทุกขสัญญา ๗. ทุกเขอนัตตสัญญา ๘. ปหานสัญญา
๙. วิราคสัญญา ๑๐. นิโรธสัญญา.

จบ นิโรธวรรคที่ ๘ แห่งโพชฌงคสังยุต

[๖๗๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีนหลั่งไป

สูทิศปราจีน บ่าไปสูทิศปราจีนฉันใด ฯลฯ

แม่น้ำทั้ง ๖ สายไหลไปสูทิศปราจีน แม่น้ำทั้ง ๖ สายไหลไปสูสมุทร ทั้ง ๒ อย่างๆ
ละ ๖ รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนั้นจึงเรียกว่าวรรค.

จบ คังคาเปยยาลที่ ๙

[๖๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่ไม่มีเท้าก็ดี ๒ เท้าก็ดี ๔ เท้าก็ดี เท้ามากก็ดี มี
ประมาณเท่าใด พึงขยายเนื้อความอย่างที่กล่าวนี้เป็นตัวอย่าง.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร ๒. ปทสูตร ๓. กูฏสูตร ๔. มูลสูตร ๕. สารสูตร ๖. วัสสิก สูตร ๗. ราชาสูตร ๘. จันทิมสูตร ๙. สุริยสูตร ๑๐. วัตถสูตร

(พึงขยายความอัปปมาทวรรค ด้วยสามารถโพชฌงค์ แห่งโพชฌงคสังยุต)

จบ อัปปมาทวรรคที่ ๑๐ แห่งโพชฌงคสังยุต

[๖๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำ
อยู่ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้
ฉันใด.

(พึงขยายเนื้อความอย่างที่กล่าวนี้เป็นตัวอย่าง)

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร ๒. พีชสูตร ๓. นาคสูตร ๔. รุกขสูตร ๕. กุมภสูตร ๖. สุก-
*สูตร ๗. อากาสสูตร ๘. เมฆสูตรที่ ๑ ๙. เมฆสูตรที่ ๒ ๑๐. นาวาสูตร ๑๑. อาคันตุก
สูตร ๑๒. นทีสูตร

(พึงขยายความพลกรณียวรรค ด้วยสามารถโพชฌงค์ แห่งโพชฌงคสังยุต)

จบ พลกรณียวรรคที่ ๑๑

[๖๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑
(พึงขยายเนื้อความที่กล่าวนี้เป็น

ตัวอย่าง)

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร ๒. วิธาสูตร ๓. อาสวสูตร ๔. ภวสูตร ๕. ทุกขสูตรที่ ๑ ๖. ทุกขสูตรที่ ๒ ๗. ทุกขสูตรที่ ๓ ๘. ขีลสูตร ๙. มลสูตร ๑๐. นีฆสูตร ๑๑. เวทนา

สูตร ๑๒. ตัณหาสูตร.

(เอสนาเปยยาลแห่งโพชฌงคสังยุต บัณฑิตพึงให้พิสดารโดยอาศัยวิเวก)

จบ เอสนาวรรคที่ ๑๒

โอฆะ ๔

[๖๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอฆะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? ได้แก่โอฆะ
คือกาม โอฆะคือภพ โอฆะคือทิฏฐิ โอฆะคืออวิชชา
(พึงขยายเนื้อความดังที่กล่าวนี้เป็นตัวอย่าง).

[๖๗๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา
สังโยชน์อันเป็นส่วน
เบื้องสูง ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนด
รู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล โพชฌงค์ ๗ เป็น
ไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะ
เป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัม-

*โพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ย่อม

เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อม

เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ย่อม

เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อม

เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป

เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอฆสูตร ๒. โยคสูตร ๓. อุปาทานสูตร ๔. คันถสูตร ๕. อนุสยสูตร ๖. กามคุณสูตร ๗. นิวรณสูตร ๘. ขันธสูตร ๙. อุทธัมภาคิยสูตร

จบ โอฆวรรคที่ ๑๓

แม่น้ำทั้ง ๖ สาย ไหลไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำทั้ง ๖ สาย ไหลไปสู่สมุทร ทั้ง ๒ อย่างนั้น อย่างละ ๖ รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนั้นจึงเรียกว่าวรรค

(คังคาเปยยาลแห่งโพชฌงคสังยุต พึงขยายความด้วยสามารถแห่งราคะ)

จบ วรรคที่ ๑๔

๑. ตถาคตสูตร ๒. ปทสูตร ๓. กูฏสูตร ๔. มูลสูตร ๕. สารสูตร ๖. วัสสิก-*สูตร ๗. ราชสูตร ๘. จันทิมสูตร ๙. สุริยสูตร ๑๐. วัตถสูตร

(อัปปมาทวรรค พึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งราคะ)

จบ วรรคที่ ๑๕

๑. พลสูตร ๒. พีชสูตร ๓. นาคสูตร ๔. รุกขสูตร

๕. กุมภสูตร ๖. สุภสูตร ๗. อากาสสูตร ๘. เมฆสูตรที่ ๑

๙. เมฆสูตรที่ ๒ ๑๐. นาวาสูตร ๑๑. อาคันตุกสูตร ๑๒. นทีสูตร

(พลกรณียวรรคแห่งโพชฌงคสังยุต
พึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งราคะ)

จบ วรรคที่ ๑๖

๑. เอสนาสูตร ๒. วิธาสูตร ๓. อาสวสูตร ๔. ภวสูตร
๕. ทุกขสูตรที่ ๑ ๖. ทุกขสูตรที่ ๒ ๗. ทุกขสูตรที่ ๓ ๘. ขีลสูตร
๙. มลสูตร ๑๐. นีฆสูตร ๑๑. เวทนาสูตร ๑๒. ตัณหาสูตร.

จบ เอสนาวรรคแห่งโพชฌงคสังยุตที่ ๑๗

๑. โอฆสูตร ๒. โยคสูตร ๓. อุปาทานสูตร ๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร ๖. กามคุณสูตร ๗. นีวรณสูตร ๘. ขันธสูตร
๙. อุทธัมภาคิยสูตร.

(โอฆวรรคพึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งการกำจัดราคะเป็นที่สุด การ
กำจัดโทสะเป็นที่สุด และการกำจัดโมหะเป็นที่สุด)

จบ วรรคที่ ๑๘

(มรรคสังยุตแม้ใด ขยายเนื้อความให้พิสดารแล้ว โพชฌงคสังยุต แม้นั้น ก็พึง
ขยายเนื้อความให้พิสดาร)

จบ โพชฌงคสังยุต

---

๓. สติปัฏฐานสังยุต

อัมพปาลีวรรคที่ ๑

อัมพปาลิสูตร
ว่าด้วยสติปัฏฐาน ๔

[๖๗๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้.

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลิวัน ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับพระผู้มีพระภาค

แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธภาษิตว่า

[๖๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุ ญายธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

[๖๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความ เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นเวทนา ในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก เสียได้ ๑ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกเสียได้ ๑.

[๖๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุ ญายธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ฉะนี้แล.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้น ชื่นชม ยินดีพระภาษิตของ พระผู้มีพระภาค.

จบ สูตรที่ ๑

สติสูตร

ว่าด้วยสติ

[๖๘๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลิวัน ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ...
แล้วได้ตรัสพระพุทธภาษิตนี้ว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี้เป็นอนุศาสนีของเราสำหรับเธอทั้งหลาย.

[๖๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสติอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณา เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรม อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีสติอย่างนี้แล.

[๖๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมกระทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ กระทำความรู้สึกตัวในการเหลียว การแล กระทำความรู้สึกตัวในการคู้เข้าและเหยียดออก กระทำการรู้สึกตัวในการทรงผ้าสังฆาฏิ บาตร และจีวร กระทำการรู้สึกตัวในการกิน การดื่ม การลิ้ม กระทำการรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ กระทำการรู้สึกตัวในการเดิน ยืน นั่ง หลับ ตื่น พูด นิ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ เป็นผู้มีสัมปชัญญะอย่างนี้แล ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี้เป็นอนุศาสนีของเราสำหรับ เธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๒

ภิกขุสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔ โดยส่วน ๓

[๖๘๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคว่า

[๖๘๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรด
แสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว พึงเป็นผู้ๆ เดียวหลีกออกจากหมู่ ไม่
ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็โมฆบุรุษบางพวกในโลกนี้ ย่อมเชื้อเชิญเราอย่างนี้เหมือนกัน
และเมื่อเรากล่าวธรรมแล้ว ย่อมสำคัญเราว่า เป็นผู้ควรติดตามไปเท่านั้น

ภิกษุนั้นทูลวิงวอนว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมโดย
ย่อแก่ข้าพระองค์ ขอพระสุคตโปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ แม้ไฉน ข้าพระองค์พึงรู้
ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตของพระผู้มีพระภาค แม้ไฉน ข้าพระองค์พึงเป็นทายาทแห่งภาษิตของ
พระผู้มีพระภาค.

[๖๘๗] พ. ดูกรภิกษุ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอจงยังเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์
ก่อน เบื้องต้นของกุศลธรรมคืออะไร? คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นตรง เมื่อใด ศีล
ของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว

พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ โดยส่วน ๓ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

[๖๘๘] ดูกรภิกษุ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นกายในกายภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในอยู่ ... จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายนอกอยู่ ... จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในภายนอกอยู่ ... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตภายในอยู่ ... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกอยู่ ... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในภายนอกอยู่ ... จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑.

[๖๘๙] ดูกรภิกษุ เมื่อใด เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ โดยส่วน ๓ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว ตลอดคืนหรือวันอันจักมาถึง ไม่มีความเสื่อมเลย.

[๖๙๐] ครั้งนั้น ภิกษุนั้น ชื่นชม ยินดีภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ

ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป เธอเป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่
ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว
ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอด
เยี่ยม ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตน
เองใน ปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แลภิกษุนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวน
พระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๓

โกสลสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๖๙๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พราหมณคามชื่อโกศล ในแคว้น
โกศล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ แล้วได้ตรัสพระพุทธภาษิตนี้ว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ อันเธอ
ทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔
เป็นไฉน?

[๖๙๒] มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อรู้กาย
ตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... เพื่อรู้เวทนาตามความเป็นจริง จงพิจารณา

เห็นจิตในจิตอยู่ ... เพื่อรู้จิตตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อรู้ธรรมตาม
ความเป็นจริง.

[๖๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่ยังเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุอรหัตปรารถนา
ความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ก็ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้กาย ย่อมพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... เพื่อกำหนดรู้เวทนา ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... เพื่อกำหนดรู้จิต
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส
มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้ธรรม.

[๖๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่เป็นอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว มีประโยชน์ตนถึงแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์ที่จะนำ
ไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ก็ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พรากจากกายแล้ว
ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พรากจากเวทนาแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...
พรากจากจิตแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอก
ผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พรากจากธรรมแล้ว.

[๖๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรม
วินัยนี้ อันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่น ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๔
อกุสลราสิสูตร
กองอกุศล ๕

[๖๙๖] สาวัตถีนิทาน. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธภาษิตนี้ว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่ากองอกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิวรณ์ ๕ เพราะว่า
กองอกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่นิวรณ์ ๕ นิวรณ์ ๕ เป็นไฉน? คือกามฉันทนิวรณ์ ๑ พยาบาท
นิวรณ์ ๑ ถีนมิทธนิวรณ์ ๑ อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ ๑ วิจิกิจฉานิวรณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อ
จะกล่าวว่ากองอกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิวรณ์ ๕ เหล่านี้ เพราะกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ได้แก่
นิวรณ์ ๕.

[๖๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่ากองกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติ
ปัฏฐาน ๔ เพราะว่ากองกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตใน
จิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา

และโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่ากองกุศล จะกล่าวให้ถูกต้องกล่าว
ถึงสติปัฏฐาน ๔ เพราะว่ากองกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่สติปัฏฐาน.

จบ สูตรที่ ๕

สกุณัคฆีสูตร

ว่าด้วยอารมณ์โคจร

[๖๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีแล้ว เหยี่ยวโฉบลงจับนกมูลไถโดยรวดเร็ว
ครั้งนั้น นกมูลไถกำลังถูกเหยี่ยวนำไป ได้รำพันอย่างนี้ว่า เราเป็นคนอับโชค มีบุญน้อย ที่
เที่ยวไปในถิ่นของผู้อื่น อันมิใช่ถิ่นหากิน ถ้าวันนี้เราไปเที่ยวในถิ่นอันเป็นของบิดาตน ซึ่งควร
เที่ยวไปไซร้ เหยี่ยวตัวนี้เราอาจต่อสู้ได้.

เหยี่ยวจึงถามว่า แน่ะนกมูลไถ ก็ถิ่นซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นที่หากินของเจ้าเป็น
เช่นไร?

นกมูลไถตอบว่า คือ ที่ๆ มีก้อนดิน ซึ่งเขาทำการไถไว้.

ครั้งนั้น เหยี่ยวหยิ่งในกำลังของตน อวดอ้างกำลังของตน ปล่อยนกมูลไถไปพร้อม
ด้วยบอกว่า เจ้าจงไปเถิดนกมูลไถ เจ้าจะไปแม้ในที่นั้นก็ไม่พ้นเราได้ นกมูลไถจึงไปยังที่ๆ มี
ก้อนดินซึ่งเขาทำการไถไว้ ขึ้นสู่ก้อนดินก้อนใหญ่ ยืนท้าเหยี่ยวอยู่ว่า แน่ะเหยี่ยว บัดนี้ท่าน
จงมาจับเราเถิด ครั้งนั้น เหยี่ยวหยิ่งในกำลังของตน อวดอ้างในกำลังของตน จึงห่อปีกทั้ง ๒
โฉบนกมูลไถโดยรวดเร็ว ครั้งใด นกมูลไถรู้ว่าเหยี่ยวนี้โฉบลงมาเร็วจะจับเรา ครั้งนั้น ก็หลบ
เข้าซอกดินนั้นเอง เหยี่ยวยังอกให้กระแทกดิน (ตาย) ในที่นั้นเอง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องนก

มูลไถเที่ยวไปในถิ่นอื่น อันมิใช่ถิ่นหากิน ย่อมเป็นเชนนี้แล.

[๖๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายอย่าเที่ยวไปในอารมณ์อื่น อันมิใช่โคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณ์อื่น อันมิใช่โคจร มารจักได้ช่อง มารจักได้ อารมณ์ ก็อารมณ์อื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ คืออะไร? คือ กามคุณ ๕ กามคุณ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปอันพึงรู้ด้วยจักษุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนัด เสียงที่พึงรู้ด้วยหู ... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก ... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น ... โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนัด ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้คืออารมณ์อื่น มิใช่โคจรของภิกษุ.

[๗๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในอารมณ์ ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณ์ ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร มารจักไม่ได้ ช่อง มารจักไม่ได้อารมณ์ ก็อารมณ์อันเป็นของบิดา อันเป็นของโคจร คืออะไร? คือสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนา ในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้คือ อารมณ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจรของภิกษุ.

จบ สูตรที่ ๖

มักกฏสูตร

ว่าด้วยอารมณ์อันมิใช่โคจร

[๗๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถิ่นแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก ขรุขระ ไม่
เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิง ทั้งของหมู่มนุษย์มีอยู่ ถิ่นแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก
ขรุขระ เป็นที่เที่ยวของฝูงลิงเท่านั้น ไม่ใช่ของหมู่มนุษย์มีอยู่ ภูมิภาคแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์
ราบเรียบ น่ารื่นรมย์ เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิงทั้งของหมู่มนุษย์ มีอยู่ ณ ที่นั้น พวกพราน
วางตังไว้ในทางเดินของฝูงลิงเพื่อดักลิง ในลิงเหล่านั้น ลิงเหล่าใดไม่โง่ ไม่ลอกแลก ลิงเหล่า
นั้น เห็นดังนั้น ย่อมหลีกออกห่าง ส่วนลิงใดโง่ ลอกแลก ลิงตัวนั้นเข้าไปใกล้ตังนั้น เอา
มือจับ มือก็ติดตัง มันจึงเอามือข้างที่สองจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือออก มือข้างที่สองก็ติดตัง
อีก มันจึงเอาเท้าจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองออกเท้าก็ติดตังอีก มันจึงเอาเท้าข้างที่สองจับ
ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองและเท้าออก เท้าที่สองก็ติดตังอีก มันจึงเอาปากกัด ด้วยคิดว่า
จักปลดมือทั้งสองและเท้าทั้งสองออก ปากก็ติดตังอีก ลิงตัวนั้นถูกตรึง ๕ ประการอย่างนี้แล
นอนถอนใจ ถึงความพินาศ ยุบยับแล้ว อันพรานจะพึงกระทำได้ตามความปรารถนา พรานแทง
ลิงตัวนั้นแล้วจึงยกขึ้นไว้ในที่นั้นเอง ไม่ละทิ้ง หลีกไปตามความปรารถนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เรื่องลิงเที่ยวไปในถิ่นอื่น อันมิใช่ที่ควรเที่ยวไป ย่อมเป็นเช่นนี้แหละ.

[๗๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ
เธอทั้งหลายอย่าเที่ยวไปในอารมณ์
อื่น อันมิใช่โคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณ์อื่น อันมิใช่โคจร
มารได้ช่อง มารจักได้
อารมณ์ ก็อารมณ์อื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ คืออะไร? คือ กามคุณ ๕ กามคุณ
๕ เป็นไฉน?
คือ รูปที่พึงรู้ด้วยจักษุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่
ชวนให้กำหนัด
เสียงที่พึงรู้ด้วยหู ... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก ... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น ...
โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกายอันน่า
ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนัด ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้ คือ
อารมณ์อื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ.
[๗๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในอารมณ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อัน
เป็นโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร
มารจักไม่ได้
อารมณ์ ก็อารมณ์อันเป็นของบิดาตนอันเป็นโคจรของภิกษุ คืออะไร? คือ
สติปัฏฐาน ๔ สติ-
*ปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่
มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้ คือ
อารมณ์ซึ่งเป็นของ
บิดาตน อันเป็นโคจรของภิกษุ.

จบ สูตรที่ ๗

สูทสูตร
ว่าด้วยการสำเหนียกและไม่สำเหนียกนิมิต

[๗๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพ่อครัวผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม บำรุง
พระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชาด้วยสูปะต่างชนิด มีรสเปรี้ยวจัดบ้าง ขมจัดบ้าง เผ็ดจัด
บ้าง หวานจัดบ้าง มีรสเฝื่อนบ้าง ไม่เฝื่อนบ้าง เค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัวนั้นไม่สังเกตรสอาหาร
ของตนว่า วันนี้ ภัตและสูปะของเราชนิดนี้ท่านชอบใจ หรือท่านรับสูปะนี้มาก หรือท่านชม
สูปะนี้ วันนี้ ภัตและสูปะของเรามีรสเปรี้ยวจัด ท่านชอบใจ หรือท่านรับสูปะมีรสเปรี้ยวจัด
หรือท่านหยิบเอาสูปะมีรสเปรี้ยวจัดมาก หรือท่านชมสูปะมีรสเปรี้ยวจัด วันนี้ ภัตและสูปะ
ของเรามีรสขมจัด ... มีรสเผ็ดจัด ... มีรสหวานจัด ... มีรสเฝื่อน ... มีรสไม่เฝื่อน ... มีรสเค็ม ...
วันนี้ ภัตและสูปะของเรามีรสจืดท่านชอบใจ หรือท่านรับสูปะมีรสจืด หรือท่านหยิบเอาสูปะ
มีรสจืดมาก หรือท่านชมสูปะมีรสจืด ดังนี้ พ่อครัวนั้นย่อมไม่ได้เครื่องนุ่งห่ม ไม่ได้ค่าจ้าง
ไม่ได้รางวัล ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะพ่อครัวนั้นเป็นคนเขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ไม่
สังเกตเครื่องหมายอาหารของตน ฉันใด

[๗๐๕] ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เขลา
ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมไม่ตั้งมั่น ยังละ

อุปกิเลสไม่ได้ เธอไม่สำเหนียกนิมิตนั้น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณา
เห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมไม่ตั้งมั่น ยังละอุป-
*กิเลสไม่ได้ เธอไม่สำเหนียกนิมิตนั้น
ภิกษุนั้นย่อมไม่ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
และไม่ได้สติสัมปชัญญะ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม
ไม่สำเหนียกนิมิตแห่งจิตของตน.
[๗๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพ่อครัวผู้มีปัญญาฉลาด เฉียบแหลม บำรุง
พระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชาด้วยสูปะต่างชนิด มีรสเปรี้ยวจัดบ้าง ขมจัดบ้าง เผ็ดจัด
บ้าง หวานจัดบ้าง มีรสเฝื่อนบ้าง ไม่เฝื่อนบ้าง มีรสเค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัวนั้นย่อมสังเกต
รสอาหารของตนว่า วันนี้ ภัตและสูปะของเราชนิดนี้ ท่านชอบใจ หรือท่านรับสูปะนี้ หรือ
หยิบเอาสูปะนี้มาก หรือท่านชมสูปะนี้ วันนี้ ภัตและสูปะของเรามีรสเปรี้ยวจัด ... วันนี้ ภัต
และสูปะของเรามีรสขมจัด ... มีรสเผ็ดจัด ... มีรสหวานจัด ... มีรสเฝื่อน ... มีรสไม่เฝื่อน ...
มีรสเค็ม ... วันนี้ ภัตและสูปะของเรามีรสจืดท่านชอบใจ หรือท่านรับสูปะมีรสจืด หรือท่าน
หยิบเอาสูปะมีรสจืดมาก หรือท่านชมสูปะมีรสจืด ดังนี้ พ่อครัวนั้นย่อมได้เครื่องนุ่งห่ม ได้ค่า
จ้าง ได้รางวัล ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะพ่อครัวนั้นเป็นคนมีปัญญา ฉลาด เฉียบแหลม

สังเกตรสอาหารของตนฉันใด.

[๗๐๗] ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา
ฉลาด เฉียบแหลม ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละอุปกิเลสได้
เธอย่อมสำเหนียกนิมิตนั้น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละอุปกิเลสได้ เธอย่อม
สำเหนียกในนิมิตนั้น ภิกษุนั้นย่อมได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และได้สติสัมปชัญญะ
ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร? เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีปัญญา ฉลาด เฉียบแหลม สำเหนียกนิมิตแห่ง
จิตของตน.

จบ สูตรที่ ๘

คิลานสูตร
ว่าด้วยมีตนเป็นเกาะ

[๗๐๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุวคาม ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเข้า
จำพรรษาในเมืองเวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตนๆ) เถิด เราจะเข้า

จำพรรษา ณ เวฬุวคามนี้แล
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าจำพรรษา
ในเมืองเวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตนๆ).

[๗๐๙] ส่วนพระผู้มีพระภาคทรงเข้าจำพรรษา ณ เวฬุวคาม นั้นแหละ เมื่อพระผู้มี
พระภาคทรงเข้าจำพรรษาแล้ว อาพาธกล้าบังเกิดขึ้น
เวทนาอย่างหนักใกล้มรณะเป็นไปอยู่ ได้
ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำรงสติสัมปชัญญะ ทรงอดกลั้น ไม่ทรงพรั่นพรึง
ครั้งนั้น พระองค์ทรงพระดำริว่า การที่เรายังไม่บอกภิกษุผู้อุปัฏฐาก
ยังไม่อำลาภิกษุสงฆ์ แล้ว
ปรินิพพานเสียนั้น หาสมควรแก่เราไม่ ไฉนหนอ
เราพึงขับไล่อาพาธนี้เสียด้วยความเพียร แล้ว
ดำรงชีวิตสังขารอยู่ ครั้งนั้น
พระผู้มีพระภาคทรงขับไล่พระประชวรนั้นด้วยความเพียร แล้วทรง
ดำรงชีวิตสังขารอยู่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระประชวรแล้ว ทรงหายจากความไข้
ไม่นาน ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ในร่มแห่งวิหาร.

[๗๑๐] ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้า
แต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาคทรงอดทน
ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาคทรง
ยังอัตภาพให้เป็นไป กายของข้าพระองค์ประหนึ่งจะงอมระงมไป
แม้ทิศทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้า
พระองค์ แม้ธรรมทั้งหลายก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์
เพราะความประชวรของพระผู้มีพระภาค

แต่ข้าพระองค์มาเบาใจอยู่หน่อยหนึ่งว่า
พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วตรัส
พระพุทธพจน์อันใดอันหนึ่ง จักยังไม่เสด็จปรินิพพานก่อน
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์
ก็บัดนี้ ภิกษุสงฆ์จะยังมาหวังอะไรในเราเล่า
ธรรมอันเราแสดงแล้วกระทำไม่ให้มีในภายใน ไม่ให้
มีในภายนอก กำมืออาจารย์ในธรรมทั้งหลาย มิได้มีแก่ตถาคต
ผู้ใดพึงมีความดำริฉะนี้ว่า เราจัก
บริหารภิกษุสงฆ์ หรือว่าภิกษุสงฆ์ยังมีตัวเราเป็นที่เชิดชู
ผู้นั้นจะพึงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วกล่าว
คำอันใดอันหนึ่งแน่นอน ดูกรอานนท์ ตถาคตมิได้มีความดำริอย่างนี้ว่า
เราจักบริหารภิกษุสงฆ์
หรือว่าภิกษุสงฆ์มีตัวเราเป็นที่เชิดชู ดังนี้
ตถาคตจักปรารภภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวคำอันใดอันหนึ่ง
ทำไมอีกเล่า บัดนี้เราก็แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว
วัยของเราเป็นมาถึง ๘๐ ปีแล้ว
เกวียนเก่ายังจะใช้ไปได้ก็เพราะการซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉันใด
กายของตถาคตก็ฉันนั้นเหมือนกัน
ยังเป็นไปได้ก็คล้ายกับเกวียนเก่าที่ซ่อมแซมแล้วด้วยไม้ไผ่ ฉะนั้น.

[๗๑๑] ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตเข้าเจโตสมาธิอันไม่มีนิมิต
เพราะไม่กระทำ
ไว้ในใจซึ่งนิมิตทั้งปวง เพราะดับเวทนาบางเหล่าแล้วอยู่ สมัยนั้น
กายของตถาคตย่อมผาสุก
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง
อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ จง
มีธรรมมีเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด.

[๗๑๒] ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง
ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง

คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌา และโสมนัสในโลกเสีย
ดูกรอานนท์ ภิกษุเป็นผู้มีตนเป็นเกาะมีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ
มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล.

[๗๑๓] ดูกรอานนท์ ก็ผู้ใดผู้หนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในเวลาที่เราล่วงไปแล้วก็ดี จักเป็น
ผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง
ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา ภิกษุเหล่านั้นจักเป็นผู้เลิศ.

จบ สูตรที่ ๙

ภิกขุนีสูตร

ผู้มีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณวิเศษ

[๗๑๔] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นุ่งแล้ว ถือบาตรและ
จีวรเข้าไปยังสำนักของนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้งนั้น ภิกษุณี
มากรูปเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ไหว้ท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
แล้ว จึงพูดกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่พระอานนท์ผู้เจริญ ภิกษุณีมีมากรูปในธรรมวินัยนี้ มีจิต
ตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษในกาลก่อน ท่านพระ-
*อานนท์ ตอบว่า น้องหญิง ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนี้ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง

มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณวิเศษอันยิ่ง
อย่างอื่นจากคุณวิเศษในกาลก่อน ลำดับนั้น
ท่านพระอานนท์ยังภิกษุณีเหล่านั้นให้เห็นแจ้ง ให้
สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมมีกถา แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป.

[๗๑๕] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีแล้ว ในเวลา
ปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อ
เช้านี้ ข้าพระองค์นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังสำนักนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วนั่งบนอาสนะ
ที่เข้าปูลาดไว้ ครั้งนั้น ภิกษุณีมากรูปเข้ามาหาข้าพระองค์ ไหว้ข้าพระองค์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้พูดกะข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ ภิกษุณีมากรูปใน
ธรรมวินัยนี้ มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษในกาล
ก่อน เมื่อภิกษุณีทั้งหลายพูดอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ตอบว่า น้องหญิง ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้
เป็นอย่างนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณี
รูปนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษในกาลก่อน.

[๗๑๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนั้น
ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวัง

ข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษในกาลก่อน สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

[๗๑๗] ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายใน
กายอยู่ ความเร่าร้อนมีกายเป็นอารมณ์เกิดขึ้นในกายก็ดี
ความหดหู่แห่งจิตเกิดขึ้นก็ดี จิตฟุ้งซ่าน
ไปในภายนอกก็ดี ภิกษุนั้นพึงตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิมิต
อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใด
อย่างหนึ่ง เมื่อเธอตั้งจิตไว้มั่นในนิมิต
อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่
ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อเธอปราโมทย์ ปีติย่อมเกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปีติ
กายย่อมระงับ
เธอมีกายระงับแล้ว ย่อมเสวยสุข เมื่อเธอมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น
เธอย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า
เราตั้งจิตไว้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นสำเร็จแก่เราแล้ว บัดนี้เราจะคุมจิตไว้
เธอคุมจิตไว้
และไม่ตรึก ไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า เราไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีสติ ในภายใน
เป็นผู้มีความสุข
ดังนี้.

[๗๑๘] ดูกรอานนท์ อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นเวทนา
ในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
ความเร่าร้อนมีธรรมเป็นอารมณ์เกิดขึ้นในกายก็ดี ความหดหู่แห่งจิตเกิดขึ้นก็ดี
จิตฟุ้งซ่านไปใน

ภายนอกก็ดี ภิกษุนั้นพึงตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิมิต
อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่ง
เมื่อเธอตั้งจิตไว้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่
ปราโมทย์ย่อม
เกิด เมื่อเธอปราโมทย์ ปีติย่อมเกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปีติ กายย่อมระงับ
เธอมีกาย
ระงับแล้ว ย่อมเสวยสุข เมื่อเธอมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น
เธอย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า เราตั้งจิต
ไว้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้น สำเร็จแก่เราแล้ว บัดนี้เราจะคุมจิตไว้
เมื่อเธอคุมจิตไว้
และไม่ตรึก ไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า เราไม่มีวิตก เราไม่มีวิจาร มีสติในภายใน
เป็นผู้มีความสุข
ดังนี้ ดูกรอานนท์ ภาวนาย่อมมีเพราะตั้งจิตไว้ ด้วยประการฉะนี้แล.

[๗๑๙] ดูกรอานนท์ ก็ภาวนาย่อมมีเพราะไม่ตั้งจิตไว้ในภายนอกอย่างไร?
ดูกร
อานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามิตั้งไว้ในภายนอก
ในลำดับนั้น
เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ได้ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหน้า
พ้นแล้วมิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาล
นั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ
เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๐] ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า
จิตอันเรามิได้ตั้งไว้
ในภายนอก ในลำดับนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไป
ข้างหลังและข้างหน้า พ้น
แล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า
เราย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๑] ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามิได้ตั้งไว้
ในภายนอก ในลำดับนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหน้า พ้น
แล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๒] ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตของเรามิได้
ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหลัง พ้นแล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อม
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๓] ดูกรอานนท์ ภาวนาย่อมมีเพราะไม่ได้ตั้งจิตไว้อย่างนี้แล ดูกรอานนท์
ภาวนาย่อมมีเพราะตั้งจิตไว้ เราแสดงแล้ว ภาวนาย่อมมีเพราะมิได้ตั้งจิตไว้ เราก็แสดงแล้ว
ด้วยประการฉะนี้แล ดูกรอานนท์ กิจอันใดอันศาสดา ผู้แสวงหาประโยชน์ ผู้อนุเคราะห์ มุ่ง
ความอนุเคราะห์จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจอันนั้น เรากระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย อานนท์
นั่นโคนไม้ นั่นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าได้มีความร้อนใจในภายหลัง
นี้เป็นอนุศาสนีของเรา สำหรับเธอทั้งหลาย.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระอานนท์ปลื้มใจชื่นชมภาษิตของพระผู้
มีพระภาคแล้วแล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อัมพปาลิวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมพปาลิสูตร ๒. สติสูตร ๓. ภิกขุสูตร ๔. โกสลสูตร ๕. อกุสลราสิสูตร ๖. สกุณัคฆีสูตร ๗. มักกฏสูตร ๘. สูทสูตร ๙. คิลานสูตร ๑๐. ภิกขุนีสูตร

นาฬันทวรรคที่ ๒

มหาปุริสสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นมหาบุรุษ

[๗๒๔] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้ มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มหาบุรุษๆ ดังนี้ บุคคลจะเป็นมหาบุรุษได้ด้วย เหตุเท่าไรหนอแล? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร เราเรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้ มีจิตหลุดพ้น เราไม่เรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตยังไม่หลุดพ้น.

[๗๒๕] ดูกรสารีบุตร ก็บุคคลเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน โลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมคลายกำหนัด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะ ทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส

ในโลกเสีย เมื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมคลายกำหนัด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะ
ทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ดูกรสารีบุตร บุคคลเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างนี้แล เราเรียกว่า มหาบุรุษ
เพราะเป็นผู้มีจิตหลุดพ้น เราไม่เรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตยังไม่หลุดพ้น.

จบ สูตรที่ ๑

นาฬันทสูตร

ว่าด้วยธรรมปริยาย

[๗๒๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปาวาริกอัมพวัน ใกล้เมืองนาฬันทา
ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้า
พระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้
มีพระภาคในทางปัญญา เครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี และย่อมไม่มีในบัดนี้ พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า ดูกรสารีบุตร นี้เป็นอาสภิวาจาอย่างสูงที่เธอกล่าวแล้ว เธอถือเอาแต่วาทะอย่างเดียว
บันลือสีหนาทว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือ
พราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางปัญญาเครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี
และย่อมไม่มีในบัดนี้.

[๗๒๗] ดูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่ได้มีมาแล้วในอดีตกาล

พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น
ทรงมีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้น
แล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

[๗๒๘] พ. ดูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่จักมีในอนาคต
กาล และพระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาค
เหล่านั้น ทรงมีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่า
หลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

[๗๒๙] พ. ดูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ คือเรา อันเธอ
กำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคเป็นผู้มีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้
มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

[๗๓๐] พ. ดูกรสารีบุตร ก็ในข้อนี้ เธอไม่มีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมา-
*สัมพุทธเจ้าทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุอะไร? เธอจึง
กล่าวอาสภิวาจาอย่างสูงนี้ เธอถือเอาวาทะแต่อย่างเดียวบันลือสีหนาทว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้า
พระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้มี

พระภาค ในทางพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี
และย่อมไม่มีในบัดนี้.
สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระองค์จะมีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธ-
*เจ้า ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันก็หามิได้ แต่ว่า
ข้าพระองค์รู้ได้ตามกระแสพระธรรม.
[๗๓๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
เปรียบเหมือนปัจจันตนครของพระราชามีเชิงเทินมั่นคง
มีกำแพงและหอรบหนาแน่น มีประตูเดียว คนเฝ้าประตูของพระราชาในนครนั้น
มีปัญญาเฉลียว
ฉลาด ห้ามคนที่ไม่รู้จัก ให้คนที่รู้จักเข้าไป เขาเดินตรวจตามทางรอบนครนั้น
ไม่พบที่ต่อหรือ
ช่องแห่งกำแพงโดยที่สุด แม้เพียงแมวอาจลอดออกไปได้
เขาจะพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า สัตว์ตัว
เขื่องๆ ชนิดใดชนิดหนึ่ง จะเข้านครนี้หรือจะออกไป สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด
ย่อมเข้าหรือออกโดย
ประตูนี้เท่านั้น แม้ฉันใด ข้าพระองค์รู้ตามกระแสพระธรรม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน
พระอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่ได้มีมาแล้วในอดีตกาล
พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ ทรงละ
นิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ ทอนกำลังปัญญา
ทรงมีพระหฤทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติ
ปัฏฐาน ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง
ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด จักมีในอนาคตกาล ...
จักตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิ-
*ญาณ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็ทรงละนิวรณ์ ๕
อันเป็นเครื่องเศร้า

หมองแห่งใจ ทอนกำลังปัญญา ทรงมีพระหฤทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์
๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ.

[๗๓๒] พ. ดีละๆ สารีบุตร เพราะเหตุนั้นแหละ เธอพึงกล่าวธรรมปริยายนี้เนืองๆ
แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ด้วยว่า โฆษบุรุษเหล่าใด จักมีความเคลือบแคลงหรือความ
สงสัยในตถาคต โฆษบุรุษเหล่านั้น จักละความเคลือบแคลงหรือความสงสัยนั้นเสีย เพราะได้ฟัง
ธรรมปริยายนี้.

จบ สูตรที่ ๒

จุนทสูตร
ว่าด้วยการปรินิพพานของพระสารีบุตร

[๗๓๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็ในสมัยนั้น ท่านพระสารีบุตร อยู่ ณ บ้านนาฬกคาม
ในแคว้นมคธ อาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา สามเณรจุนทะเป็นอุปัฏฐากของท่าน ครั้งนั้น
ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานด้วยอาพาธนั่นแหละ.

[๗๓๔] ครั้งนั้น สามเณรจุนทะถือเอาบาตรและจีวรของท่านพระสารีบุตร เข้าไปหา
พระอานนท์ยังพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี นมัสการ
ท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว นี้บาตรและจีวรของท่าน ท่านพระอานนท์กล่าวว่า

ดูกรอาวุโสจุนทะ นี้เป็นมูลเรื่องที่จะเฝ้าพระผู้มีพระภาค มีอยู่ มาไปกันเถิด เราจักเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระองค์ สามเณรจุนทะรับคำของท่านพระอานนท์
แล้ว.

[๗๓๕] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์กับสามเณรจุนทะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ได้
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สามเณรจุนทะรูปนี้ ได้บอกอย่างนี้ว่า ท่านพระสารีบุตร
ปรินิพพานแล้ว นี้บาตรและจีวรของท่าน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายของข้าพระองค์ประหนึ่งจะ
งอมงมไป แม้ทิศทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ เพราะ
ได้ฟังว่า ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว.

[๗๓๖] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ สารีบุตรพาเอาศีลขันธ์ สมาธิขันธ์
ปัญญาขันธ์ วิมุตติขันธ์ หรือวิมุตติญาณทัสสนขันธ์ ปรินิพพานไปด้วยหรือ?

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า ท่านพระสารีบุตรมิได้พาศีลขันธ์
ปรินิพพานไปด้วย ฯลฯ มิได้พาวิมุตติญาณทัสสนขันธ์ปรินิพพานไปด้วย ก็แต่ว่าท่านพระสารีบุตร
เป็นผู้กล่าวแสดงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ไม่เกียจคร้านในการแสดง
ธรรม อนุเคราะห์เพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลายมาตามระลึกถึงโอชะแห่งธรรม
ธรรมสมบัติ และการอนุเคราะห์ด้วยธรรมนั้น ของท่านพระสารีบุตร.

[๗๓๗] พ. ดูกรอานนท์ ข้อนั้น
เราได้บอกเธอทั้งหลายไว้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า
จักต้องมีความจาก ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น
จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น เพราะ
ฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว
ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว
มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้
มิใช่ฐานะที่จะมีได้
[๗๓๘] ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนเมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่น ตั้งอยู่
ลำต้นใดซึ่งใหญ่
กว่าลำต้นนั้นพึงทำลายลง ฉันใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ซึ่งมีแก่น ดำรงอยู่
สารีบุตรปรินิพพาน
แล้ว ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในข้อนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว
มีแล้ว
ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า
ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย
ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ
มีตนเป็นที่พึ่ง
อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง
อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด.
[๗๓๙] ดูกรอานนท์ ภิกษุมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง
คือ
มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างไร?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก
เสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นธรรม

ในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกร
อานนท์ ภิกษุมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ
มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรม
เป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง อยู่อย่างนี้แล.

[๗๔๐] ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุพวกใดพวกหนึ่ง ในบัดนี้ก็ดี
ในกาลที่เราล่วงไปก็ดี
จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ
มีธรรมเป็น
ที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ พวกภิกษุเหล่านี้นั้นที่เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา
จักเป็นผู้เลิศ.

จบ สูตรที่ ๓

เจลสูตร

ว่าด้วยการมีธรรมเป็นเกาะเป็นที่พึ่ง

[๗๔๑] สมัยหนึ่ง
เมื่อพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะปรินิพพานแล้วไม่นาน พระ
ผู้มีพระภาคประทับอยู่แทบฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้อุกกเจลนคร ในแคว้นวัชชี
กับพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่
ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอันภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว ประทับนั่งที่กลางแจ้ง
ครั้งนั้น พระผู้มีพระ
ภาค ทรงชำเลืองดูภิกษุสงฆ์ผู้นิ่งอยู่ แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทของ
เรานี้ปรากฏเหมือนว่างเปล่า เมื่อสารีบุตรและโมคคัลลานะยังไม่ปรินิพพาน
สารีบุตรและโมคคัล-
*ลานะอยู่ในทิศใด ทิศนั้นของเราย่อมไม่ว่างเปล่า
ความไม่ห่วงใยย่อมมีในทิศนั้น.

[๗๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
แม้เหล่าใดได้มีมาแล้ว

ในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคแม้เหล่านั้น ก็มีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับสารีบุตร
และโมคคัลลานะของเรา พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เหล่าใด จักมีในอนาคตกาล พระ
ผู้มีพระภาคแม้เหล่านั้น ก็จักมีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับสารีบุตรและโมคคัลลานะ
ของเรา.

[๗๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นความอัศจรรย์ของสาวกทั้งหลาย เป็นเรื่องที่ไม่เคยมี
มาของสาวกทั้งหลาย สาวกทั้งหลายจักกระทำตามคำสอน และกระทำตามโอวาทของพระศาสดา
และจักเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพและสรรเสริญของบริษัท ๔ เป็นความ
อัศจรรย์ของตถาคต เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาของตถาคต เมื่อคู่สาวกแม้เห็นปานนี้ปรินิพพานแล้ว
ความโศกหรือความร่ำไรก็มิได้มีแก่พระตถาคต เพราะฉะนั้น จะพึงได้ข้อนี้แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดแล้ว
มีแล้ว ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายเลย
ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้.

[๗๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ มีแก่นตั้งอยู่ ลำต้นที่ใหญ่กว่า
พึงทำลายลง ฉันใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ซึ่งมีแก่น ดำรงอยู่ สารีบุตรและโมคคัลลานะปรินิพพาน
แล้ว ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในข้อนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว
ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้

มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เพราะเหตุนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง
อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง
อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด.

[๗๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง
ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง
คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างไร?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ...
พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก
เสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง
คือมีธรรมเป็น
เกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างนี้แล.

[๗๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุพวกใดพวกหนึ่งในบัดนี้ก็ดี
ในกาลที่ล่วงไปแล้ว
ก็ดี จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ
มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรม
เป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านี้นั้น ที่เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา
จักเป็นผู้เลิศ.

จบ สูตรที่ ๔

พาหิยสูตร

ศีลเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรม

[๗๔๗] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น
ท่านพระพาหิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค

ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส
ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่
ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว
ไม่ประมาท มีความ
เพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพาหิยะ เพราะฉะนั้น
เธอจงชำระเบื้องต้น
ในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม
คือศีลที่บริสุทธิ์ดี และ
ความเห็นอันตรง.

[๗๔๘] ดูกรพาหิยะ เมื่อใดแล ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอ
จักตรง เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีล แล้วเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน
๔ เป็น
ไฉน? ดูกรพาหิยะ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ...
พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกเสีย เมื่อใด เธออาศัยศีล ตั้งมั่นอยู่ในศีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้
อย่างนี้
เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายได้ทีเดียว
ตลอดราตรีหรือวันที่จักมาถึง ไม่มี
ความเสื่อมเลย.

[๗๔๙] ครั้งนั้น ท่านพระพาหิยะชื่นชม อนุโมทนา
ภาษิตของพระผู้มีพระภาค
แล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป
ท่านพระพาหิยะ
หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว
ไม่นานนักก็กระทำให้แจ้ง

ซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม
ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่
ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี
และท่านพระพาหิยะเป็นพระอรหันต์องค์
หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

อุตติยสูตร

อาศัยศีลเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๗๕๐] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น
ท่านพระอุตติยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอประทานพระวโรกาส
ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว
จะพึงเป็นผู้หลีก
ออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเถิด
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรอุตติยะ เพราะฉะนั้น เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน
ก็อะไรเป็น
เบื้องต้นของกุศลธรรม คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นอันตรง.

[๗๕๑] ดูกรอุตติยะ เมื่อใดแล ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี
และความเห็นของเธอจักตรง
เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔
เป็นไฉน? ดูกร
อุตติยะ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ...
พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็น

ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใด
เธออาศัยศีล ตั้งมั่นในศีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอจักไปพ้นฝั่ง
แห่งบ่วงมาร.

[๗๕๒] ครั้งนั้น ท่านพระอุตติยะ ชื่นชม อนุโมทนา
ภาษิตของพระผู้มีพระภาค แล้ว
ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ท่านพระอุตติยะหลีก
ออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุด
แห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม
ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำ
เสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี
และท่านพระอุตติยะเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งใน
จำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

อริยสูตร

สติปัฏฐาน ๔ เป็นอริยะ

[๗๕๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้
อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนิยยานิกะ
ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำ
ตาม สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาใน

เวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล
อันภิกษุ
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนิยยานิกะ
ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์ โดยชอบ
แก่ผู้กระทำตาม.

จบ สูตรที่ ๗

พรหมาสูตร

สติปัฏฐาน ๔ เป็นทางอันเอก

[๗๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค แรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ อชปาลนิโครธ
แทบ
ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ
ได้เกิดความปริวิตก
ขึ้นในพระหฤทัยอย่างนี้ว่า ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วง
ความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส
เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อ
ทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความร่ำไร
เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์
และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๗๕๕] ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม
ทราบความปริวิตกในพระหฤทัยของพระผู้มีพระ-
*ภาคแล้วด้วยใจ จึงหายตัวจากพรหมโลก
มาปรากฏเบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค เหมือน
บุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น
ท้าวสหัมบดีพรหมกระทำผ้าเฉวียงบ่า
ข้างหนึ่งประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคแล้วได้กราบทูลว่า.

[๗๕๖] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น
ข้าแต่พระสุคตข้อนี้เป็นอย่างนั้น
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย
เพื่อล่วงความ
โศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส
เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำ
นิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?
ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
พิจารณาเห็นเวทนา
ในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นทางไปอันเอก
เพื่อความบริสุทธิ์ของ
สัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความร่ำไร
เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์โทมนัส เพื่อบรรลุ
ธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๗๕๗] ท้าวสหัมบดีพรหมได้กราบทูลอย่างนี้แล้ว
ครั้นแล้วได้กราบทูลนิคมคาถาต่อ
ไปอีกว่า

พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นความสิ้นชาติและที่สุดแห่งชาติ ทรงอนุเคราะห์ด้วย
ประโยชน์เกื้อกูล ทรงทราบทางเป็นที่ไปอันเอก ในกาลก่อน ชนทั้งหลาย

ข้ามโอฆะได้แล้วด้วยทางนี้ ในอนาคตก็จักข้ามด้วยทางนี้ และในบัดนี้ก็ข้ามอยู่ด้วยทางนี้.

จบ สูตรที่ ๘

เสทกสูตรที่ ๑

ผู้รักษาผู้อื่นชื่อว่ารักษาตน

[๗๕๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสุมภะชื่อเสทกะ ใน สุมภชนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว คนจัณฑาลผู้เป็นนักไต่ราว ยกไม้ไผ่ขึ้นตั้งไว้แล้ว เรียกศิษย์ชื่อเมทกถาลิกะมาบอกว่า ดูกรเมทกถาลิกะผู้เป็นสหาย มาเถิด มาขึ้นไม้ไผ่ แล้วยืนอยู่บนคอของเรา เมทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์ รับคำของนักไต่ราวแล้ว ขึ้นราวไม้ไผ่ ยืนอยู่บนคอของอาจารย์ ครั้งนั้นแล คนจัณฑาลนักไต่ราว จึงพูดกะเมทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์ว่า ดูกรเมทกถาลิกะผู้เป็นสหาย ท่านจงรักษาเรา เราจักรักษาท่าน เราทั้งสองต่างคุ้มครองกันและกัน ต่างรักษากันและกันอย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักได้ลาภ และจักลงจากราวไม้ไผ่ได้โดยสวัสดี.

[๗๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาจารย์กล่าวอย่างนี้แล้ว เมทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์ได้กล่าวตอบว่า ข้าแต่ท่านอาจารย์ ก็เรื่องนี้จักเป็นอย่างนั้นหามิได้ ท่านจงรักษาตน ผมก็จักรักษาตน เราทั้งสองต่างคุ้มครองตน ต่างรักษาตนอย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักได้ลาภ และจักลงจากไม้ไผ่ได้โดยสวัสดี พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เหตุผลในข้อนั้นมีดังนี้ เหมือนศิษย์ชื่อเมทกถาลิกะ

ได้พูดกะอาจารย์ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัฏฐานด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น
บุคคลผู้รักษาตน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ชื่อว่ารักษาตน.

[๗๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาตน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น อย่างไร? ที่ชื่อว่า
รักษาผู้อื่น ด้วยการส้องเสพ ด้วยการเจริญ ด้วยการกระทำให้มาก บุคคลผู้รักษาตน ย่อมชื่อว่า
รักษาผู้อื่น อย่างนี้แล.

[๗๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาตนอย่างไร ที่ชื่อว่า
รักษาตน ด้วยความอดทน ด้วยความไม่เบียดเบียน ด้วยความมีจิตประกอบด้วยเมตตา ด้วยความ
เอ็นดู บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาตน อย่างนี้แล.

[๗๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัฏฐานด้วยคิดว่า เราจักรักษาตน พึงเสพ
สติปัฏฐานด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาตน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น
ย่อมชื่อว่ารักษาตน.

จบ สูตรที่ ๙

เสทกสูตรที่ ๒

ว่าด้วยกายคตาสติ

[๗๖๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสุมภะ ชื่อเสทกะ ในสุมภ-
*ชนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น
ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า:-

[๗๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหมู่มหาชนได้ทราบข่าวว่า มีนางงามใน

ชนบท พึงประชุมกัน ก็นางงามในชนบทนั้น น่าดูอย่างยิ่งในการฟ้อนรำ น่าดูอย่างยิ่งในการ
ขับร้อง หมู่มหาชนได้ทราบข่าวว่า นางงามในชนบทจะฟ้อนรำขับร้อง พึงประชุมกันยิ่งขึ้นกว่า
ประมาณ ครั้งนั้น บุรุษผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย ปรารถนาความสุข เกลียดทุกข์ พึงมา
กล่าวกะหมู่มหาชนนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านพึงนำภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยมนี้ไปใน
ระหว่างที่ประชุมใหญ่กับนางงามในชนบท และจักมีบุรุษเงื้อดาบตามบุรุษผู้นำหม้อน้ำมันนั้นไป
ข้างหลังๆ บอกว่า ท่านจักทำน้ำมันนั้นหกแม้หน่อยหนึ่งในที่ใด ศีรษะของท่านจักขาดตกลงไป
ในที่นั้นทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? บุรุษผู้นั้นจะไม่
ใส่ใจภาชนะน้ำมันโน้น แล้วพึงประมาทในภายนอกเทียวหรือ
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เป็น
อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๗๖๕] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราทำอุปมานี้ เพื่อให้เข้าใจเนื้อความนี้ชัดขึ้น เนื้อ
ความในข้อนี้มีอย่างนี้แล คำว่า ภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยม
เป็นชื่อของกายคตาสติ.

[๗๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า กาย-
*คตาสติ จักเป็นของอันเราเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดังยาน กระทำให้เป็น
ที่ตั้ง กระทำไม่หยุด สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้
แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ นาฬันทวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปุริสสูตร ๒. นาฬันทสูตร
๓. จุนทสูตร ๔. เจลสูตร
๕. พาหิยสูตร ๖. อุตติยสูตร
๗. อริยสูตร ๘. พรหมาสูตร
๙. เสทกสูตรที่ ๑ ๑๐. เสทกสูตรที่ ๒

สีลัฏฐิติวรรคที่ ๓

สีลสูตร

ว่าด้วยกุศลศีล

[๗๖๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะ อยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้เมืองปาฏลีบุตร

ครั้งนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัย กับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นแล้ว ได้พูดกะท่านพระอานนท์ว่า:-

[๗๖๘] ดูกรท่านอานนท์ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใดอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว มีพระประสงค์อย่างไร?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างเฉียบแหลม ช่างไต่ถามเหมาะๆ ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ดูกรอานนท์ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใดอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว มีพระประสงค์อย่างไร?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

[๗๖๙] อา. ดูกรท่านภัททะ
ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใดอันที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีล
ที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพียงเพื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔
สติปัฏฐาน ๔ เป็น
ไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นจิต
ในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย ดูกรท่านภัททะ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใด
อันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว
ศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพียงเพื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑

ฐิติสูตร

ว่าด้วยการตั้งอยู่แห่งพระสัทธรรม

[๗๗๐] นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ท่านพระภัททะนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ถามพระอานนท์ว่า:-

[๗๗๑] ดูกรท่านอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย
เครื่องให้พระสัทธรรมตั้งอยู่
ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย
เครื่องให้พระ-
*สัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างเฉียบแหลม
ช่างไต่ถาม
เหมาะๆ ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ดูกรท่านอานนท์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย
เครื่องให้พระ-

*สัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย
เครื่องให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว.

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

[๗๗๒] อา. ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติ-
*ปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะ
บุคคลเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคต
เสด็จปรินิพพานแล้ว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายใน
กายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะ
บุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน
ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติ
ปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว.

จบ สูตรที่ ๒

ปริหานสูตร
ว่าด้วยความเสื่อมแห่งพระสัทธรรม

[๗๗๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะ อยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้

เมืองปาฏลีบุตร ครั้งนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึง ที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอานนท์ว่า:-

[๗๗๔] ดูกรท่านอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรม เสื่อม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมไม่เสื่อม?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างเฉียบแหลม ช่างไต่ ถามเหมาะๆ ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ดูกรอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้ พระสัทธรรมเสื่อม อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมไม่เสื่อม.

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

[๗๗๕] อา. ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติ ปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงเสื่อม และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงไม่เสื่อม สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกาย ในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณา เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้ เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงเสื่อม เพราะบุคคลได้

เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงไม่เสื่อม.

จบ สูตรที่ ๓

สุทธกสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๗๗๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ นี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด

อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตใน

จิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา

และโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

พราหมณสูตร

ว่าด้วยพระสัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน

[๗๗๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิก-

*เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ได้ปราศรัยกะพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วน

ข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า:-

[๗๗๘] ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระ-

*สัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย

เครื่องทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว?

[๗๗๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำ
ให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว และ
เพราะบุคคลเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคต
ปรินิพพานแล้ว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนา
ในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรพราหมณ์ เพราะบุคคลไม่ได้
เจริญ ไม่ได้กระทำมาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้ไม่นาน ในเมื่อ
ตถาคตปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล
พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว.

[๗๘๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์นั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ
เปิดของที่ปิด บอกทางแก่บุคคลผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีจักษุจักแลเห็น
ได้ ฉะนั้น ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต
ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๕

ปเทสสูตร

ว่าด้วยบุคคลจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ

[๗๘๑] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ และท่านพระอนุรุทธะ อยู่ ณ กัณฏกีวัน ใกล้เมืองสาเกต ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรและท่านมหาโมคคัลลานะออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า:-

[๗๘๒] ดูกรท่านอนุรุทธะ ที่เรียกว่า พระเสขะ พระเสขะ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร-

*หนอ บุคคลจึงจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ? ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้เป็นส่วนๆ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ได้เป็นส่วนๆ.

จบ สูตรที่ ๖

สมัตตสูตร

ว่าด้วยบุคคลจะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ

[๗๘๓] นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ครั้นท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
แล้ว ได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า:-
[๗๘๔] ดูกรท่านอนุรุทธะ ที่เรียกว่าพระอเสขะ พระอเสขะ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร-
*หนอ บุคคลจึงจะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ? ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อ
ว่าเป็นพระอเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสีย ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้
แล ได้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๗

โลกสูตร
ว่าด้วยผู้รู้โลก

[๗๘๕] นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ครั้นท่านพระสารีบุตร นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
แล้ว ได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า:-
[๗๘๖] ท่านพระอนุรุทธะถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้
มาก ซึ่งธรรมเหล่าไหน? ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก

เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณา
เห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
ดูกรผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้แล และเพราะได้เจริญ ได้ทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ผมจึงรู้โลกได้ตั้งพัน.

จบ สูตรที่ ๘

สิริวัฑฒสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้อนาคามิผล

[๗๘๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน
ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น สิริวัฑฒคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น
สิริวัฑฒคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า มานี่แน่ะบุรุษผู้เจริญ ท่านจงเข้าไปหาท่านพระอานนท์
ถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
สิริวัฑฒคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์
ด้วยเศียรเกล้า ดังนี้ และจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์
จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของสิริวัฑฒคฤหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำสิริวัฑฒคฤหบดี

แล้ว จึงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ นมัสการท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สิริวัฑฒคฤหบดีอาพาธ ได้รับ
ทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และสั่งให้เรียน
อย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไป
ยังนิเวศน์ของสิริวัฑฒคฤหบดีเถิด ท่านพระอานนท์รับคำด้วยดุษณีภาพ.

[๗๘๘] ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์
ของสิริวัฑฒคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย ครั้นแล้วได้ถามสิริวัฑฒคฤหบดีว่า:-

[๗๘๙] ดูกรคฤหบดี ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอจะยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ
ทุกขเวทนาย่อมคลายลงไม่กำเริบขึ้นหรือ ความทุเลาปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏหรือ? สิริวัฑฒ-
*คฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนา
ของกระผมกำเริบหนัก ไม่เสื่อมคลายไปเลย ความกำเริบปรากฏอยู่ ความทุเลาไม่ปรากฏ.

[๗๙๐] อา. ดูกรคฤหบดี เพราะเหตุนั้นแหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักพิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
จักพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... จักพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... จักพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรคฤหบดี

ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล.

[๗๙๑] สิ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมคือสติปัฏฐาน ๔ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรง แสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในกระผม และกระผมย่อมเห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ก็กระผม ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน โลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณา เห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

[๗๙๒] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระ-
*ภาคทรงแสดงไว้ กระผมยังไม่แลเห็นสังโยชน์ข้อใดข้อหนึ่ง ที่ยังละไม่ได้แล้วในตน.

อา. ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว อนาคามิผลอันท่านกระทำให้แจ้ง แล้ว.

จบ สูตรที่ ๙

มานทินนสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้อนาคามิผล

[๗๙๓] นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ก็สมัยนั้น มานทินนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น มานทินนคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า มานี่แน่ะ บุรุษผู้เจริญ ท่าน จงเข้าไปหาพระอานนท์ถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า ตามคำของ เราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มานทินนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้า

ทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า ดังนี้ และจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรด
เถิด ขอท่านพระอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของมานทินนคฤหบดีเถิด
บุรุษนั้นรับคำมานทินนคฤหบดีแล้ว เข้าไปหาพระอานนท์ถึงที่อยู่ นมัสการท่านพระอานนท์แล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มานทินน-
*คฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า
และสั่งให้เรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์อาศัยความอนุเคราะห์
เข้าไปยังนิเวศน์ของมานทินนคฤหบดีเถิด ท่านพระอานนท์รับคำด้วยดุษณีภาพ ครั้งนั้น เวลาเช้า
ท่านพระอานนท์นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของมานทินนคฤหบดี แล้วนั่งบน
อาสนะที่เขาปูถวาย ครั้นแล้วได้ถามมานทินนคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ท่านพอจะอดทนได้หรือ
พอจะยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาย่อมคลายลงไม่กำเริบขึ้นหรือ ความทุเลาปรากฏ
ความกำเริบไม่ปรากฏหรือ? มานทินนคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยัง
อัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมยังกำเริบหนัก ไม่เสื่อมคลายไปเลย ความกำเริบ
ยังปรากฏอยู่ ความทุเลาไม่ปรากฏ.

[๗๙๔] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอันทุกขเวทนาเห็นปานนี้กระทบแล้ว ย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มี
ความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

[๗๙๕] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระ-
*ภาคทรงแสดงไว้ กระผมยังไม่แลเห็นสังโยชน์ข้อใดข้อหนึ่ง ที่ยังละไม่ได้แล้วในตน ท่าน
พระอานนท์กล่าวว่า ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว อนาคามิผลอันท่านกระทำ
ให้แจ้งแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สีลัฏฐิติวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีลสูตร	๒. ฐิติสูตร
๓. ปริหานสูตร	๔. สุทธกสูตร
๕. พราหมณสูตร	๖. ปเทสสูตร
๗. สมัตตสูตร	๘. โลกสูตร
๙. สิริวัฑฒสูตร	๑๐. มานทินนสูตร

อนนุสสุตวรรคที่ ๔

อนนุสสุตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน

[๗๙๖] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง
ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้คือการพิจารณาเห็นกายในกาย ... การ
พิจารณาเห็นกายในกายนี้นั้นอันเราควรเจริญ ... การพิจารณาเห็นกายในกายอันเราเจริญแล้ว.

[๗๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้น
แก่เราในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า
นี้คือการพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ... การพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนานี้นั้นอันเราควรเจริญ ...
การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนานี้อันเราเจริญแล้ว.
[๗๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้น
แก่เราในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้คือการพิจารณาเห็นจิตในจิต ... การพิจารณาเห็นจิต
ในจิตนี้นั้นอันเราควรเจริญ ... การพิจารณาเห็นจิตในจิตนี้อันเราเจริญแล้ว.
[๗๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่
เราในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้คือการพิจารณาเห็นธรรมในธรรม ... การพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมนี้นั้นอันเราควรเจริญ ...
การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมนี้อันเราเจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑

วิราคสูตร

เจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อความหน่าย

[๘๐๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความ
สงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มี

สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อัน
บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อ
ความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว.

จบ สูตรที่ ๒

วิรัทธสูตร
ว่าด้วยผู้ไม่ปรารภและปรารภอริยมรรค

[๘๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ปรารภแล้ว
บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ไม่ปรารภอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่าปรารภอริยมรรคประ
กอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตใน
จิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ปรารภแล้ว บุคคล

เหล่านั้นชื่อว่า ไม่ปรารภอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติ
ปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่าปรารภอริยมรรค
ประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

ภาวนาสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐานเพื่อถึงฝั่ง

[๘๐๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้
อันบุคคลเจริญ
แล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง จากที่มิใช่ฝั่ง สติปัฏฐาน ๔
เป็นไฉน? ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่
... ย่อมพิจารณา
เห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง จากที่มิใช่ฝั่ง.

จบ สูตรที่ ๔

สติสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐานชื่อว่าผู้มีสติ

[๘๐๓] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่เถิด นี้
เป็นอนุศาสนีของเราสำหรับเธอทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ?
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็น
จิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ.

[๘๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร ภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นผู้มีสัมปชัญญะ? ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เวทนาอันภิกษุในธรรมวินัยนี้ทราบชัดแล้วย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่
ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ วิตกอันภิกษุทราบชัดแล้ว ย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัด
แล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ ปัญญาอันภิกษุทราบชัดแล้วย่อมบังเกิดขึ้น
ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้อย่างนี้แล ภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นผู้
มีสัมปชัญญะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ อยู่เถิด นี้เป็นอนุศาสนีของเรา
สำหรับเธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

อัญญสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ หวังผลได้ ๒ อย่าง

[๘๐๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ...

ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ความที่ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พึงหวังผลได้ ๒ ประการ อย่างใด
อย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๖

ฉันทสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ชื่อว่าทำให้แจ้งอมตะ

[๘๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมละความ
พอใจในกายนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันชื่อว่าทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๐๗] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมละความพอใจ
ในเวทนานั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๐๘] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมละความพอใจในจิตนั้นได้
เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๐๙] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมละความพอใจ
ในธรรมนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

จบ สูตรที่ ๗

ปริญญาสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐานชื่อว่าทำให้แจ้งอมตะ

[๘๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมกำหนดรู้
กายได้ เพราะกำหนดรู้กายได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๑] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมกำหนดรู้เวทนา
ได้ เพราะกำหนดรู้เวทนาได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๒] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมกำหนดรู้จิตได้ เพราะ
กำหนดรู้จิตได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๓] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมกำหนดรู้ธรรม

ได้ เพราะกำหนดรู้ธรรมได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

จบ สูตรที่ ๘

ภาวนาสูตร

การเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๘๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เธอทั้งหลายจงฟัง

การเจริญสติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกาย

ในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณา

เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร

มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลคือการเจริญ

สติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๙

วิภังคสูตร

ปฏิปทาอันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน

[๘๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสติปัฏฐาน การเจริญสติปัฏฐาน และปฏิปทา

อันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ก็สติปัฏฐานเป็นไฉน? ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ

มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณา

เห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด

อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสติปัฏฐาน.

[๘๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การเจริญสติปัฏฐานเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นธรรม คือความเกิดขึ้นในกาย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมใน กาย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายอยู่ มีความเพียร มี สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้น ในเวทนา ... พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในจิต ... พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิด ขึ้นในธรรม พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในธรรม พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน โลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าการเจริญสติปัฏฐาน.

[๘๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิปทาอันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐานเป็นไฉน? อริย-
*มรรคประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ... สัมมาสมาธิ นี้แลเรียกว่า ปฏิปทาอันให้ถึงการเจริญ สติปัฏฐาน.

จบ สูตรที่ ๑๐
จบ อนนุสสุตวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนนุสสุตสูตร	๒. วิราคสูตร
๓. วิรัทธสูตร	๔. ภาวนาสูตร
๕. สติสูตร	๖. อัญญสูตร
๗. ฉันทสูตร	๘. ปริญญาสูตร
๙. ภาวนาสูตร	๑๐. วิภังคสูตร

อมตวรรคที่ ๕

อมตสูตร

ว่าด้วยจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน

[๘๑๘] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในสติปัฏฐาน ๔ อยู่เถิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะจะพึงมีแก่เธอทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อยู่เถิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะจะพึงมีแก่เธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑

สมุทยสูตร

ว่าด้วยการเกิดดับแห่งสติปัฏฐาน ๔

[๘๑๙] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดและความดับแห่งสติปัฏฐาน ๔ เธอทั้งหลายจงฟัง ก็ความเกิดแห่งกายเป็นอย่างไร? ความเกิดแห่งกายย่อมมี เพราะความเกิดแห่งอาหาร ความดับแห่งกายย่อมมี เพราะความดับแห่งอาหาร ความเกิดแห่งเวทนาย่อมมี เพราะความเกิดแห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนาย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ ความ

เกิดแห่งจิตย่อมมี เพราะความเกิดแห่งนามรูป ความดับแห่งจิตย่อมมี เพราะความดับแห่ง
นามรูป ความเกิดแห่งธรรมย่อมมี เพราะความเกิดแห่งมนสิการ ความดับแห่งธรรมย่อมมี
เพราะความดับแห่งมนสิการ.

จบ สูตรที่ ๒

มัคคสูตร

ว่าด้วยทางเป็นที่ไปอันเอก

[๘๒๐] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งหนึ่ง เมื่อแรกตรัสรู้ เราอยู่ที่ควงไม้
อชปาลนิโครธ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในตำบลอุรุเวลา เมื่อเราหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความ
ปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า:-

[๘๒๑] ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความ
โศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำนิพพาน
ให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุพึงพิจารณาเห็นกายในกาย
อยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ หรือพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ทางเป็นที่ไปอันเอกนี้
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่ง
ทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๘๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมรู้ความปริวิตกในใจของ

เราด้วยใจ จึงหายตัวจากพรหมโลกมาปรากฏเบื้องหน้าเรา
เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือ
คู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมกระทำผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง
ประนมมือมาทางเราแล้ว
ได้กล่าวว่า:-

[๘๒๓] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต
ข้อนี้เป็นอย่างนั้น
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย
เพื่อก้าวล่วง
ความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส
เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำ-
*นิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภิกษุพึงพิจารณาเห็นกายในกาย ... ในเวทนา ... ในจิต ... หรือในธรรม
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร
เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์
และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน
๔.

[๘๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวดังนี้แล้ว ครั้นแล้ว
ได้กล่าว
นิคมคาถาต่อไปอีกว่า:-

พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นความสิ้นชาติ และที่สุดแห่งชาติ ทรงอนุเคราะห์
เพื่อประโยชน์เกื้อกูล ทรงทราบทางเป็นที่ไปอันเอก ในกาลก่อนชนทั้งหลาย
ข้ามโอฆะได้แล้วด้วยทางนี้ (ในอนาคต) จักข้ามด้วยหนทางนี้ (ในบัดนี้)
ก็ข้ามอยู่ด้วยหนทางนี้.

จบ สูตรที่ ๓

สติสูตร
ทรงเตือนภิกษุให้เป็นผู้มีสติ

[๘๒๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติอยู่เถิด นี้เป็นอนุศาสนี ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นผู้มีสติ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ในเวทนาอยู่ ... ในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็น ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย อย่างนี้ แล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติอยู่เถิด นี้เป็นอนุศาสนีของ เราสำหรับเธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๔

กุสลราสิสูตร
ว่าด้วยกองกุศล

[๘๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่ากองกุศล จะกล่าวให้ถูกต้องกล่าวถึงสติ ปัฏฐาน ๔ เพราะว่ากองกุศลทั้งสิ้น ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน ภิกษุในธรรม วินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ โทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อม พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน โลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่ากองกุศลจะกล่าวให้ถูกต้องกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ เพราะว่ากองกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๕
ปาฏิโมกขสูตร
ว่าด้วยปาฏิโมกขสังวร

[๘๒๗] ครั้งนั้น พระภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้น
แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มี-
*พระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้ผู้เดียว หลีก
ออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด.

[๘๒๘] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องต้น
ในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม? เธอจงสำรวมในปาฏิโมกข-
*สังวร จงถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจร เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขา
บททั้งหลาย.

[๘๒๙] ดูกรภิกษุ เมื่อใดแล เธอจักสำรวมในปาฏิโมกขสังวร จักถึงพร้อมด้วย
มารยาทและโคจร เห็นภัยในโทษมีปรามาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เมื่อนั้น
เธออาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุ
เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ในเวทนาอยู่ ... ในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใด เธอจักอาศัย
ศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญใน

กุศลธรรมได้ทีเดียว ตลอดคืนหรือวันที่จักมาถึง ไม่มีความเสื่อม.

[๘๓๐] ครั้งนั้นแล ภิกษุนั้น ชื่นชม อนุโมทนา
พระภาษิตของพระผู้มีพระภาค แล้ว
ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป
ภิกษุนั้นเป็นผู้ผู้เดียว
หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนัก
ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุด
แห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม
ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ
ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี
ก็แลภิกษุนั้นเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวน
พระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

ทุจริตสูตร
ว่าทุจริต-สุจริต

[๘๓๑] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ แล้วกราบทูล
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส
ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อ
แก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้ผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มี
ความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด.

[๘๓๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ
เธอจงชำระเบื้องต้น
ในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม?
เธอจักละกายทุจริตเจริญ
กายสุจริต จักละวจีทุจริตเจริญวจีสุจริต จักละมโนทุจริตเจริญมโนสุจริต.

[๘๓๓] ดูกรภิกษุ เมื่อใดแล เธอจักละกายทุจริตเจริญกายสุจริต จักละวจีทุจริต
เจริญวจีสุจริต จักละมโนทุจริตเจริญมโนสุจริต เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว
เจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ในเวทนาอยู่ ...
ในจิตอยู่ ... จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใดแล เธอจักอาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมได้ทีเดียว ตลอดคืนหรือวันที่จักมา
ถึง ไม่มีความเสื่อมเลย ฯลฯ ก็แล ภิกษุรูปนั้น เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์
ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๗

มิตตสูตร

การชักชวนให้เจริญสติปัฏฐาน

[๘๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใด และชนเหล่าใดพึง
สำคัญถ้อยคำที่ควรฟัง ชนเหล่านั้นจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม เธอทั้งหลาย
พึงชักชวน ชักนำ ให้ตั้งอยู่ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมพิจารณาเห็นจิตใน

จิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใด และชนเหล่าใด
พึงสำคัญถ้อยคำที่ควรฟัง ชนเหล่านั้นจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม เธอทั้งหลาย
พึงชักชวน ชักนำ ให้ตั้งอยู่ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๘

เวทนาสูตร

เวทนา ๓

[๘๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ สุขเวทนา ๑
ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้แล.

[๘๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓
ประการนี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น
กายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อม
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมใน
ธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

อาสวสูตร

อาสวะ ๓

[๘๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือกามาสวะ ๑
ภวาสวะ ๑ อวิชชาสวะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ ประการนี้แล.
[๘๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายควรเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อละอาสวะ ๓
ประการนี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น
กายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อม
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายควรเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อละอาสวะ ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อมตวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อมตสูตร ๒. สมุทยสูตร ๓. มัคคสูตร ๔. สติสูตร ๕. กุสลราสิสูตร ๖. ปาฏิโมกขสูตร ๗. ทุจริตสูตร ๘. มิตตสูตร ๙. เวทนาสูตร ๑๐. อาสวสูตร.

คังคาทิเปยยาลแห่งสติปัฏฐานสังยุตที่ ๖

ว่าด้วยผลของการเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๘๓๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน
หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เมื่อกระทำให้
มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ ก็เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้น
เหมือนกัน.

[๘๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เมื่อกระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างไร จึงจะเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เมื่อกระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้แล จึงจะเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ฯลฯ

[๘๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้ สังโยชน์ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล.

[๘๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ

มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป
เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕
เหล่านี้แล (สติปัฏฐานสังยุต พึงให้พิสดารเหมือนมัคคสังยุต)
แม่น้ำทั้งหกไหลไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำทั้งหกไหลไปสู่สมุทรทั้งสองอย่างๆ ละ
๖
รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนั้น จึงเรียกว่ามรรค.

จบ สติปัฏฐานสังยุต

---

๔. อินทริยสังยุต

สุทธิกวรรคที่ ๑

สุทธิกสูตร

อินทรีย์ ๕

[๘๔๓] สาวัตถีนิทาน. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า
ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ๑
วิริยินทรีย์ ๑
สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕
ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

โสตาสูตรที่ ๑

รู้คุณโทษของอินทรีย์ ๕ เป็นพระโสดาบัน

[๘๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สัทธินทรีย์ ๑
วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ เมื่อใดแล
อริยสาวกรู้ชัดซึ่ง
(ความเกิด ความดับ) คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕
ประการนี้ ตาม

เป็นจริง เมื่อนั้น เราเรียกอริยสาวกนี้ว่า เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็น
ผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒

โสตาสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ เป็นพระโสดาบัน

[๘๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? ฯลฯ เมื่อใด
แล อริยสาวกรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก ... เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๓

อรหันตสูตรที่ ๑

รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ เป็นพระอรหันต์

[๘๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธิน-
*ทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ เมื่อใดแล ภิกษุรู้ชัดซึ่ง
ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความ
เป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น เราเรียกภิกษุนั้นว่า เป็นพระอรหันต-
*ขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว
สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๔

อรหันตสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ เป็นพระอรหันต์

[๘๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธิน-
*ทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ เมื่อใดแล ภิกษุรู้ชัดซึ่ง
ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตาม
ความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น เราเรียกภิกษุนั้นว่า พระอรหันตขีณาสพ
อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้น
สังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ผู้ไม่รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ ไม่นับว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ์

[๘๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธิน-
*ทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ ก็สมณะหรือพราหมณ์พวก
ใดพวกหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕
ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ
หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความ
เป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๘๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดรู้ชัดซึ่งความเกิด ความ

ดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์
เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๖

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

ผู้รู้ชัดถึงความเกิดของอินทรีย์ ๕ นับว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๘๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งสัทธิน-
*ทรีย์ ความเกิดแห่งสัทธินทรีย์ ความดับแห่งสัทธินทรีย์ และปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่ง
สัทธินทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งวิริยินทรีย์ ฯลฯ สตินทรีย์ ฯลฯ สมาธินทรีย์ ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งปัญญิน-
*ทรีย์ ความเกิดแห่งปัญญินทรีย์ ความดับแห่งปัญญินทรีย์ และปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่ง
ปัญญินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็น
พราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็น
สมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๘๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่ง
สัทธินทรีย์ ความเกิดแห่งสัทธินทรีย์ ความดับแห่งสัทธินทรีย์ และปฏิปทาอันให้ถึงความดับ
แห่งสัทธินทรีย์ รู้ชัดซึ่งวิริยินทรีย์ ... สตินทรีย์ ... สมาธินทรีย์ ... รู้ชัดซึ่งปัญญินทรีย์ ความ

เกิดแห่งปัญญินทรีย์ ความดับแห่งปัญญินทรีย์
และปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งปัญญินทรีย์ สมณะ
หรือพราหมณ์พวกนั้น เรานับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ
หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์
เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้ง
ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๗

ทัฏฐัพพสูตร

ว่าด้วยการเห็นอินทรีย์ ๕ ในธรรมต่างๆ

[๘๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์

[๘๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็จะพึงเห็นสัทธินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในโสตาปัตติยังคะ ๔ พึงเห็นสัทธินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๔] ก็จะพึงเห็นวิริยินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในสัมมัปปธาน ๔ พึงเห็นวิริยินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๕] ก็จะพึงเห็นสตินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในสติปัฏฐาน ๔ พึงเห็นสตินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๖] ก็จะพึงเห็นสมาธินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในฌาน ๔ พึงเห็นสมาธินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๗] ก็จะพึงเห็นปัญญินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในอริยสัจ ๔ พึงเห็นปัญญินทรีย์ในธรรมนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

วิภังคสูตรที่ ๑

ความหมายของอินทรีย์ ๕

[๘๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญญินทรีย์.

[๘๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัทธินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มี
พระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เอง โดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ
เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของ
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า สัทธินทรีย์.
[๘๖๐] ก็วิริยินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ปรารภ
ความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง
ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า วิริยินทรีย์.
[๘๖๑] ก็สตินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มี
สติ ประกอบด้วยสติเป็นเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตามระลึกได้ ซึ่งกิจที่กระทำและคำที่
พูดแม้นานได้ นี้เรียกว่า สตินทรีย์.
[๘๖๒] ก็สมาธินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ กระทำ
ซึ่งนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า สมาธินทรีย์.
[๘๖๓] ก็ปัญญินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็น
ผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้
ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล

จบ สูตรที่ ๙

วิภังคสูตรที่ ๒

ว่าด้วยหน้าที่ของอินทรีย์ ๕

[๘๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญญินทรีย์.

[๘๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัทธินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มี
พระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า สัทธินทรีย์.

[๘๖๖] ก็วิริยินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ปรารภ
ความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง
ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย อริยสาวกนั้น ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร
ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้มั่น
เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่บังเกิดขึ้น
เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว
เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมที่ยังไม่บังเกิดขึ้น
เพื่อความถึงพร้อม เพื่อความไม่หลงลืม เพื่อเจริญยิ่งขึ้น เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ
เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า วิริยินทรีย์.

[๘๖๗] ก็สตินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
มีสติ ประกอบด้วยสติเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตามระลึกได้ ซึ่งกิจที่กระทำและคำพูด

แม้นานได้ อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิต
ในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย นี้เรียกว่า สตินทรีย์.

[๘๖๘] ก็สมาธินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ กระทำ
นิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต อริยสาวกนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศล
ธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก วิจาร มีปีติและสุข เกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน มีความ
ผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอก ผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป
มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติ
สิ้นไป บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่
เป็นสุข เธอบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ และดับโทมนัสโสมนัส
ก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ นี้เรียกว่า สมาธินทรีย์.

[๘๖๙] ก็ปัญญินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็น
ผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้
ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกข-

*นิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการ
นี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐
จบ สุทธิกวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ
๑. สุทธิกสูตร ๒. โสตาสูตรที่ ๑ ๓. โสตาสูตรที่ ๒ ๔. อรหันตสูตรที่ ๑ ๕. อรหันตสูตรที่ ๒ ๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๑ ๗. สมณพราหมณสูตรที่ ๒ ๘. ทัฏฐัพพสูตร ๙. วิภังคสูตรที่ ๑ ๑๐. วิภังคสูตรที่ ๒.

มุทุตวรรคที่ ๒
ปฏิลาภสูตร
ว่าด้วยอินทรีย์ ๕

[๘๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญญินทรีย์.

[๘๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัทธินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็น
ผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า สัทธินทรีย์.

[๘๗๒] ก็วิริยินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกปรารภสัมมัปปธาน ๔ ย่อมได้ความเพียร
นี้เรียกว่า วิริยินทรีย์.

[๘๗๓] ก็สตินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกปรารภสติปัฏฐาน ๔ ย่อมได้สติ นี้เรียกว่า
สตินทรีย์.

[๘๗๔] ก็สมาธินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ยึดหน่วงนิพพานให้เป็น
อารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า สมาธินทรีย์.
[๘๗๕] ก็ปัญญินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญาประกอบ
ด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดและความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์
โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สังขิตตสูตรที่ ๑

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ

[๘๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.
[๘๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นพระ-
*สกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะ
อินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้ธัมมานุสารี เพราะอินทรีย์ ๕
ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสารี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อน
กว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน ผู้ธัมมานุสารี.

จบ สูตรที่ ๒

สังขิตตสูตรที่ ๒

ความต่างแห่งผลเพราะความต่างแห่งอินทรีย์

[๘๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่า อินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นพระ-
*สกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์
๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้ธัมมานุสารี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อน
กว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสารี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่า
อินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ธัมมานุสารี ดังพรรณนามาฉะนี้ ความต่างแห่งผลย่อมมีได้เพราะความ
ต่างแห่งอินทรีย์ ความต่างแห่งบุคคลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งผล.

จบ สูตรที่ ๓

สังขิตตสูตรที่ ๓

อินทรีย์ ๕ ไม่เป็นหมัน

[๘๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ ... เป็นพระโสดาบัน
ผู้สัทธานุสารี เพราะอินทรีย์ ๕
ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ธัมมานุสารี ดังพรรณนามา

ฉะนี้แล บุคคลผู้บำเพ็ญอรหัตมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมอรหัตผล บุคคลผู้บำเพ็ญมรรค ๓
ที่เหลือให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมผลทั้ง ๓ เรากล่าวอินทรีย์ ๕ ว่าไม่เป็นหมันเลย.

จบ สูตรที่ ๔

วิตถารสูตรที่ ๑

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ

[๘๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์
เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อันตรา-
*ปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้มีอสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของ
พระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อน
กว่าอินทรีย์ของอนาคามีผู้อสังขารปรินิพพายี เป็นอนาคามีผู้อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี เพราะอินทรีย์
๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕
ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕
ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้ธัมมานุสารี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อน
กว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสารี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์

ของพระโสดาบันผู้ธัมมานุสารี.

จบ สูตรที่ ๕

วิตถารสูตรที่ ๒

ความต่างแห่งผลเพราะความต่างแห่งอินทรีย์

[๘๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์
... เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสารี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ธัมมานุ-
*สารี ดังพรรณนามาฉะนี้ ความต่างแห่งผลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งอินทรีย์ ความต่างแห่ง
บุคคลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งผล.

จบ สูตรที่ ๖

วิตถารสูตรที่ ๓

อินทรีย์ ๕ ไม่เป็นหมัน

[๘๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ทั้ง ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระ-
*อรหันต์ ... เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสารี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้ธัมมานุสารี

ดังพรรณนามาฉะนี้แล บุคคลผู้บำเพ็ญอรหัตมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมอรหัตผล บุคคลผู้บำเพ็ญ มรรค ๓ ที่เหลือให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมผลทั้ง ๓ เรากล่าวอินทรีย์ ๕ ว่าไม่เป็นหมันเลย.

จบ สูตรที่ ๗

ปฏิปันนสูตร

ผู้ปฏิบัติอินทรีย์ ๕

[๘๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม บริบูรณ์ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรหัตผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทร์ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรหัตผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี เป็นพระสกาทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามิผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามิผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามิผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ไม่มีแก่ผู้ใดเสีย เลยโดยประการทั้งปวง เราเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปุถุชน.

จบ สูตรที่ ๘

อุปสมสูตร

ว่าด้วยผู้พร้อมด้วยอินทรีย์ ๕

[๘๙๐] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรีย์อื่นๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าใดหนอ ภิกษุ จึงชื่อว่า เป็นผู้พร้อมด้วยอินทรีย์?

[๘๙๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อันให้ความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ดูกรภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรีย์.

จบ สูตรที่ ๙

อาสวักขยสูตร

ผลของการปฏิบัติอินทรีย์ ๕

[๘๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ มุทุตวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิลาภสูตร ๒. สังขิตตสูตรที่ ๑

๓. สังขิตตสูตรที่ ๒ ๔. สังขิตตสูตรที่ ๓
๕. วิตถารสูตรที่ ๑ ๖. วิตถารสูตรที่ ๒
๗. วิตถารสูตรที่ ๓ ๘. ปฏิปันนสูตร
๙. อุปสมสูตร ๑๐. อาสวักขยสูตร.

ฉฬินทริยวรรคที่ ๓

ปุนัพภวสูตร

อินทรีย์ ๕

[๘๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญญินทรีย์.

[๘๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ อุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เพียงใด เราก็ยังไม่ปฏิญาณตน
ว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ใน
หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น.

[๘๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด เรารู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า
ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่
สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แล ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า วิมุติ
ของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติมีในที่สุด บัดนี้ ความเกิดอีกไม่มี.

จบ สูตรที่ ๑

ชีวิตินทริยสูตร

อินทรีย์ ๓

[๘๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ อิตถินทรีย์
๑ ปุริสินทรีย์ ๑ ชีวิตินทรีย์ ๑ อินทรีย์ ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

อัญญาตาวินทริยสูตร

อินทรีย์ ๓ อีกอย่างหนึ่ง

[๘๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ อนัญญา-
*ตัญญัสสามีตินทรีย์ ๑ อัญญินทรีย์ ๑ อัญญาตาวินทรีย์ ๑ อินทรีย์ ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

เอกาภิญญาสูตร

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ

[๘๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์
ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๙๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็ม
บริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์
เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อันตรา
ปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระ-
*อนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่า
อินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อสังขารปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี เพราะ

อินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อสังขารปรินิพพายี
เป็นพระสกทาคามี เพราะ
อินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี
เป็นพระโสดาบันผู้เอก
พิชี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี
เป็นพระโสดาบันผู้โกลังโกละ เพราะ
อินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้เอกพิชี
เป็นพระโสดาบันผู้สัตตักขัตตุปรมะ
เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้โกลังโกละ
เป็นพระโสดาบันผู้ธัมมานุสารี
เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้สัตตักขัตตุปรมะ
เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสารี
เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ธัมมานุสารี.

จบ สูตรที่ ๔

สุทธกสูตร

อินทรีย์ ๖

[๙๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุนทรีย์ ๑ โสตินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑ มนินทรีย์ ๑ อินทรีย์ ๖
ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

โสตาปันนสูตร

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระโสดาบัน

[๙๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุนทรีย์ ... มนินทรีย์.

[๙๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราเรียกอริยสาวก

นี้ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๖

อรหันตสูตรที่ ๑

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระอรหันต์

[๙๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุนทรีย์ ... มนินทรีย์.

[๙๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริงแล้ว
เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น
เมื่อนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว
ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพ
หลุดพ้นแล้วเพราะรู้
โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๗

อรหันตสูตรที่ ๒

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระพุทธเจ้า

[๙๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ
จักขุนทรีย์ ... มนินทรีย์.

[๙๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริง เพียงใด
เราก็ยังไม่ปฏิญาณตน
ว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ใน
หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น.

[๙๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด เรารู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ

อุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า
ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่
สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แหละ ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า
วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติมีในที่สุด บัดนี้ความเกิดอีกไม่มี.

จบ สูตรที่ ๘

สมณพราหมณสูตรที่ ๑
ว่าด้วยอินทรีย์ ๖

[๙๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย์ ... มนินทรีย์.

[๙๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด
ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่
พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะหรือของความเป็น
พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๙๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งความ
เกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็น
จริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่

พราหมณ์
เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็น
พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๙

สมณพราหมณสูตรที่ ๒
ว่าด้วยการรู้อินทรีย์ ๖

[๙๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่ง
จักขุนทรีย์ ความเกิดแห่งจักขุนทรีย์ ความดับแห่งจักขุนทรีย์ และปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่ง
จักขุนทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งโสตินทรีย์ ... ฆานินทรีย์ ... ชิวหินทรีย์ ... กายินทรีย์ ... มนินทรีย์ ความเกิดแห่ง
มนินทรีย์ ความดับแห่งมนินทรีย์ และปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่งมนินทรีย์ สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์
เพราะท่านเหล่านั้น ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๙๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่ง
จักขุนทรีย์ ความเกิดแห่งจักขุนทรีย์ ความดับแห่งจักขุนทรีย์ และปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่ง
จักขุนทรีย์ รู้ชัดซึ่งโสตินทรีย์ ... ฆานินทรีย์ ... ชิวหินทรีย์ ... กายินทรีย์ ... มนินทรีย์ ความเกิดแห่ง
มนินทรีย์ ความดับแห่งมนินทรีย์ และปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่งมนินทรีย์ สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะ
ท่านเหล่านั้น
กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็นพราหมณ์ ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ฉฬินทริยวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุนัพภวสูตร ๒. ชีวิตินทริยสูตร ๓. อัญญาตาวินทริยสูตร
๔. เอกาภิญญาสูตร ๕. สุทธกสูตร ๖. โสตาปันนสูตร ๗. อรหันตสูตรที่ ๑
๘. อรหันตสูตรที่ ๒ ๙. สมณพราหมณสูตรที่ ๑ ๑๐. สมณพราหมณสูตรที่ ๒.

สุขินทริยวรรคที่ ๔

สุทธกสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕

[๙๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สุขินทรีย์ ๑
ทุกขินทรีย์ ๑ โสมนัสสินทรีย์ ๑ โทมนัสสินทรีย์ ๑ อุเปกขินทรีย์ ๑ อินทรีย์ ๕
ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

โสตาปันนสูตร

รู้การเกิดดับแห่งอินทรีย์ ๕ เป็นโสดาบัน

[๙๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สุขินทรีย์
... อุเปกขินทรีย์.

[๙๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ
โทษ

และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง อริยสาวกนี้เราเรียกว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒

อรหันตสูตร

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรีย์ ๕ เป็นพระอรหันต์

[๙๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุขินทรีย์
... อุเปกขินทรีย์.

[๙๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะไม่
ถือมั่น เมื่อนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำ
เสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพ หลุดพ้น
แล้ว เพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรีย์ ๕ นับว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๙๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุขินทรีย์
... อุเปกขินทรีย์.

[๙๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความ
เกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็น

จริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ใน
หมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น
ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของ
ความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๙๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งความ
เกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็น
จริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ใน
พวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น
กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความ
เป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรีย์ ๕ เป็นสมณพราหมณ์

[๙๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุขินทรีย์
... อุเปกขินทรีย์.

[๙๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่ง
สุขินทรีย์ ความเกิดแห่งสุขินทรีย์ ความดับแห่งสุขินทรีย์ และปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่ง
สุขินทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งทุกขินทรีย์ ... โสมนัสสินทรีย์ ... โทมนัสสินทรีย์ ... อุเปกขินทรีย์ ความเกิด
แห่งอุเปกขินทรีย์ ความดับแห่งอุเปกขินทรีย์ และปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่งอุเปกขินทรีย์

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่
พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความ
เป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๙๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่ง
สุขินทรีย์ ความเกิดแห่งสุขินทรีย์ ความดับแห่งสุขินทรีย์ และปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่ง
สุขินทรีย์ รู้ชัดซึ่งทุกขินทรีย์ ... โทมนัสสินทรีย์ ... อุเปกขินทรีย์ ความเกิดแห่งอุเปกขินทรีย์ ความ
ดับแห่งอุเปกขินทรีย์ และปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่งอุเปกขินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่าน
เหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๕

วิภังคสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการจำแนกอินทรีย์ ๕

[๙๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุขินทรีย์
... อุเปกขินทรีย์.

[๙๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางกาย ความสำราญ
ทางกาย เวทนาอันเป็นสุขสำราญ เกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่า สุขินทรีย์.

[๙๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย ความไม่

สำราญทางกาย เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญ เกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่า ทุกขินทรีย์.

[๙๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางใจ ความสำราญทางใจ เวทนาอันเป็นสุขสำราญ เกิดแต่มโนสัมผัส นี้เรียกว่า โสมนัสสินทรีย์.

[๙๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ ความไม่สำราญทางใจ เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญ เกิดแต่มโนสัมผัส นี้เรียกว่า โทมนัสสินทรีย์.

[๙๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุเปกขินทรีย์เป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ อันใช่ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุเปกขินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

วิภังคสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ เป็นสุขทุกข์และอทุกขมสุข

[๙๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุขินทรีย์ ... อุเปกขินทรีย์.

[๙๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางกาย ... นี้เรียกว่า สุขินทรีย์.

[๙๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย ... นี้เรียกว่า ทุกขินทรีย์.

[๙๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางใจ ... นี้เรียกว่า โสมนัสสินทรีย์.

[๙๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ ... นี้เรียกว่า
โทมนัสสินทรีย์.
[๙๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุเปกขินทรีย์เป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ ไม่ใช่
ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุเปกขินทรีย์.
[๙๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น
สุขินทรีย์และโสมนัสสินทรีย์
พึงเห็นว่า เป็นสุขเวทนา.
[๙๓๘] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น ทุกขินทรีย์และโทมนัสสินทรีย์ พึงเห็นว่า
เป็นทุกขเวทนา.
[๙๓๙] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น อุเปกขินทรีย์ พึงเห็นว่า
เป็นอทุกขมสุขเวทนา
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

วิภังคสูตรที่ ๓

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ ย่นเข้าเป็น ๓

[๙๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สุขินทรีย์
... อุเปกขินทรีย์.
[๙๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางกาย ... นี้เรียกว่า
สุขินทรีย์.
[๙๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย ... นี้เรียกว่า
ทุกขินทรีย์.
[๙๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางใจ ... นี้เรียกว่า
โสมนัสสินทรีย์.

[๙๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ ... นี้เรียกว่า
โทมนัสสินทรีย์.
[๙๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุเปกขินทรีย์เป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ ไม่ใช่
ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุเปกขินทรีย์.
[๙๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น
สุขินทรีย์และโสมนัสสินทรีย์
พึงเห็นว่า เป็นสุขเวทนา.
[๙๔๗] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น ทุกขินทรีย์และโทมนัสสินทรีย์ พึงเห็นว่า
เป็นทุกขเวทนา.
[๙๔๘] ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น อุเปกขินทรีย์
พึงเห็นว่าเป็นอทุกขมสุขเวทนา
อินทรีย์มี ๕ ประการนี้ เป็น ๕ แล้วย่นเข้าเป็น ๓ เป็น ๓ แล้ว ขยายออกเป็น ๕ ก็ได้ โดย
ปริยาย ด้วยประการดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

อรหันตสูตร

อินทรีย์ ๕ อาศัยผัสสะเกิดเวทนา

[๙๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุขินทรีย์
... อุเปกขินทรีย์.
[๙๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สุขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้น
ภิกษุนั้นสบายกาย ก็รู้ชัดว่าสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะ
เป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้น
แหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ สุขินทรีย์
ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา
เกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๙๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ทุกขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา
เกิดขึ้น ภิกษุนั้นไม่สบายกาย ก็รู้ชัดว่าเราไม่สบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า
เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้ง
แห่งทุกขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ
ทุกขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็น
ที่ตั้งแห่งทุกขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.
[๙๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสมนัสสินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่ง
โสมนัสสเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นสบายใจ ก็รู้ชัดว่าเราสบายใจ ย่อมรู้ชัดว่า
เพราะผัสสะอันเป็น
ที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ
โสมนัสสินทรีย์ที่อาศัย
ผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.
[๙๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทมนัสสินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่ง
โทสนัสสเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุไม่สบายใจ ก็รู้ชัดว่า เราไม่สบายใจ ย่อมรู้ชัดว่า
เพราะผัสสะ
อันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ
โทมนัสสินทรีย์
ที่อาศัยผัสสะ อันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.
[๙๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุเปกขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่ง
อุเบกขาเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นรู้สึกเฉยๆ ก็รู้ชัดว่า เรารู้สึกเฉยๆ ย่อมรู้ชัดว่า
เพราะผัสสะ
อันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ
อุเปกขินทรีย์ที่
อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.
[๙๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนไม้ ๒ อันเสียดสีกันจึงเกิดความร้อน
เกิด
ไฟขึ้น เพราะแยกไม้ ๒ อันนั่นเองให้ออกจากกันเสีย
ความร้อนที่เกิดเพราะความเสียดสี ย่อม

ดับสงบไป ฉันใด สุขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะ อันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นสบาย
กาย ก็รู้ชัดว่า เราสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า
เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป
เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะ คือ
สุขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อม
ดับไปสงบไป ทุกขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ โสมนัส-
*สินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ โสมนัสสินทรีย์ย่อมอาศัย
ผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ
อุเปกขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่ง
อุเบกขาเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นรู้สึกเฉยๆ ก็รู้ชัดว่า เรารู้สึกเฉยๆ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะ
อันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ อุเปกขินทรีย์ที่
อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป ฉันนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๙

อุปปฏิกสูตร

อินทรีย์ ๕ มีนิมิตเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่ง

[๙๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกขินทรีย์ ๑ โทมนัสสินทรีย์ ๑ สุขินทรีย์ ๑ โสมนัสสินทรีย์ ๑ อุเปกขินทรีย์ ๑.

[๙๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจ
เด็ดเดี่ยว ทุกขินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า
ทุกขินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และ
ทุกขินทรีย์นั้นมีนิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า ทุกขินทรีย์นั้นไม่ต้องมี

นิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้
มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เธอ
ย่อมรู้ชัดทุกขินทรีย์ เหตุเกิดแห่งทุกขินทรีย์ ความดับแห่งทุกขินทรีย์
และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดย
ไม่เหลือแห่งทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม
เข้าปฐมฌาน มีวิตก
วิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ทุกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุ
นี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งทุกขินทรีย์
และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๙๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร
มีใจ
เด็ดเดี่ยว โทมนัสสินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า
โทมนัสสินทรีย์เกิดขึ้นแล้วแก่เรา
และโทมนัสสินทรีย์นั้นมีนิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า
โทมนัส-
*สินทรีย์นั้นไม่ต้องมีนิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้
ดังนี้ มิใช่
ฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดโทมนัสสินทรีย์ เหตุเกิดแห่งโทมนัสสินทรีย์
ความดับแห่งโทมนัส-
*สินทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งโทมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว
ก็โทมนัสสินทรีย์
ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้า
ทุติยฌาน อันมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก
ไม่มีวิจาร เพราะ

วิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ โทมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มี
เหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า
ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งโทมนัสสินทรีย์และน้อมจิตเข้าไปเพื่อ
ความเป็นอย่างนั้น.

[๙๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีความ
เด็ดเดี่ยว สุขินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า สุขินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และสุขินทรีย์
นั้นมีนิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า
สุขินทรีย์นั้นไม่ต้องมีนิมิต
ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัด
สุขินทรีย์ เหตุเกิดแห่งสุขินทรีย์ ความดับแห่งสุขินทรีย์
และข้อปฏิบัติที่ดับโดยไม่เหลือแห่ง
สุขินทรีย์เกิดขึ้นแล้ว ก็สุขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป เข้า
ตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข สุขินทรีย์
เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่เหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า
ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งสุขินทรีย์
และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๙๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจ
เด็ดเดี่ยว โสมนัสสินทรีย์เกิดขึ้น เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า
โสมนัสสินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และ

โสมนัสสินทรีย์นั้นมีนิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า
โสมนัสสินทรีย์
นั้นไม่ต้องมีนิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้
มิใช่ฐานะที่
จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดโสมนัสสินทรีย์ เหตุเกิดแห่งโสมนัสสินทรีย์
ความดับแห่งโสมนัสสินทรีย์
และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งโสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว
ก็โสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้น
แล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เข้าจตุตถฌานไม่
มีทุกข์ ไม่มีสุข และละทุกข์ละสุขและดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้
มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติ
บริสุทธิ์อยู่ โสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้
ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้
แล้วซึ่งความดับแห่งโสมนัสสินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๙๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร
มีใจ
เด็ดเดี่ยว อุเปกขินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า
อุเปกขินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และ
อุเปกขินทรีย์นั้นมีนิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า
อุเปกขินทรีย์นั้น
ไม่ต้องมีนิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้
มิใช่ฐานะที่จะมีได้
เธอย่อมรู้ชัดอุเปกขินทรีย์ เหตุเกิดแห่งอุเปกขินทรีย์ ความดับแห่งอุเปกขินทรีย์
และข้อปฏิบัติ
เป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งอุเปกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว
ก็อุเปกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่
มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนะโดย

ประการทั้งปวงแล้ว เข้าสัญญาเวทยิตนิโรธอยู่ อุเปกขินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่เหลือ
ในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งอุเปกขินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความ
เป็นอย่างนั้น.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สุขินทริยวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุทธกสูตร ๒. โสตาปันนสูตร
๓. อรหันตสูตร ๔. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๒ ๖. วิภังคสูตรที่ ๑
๗. วิภังคสูตรที่ ๒ ๘. วิภังคสูตรที่ ๓
๙. อรหันตสูตร ๑๐. อุปปฏิกสูตร.

ชราวรรคที่ ๕

ชราสูตร
ว่าด้วยความแก่

[๙๖๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-
สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขามิคารมารดา ใน
บุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น
แล้วประทับนั่งผินพระปฤษฎางค์ผิงแดดในที่มีแสงแดดส่องมาจากทิศประจิมอยู่ ครั้งนั้น ท่านพระ-
*อานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว บีบนวดพระกาย
ของพระผู้มีพระภาคด้วยฝ่ามือพลางกราบทูลว่า

[๙๖๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว เวลานี้พระฉวีวรรณของ พระผู้มีพระภาคไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน พระสรีระก็หย่อนย่นเป็นเกลียว พระกายก็ค้อมไปข้างหน้า และความแปรปรวนของอินทรีย์ คือ พระจักษุ พระโสตะ พระฆานะ พระชิวหา พระกาย ก็ปรากฏอยู่.

[๙๖๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ชราธรรมย่อมมีในความเป็นหนุ่มสาว พยาธิธรรมย่อมมีในความไม่มีโรค มรณธรรมย่อมมีในชีวิต ผิวพรรณไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน สรีระก็หย่อนย่นเป็นเกลียว กายก็ค้อมไปข้างหน้า และความแปรปรวนแห่งอินทรีย์ คือ จักษุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กาย ก็ปรากฏอยู่.

[๙๖๕] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ถึงท่านจะติความแก่อันเลวทราม ถึงท่านจะติความแก่อันทำให้ผิวพรรณทรามไป รูปอันน่าพึงใจก็คงถูกความแก่ย่ำยีอยู่นั่นเอง แม้ผู้ใดพึงมีชีวิตอยู่ได้ร้อยปี (ผู้นั้นก็ไม่พ้นความตายไปได้) สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็นเบื้อง-*หน้า ความตายย่อมไม่ละเว้นอะไรๆ ย่อมย่ำยีทั้งหมดทีเดียว.

จบ สูตรที่ ๑

อุณณาภพราหมณสูตร

อินทรีย์ ๕ มีอารมณ์ต่างกัน

[๙๖๖] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น อุณณาภพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

[๙๖๗] ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่าง
กัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน อินทรีย์ ๕ ประการเป็นไฉน?
คือ จักขุนทรีย์ ๑
โสตินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑
อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวของอินทรีย์ ๕
ประการนี้ ซึ่งมีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน
ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน และ
อะไรย่อมเสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของอินทรีย์ ๕ ประการนี้?
[๙๖๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่าง
กัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน อินทรีย์ ๕ ประการเป็นไฉน?
คือ จักขุนทรีย์ ๑ โสตินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑
ใจเป็นที่ยึดเหนี่ยว
ของอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ซึ่งมีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน
ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกัน
และกัน และใจย่อมเสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของอินทรีย์ ๕ ประการนี้.
[๙๖๙] อุ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งใจเล่า?
พ. ดูกรพราหมณ์ สติเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งใจ.
[๙๗๐] อุ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งสติเล่า?
พ. ดูกรพราหมณ์ วิมุติเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งสติ.
[๙๗๑] อุ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งวิมุติเล่า?
พ. ดูกรพราหมณ์ นิพพานเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งวิมุติ.
อุ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งนิพพาน.
พ. ดูกรพราหมณ์ ท่านล่วงเลยปัญหาไปเสียแล้ว ไม่อาจถือเอาที่สุดแห่งปัญหาได้
ด้วยว่าพรหมจรรย์ที่บุคคลอยู่จบแล้ว มีนิพพานเป็นที่หยั่งลง
มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพาน

เป็นที่สุด.

[๙๗๒] ครั้งนั้น
อุณณาภพราหมณ์ชื่นชมอนุโมทนาพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุก
จากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป.

[๙๗๓] ครั้นอุณณาภพราหมณ์หลีกไปแล้วไม่นาน
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ-
*ทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

[๙๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรือนยอดหรือศาลาคล้ายเรือนยอด
มีหน้าต่างในทิศเหนือ
หรือทิศตะวันออก เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นไป แสงส่องเข้าไปทางหน้าต่าง
ตั้งอยู่ที่ฝาด้านไหน? ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลว่า ตั้งอยู่ที่ฝาด้านตะวันตก พระเจ้าข้า.

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย
ศรัทธาในพระตถาคตของอุณณาภพราหมณ์
มั่นคงแล้ว มีรากเกิดแล้ว ตั้งอยู่มั่นแล้ว อันสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
หรือใครๆ
ในโลกจะพึงชักนำไปไม่ได้ ถ้าอุณณาภพราหมณ์ พึงทำกาละในสมัยนี้ไซร้
ย่อมไม่มีสังโยชน์ซึ่ง
เป็นเครื่องประกอบให้อุณณาภพราหมณ์ต้องมายังโลกนี้อีก.

จบ สูตรที่ ๒

สาเกตสูตร
ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ พละ ๕

[๙๗๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชนมิคทายวัน
ใกล้เมืองสาเกต ณ ที่
นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่
อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว ย่อมเป็นพละ ๕ ที่พละ ๕ อาศัยแล้ว ย่อมเป็นอินทรีย์ ๕
มีอยู่หรือหนอ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค
เป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ขอประทานวโรกาส ขอเนื้อ
ความแห่งภาษิตนี้จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้สดับแล้วจักทรงจำไว้.

[๙๗๖] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว เป็นพละ ๕ ที่พละ ๕
อาศัยแล้ว เป็นอินทรีย์ ๕ มีอยู่ ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว เป็นพละ ๕ ที่พละ ๕ อาศัย
แล้ว เป็นอินทรีย์ ๕ เป็นไฉน?

[๙๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสัทธาพละ สิ่งใดเป็น
สัทธาพละ สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งใดเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นวิริยพละ สิ่งใดเป็นวิริยพละ
สิ่งนั้นเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งใดเป็นสตินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ สิ่งนั้นเป็น
สตินทรีย์ สิ่งใดเป็นสมาธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ สิ่งนั้นเป็นสมาธินทรีย์
สิ่งใดเป็นปัญญินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็นปัญญาพละ สิ่งนั้นเป็นปัญญินทรีย์.

[๙๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำ ซึ่งไหลไปทางทิศตะวันออก หลั่ง
ไปทางทิศตะวันออก บ่าไปทางทิศตะวันออก ที่ตรงกลางแม่น้ำนั้นมีเกาะ ปริยายที่กระแสแห่ง
แม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสเดียวมีอยู่ อนึ่ง ปริยายที่กระแสแห่งแม่น้ำนั้น
อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่าสองกระแสที่มีอยู่.

[๙๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความ
นับว่ากระแสเดียวเป็นไฉน? คือ
น้ำในที่สุดด้านตะวันออกและในที่สุดด้านตะวันตกแห่งเกาะนั้น
ปริยายนี้แล ที่กระแสแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสเดียว.
[๙๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่ง
ความนับว่าสองกระแสเป็นไฉน? คือ น้ำในที่สุดด้านเหนือ
และในที่สุดด้านใต้แห่งเกาะนั้น
ปริยายนี้แล ที่กระแสแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่า สองกระแส ฉันใด.
[๙๘๑] ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสัทธาพละ
สิ่งใดเป็นสัทธาพละ สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งใดเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นวิริยพละ สิ่งใด
เป็นวิริยพละ สิ่งนั้นเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งใดเป็นสตินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ
สิ่งนั้นเป็นสตินทรีย์ สิ่งใดเป็นสมาธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ สิ่งนั้น
เป็นสมาธินทรีย์ สิ่งใดเป็นปัญญินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็นปัญญาพละ สิ่งนั้น
เป็นปัญญินทรีย์.
[๙๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย
สิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๓

ปุพพโกฏฐกสูตร

พระสารีบุตรไม่เชื่อพระพุทธเจ้า

[๙๘๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปุพพโกฏฐกะ ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้น
แล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาแล้ว ตรัสว่า

[๙๘๔] ดูกรสารีบุตร เธอเชื่อหรือว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด วิริยินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์
ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็น
ที่สุด.

[๙๘๕] ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญในเรื่องนี้ ข้าพระองค์ไม่
ถึงความเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ด้วยว่าอมตะนั้น ชน
เหล่าใดยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นพึง
ถึงความเชื่อต่อชนเหล่าอื่น ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ก็แลอมตะนั้น
ชนเหล่าใดรู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชน
เหล่านั้นหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคล

เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ข้า
แต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อมตะนั้น ข้าพระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว
พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ข้าพระองค์จึงหมดความเคลือบแคลงสงสัยในอมตะนั้นว่า
สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะ
เป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

[๙๘๖] พ. ดีละๆ สารีบุตร ด้วยว่าอมตะนั้น ชนเหล่าใดยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ทราบ
ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นพึงถึงความเชื่อต่อชนเหล่าอื่น
ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่ง
ลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ก็แล อมตะนั้น ชนเหล่าใดรู้แล้ว เห็นแล้ว
ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความเคลือบแคลง
สงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

จบ สูตรที่ ๔

ปุพพารามสูตรที่ ๑
ว่าด้วยปัญญินทรีย์เป็นใหญ่

[๙๘๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขามิคารมารดา ใน

ปุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัส
ถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว
ภิกษุผู้ขีณาสพ ย่อมพยากรณ์อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์
มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ
[๙๘๘] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ประการหนึ่ง
อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพย่อมพยากรณ์อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี อินทรีย์อย่างหนึ่งเป็นไฉน? คือปัญญินทรีย์.
[๙๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ
อันไปตามปัญญาของพระ-
*อริยสาวกผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น.
[๙๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ประการหนึ่งนี้แล
อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพย่อมพยากรณ์อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕

ปุพพารามสูตรที่ ๒
ว่าด้วยอินทรีย์ ๒

[๙๙๑] นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะ

ความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ภิกษุผู้ชีณาสพย่อมพยากรณ์
อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี?
ภิกษุทั้งหลายกราบ
ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์
มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน
ฯลฯ

[๙๙๒] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๒ ประการ
อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ชีณาสพย่อมพยากรณ์อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๙๙๓] อินทรีย์ ๒ ประการเป็นไฉน? คือ ปัญญาอันเป็นอริยะ ๑ วิมุติอันเป็น
อริยะ ๑ ก็ปัญญาอันเป็นอริยะของภิกษุนั้น เป็นปัญญินทรีย์
วิมุติอันเป็นอริยะของภิกษุนั้น เป็น
สมาธินทรีย์.

[๙๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๒ ประการนี้แล
อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ชีณาสพย่อมพยากรณ์อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๖

ปุพพารามสูตรที่ ๓
ว่าด้วยอินทรีย์ ๔

[๙๙๕] นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะ
ความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ภิกษุผู้ชีณาสพย่อมพยากรณ์

อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี? ภิกษุทั้งหลายกราบ
ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๙๙๖] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๔ ประการ อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพย่อมพยากรณ์อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้.

[๙๙๗] อินทรีย์ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑
ปัญญินทรีย์ ๑.

[๙๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๔ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพย่อมพยากรณ์อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๗

ปุพพารามสูตรที่ ๔
ว่าด้วยอินทรีย์ ๕

[๙๙๙] นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพย่อมพยากรณ์
อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี? ภิกษุทั้งหลายกราบ
ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๐๐๐] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ ประการ อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพย่อมพยากรณ์อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๑๐๐๑] อินทรีย์ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑
สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑.

[๑๐๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้ขีณาสพย่อมพยากรณ์อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๘

ปิณโฑลภารทวาชสูตร
ว่าด้วยอินทรีย์ ๓

[๑๐๐๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-
สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ก็สมัยนั้น
ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะ ได้พยากรณ์อรหัตผลว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๑๐๐๔] ครั้งนั้น ภิกษุมากรูป เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระ-
*ผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะพยากรณ์อรหัตผลว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๑๐๐๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะ เห็นอำนาจประโยชน์
อะไรหนอ จึงพยากรณ์อรหัตผลว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๑๐๐๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๓ ประการ
อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุปิณโฑลภารทวาชะ จึงพยากรณ์อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัด
ว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๑๐๐๗] อินทรีย์ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑.

[๑๐๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๓ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ภิกษุปิณโฑลภารทวาชะจึงพยากรณ์อรหัตผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ...
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๑๐๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อินทรีย์ ๓ ประการนี้ มีอะไรเป็นที่สุด มีความสิ้นเป็น
ที่สุด มีความสิ้นแห่งอะไรเป็นที่สุด มีความสิ้นแห่งชาติ ชราและมรณะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุปิณโฑลภารทวาชะเห็นว่า ความสิ้นแห่งชาติ ชราและมรณะดังนี้แล จึงพยากรณ์อรหัตผล
ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว ... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๙

สัทธาสูตร

ว่าด้วยศรัทธาของพระอริยสาวก

[๑๐๑๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวอังคะชื่ออาปณะ ในแคว้นอังคะ

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาแล้วตรัสว่า ดูกรสารีบุตร อริยสาวก
ผู้ใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสยิ่งในพระตถาคต
อริยสาวกนั้นไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัยในตถาคต
หรือในศาสนาของตถาคต.

[๑๐๑๑] พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกใด มีศรัทธามั่น
เลื่อมใสยิ่ง ในพระตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัย ในพระตถาคต
หรือในศาสนาของพระตถาคต ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้ปรารภ
ความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง
ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย.

[๑๐๑๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็วิริยะของอริยสาวกนั้น เป็นวิริยินทรีย์ ด้วยว่า
อริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารภความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติประกอบด้วยสติเป็น
เครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำพูดแม้นานได้.

[๑๐๑๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็สติของอริยสาวกนั้น เป็นสตินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวก
ผู้มีศรัทธา ปรารภความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้แล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักยึดหน่วงนิพพานให้
เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต.

[๑๐๑๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็สมาธิของอริยสาวกนั้น เป็นสมาธินทรีย์ ด้วยว่า
อริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารภความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้ มีจิตตั้งมั่นโดยชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า

จักรู้ชัดอย่างนี้ว่า สงสารมีที่สุดและเบื้องต้นอันบุคคลรู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุดไม่ปรากฏแก่
เหล่าสัตว์ ผู้มีอวิชชาเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกไว้ ผู้แล่นไปแล้ว ท่องเที่ยวไปแล้ว ก็ความ
ดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งกองมืดคืออวิชชา นั้นเป็นบทอันสงบ นั่นเป็นบทอันประณีต
คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนัด
ความดับ นิพพาน.

[๑๐๑๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปัญญาของอริยสาวกนั้น เป็นปัญญินทรีย์ อริยสาวก
นั้นแล พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้ว ระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้ว ตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้น
ตั้งมั่นแล้ว รู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้ว ย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ ก็คือธรรมที่เราเคยได้
ฟังมาแล้วนั่นเอง เหตุนั้น บัดนี้ เราถูกต้องด้วยนามกายอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา.

[๑๐๑๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ศรัทธาของอริยสาวก เป็นสัทธินทรีย์ ดังนี้แล.

[๑๐๑๗] พ. ดีละๆ สารีบุตร อริยสาวกใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสในตถาคต
อริยสาวกนั้นไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัย ในพระตถาคต หรือในศาสนาของพระตถาคต ด้วยว่า
อริยสาวกผู้มีศรัทธา พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยัง
กุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย.

[๑๐๑๘] ดูกรสารีบุตร ก็วิริยะของอริยสาวกนั้น เป็นวิริยินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวก

ผู้มีศรัทธา ปรารภความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติประกอบด้วยสติเป็นเครื่อง
รักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำที่พูดแม้นานได้.

[๑๐๑๙] ดูกรสารีบุตร ก็สติของอริยสาวกนั้น เป็นสตินทรีย์ด้วยว่าอริยสาวกผู้มี
ศรัทธา ปรารภความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้แล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักยึดหน่วงนิพพานให้เป็น
อารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต.

[๑๐๒๐] ดูกรสารีบุตร ก็สมาธิของอริยสาวกนั้น เป็นสมาธินทรีย์ด้วยว่าอริยสาวก
ผู้มีศรัทธา ปรารภความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้ มีจิตตั้งมั่นโดยชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้ชัด
อย่างนี้ว่า สงสารมีที่สุดและเบื้องต้น อันบุคคลรู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุดไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์
ผู้มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกไว้ ผู้แล่นไปแล้ว ท่องเที่ยวไปแล้ว ก็ความดับ
ด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งกองมืด คืออวิชชา นั่นเป็นบทอันสงบ นั่นเป็นบทอันประณีต
คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนัด
ความดับ นิพพาน.

[๑๐๒๑] ดูกรสารีบุตร ก็ปัญญาของอริยสาวกนั้น เป็นปัญญินทรีย์ อริยสาวกนั้นแล
พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้ว ระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้ว ตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้ว
รู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้ว ย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ก็คือธรรมที่เราเคยได้ฟังมาแล้ว
นั่นเอง เหตุนั้น บัดนี้ เราถูกต้องด้วยนามกายอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา.

[๑๐๒๒] ดูกรสารีบุตร สิ่งใดเป็นศรัทธาของอริยสาวกนั้น สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์
ของอริยสาวกนั้น ดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ชราวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ชราสูตร ๒. อุณณาภพราหมณสูตร
๓. สาเกตสูตร ๔. ปุพพโกฏฐกสูตร
๕. ปุพพารามสูตรที่ ๑ ๖. ปุพพารามสูตรที่ ๒
๗. ปุพพารามสูตรที่ ๓ ๘. ปุพพารามสูตรที่ ๔
๙. ปิณโฑลภารทวาชสูตร ๑๐. สัทธาสูตร

สูกรขาตวรรคที่ ๖

โกสลสูตร

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๒๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-
สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกสลพราหมณคาม ในแคว้นโกศล ณ ที่
นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า.

[๑๐๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก สีหมฤคราชโลกกล่าว
ว่า เป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น เพราะมีกำลัง มีฝีเท้า มีความกล้า ฉันใด บรรดาโพธิปักขิยธรรม
ทุกอย่าง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อ
ความตรัสรู้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็น

โพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ วิริยินทรีย์ ... สตินทรีย์ ... สมาธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์
เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก สีหมฤคราชโลกกล่าว
ว่า เป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น เพราะมีกำลัง มีฝีเท้า มีความกล้า ฉันใด บรรดาโพธิปักขิยธรรม
ทุกอย่าง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความ
ตรัสรู้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑

มัลลกสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๔

[๑๐๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวมัลละ ชื่ออุรุเวลกัปปะ ใน
แคว้นมัลละ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

[๑๐๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อริยญาณยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์ ๔
ก็ยังไม่ตั้งลงมั่นเพียงนั้น เมื่อใดอริยญาณเกิดขึ้นแล้วแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทรีย์ ๔ ก็ตั้ง
ลงมั่น.

[๑๐๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเรือนยอด เมื่อเขายังไม่ได้ยกยอดขึ้น
เพียงใด กลอนเรือนก็ยังไม่ชื่อว่า ตั้งอยู่มั่นคง เพียงนั้น เมื่อใด เขายกยอดขึ้นแล้ว เมื่อนั้น
กลอนเรือนจึงเรียกว่า ตั้งอยู่มั่นคง ฉันใด อริยญาณยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์

๔ ก็ยังไม่ตั้งลงมั่นเพียงนั้น เมื่อใด อริยญาณเกิดขึ้นแล้วแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทรีย์ ๔
ก็ตั้งลงมั่น ฉันนั้นเหมือนกัน อินทรีย์ ๔ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑
สมาธินทรีย์ ๑.

[๑๐๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ
อันไปตามปัญญาของอริยสาวก
ผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น.

จบ สูตรที่ ๒

เสขสูตร

ว่าด้วยพระเสขะและพระอเสขะ

[๑๐๓๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะ
อาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ พึงรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ
ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ใน
อเสขภูมิ พึงรู้ว่า เราเป็นพระอเสขะ มีอยู่หรือ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน.

[๑๐๓๒] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสข
ภูมิ พึงรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ พึงรู้ว่า เรา
เป็นพระอเสขะมีอยู่.

[๑๐๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว
ตั้งอยู่ในเสขภูมิ

ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ เป็นไฉน? ภิกษุผู้เป็นเสขะในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็น
จริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยาย
แม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะ อาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ชัดว่า เราเป็นพระเสขะ.

[๑๐๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้
ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่นภายนอกจากศาสนานี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริงแท้แน่นอนเหมือนพระผู้
มีพระภาค มีอยู่หรือ? พระเสขะนั้นย่อมรู้ชัด อย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่นภายนอกจาก
ศาสนานี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริงแท้แน่นอนเหมือนพระผู้มีพระภาค ไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ว่าเราเป็นพระเสขะ.

[๑๐๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะย่อมรู้ชัด ซึ่งอินทรีย์ ๕
คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ อินทรีย์ ๕ นั้น
มีสิ่งใดเป็นคติ มีสิ่งใดเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งใดเป็นผล มีสิ่งใดเป็นที่สุด ภิกษุผู้เป็นเสขะยังไม่
ถูกต้องสิ่งนั้นด้วยนามกาย แต่เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล
ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะ อาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ.

[๑๐๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ
ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระอเสขะ เป็นไฉน? ภิกษุผู้เป็นอเสขะในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งอินทรีย์ ๕

คือ สัทธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ มีสิ่งใดเป็นคติ มีสิ่งใดเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งใดเป็นผล
มีสิ่งใดเป็นที่สุด อริยสาวกผู้เป็นอเสขะถูกต้องสิ่งนั้นด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วย
ปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัย และตั้งอยู่ในอเสขภูมิ
ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ.

[๑๐๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง
ภิกษุผู้เป็นอเสขะย่อมรู้ชัดซึ่งอินทรีย์ ๖
คือ จักขุนทรีย์ ๑ โสตินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายยินทรีย์ ๑ มนินทรีย์ ๑
อริยสาวกผู้เป็นอเสขะย่อมรู้ชัดว่า อินทรีย์ ๖ เหล่านี้
จักดับไปหมดสิ้นโดยประการทั้งปวง ไม่มี
เหลือ และอินทรีย์ ๖ เหล่าอื่น จักไม่เกิดขึ้นในภพไหนๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล
ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ ย่อมรู้ชัดว่า เราเป็นพระอเสขะ.

จบ สูตรที่ ๓

ปทสูตร

บทธรรมที่เป็นไปเพื่อความตรัสรู้

[๑๐๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
รอยเท้าของสัตว์ผู้เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดินชนิดใดชนิด-
*หนึ่ง รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง โลกกล่าวว่า เป็นยอดของ
รอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้ฉันใด บทแห่งธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้ บท คือ ปัญญินทรีย์เรากล่าวว่าเป็นยอดแห่งบทธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บทแห่งธรรมทั้งหลายเป็นไฉน ย่อมเป็นไปเพื่อความ
ตรัสรู้? ได้แก่บทแห่งธรรม คือ สัทธินทรีย์ ... วิริยินทรีย์ ... สตินทรีย์ ... สมาธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์
ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

จบ สูตรที่ ๔

สารสูตร

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งบทธรรม

[๑๐๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ผู้เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดิน ชนิดใด
ชนิดหนึ่ง รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง โลกกล่าวว่า
เป็นยอดของรอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้ฉันใด บทแห่งธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อม
เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ บท คือ ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดของบทแห่งธรรมเหล่านั้น
เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง โลก
กล่าวว่าเป็นยอดของไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ เรา
กล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ... วิริยินทรีย์ ... สตินทรีย์ ... สมาธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความตรัสรู้.

[๑๐๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง โลกกล่าวว่า

เป็นยอดของไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า
เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๕

ปติฏฐิตสูตร

ว่าด้วยธรรมอันเอก

[๑๐๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเอกเจริญแล้ว
เจริญดีแล้ว ธรรมอันเอกเป็นไฉน? คือความไม่ประมาท.

[๑๐๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไม่ประมาทเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
รักษาจิตไว้ในอาสวะและธรรมที่มีอาสวะ เมื่อเธอรักษาจิตไว้ในอาสวะและธรรมที่มีอาสวะ
สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ แม้ปัญญินทรีย์ ก็ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

[๑๐๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเอกเจริญแล้ว
เจริญดีแล้ว แม้ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

พรหมสูตร

ว่าด้วยท้าวสหัมบดีพรหม

[๑๐๔๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่าง:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคแรกตรัสผู้ ประทับอยู่ ณ ควงไม้อชปาลนิโครธ แทบฝั่ง
แม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ทรงเกิดความ
ปริวิตกแห่งพระหฤทัยอย่างนี้ว่า อินทรีย์ ๕ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ

มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ที่เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญญินทรีย์
ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด
อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า
มีอมตะเป็นที่สุด.

[๑๐๔๘] ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบความปริวิตกแห่งพระหฤทัยด้วยใจแล้ว
จึงหายตัวจากพรหมโลก มาปรากฏเบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียด
แขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น.

[๑๐๔๙] ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม กระทำผ้าห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี
ไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต
ข้อนี้เป็นอย่างนั้น อินทรีย์ ๕ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็น
เบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ที่เจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ที่เจริญแล้ว กระทำมากแล้ว
ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ ที่เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

[๑๐๕๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์ได้ประพฤติพรหมจรรย์

ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะ แม้ในเวลานั้น เขารู้จักพระองค์อย่างนี้ว่า
สหกภิกษุๆ เพราะความที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ข้าพระองค์จึงคลายกามฉันท์ในกามทั้งหลายเสียได้ เมื่อตายไป ได้เข้าถึงสุคติพรหมโลก แม้ใน
พรหมโลกนั้น เขาก็รู้จักข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ท้าวสหัมบดีพรหมๆ.

[๑๐๕๑] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น
ข้าพระองค์รู้ ข้าพระองค์เห็น ข้อที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

จบ สูตรที่ ๗

สูกรขาตาสูตร

ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ

[๑๐๕๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ถ้ำสูกรขาตา เขาคิชฌกูฏใกล้
พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้น พระองค์ตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรแล้วตรัสถามว่า ดูกรสารีบุตร
ภิกษุผู้ขีณาสพเห็นอำนาจประโยชน์อะไรหนอ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต หรือใน
ศาสนาของตถาคต.

[๑๐๕๓] ท่านสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้ขีณาสพเห็นธรรม
เป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในพระตถาคต หรือในศาสนา
ของพระตถาคต.

[๑๐๕๔] พ. ถูกละๆ สารีบุตร ภิกษุผู้ขีณาสพเห็นธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ

อันยอดเยี่ยม จึงประพฤตินอบน้อม ในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต

[๑๐๕๕] ดูกรสารีบุตร ก็ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ อันยอดเยี่ยม ที่ภิกษุขีณาสพ
เห็นอยู่ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่ง ในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคตนั้น เป็นไฉน?

[๑๐๕๖] สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้ขีณาสพในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์
อันให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ย่อมเจริญวิริยินทรีย์ ... สตินทรีย์ ... สมาธินทรีย์ ...
ปัญญินทรีย์ อันให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเป็นแดนเกษม
จากโยคะอันยอดเยี่ยมนี้แล ที่ภิกษุผู้ขีณาสพเห็นอยู่ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต
หรือในศาสนาของพระตถาคต

[๑๐๕๗] พ. ถูกละๆ สารีบุตร ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ อันยอดเยี่ยมนี้แล
ที่ภิกษุผู้ขีณาสพเห็นอยู่ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

[๑๐๕๘] ดูกรสารีบุตร การนอบน้อมอย่างยิ่ง ที่ภิกษุผู้ขีณาสพประพฤติในตถาคต
หรือในศาสนาของตถาคต เป็นไฉน?

[๑๐๕๙] สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้ขีณาสพในธรรมวินัยนี้ มีความเคารพ
ยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา ในสมาธิ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญการนอบน้อมอย่างยิ่งแล ที่ภิกษุผู้ขีณาสพประพฤติในพระตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

[๑๐๖๐] พ. ถูกละๆ สารีบุตร การนอบน้อมอย่างยิ่งนี้แล ที่ภิกษุผู้ขีณาสพประพฤติ
ในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

จบ สูตรที่ ๘

อุปาทสูตรที่ ๑

อินทรีย์ ๕ ไม่เกิดนอกพุทธกาล

[๑๐๖๑] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากความอุบัติแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัม-
*พุทธเจ้าหาเกิดไม่ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากความอุบัติแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหาเกิดไม่.

จบ สูตรที่ ๙

อุปาทสูตรที่ ๒

อินทรีย์ ๕ ไม่เกิดนอกวินัยพระสุคต

[๑๐๖๒] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากวินัยของพระสุคตหาเกิดไม่ อินทรีย์ ๕
เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อัน
บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากวินัยของพระสุคตหาเกิดไม่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สูกรขาตวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โกสลสูตร ๒. มัลลสูตร
๓. เสขสูตร ๔. ปทสูตร
๕. สารสูตร ๖. ปติฏฐิตสูตร

๗. พรหมสูตร ๘. สูกรขาตาสูตร
๙. อุปาทสูตรที่ ๑ ๑๐. อุปาทสูตรที่ ๒.

โพธิปักขิยวรรคที่ ๗

สัญโญชนาสูตร

เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อละสังโยชน์

[๑๐๖๓] สาวัตถีนิทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์.

จบ สูตรที่ ๑

อนุสยสูตร

เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อถอนอนุสัย

[๑๐๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย.

จบ สูตรที่ ๒

ปริญญาสูตร

เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อกำหนดรู้อัทธานะ

[๑๐๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัทธานะ (ทางไกล) อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัทธานะ.

จบ สูตรที่ ๓
จบตอนที่ ๑

ตอนที่ ๒
ข้อ ๑๐๖๖/หน้า ๒๕๗ - จบ
พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

อาสวักขยสูตร
เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อความสิ้นอาสวะ

[๑๐๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก-
*แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป

เพื่อความสิ้นอาสวะ.

[๑๐๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ เพื่อถอนอนุสัย เพื่อกำหนดรู้อัทธานะ เพื่อความสิ้นอาสวะ อินทรีย์ ๕
เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ เพื่อถอนอนุสัย เพื่อ
กำหนดรู้อัทธานะ เพื่อความสิ้นอาสวะ.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๑

เจริญอินทรีย์ ๕ หวังผลได้ ๒ อย่าง

[๑๐๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ
สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕
เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง
คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๕

ผลสูตรที่ ๒

เจริญอินทรีย์ ๕ ได้อานิสงส์ ๗ ประการ

[๑๐๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ
สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕
เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลานิสงส์ได้ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗
ประการเป็นไฉน? คือ จะได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน

จะได้ชมเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าปัจจุบันก็ไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซร้ ทีนั้นจะได้เป็น
พระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ๑ ผู้อุปหัจจปรินิพพายี ๑ ผู้อสังขารปรินิพพายี ๑ ผู้สสังขาร-
*ปรินิพพายี ผู้อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี ๑ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวัง
ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๖

รุกขสูตรที่ ๑

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ในชมพูทวีปชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นหว้าโลกกล่าว
ว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิต
กล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์เป็น โพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ในชมพูทวีปชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นหว้าโลกกล่าว
ว่า เป็นยอดแห่งต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์
บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉันนั้น
เหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๗

รุกขสูตรที่ ๒

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม ๒

[๑๐๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้น
ปาริฉัตตกะ โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็น
โพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรีย์เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้น
ปาริฉัตตกะ โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
ฉันนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๘

รุกขสูตรที่ ๓

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม ๓

[๑๐๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกอสูรชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นจิตตปาฏลี
โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์

บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น
เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉันนั้น
เหมือนกัน.

[๑๐๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็น
โพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ
ปัญญินทรีย์เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกอสูรชนิดใดชนิดหนึ่ง
ต้นจิตตปาฏลี
โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านี้ แม้ฉันใด
โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์
บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น
เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉันนั้น
เหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๙
รุกขสูตรที่ ๔

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกครุฑชนิดใดชนิดหนึ่ง
ต้นโกฏสิมพลี
(ไม้งิ้วป่า) โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด
โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น
เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็น
โพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรีย์
เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกครุฑชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นโกฏสิมพลี
โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด
โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์
บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น
เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉันนั้น
เหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ โพธิปักขิยวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัญโญชนาสูตร ๒. อนุสยสูตร
๓. ปริญญาสูตร ๔. อาสวักขยสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑ ๖. ผลสูตรที่ ๒
๗. รุกขสูตรที่ ๑ ๘. รุกขสูตรที่ ๒
๙. รุกขสูตรที่ ๓ ๑๐. รุกขสูตรที่ ๔.

คังคาทิเปยยาลที่ ๘

อานิสงส์แห่งการเจริญอินทรีย์ ๕

[๑๐๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน
บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มาก ซึ่งอินทรีย์ ๕ ย่อมเป็นผู้น้อม
ไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕
อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน?
ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญวิริยินทรีย์ ... สตินทรีย์ ... สมาธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำ
ให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

[๑๐๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้ สังโยชน์อันเป็น
ส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้แล.

[๑๐๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้แล อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรีย์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้แล (อินทรีย์ที่อาศัยวิเวกเป็นต้น
พึงขยายความออกไปเหมือนมรรคสังยุต)

[๑๐๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งลงสู่ทิศปราจีน บ่า

ไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ ย่อมเป็นผู้น้อม
ไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.
[๑๐๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕
อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัด
โมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรีย์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด
มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอินทรีย์ ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕
อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.
[๑๐๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชน์อัน
เป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกร-
*ภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.
[๑๐๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด
มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรีย์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะ
เป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ

เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล
(อินทรียสังยุตมีส่วนเหมือนในมรรคสังยุต)

จบ อินทรียสังยุต

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัญโญชนาสูตร ๒. อนุสยสูตร ๓. อัทธานสูตร ๔. อาสวักขยสูตร ๕. ผลสูตรที่ ๑ ๖. ผลสูตรที่ ๒ ๗. สัตตานิสังสสูตร ๘. รุกขสูตรที่ ๑ ๙. รุกขสูตรที่ ๒ ๑๐. รุกขสูตรที่ ๓ ๑๑. รุกขสูตรที่ ๔.

จบ อินทรียสังยุต

---

๕. สัมมัปปธานสังยุต

ว่าด้วยสัมมัปปธาน ๔

[๑๐๙๐] สาวัตถีนิทาน. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัปปธาน ๔ เหล่านี้ สัมมัปปธาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุ-

*ทั้งหลาย สัมมัปปธาน ๔ เหล่านี้แล.

[๑๐๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่า

ไปสูทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเจริญสัมมัปปธาน ๔
กระทำให้มากซึ่งสัมมัปปธาน ๔ ย่อมเป็น
ผู้น้อมไปสูนิพพาน โน้มไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญสัมมัปปธาน ๔ กระทำให้มาก ซึ่งสัม-
*มัปปธาน ๔ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้น้อมไปสูนิพพาน โน้มไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้
เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้
กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความ
ไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเจริญสัมมัปปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมัปปธาน ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสูนิพพาน
โน้มไปสูนิพพาน โอนไปสูนิพพาน.

ปาจีนนินนสูตร ๖ สูตร สมุททนินนสูตร ๖ สูตร ๒ อย่าง เหล่านั้น อย่างละ ๖ สูตร รวมเป็น ๑๒ สูตร เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่าวรรค (พึงขยายความคังคาเปยยาลแห่งสัมมัปปธานสังยุต ด้วยสามารถสัมมัปปธาน)

จบ วรรคที่ ๑

๑. ตถาคตสูตร ๒. ปทสูตร ๓. กูฏสูตร ๔. มูลสูตร ๕. สารสูตร ๖. วัสสิกสูตร ๗. ราชาสูตร ๘. จันทิมสูตร ๙. สุริยสูตร ๑๐. วัตถสูตร (พึงขยายความอัปปมาทวรรคด้วยสามารถสัมมัปปธาน)

จบ วรรคที่ ๒

[๑๐๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคล

ทำอยู่ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึง
ทำได้อย่างนั้น แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญสัมมัปปธาน ๔ กระทำให้มาก
ซึ่งสัมมัปปธาน ๔ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญสัมมัปปธาน ๔
กระทำให้มากซึ่งสัมมัปปธาน ๔ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม
ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อ
ละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อความตั้งอยู่
เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความ
บริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึง
เจริญสัมมัปปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมัปปธาน ๔ อย่างนี้แล (พึงขยายความพลกรณียวรรค
ด้วยสามารถสัมมัปปธานอย่างนี้).

จบ วรรคที่ ๓

[๑๐๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ
การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา
๓ อย่างนี้แล.

[๑๐๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัปปธาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อความละซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้ สัมมัปปธาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน

ธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อ
ไม่ให้บาปอกุศลที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมี
ยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัปปธาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๑๐๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้ สังโยชน์เป็นส่วน
เบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้แล.

[๑๐๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัปปธาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนด
รู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์ อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล สัมมัปปธาน ๔
เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้
ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือน-
*หาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศล
ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัปปธาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อ
กำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

(พึงขยายความออกไป เหมือนเอสนาวรรค)

จบ สัมมัปปธานสังยุต

---

๖. พลสังยุต

ว่าด้วยพละ ๕

[๑๐๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธาพละ ๑ วิริยพละ ๑ สติพละ ๑ สมาธิพละ ๑ ปัญญาพละ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการ นี้แล.

[๑๑๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๑๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม เจริญสัทธาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญ วิริยพละ ... สติพละ ... สมาธิพละ ... ปัญญาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

[๑๑๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชน์อัน เป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๑๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล พละ ๕ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาพละ ... วิริยพละ ... สติพละ ... สมาธิพละ ปัญญาพละ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ เหล่านี้
อันภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน
๕ เหล่านี้แล.

[๑๑๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่า
ไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน
โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๑๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างไรเล่า
ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
เจริญสัทธาพละ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ...
ย่อมเจริญปัญญาพละ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็น
ที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญพละ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไป
สู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

[๑๑๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชน์อันเป็น

ส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน เหล่านี้แล.

[๑๑๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล พละ ๕ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาพละ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด
มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ... ย่อมเจริญปัญญาพละ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะ
เป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด พละ ๕ เหล่านี้แล อันภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

จบ พลสังยุต

---

๗. อิทธิปาทสังยุต

ปาวาลวรรคที่ ๑

อปารสูตร

อิทธิบาท ๔

[๑๑๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มิใช่ฝั่ง อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท
อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธาน-
*สังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย

วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มิใช่ฝั่ง.

จบ สูตรที่ ๑

วิรัทธสูตร

ผู้ปรารภอิทธิบาทชื่อว่าปรารภอริยมรรค

[๑๑๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเบื่อแล้ว ชนเหล่า
นั้นก็ชื่อว่า เบื่ออริยมรรคเครื่องให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปรารภแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า ปรารภอริยมรรคเครื่องให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔
เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิ
และปธานสังขาร ... วิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร อิทธิบาท ๔ เหล่านี้
อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเบื่อแล้ว ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่า เบื่ออริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า ปรารภอริยมรรคที่ให้
ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๒

อริยสูตร

เจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อความสิ้นทุกข์

[๑๑๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว เป็นอริยะ นำออกจากทุกข์ ย่อมนำผู้บำเพ็ญอิทธิบาทนั้นไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ

อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและ
ปธานสังขาร ... วิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ
นำออกจากทุกข์
ย่อมนำผู้บำเพ็ญอิทธิบาทนั้นไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

นิพพุตสูตร

เจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อความหน่าย

[๑๑๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้
มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ
เพื่อความสงบ
เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญอิทธิบาท
ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ... วิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ...
วิมังสาสมาธิและปธาน-
*สังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว ... เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๔

ปเทสสูตร

ฤทธิ์สำเร็จได้เพราะเจริญอิทธิบาท

[๑๑๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ยัง
ส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น
ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็

เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล
จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น
จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้
ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน
ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น
ย่อมยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้
ก็เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร
ย่อมเจริญอิทธิบาทประ
กอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ในอดีตกาล ยัง
ส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น
ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็
เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ใน
อนาคตกาล จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น
จักยังส่วนแห่งฤทธิ์
ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ
สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยัง
ส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔
เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

สัมมัตตสูตร

ฤทธิ์บริบูรณ์ได้เพราะเจริญอิทธิบาท

[๑๑๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ยัง
ฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ยังฤทธิ์ให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็
เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล
จักยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังฤทธิ์ให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็
เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อม
ยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังฤทธิ์ให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็
เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาท
ประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ยัง
ฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ยังฤทธิ์ให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็เพราะ
เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ใน
อนาคตกาล จักยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังฤทธิ์ให้สำเร็จ
บริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด

เหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์
สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังฤทธิ์
ให้สำเร็จบริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล

จบ สูตรที่ ๖

ภิกขุสูตร

ได้เจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติเพราะเจริญอิทธิบาท

[๑๑๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล
กระทำให้แจ้งซึ่ง
เจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ
อันหาอาสวะ
ไม่ได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่
เพราะเจริญ
กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล
จักทำให้แจ้งซึ่งเจโต
วิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ
อันหาอาสวะมิได้
เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่
เพราะเจริญ กระทำ
ให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน
กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ
ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย สิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะ

อาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ กระทำให้มาก
ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิ-
*บาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร
ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ ...
จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล กระทำให้แจ้งซึ่ง
เจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะ
มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ
กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักทำให้แจ้ง
ซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าอยู่ถึง ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะ
มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ
กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน กระทำให้แจ้งซึ่ง
เจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะ

มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ
กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

พุทธสูตร

เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะเจริญอิทธิบาท

[๑๑๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประ-
*กอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔
เหล่านี้แล เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล เขาจึงเรียกตถาคตว่า
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบ สูตรที่ ๘

ญาณสูตร

พระพุทธเจ้าเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธาน-
*สังขาร ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ ...
อิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนั้นนี้แล อันเราเจริญแล้ว.

[๑๑๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธาน-

*สังขาร ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ ...
อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.
[๑๑๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธาน-
*สังขาร ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ ...
อิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.
[๑๑๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธาน-
*สังขาร ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ ...
อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๙

เจติยสูตร

การเจริญอิทธิบาท ๔ ทำให้อายุยืน

[๑๑๒๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-
สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี
ครั้งนั้น เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาต
ยังเมืองเวสาลี ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตรแล้ว เวลาปัจฉาภัต เสด็จกลับจากบิณฑบาตรแล้ว
ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธอจงถือเอาผ้านิสีทนะ เราจะเข้าไปยังปาวาล-

*เจดีย์ เพื่อพักผ่อนในตอนกลางวัน
ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว
ถือผ้านิสีทนะ ตามพระผู้มีพระภาคไปทางเบื้องพระปฤษฎางค์.
[๑๑๒๔] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังปาวาลเจดีย์
ประทับนั่งบนอาสนะที่
ท่านพระอานนท์ปูถวาย ส่วนท่านพระอานนท์ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์
เมืองเวสาลีเป็นที่น่ารื่นรมย์
อุเทนเจดีย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์ โคตมกเจดีย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์
สัตตัมพเจดีย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์
พหุปุตตกเจดีย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์ สารันททเจดีย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์ อิทธิบาท ๔
อันผู้ใดผู้หนึ่ง
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นที่ตั้ง
ให้คล่องแคล่วแล้ว
สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่พึงดำรงอยู่ได้กัลป์หนึ่ง
หรือเกินกว่ากัลป์หนึ่ง
ดูกรอานนท์ อิทธิบาท ๔ อันตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
กระทำให้เป็นดุจยาน
กระทำให้เป็นที่ตั้ง ให้คล่องแคล่วแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตนั้น
เมื่อจำนงอยู่
พึงดำรงอยู่ได้กัลป์หนึ่งหรือเกินกว่ากัลป์หนึ่ง.
[๑๑๒๕] แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันโอฬาร
กระทำโอภาสอันโอฬาร
อย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็มิอาจรู้ทัน จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป์หนึ่ง
ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป์หนึ่ง เพื่อ

ประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก
เมื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย ดังนี้ เพราะถูกมารเข้าดลใจ.

[๑๑๒๖] แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกร
อานนท์ เมืองเวสาลีเป็นที่น่ารื่นรมย์ ... ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่
พึงดำรงอยู่ได้กัลป์หนึ่งหรือเกิน
กว่ากัลป์หนึ่ง.

[๑๑๒๗] แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันโอฬาร
กระทำโอภาสอันโอฬาร
อย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็มิอาจรู้ทัน จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาค ...
เพราะถูกมารเข้าดลใจ.

[๑๑๒๘] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า เธอจงไปเกิด อานนท์
เธอรู้กาลอันควรในบัดนี้เถิด
ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจาก
อาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้ว ไปนั่ง ณ
โคนไม้แห่งหนึ่ง ในที่ไม่ไกล.

[๑๑๒๙] ครั้งนั้น มารผู้มีบาป เมื่อท่านพระอานนท์หลีกไปแล้วไม่นาน เข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด
ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็น
เวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสนี้ว่า
ดูกรมารผู้มีบาป
ภิกษุสาวกของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับแนะนำ ไม่แกล้วกล้า
ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรง

ธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์
ตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดง
ธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขี่ปรับปวาทที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมไม่ได้ เพียงใด เราจักยัง
ไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุสาวกของพระผู้มีพระภาค
เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แกล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควร
แก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติ
แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขี่ปรับปวาทที่บังเกิดขึ้น
ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงปรินิพพานในบัดนี้เถิด
ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสนี้ไว้ว่า ดูกรมารผู้
มีบาป ภิกษุณีสาวิกาของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ... ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุณีผู้เป็น
สาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ... แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขี่ปรับปวาทที่บัง-
*เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงปรินิพพานใน
บัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงทรงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสนี้ไว้ว่า ดูกรมารผู้
มีบาป อุบาสก ฯลฯ อุบาสิกาสาวิกาของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับแนะนำ ไม่แกล้วกล้า
ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติ
ธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้
ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขี่ปรับปราทที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมไม่ได้
เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ อุบาสิกาสาวิกา
ของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แกล้วกล้า เป็นพหุสูต ทรงธรรม
ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก
แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขี่ปรับ
ปวาทที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจง
ปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของ
พระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสนี้ไว้ว่า ดูกรมาร
ผู้มีบาป พรหมจรรย์ของเรานี้ จักยังไม่สมบูรณ์ แพร่หลาย กว้างขวาง รู้กันโดยมาก แน่น
หนา (มั่นคง) จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพาน

เพียงนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้
พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคสมบูรณ์แล้ว แพร่หลาย
กว้างขวาง รู้กันโดยมาก แน่นหนา (มั่นคง)
จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด
ขอพระสุคตจงปรินิพพานใน
บัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๓] เมื่อมารกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า
ดูกรมารผู้มี
บาป ท่านจงมีความขวนขวายน้อยเถิด การปรินิพพานแห่งตถาคตจักมีในไม่ช้า
แต่นี้ล่วงไปอีก
๓ เดือน ตถาคตจักปรินิพพาน.

[๑๑๓๔] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงมีพระสติสัมปชัญญะ
ทรงปลงอายุสังขาร ณ
ปาวาลเจดีย์ และเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงปลงอายุสังขารแล้ว
ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ และเกิด
ขนพองสยองเกล้าน่าสพึงกลัว ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือลั่น.

[๑๑๓๕] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว
ทรงเปล่งพระอุทาน
นี้ในเวลานั้น ความว่า

มุนี เมื่อเทียบเคียงนิพพานและภพ ได้ปลงเสียแล้วซึ่ง
ธรรมอันปรุงแต่งภพ ยินดีแล้วในภายใน มีจิตตั้งมั่นแล้ว
ได้ทำลายแล้วซึ่งข่าย คือกิเลสอันเกิดในตนเปรียบดังเกาะ.

จบ สูตรที่ ๑๐
จบ ปาวาลวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อปารสูตร ๒. วิรันทธสูตร ๓. อริยสูตร ๔. นิพพุตสูตร
๕. ปเทสสูตร ๖. สัมมัตตสูตร ๗. ภิกขุสูตร ๘. พุทธสูตร

ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒

ปุพพสูตร

วิธีเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๓๖] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนแต่ ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังมิได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ของการเจริญอิทธิบาท.

[๑๑๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเจริญ อิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ ว่าฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้อง หลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉัน นั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรม จิตใจให้สว่างอยู่.

[๑๑๓๘] ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิริยะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ... ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้ สว่างอยู่.

[๑๑๓๙]
ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า
จิตของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ... ไม่มีอะไรหุ้มห่อ
อบรมจิตให้สว่างอยู่.
[๑๑๔๐]
ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้
ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป
ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไป
ภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด
เบื้องหลังก็ฉัน
นั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น
เบื้องบนฉันใด
เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด
กลางวันก็ฉันนั้น เธอมี
ใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่.
[๑๑๔๑] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้
ย่อมแสดงฤทธิ์ได้
หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้
ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้
หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้
ผุดขึ้นดำลงในแผ่นดิน
เหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้
เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้
ลูบคลำพระจันทร์ พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้ด้วยฝ่ามือก็ได้
ใช้อำนาจทางกายไป
ตลอดพรหมโลกก็ได้.
[๑๑๔๒] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้
ย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด

คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งอยู่ไกลและใกล้
ด้วยทิพโสตธาตุอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์.

[๑๑๔๓] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์
อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะ ก็รู้ว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่า จิต-
*ปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่า จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากโทสะ
จิตมีโมหะ ก็รู้ว่า จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ ก็รู้ว่า
จิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่า จิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหรคต ก็รู้ว่า จิตเป็นมหรคต หรือจิตไม่เป็น
มหรคต ก็รู้ว่า จิตไม่เป็นมหรคต จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่า จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มี
จิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่า จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตตั้งมั่น ก็รู้ว่า จิตตั้งมั่น หรือจิตไม่ตั้งมั่น ก็รู้ว่า
จิตไม่ตั้งมั่น จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่า จิตไม่หลุดพ้น.

[๑๑๔๔] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมระลึกชาติก่อนได้
เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง
สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง
พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง
ตลอดสังวัฏฏวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิว

พรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น
ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่าง
นั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียง
เท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อม
ทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้.

[๑๑๔๕] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่
กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี ผิวพรรณทราม ได้ดีตกยาก ด้วยทิพยจักษุ
อันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบ
ด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฏฐิ ยึดมั่นการกระทำด้วย
อำนาจมิจฉาทิฏฐิ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบ
ด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฏฐิ ยึดมั่นการกระทำ
ด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ
กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์
ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัด ซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้.

[๑๑๔๖] ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกระทำให้แจ้ง

ซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑

มหัปผลสูตร

อานิสงส์ของการเจริญอิทธิบาท

[๑๑๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญ กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อิทธิบาท อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร จึงมี
ผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและ
ปธานสังขาร ดังนี้ว่า ฉันทะของเรา จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ใน
ภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้า
ฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น
เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวัน
ก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบ
ด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเรา จักไม่ย่อ
หย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมี
ความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด

เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น
กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไร
หุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำ
ให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๑๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้
ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอด
พรหมโลกก็ได้.

[๑๑๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้
ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๒

ฉันทสูตร

ว่าด้วยอิทธิบาทกับปธานสังขาร

[๑๑๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยฉันทะแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต
นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้
เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศล
ธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อ

ความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร
ฉันทะนี้ด้วย ฉันทสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาท
ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิริยะแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้
เรียกว่า วิริยสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด ฯลฯ เพื่อความเจริญบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร วิริยะนี้ด้วย วิริยสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดัง
พรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยจิตแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียก
ว่า จิตตสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด ฯลฯ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร จิตนี้ด้วย จิตตสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนา
มานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยจิตตสมาธิ และปธานสังขาร.

[๑๑๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิมังสาแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต
นี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้ง
จิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อ
ให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความเจริญยิ่งๆ
ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า

ปธานสังขาร วิมังสานี้ด้วย วิมังสาสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้

นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

จบ สูตรที่ ๓

โมคคัลลานสูตร

พระโมคคัลลานแสดงฤทธิ์

[๑๑๕๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของมิคารมารดา ในบุพพาราม ใกล้

พระนครสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุมากรูป ที่อยู่ภายใต้ปราสาทของมิคารมารดา เป็นผู้ฟุ้งซ่าน อวดตัว

มีจิตกวัดแกว่ง ปากกล้า พูดจาอื้อฉาว ลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิดจะสึก ไม่

สำรวมอินทรีย์.

[๑๑๕๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกท่านพระมหาโมคคัลลานะมาตรัสว่า

ดูกรโมคคัลลานะ สพรหมจารีเหล่านี้ ที่อาศัยอยู่ภายใต้ปราสาทของมิคารมารดา เป็นผู้ฟุ้งซ่าน

อวดตัว มีจิตกวัดแกว่ง ปากกล้า พูดจาอื้อฉาว ลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิด

จะสึก ไม่สำรวมอินทรีย์ ไปเถิด โมคคัลลานะ เธอจงยังภิกษุเหล่านั้นให้สังเวช ท่านพระมหา

โมคคัลลานะทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว แสดงอิทธาภิสังขาร ให้ปราสาทของมิคาร-

*มารดาสะเทือนสะท้านหวั่นไหวด้วยนิ้วหัวแม่เท้า.

[๑๑๕๖] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นเกิดความสลดใจ ขนพองสยองเกล้า ได้ไปยืนอยู่

ณ ส่วนข้างหนึ่งแล้ว พูดกันว่า น่าอัศจรรย์หนอท่าน ไม่เคยมีมาแล้ว ลมก็ไม่มี ทั้งปราสาทของ

มิคารมารดานี้ ก็มีรากลึก ฝังไว้ดีแล้ว จะโยกคลอนไม่ได้ ก็แหละเมื่อเป็นเช่นนี้ อะไรสักอย่าง
หนึ่งที่ทำให้ปราสาทนี้สะเทือนสะท้านหวั่นไหว.
[๑๑๕๗] ลำดับนั้น
พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังที่ซึ่งภิกษุเหล่านั้นยืนอยู่แล้วตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเกิดความสลดใจ ขนพองสยองเกล้า ไปยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง
เพราะเหตุอะไร? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว
ลมก็ไม่มี ทั้งปราสาทของมิคารมารดานี้ ก็มีรากลึก ฝังไว้ดีแล้ว จะโยกคลอนไม่ได้ ก็แหละ
เมื่อเป็นเช่นนั้น อะไรสักอย่างหนึ่งที่ทำให้ปราสาทนี้สะเทือนสะท้านหวั่นไหว.
[๑๑๕๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะประสงค์จะ
ให้เธอทั้งหลายสังเวช จึงทำปราสาทของมิคารมารดา ให้สะเทือนสะท้านหวั่นไหวด้วยนิ้วหัวแม่-
*เท้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มาก
อย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญธรรมเหล่าไหน เพราะได้กระทำให้มากซึ่งธรรม
เหล่าไหน?
ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน
มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ขอประทานพระวโรกาส ขอเนื้อความแห่ง
ภาษิตนี้ จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้ฟังแล้ว จักทรงจำไว้.
[๑๑๕๙] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟังเถิด
ภิกษุโมคคัลลานะ

มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔
เป็นไฉน? ภิกษุโมคคัลลานะย่อมเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ... วิริย-
*สมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเรา จักไม่ย่อหย่อน
เกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความ
สำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด
เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น
กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไร
หุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะ
ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๑๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้
ภิกษุโมคคัลลานะย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๑๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้
ภิกษุโมคคัลลานะย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

พราหมณสูตร

ว่าด้วยปฏิปทาเพื่อละฉันทะ

[๑๑๖๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-
สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น อุณณาภ-
*พราหมณ์เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัย
พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอานนท์ว่า
[๑๑๖๓] ดูกรท่านอานนท์ ท่านประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์
อะไร? ท่านพระอานนท์ตอบว่า ดูกรพราหมณ์ เราประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อละ
ฉันทะ.
[๑๑๖๔] อุณ. ดูกรท่านอานนท์ ก็มรรคา ปฏิปทา เพื่อละฉันทะนั้น มีอยู่หรือ?
อา. มีอยู่ พราหมณ์.
[๑๑๖๕] อุณ. ดูกรท่านอานนท์ ก็มรรคาเป็นไฉน ปฏิปทาเป็นไฉน?
อา. ดูกรพราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันท-
*สมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิ
และปธานสังขาร นี้แลเป็นมรรคา เป็นปฏิปทา เพื่อละฉันทะนั้น.
[๑๑๖๖] อุณ. ดูกรท่านอานนท์ เมื่อเป็นเช่นนั้น ฉันทะนั้นยังมีอยู่ ไม่ใช่ไม่มี บุคคลจักละฉันทะด้วยฉันทะนั่นเอง ข้อนี้มิใช่ฐานะที่มีได้.
อา. ดูกรพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น เราจะย้อนถามท่านในเรื่องนี้ ท่านเห็นควรอย่างไร
พึงแก้อย่างนั้นเถิด.
[๑๑๖๗] ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? ในเบื้องต้นท่านได้มี

ความพอใจว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว
ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไปมิใช่
หรือ?
อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.
อา. ในเบื้องต้น ท่านได้มีความเพียรว่า จักไปอาราม
เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว
ความเพียรที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไปมิใช่หรือ?
อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.
อา. ในเบื้องต้น ท่านได้มีความคิดว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว
ความ
คิดที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไปมิใช่หรือ?
อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.
อา. ในเบื้องต้น ท่านได้ตริตรองพิจารณาว่า จักไปอาราม
เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว
ความตริตรองพิจารณาที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไปมิใช่หรือ?
อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.
[๑๑๖๘] อา. ดูกรพราหมณ์ อย่างนั้นเหมือนกัน
ภิกษุใดเป็นพระอรหันตขีณาสพ
อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงได้แล้ว
มีประโยชน์ของตนถึงแล้วโดย
ลำดับ สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้น
ในเบื้องต้นก็มี
ความพอใจเพื่อบรรลุอรหัต เมื่อบรรลุแล้ว ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป
ในเบื้องต้นก็มี
ความเพียรเพื่อบรรลุอรหัต เมื่อบรรลุแล้ว ความเพียรที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป
ในเบื้องต้นก็มี
ความคิดเพื่อบรรลุอรหัต เมื่อบรรลุแล้ว ความคิดที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป
ในเบื้องต้นก็มีความ

ตริตรองพิจารณาเพื่อบรรลุอรหัต เมื่อบรรลุแล้ว
ความตริตรองพิจารณาที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป.

[๑๑๖๙] ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? เมื่อเป็นเช่นนั้น ความ
พอใจนั้นยังมีอยู่หรือว่าไม่มี?

อุณ. ข้าแต่ท่านอานนท์ เมื่อเป็นเช่นนั้น ความพอใจก็มีอยู่โดยแท้ ไม่มีหามิได้
ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้ง
นัก ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ท่านประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ
เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น
ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคดมกับทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระอานนท์จงจำ
ข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณ์สูตรที่ ๑
ผู้มีฤทธิ์มาก เพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล
เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพ
มาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ใน
อนาคตกาล จักมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักเป็นผู้มีฤทธิ์มาก
มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่า-

*หนึ่ง ในปัจจุบัน เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มี ฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธาน สังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักเป็นผู้มี ฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือ พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือ พราหมณ์ทั้งหมด ย่อมเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่ง อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

สมณพราหมณ์สูตรที่ ๒

แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล

แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลก ก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำ ให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล ... สมณะหรือพราหมณ์ เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลาย อย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อม เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลก ก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำ ให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล ... สมณะ หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคน ก็ได้ ... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์หลาย อย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

อภิญญาสูตร

ได้เจโตวิมุติและปัญญาวิมุติเพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหา
อาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเป็น
ผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอัน
ประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

เทสนาสูตร

แสดงปฏิปทาเข้าถึงอิทธิบาทภาวนา

[๑๑๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอิทธิ อิทธิบาท อิทธิบาทภาวนา และปฏิปทา
ที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ก็อิทธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้
ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.

[๑๑๗๖] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์

เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๑๗๗] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอัน
ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตต-
*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

[๑๑๗๘] ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๙

วิภังคสูตร

วิธีเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มาก
แล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วย
ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป
ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่
ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด
เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลาง
คืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ย่อม

เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสา ของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้อง หลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่.

[๑๑๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ฉันทะที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบ ด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า ฉันทะที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๘๑] ก็ฉันทะที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า ฉันทะที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๑๘๒] ก็ฉันทะที่หดหู่ในภายในเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบด้วยถีนมิทธะ สัมปยุตด้วยถีนมิทธะ นี้เรียกว่า ฉันทะที่หดหู่ในภายใน.

[๑๑๘๓] ก็ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก.

[๑๑๘๔] ภิกษุมีความสำคัญในเบื้องหลัง และเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น อย่างไร? ความสำคัญในเบื้องหลังและ เบื้องหน้า อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว กระทำไว้ในใจดีแล้ว ทรงไว้ดีแล้ว แทงตลอด

ดีแล้ว ด้วยปัญญา ภิกษุชื่อว่า มีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด
เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น อย่างนี้แล.

[๑๑๘๕] ก็ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด
เบื้องล่างก็ฉันนั้น อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณากายนี้ เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา
เบื้องล่างแต่ปลายผมลงไป มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มด้วยของไม่สะอาด มีประการต่างๆ ว่า
ในกายนี้ มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ
พังผืด ไต ปอด ไส้ใหญ่ ไส้น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ
มันข้น น้ำตา มันเหลว น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร ภิกษุชื่อว่า มีความสำคัญอยู่ว่า เบื้อง
ล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น อย่างนี้แล.

[๑๑๘๖] ก็ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด
กลางวันก็ฉันนั้น อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิ
และปธานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่าใด ด้วยเพศเหล่าใด ด้วยนิมิตเหล่าใด เธอย่อม
เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารในกลางคืน ด้วยอาการเหล่านั้น ด้วย
เพศเหล่านั้น ด้วยนิมิตเหล่านั้น อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันท-
*สมาธิและปธานสังขารในกลางคืน ด้วยอาการเหล่าใด ด้วยเพศเหล่าใด ด้วยนิมิตเหล่าใด เธอ
ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่านั้น

ด้วยเพศเหล่านั้น ด้วยนิมิตเหล่านั้น ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น
กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น อย่างนี้แล.

[๑๑๘๗] ก็ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างไร?
อาโลกสัญญา (ความสำคัญว่าแสงสว่าง) อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว ความสำคัญว่า
กลางวัน ตั้งมั่นดีแล้ว ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ
อบรมจิตให้สว่างอยู่อย่างนี้แล.

[๑๑๘๘] ก็วิริยะที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน?
วิริยะที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน
สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่าวิริยะที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๘๙] ก็วิริยะที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? วิริยะที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมป-
*ยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า วิริยะที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๑๙๐] ก็วิริยะที่หดหู่ในภายในเป็นไฉน? วิริยะที่ประกอบด้วยถีนมิทธะ สัมปยุต
ด้วยถีนมิทธะ นี้เรียกว่า วิริยะหดหู่ในภายใน.

[๑๑๙๑] ก็วิริยะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? วิริยะที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป
ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่าวิริยะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๑๙๒] ก็ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างไร
อาโลกสัญญา อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว ความสำคัญว่า กลางวัน ตั้งมั่นดีแล้ว
ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล.

[๑๑๙๓] ก็จิตที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน?
จิตที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมป-
*ยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า จิตที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๙๔] ก็จิตที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? จิตที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมปยุต

ด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า จิตที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๑๙๕] ก็จิตที่หดหู่ในภายในเป็นไฉน? จิตที่ประกอบด้วยถีนมิทธะสัมปยุตด้วย
ถีนมิทธะ นี้เรียกว่า จิตที่หดหู่ในภายใน.

[๑๑๙๖] ก็จิตที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? จิตที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไปปรารภ
กามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า จิตที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๑๙๗] ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล.

[๑๑๙๘] ก็วิมังสาที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน?
วิมังสาที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน
สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า วิมังสาที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๙๙] ก็วิมังสาที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน?
วิมังสาที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ
สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า วิมังสาที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๒๐๐] ก็วิมังสาที่หดหู่ในภายในเป็นไฉน? วิมังสาที่ประกอบด้วยถีนมิทธะสัมป-
*ยุตด้วยถีนมิทธะ นี้เรียกว่า วิมังสาที่หดหู่ในภายใน.

[๑๒๐๑] ก็วิมังสาที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? วิมังสาที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป
ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า วิมังสาที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๒๐๒] ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้
กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๒๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล
ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้
หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้
อำนาจทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้.

[๑๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล
ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

(พึงขยายอภิญญาแม้ทั้งหกให้พิสดาร)

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุพพสูตร ๒. มหัปผลสูตร
๓. ฉันทสูตร ๔. โมคคัลลานสูตร
๕. พราหมณสูตร ๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๗. สมณพราหมณสูตรที่ ๒ ๘. อภิญญาสูตร
๙. เทสนาสูตร ๑๐. วิภังคสูตร.

อโยคุฬวรรคที่ ๓

มรรคสูตร

ว่าด้วยปฏิปทาแห่งการเจริญอิทธิบาท

[๑๒๐๕] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นพระโพธิสัตว์
ยังมิได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า อะไรหนอ เป็นมรรคา เป็นปฏิปทาแห่งการเจริญอิทธิบาท
เรานั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า
ภิกษุนั้นย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธาน สังขารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน
ไม่ฟุ้งซ่านไปภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด

เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น
เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวัน
ก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุย่อม
เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า
วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปใน
ภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็
ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด
เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจ
เปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้.

[๑๒๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ แล้วอย่างนี้ กระทำให้มาก
แล้วอย่างนี้แล ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็น
คนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๒๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ แล้วอย่างนี้ กระทำให้มาก
แล้วอย่างนี้แล ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

(แม้อภิญญาทั้งหกก็พึงขยายความออกไป)

จบ สูตรที่ ๑

อโยคุฬสูตร
ว่าด้วยการแสดงฤทธิ์

[๑๒๐๘] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงทราบอยู่หรือว่าพระองค์ทรงเข้าถึงพรหม-
*โลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันสำเร็จแต่ใจ?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เราทราบอยู่ อานนท์ ว่าเราเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์ พร้อมทั้งกายอันสำเร็จแต่ใจ.

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคทรงทราบอยู่หรือว่าพระองค์ทรงเข้าถึง พรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้?

พ. เราทราบอยู่ อานนท์ ว่าเราเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์ พร้อมทั้งกายอันประกอบ ด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้.

[๑๒๐๙] อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าพระองค์ทรง เข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันสำเร็จด้วยใจ และทรงทราบว่า พระองค์ทรง เข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ เป็นสิ่งน่า อัศจรรย์ ทั้งไม่เคยมีมาแล้ว.

พ. ดูกรอานนท์ พระตถาคตทั้งหลายเป็นผู้อัศจรรย์ และประกอบด้วยธรรมอันน่า-
*อัศจรรย์ เป็นผู้ไม่เคยมีมา และประกอบด้วยธรรมอันไม่เคยมีมา.

[๑๒๑๐] ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตตั้งกายไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ที่กาย ก้าว
ลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น
กายของตถาคตย่อมเบากว่าปกติ อ่อนกว่า
ปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ.
[๑๒๑๑] ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนก้อนเหล็กที่เผาไฟอยู่วันยังค่ำ ย่อมเบากว่า
ปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ ฉันใด สมัยใด ตถาคต
ตั้งกายลงไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ที่กาย
ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น
กายของตถาคตย่อมเบากว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ
ฉันนั้นเหมือนกัน.
[๑๒๑๒] ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ที่กาย
ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคต ย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่
อากาศได้โดยไม่ยากเลย ตถาคตนั้นย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายคน คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้
หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.
[๑๒๑๓] ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนปุยนุ่นหรือปุยฝ้าย ซึ่งเป็นเชื้อธาตุที่เบา ย่อม
ลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ฉันใด สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือ
ตั้งจิตลงไว้ที่กาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมลอยจาก
แผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

[๑๒๑๔] ดูกรอานนท์ สมัยนั้น
กายของตถาคตย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้
โดยไม่ยากเลย ตถาคตนั้นย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ
คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลาย
คนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

จบ สูตรที่ ๒

ภิกขุสุทธกสูตร

ว่าด้วยการเจริญอิทธิบาท

[๑๒๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน?
ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ...
วิริยสมาธิ ... จิตต-
*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔
เหล่านี้แล.

[๑๒๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔
เหล่านี้แล
ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้
เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๓

ผลสูตรที่ ๑

เจริญอิทธิบาทหวังผลได้ ๒ อย่าง

[๑๒๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน?
ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ...
วิริยสมาธิ ... จิตต-
*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔
เหล่านี้แล.

[๑๒๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้
แล ภิกษุพึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความ
ถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผลานิสงส์ ๗

[๑๒๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ... วิริยสมาธิ ... จิตต-
*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๒๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้
แล ภิกษุพึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗ ประการ เป็นไฉน? คือ จะได้ชม
อรหัตผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน จะได้ชมเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าใน
ปัจจุบันไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซร้ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป
จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ๑ ผู้อุปหัจจปรินิพพายี ๑ ผู้อสังขารปรินิพพายี ๑ ผู้
สสังขารปรินิพพายี ๑ ผู้อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำ
ให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุพึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

อานันทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปฏิปทาที่จะถึงอิทธิบาท

[๑๒๒๑] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้ มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน?

[๑๒๒๒] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดง ฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจ ทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่าอิทธิ.

[๑๒๒๓] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๒๔] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อัน ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ... ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตต-*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่าอิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๒๕] ปฏิปทาที่จะถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๖

อานันทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๒๖] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ดูกรอานนท์ อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึง
อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้า
พระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๒๗] พ. ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ
คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลก
ก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.

[๑๒๒๘] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์
เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๒๙] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอัน
ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตต-
*สมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่าอิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๓๐] ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๗

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๓๑] ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้
มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาท
ภาวนาเป็นไฉน?

[๑๒๓๒] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม
แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้
อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่าอิทธิ.

[๑๒๓๓] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์
เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๓๔] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอัน
ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ...
จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่าอิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๓๕] ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๘

ภิกขุสูตรที่ ๒
ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๓๖] ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ พระผู้มี
พระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน
อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ
[๑๒๓๗] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อิทธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดง
ฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจ
ทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.
[๑๒๓๘] ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์
เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.
[๑๒๓๙] ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท
อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ...
จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.
[๑๒๔๐] ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๙

โมคคัลลานสูตร

สรรเสริญพระโมคคัลลานว่ามีฤทธิ์มาก

[๑๒๔๑] ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้
มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูล

ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ
[๑๒๔๒] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมาก
อย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุโมค-
*คัลลานะย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจัก
ไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และ
เธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลัง
ฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น
กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไร
หุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ...
วิมังสาสมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกิน
ไป ฯลฯ เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
โมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔
เหล่านี้แล.
[๑๒๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลานะแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คน
เดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้

เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

[๑๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลานะ
ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ
ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้า
ถึงอยู่ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๐

ตถาคตสูตร

พระตถาคตมีฤทธิ์มาก

[๑๒๔๕] ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพ
มากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๔๖] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้
มีอานุภาพมากอย่างนี้
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน?
ตถาคตย่อมเจริญอิทธิบาท
อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า
ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่
ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านในภายนอก
และตถาคตมีความสำคัญใน
เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด
เบื้องหน้าก็
ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น
กลางวันฉันใด

กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น ตถาคตมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ
อบรมจิตให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสา
สมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ฯลฯ
ตถาคตมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพ
มากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๒๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ตถาคตย่อมแสดงอิทธิฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คน
เดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

[๑๒๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ตถาคตย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เพราะ
ได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

(พึงให้อภิญญาทั้ง ๖ พิสดาร)

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ อโยคุฬวรรคที่ ๒

รวมสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มรรคสูตร ๒. อโยคุฬสูตร ๓. ภิกขุสุทธกสูตร
๔. ผลสูตรที่ ๑ ๕. ผลสูตรที่ ๒ ๖. อานันทสูตรที่ ๑
๗. อานันทสูตรที่ ๒ ๘. ภิกขุสูตรที่ ๑ ๙. ภิกขุสูตรที่ ๒
๑๐. โมคคัลลานสูตร ๑๑. ตถาคตสูตร.

คังคาทิเปยยาลแห่งอิทธิบาทสังยุตที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งอิทธิบาท ๔

[๑๒๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๒๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย วิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ภิกษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลีในอิทธิบาท จนกระทั่งถึงความแสวงหา)

[๑๒๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชน์อัน เป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชน์ อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๒๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ ความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อม เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ ... จิตตสมาธิ ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ภิกษุ

พึงเจริญอิทธิบาท ๔ เหล่านี้เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์ อันเป็น
ส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

(คังคาเปยยาลเหมือนกับมรรคสังยุต ที่ข้าพเจ้าให้พิสดารแล้ว พึงขยายความบาลี
ในอิทธิบาท จนกระทั่งถึงความแสวงหา)

จบ อิทธิบาทสังยุต

---

๘. อนุรุทธสังยุต

รโหคตวรรคที่ ๑

รโหคตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสติปัฏฐาน ๔

[๑๒๕๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก
เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล ท่านพระอนุรุทธะหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความ
ปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเบื่อแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่า
เบื่ออริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว
ชนเหล่านั้น ชื่อว่าปรารภอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

[๑๒๕๔] ลำดับนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะรู้ความปริวิตกในใจของท่านพระอนุรุทธะ
ด้วยใจ จึงไปปรากฏในที่เฉพาะหน้าท่านอนุรุทธะ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้
แขนที่เหยียด ฉะนั้น ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ถามท่านอนุรุทธะด้วยเหตุเพียงเท่าไร
หนอ ภิกษุจึงจะชื่อว่า ปรารภสติปัฏฐาน ๔?

[๑๒๕๕] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา
เห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายในภายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกาย
ในภายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ
ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายในภายในอยู่ มี
ความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็น
ธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายในภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกายในภาย
นอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ
ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายในภายนอกอยู่มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม
คือความเกิดขึ้นในกายทั้ง ภายในและภายนอกอยู่พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกายทั้ง
ภายในและภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ
ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายทั้งภายใน
และภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๕๖] ภิกษุนั้นถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งที่ไม่
ปฏิกูลอยู่เถิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญกว่าปฏิกูลในสิ่งที่ไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเรา
พึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าไม่ปฏิกูลในสิ่งปฏิกูลอยู่เถิด
ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่าไม่ปฏิกูลในสิ่ง
ปฏิกูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า
ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลและสิ่งปฏิกูลอยู่

เถิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลและสิ่งปฏิกูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอ
เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าไม่ปฏิกูลในสิ่งปฏิกูลและสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่เถิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญ
ว่าไม่ปฏิกูลในสิ่งปฏิกูลและสิ่งไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้เว้นขาดสิ่งไม่ปฏิกูล
และสิ่งปฏิกูลทั้งสองนั้น แล้วมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่เถิด ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ
สัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่.

[๑๒๕๗] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาในภายในอยู่ พิจารณา
เห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในเวทนาในภายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและ
ความเสื่อมไปในเวทนาในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาในภายนอกอยู่ พิจารณา
เห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในเวทนาในภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นแล
ความเสื่อมไปในเวทนาในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาทั้งภายในและภายนอก
อยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม
คือความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในเวทนาทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๕๘] ภิกษุนั้นถ้าหวังอยู่ว่า
ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูล
อยู่เถิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ฯลฯ
ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราเป็นผู้
เว้นขาดสิ่งไม่ปฏิกูลและสิ่งปฏิกูลทั้งสองนั้นแล้วมีอุเบกขา
มีสติสัมปชัญญะอยู่เถิด ก็ย่อมเป็น
ผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่.
[๑๒๕๙] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในจิตในภายใน
ฯลฯ พิจารณา
เห็นธรรมคือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่
มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.
[๑๒๖๐] ภิกษุนั้นถ้าหวังอยู่ว่า
ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งที่ไม่ปฏิกูล
อยู่เถิด ฯลฯ ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่.
[๑๒๖๑] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ
ความเกิดขึ้นในธรรมทั้งหลายในภายใน ฯลฯ
พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในธรรมทั้งหลาย
ทั้งภายในและภายนอก
อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.
[๑๒๖๒] ภิกษุนั้นถ้าหวังอยู่ว่า
ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูล
อยู่เถิด ฯลฯ ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่
ดูกรท่านผู้มีอายุ
ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๑

รโหคตวรรคที่ ๒

ว่าด้วยสติปัฏฐาน ๔

[๑๒๖๓] สาวัตถีนิทาน ครั้งนั้น ท่านพระอนุรุทธะหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความ
ปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเบื่อแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า
เบื่ออริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว
ชนเหล่านั้น ชื่อว่าปรารภอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.
[๑๒๖๔] ลำดับนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะ รู้ความปริวิตกในใจของท่านอนุรุทธะด้วย
ใจ จึงไปปรากฏในที่เฉพาะหน้าท่านพระอนุรุทธะ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขน
ที่เหยียด ฉะนั้น.
[๑๒๖๕] ครั้งนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ดูกรท่านพระ
อนุรุทธะ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔?
[๑๒๖๖] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกเสียได้ พิจารณาเห็นกายในกายในภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในและ
ภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.
[๑๒๖๗] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มี
สติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาในภายในอยู่
ฯลฯ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๖๘] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตในภายในอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตใน ภายนอกอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๖๙] ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมในภายในอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมใน ธรรมทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส ในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๒

สุตนุสูตร

การบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา

[๑๒๗๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำสุตนุ ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุมากรูปเข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ครั้น ผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วจึงไปนั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามว่า ท่านอนุรุทธะบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๗๑] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุภาวะแห่งมหา-*อภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เรา ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส

ในโลกเสียได้ เราพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... เราพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... เราพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุภาวะแห่งมหาอภิชฌา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เรา จึงได้รู้ธรรมอันเลว โดยความเป็นธรรมเลว รู้ธรรมปานกลาง โดยความเป็นธรรมปานกลาง รู้ธรรมอันประณีต โดยความเป็นธรรมอันประณีต.

จบ สูตรที่ ๓

กัณฏกีสูตรที่ ๑

ธรรมที่พระเสขะพึงเข้าถึง

[๑๒๗๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระสารีบุตร และท่านพระมหาโมค-

*คัลลานะอยู่ ณ กัณฏกีวัน (ป่าไม้มีหนาม) ใกล้เมืองสาเกต ครั้งนั้น เป็นเวลาเย็น ท่าน พระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะออกจากที่พักผ่อน เข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควร

ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ดูกรท่านอนุรุทธะ ธรรม เหล่าไหน อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่?

[๑๒๗๓] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุ ผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกาย

ในกาย ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต ... ย่อมพิจารณาเห็น
ธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้
ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

กัณฏกีสูตรที่ ๒

ธรรมที่พระอเสขะพึงเข้าถึง

[๑๒๗๔] สาเกตนิทาน ... ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า
ดูกรท่านอนุรุทธะ ธรรมเหล่าไหน อันภิกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่?

[๑๒๗๕] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุผู้
เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกาย
ในกายอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อม
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสียได้ ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๕

กัณฏกีสูตรที่ ๓

การบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา

[๑๒๗๖] สาเกตนิทาน. ... ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า
ท่านอนุรุทธะบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๗๗] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ผมย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำ
ให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้ ผมจึงรู้โลกพันหนึ่ง.

จบ สูตรที่ ๖

ตัณหักขยสูตร

เจริญสติปัฏฐานเพื่อความสิ้นตัณหา

[๑๒๗๘] สาวัตถีนิทาน. ณ ที่นั้นแล ท่านพระอนุรุทธะเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วได้
กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา.

จบ สูตรที่ ๗

สลฬาคารสูตร

ภิกษุผู้เจริญสติปัฏฐานไม่ลาสิกขา

[๑๒๗๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ ณ สลฬาคาร ใกล้พระนครสาวัตถี ณ
ที่นั้นแล ท่านพระอนุรุทธะเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วได้กล่าวว่า
ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เปรียบ
เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน
เมื่อเป็นเช่นนั้น
หมู่มหาชนถือเอาจอบและตะกร้ามา ด้วยประสงค์ว่า
จักทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ หลั่งกลับ
บ่ากลับ ดังนี้ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
หมู่มหาชนนั้นจะพึงทดน้ำคงคาให้
ไหลกลับ หลั่งกลับ บ่ากลับ ได้บ้างหรือ?

ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า ไม่ได้ ขอรับ.

อ. เพราะเหตุไร?

ภิ. เพราะการที่จะทดแม่น้ำคงคาอันไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่
ทิศปราจีน ให้ไหลกลับ หลั่งกลับ บ่ากลับ มิใช่กระทำให้ง่าย
หมู่มหาชนนั้นจะพึงเป็นผู้มีส่วน
แห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่าแน่นอน.

อ. ฉันนั้นเหมือนกัน ผู้มีอายุทั้งหลาย พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตร
อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิต จะพึงเชื้อเชิญภิกษุผู้เจริญ
กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ ให้ยินดี
ด้วยโภคะว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ จงมาเถิด ท่านจะครองผ้ากาสาวะเหล่านี้อยู่ทำไม ท่านจะเป็นผู้มี
ศีรษะโล้นมือถือกระเบื้องเที่ยวบิณฑบาตอยู่ทำไม
นิมนต์ท่านสึกมาบริโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญ

เถิด ข้อที่ภิกษุผู้เจริญ ผู้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ จักลาสิกขาออกมานั้น มิใช่ฐานะที่จะ
มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตที่น้อมไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก
ตลอดกาลนาน จักหวนสึก มิใช่ฐานะที่จะมีได้.

[๑๒๘๐] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ภิกษุย่อมเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔
อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา
อยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุย่อม
เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

อัมพปาลิสูตร

ว่าด้วยวิหารธรรม

[๑๒๘๑] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะและท่านพระสารีบุตร อยู่ในอัมพปาลีวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น
ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักเข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ดูกรท่านอนุรุทธะ อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวหน้าของท่าน
บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ในเวลานี้ ท่านอนุรุทธะอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก?

[๑๒๘๒] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เวลานี้ผมมีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติ
ปัฏฐาน ๔ มาก สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ผมย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ย่อมพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่

มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ
เวลานี้ ผมมีจิตตั้งมั่นอยู่ในวิหารธรรมเหล่านี้ เป็นอันมากอยู่ ภิกษุใดเป็นอรหันตขีณาสพอยู่จบ
พรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว สิ้น
สังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้อยู่มาก.

สา. เป็นลาภของเราแล้ว เราได้ดีแล้ว ที่ได้ฟังอาสภิวาจาในที่เฉพาะหน้าท่าน
พระอนุรุทธะผู้กล่าว.

จบ สูตรที่ ๙

คิลลานสูตร

จิตตั้งมั่นในสติปัฏฐานทุกขเวทนาไม่ครอบงำ

[๑๒๘๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ในป่าอันธวัน ใกล้พระนครสาวัตถี อาพาธ
ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น ภิกษุมากรูปเข้าไปหาท่าน พระอนุรุทธะถึงที่อยู่ครั้นแล้วได้
ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ท่านอนุรุทธะอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อไหน ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิด
ขึ้น จึงไม่ครอบงำจิต?

[๑๒๘๔] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เรามีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เรา
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต
อยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ

โทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เรามีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล
ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำจิต.

จบ สูตรที่ ๑๐
จบ รโหคตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รโหคตสูตรที่ ๑ ๒. รโหคตสูตรที่ ๒
๓. สุตนุสูตร ๔. กัณฏกีสูตรที่ ๑
๕. กัณฏกีสูตรที่ ๒ ๖. กัณฏกีสูตรที่ ๓
๗. ตัณหักขยสูตร ๘. สลฬาคารสูตร
๙. อัมพปาลิสูตร ๑๐. คิลานสูตร.

ทุติยวรรคที่ ๒
สหัสสสูตร
การบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา

[๑๒๘๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถ
บิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุมากรูปเข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ ได้
ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ท่านอนุรุทธะบรรลุภาวะ
แห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๘๖] ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุภาวะแห่งมหา-
*อภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เรา
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต

อยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้
กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เราย่อมระลึกได้ตลอดพันกัลป์ เพราะได้เจริญ
ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑

อิทธิสูตร

เจริญสติปัฏฐานแผลงฤทธิ์ได้

[๑๒๘๗] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียว
เป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก
ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๒

ทิพโสตสูตร

ว่าด้วยเสียง ๒ ชนิด

[๑๒๘๘] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์
และมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ เพราะได้เจริญ
ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๓

เจโตปริจจสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้ใจผู้อื่น

[๑๒๘๙] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่น

ด้วยใจ คือ จิตมีราคะก็รู้ว่า จิตมีราคะ ฯลฯ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น เพราะได้เจริญ
ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๔

ฐานาฐานสูตร

ว่าด้วยการรู้ฐานะอฐานะ

[๑๒๙๐] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ฐานะโดยความเป็นฐานะ และอฐานะ
โดยความเป็นอฐานะ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔
เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

วิปากสูตร

ว่าด้วยการรู้วิบากของกรรม

[๑๒๙๑] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้วิบากของการกระทำกรรมทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต และปัจจุบัน โดยฐานะ โดยเหตุ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก
ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๖

สัพพัตถคามินีปฏิปทาสูตร

ปฏิปทาอันให้ถึงประโยชน์ทั้งปวง

[๑๒๙๒] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้จักปฏิปทาอันให้ถึงประโยชน์ทั้งปวง
ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๗

นานาธาตุสูตร

ว่าด้วยการรู้ธาตุต่างๆ

[๑๒๙๓] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เรายอมรู้ธาตุเป็นอเนกและโลกธาตุต่างๆ ตาม
ความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๘

อธิมุตติสูตร

ว่าด้วยการรู้อธิมุติต่างๆ

[๑๒๙๔] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เรายอมรู้อธิมุติอันเป็นต่างๆ กัน ของสัตว์
ทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๙

อินทริยสูตร

ว่าด้วยการรู้ความยิ่งหย่อนแห่งอินทรีย์

[๑๒๙๕] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เรายอมรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์
อื่น ของบุคคลอื่น ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๐

สังกิเลสสูตร

ว่าด้วยรู้ความเศร้าหมองความผ่องแผ้ว

[๑๒๙๖] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เรายอมรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความ
ออกแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก
ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๑

วิชชาสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการระลึกชาติได้

[๑๒๙๗] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึก
ได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ
พร้อมทั้งอุทเทศ ด้วยประการฉะนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๒

วิชชาสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการเห็นจุติและอุปบัติ

[๑๒๙๘] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง
เราย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติกำลังอุปบัติ ฯลฯ
ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์
ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ฯลฯ เพราะ
ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๓

วิชชาสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการทำอาสวะให้สิ้นไป

[๑๒๙๙] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะ
ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ ทุติยวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สหัสสสูตร ๒. อิทธิสูตร
๓. ทิพโสตสูตร ๔. เจโตปริจจสูตร
๕. ฐานาฐานสูตร ๖. วิปากสูตร

๗. สัพพัตถคามินีปฏิปทาสูตร ๘. นานาธาตุสูตร
๙. อธิมุตติสูตร ๑๐. อินทริยสูตร
๑๑. สังกิเลสสูตร ๑๒. วิชชาสูตรที่ ๑
๑๓. วิชชาสูตรที่ ๒ ๑๔. วิชชาสูตรที่ ๓.

๙. ฌานสังยุต

ว่าด้วยฌาน ๔

[๑๓๐๐] สาวัตถีนิทาน. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ฌาน ๔ เหล่านี้ ฌาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม
บรรลุปฐมฌานมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิต
ในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบลงไป มีปีติและสุข
เกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุ
ตติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข
บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มี
อุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายฌาน ๔ เหล่านี้แล.

[๑๓๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคา ไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่
ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน ฉันใด ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฌาน ๔ ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่
นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๓๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฌาน ๔ อย่างไร ย่อม

เป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจาก
กาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร
มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุ
ทุติยฌาน ... ตติยฌาน ... จตุตถฌาน ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญ
กระทำให้มากซึ่งฌาน ๔
อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลีออกไปอย่างนี้ จนถึงความแสวงหา)

[๑๓๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้
สังโยชน์อัน
เป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา
สังโยชน์
อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๓๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฌาน ๔
อันภิกษุพึงเจริญเพื่อความรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ ฌาน ๔
เป็นไฉน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร
มีปีติและสุขเกิด
แต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน ... ตติยฌาน ... จตุตถฌาน ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ฌาน ๔ อันภิกษุ
พึงเจริญเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อละความสิ้นไป
เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน
๕ เหล่านี้แล

(คังคาเปยยาล พึงขยายเนื้อความฌานสังยุต
ตลอดถึงบาลีไปจนถึงความแสวง
หา เหมือนมรรคสังยุต).

จบ ฌานสังยุต

อานาปานสังยุต
เอกธรรมวรรคที่ ๑
เอกธรรมสูตร
ว่าด้วยอานาปานสติ

[๑๓๐๕] พระนครสาวัตถี ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม
อันหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก
ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ
อานาปานสติ.

[๑๓๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี
นั่งคู้บัลลังก์ ตั้ง
กายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า
เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัด
ว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว
เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หาย
ใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักเป็นผู้รู้แจ้งกาย
ทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งกายทั้งปวงหายใจเข้า
ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักเป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจัก
เป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจ
เข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งปีติหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักรู้แจ้งปีติหายใจเข้า
ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งสุขหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักรู้แจ้งสุขหายใจเข้า ย่อม
สำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักรู้แจ้งจิตสังขารหายใจเข้า

ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ระงับจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับจิต
สังขารหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งจิตหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจัก
เป็นผู้รู้แจ้งจิตหายใจ เข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักทำจิตใจให้บันเทิงหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักเปลื้องจิต หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง
หายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจเข้า ย่อม
สำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนัดหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจัก
พิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนัดหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความ
ดับหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่าเราจักพิจารณาเห็นโดยความสละ
คืนหายใจเข้าดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล
ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก.

จบ สูตรที่ ๑

โพชฌงคสูตร
ว่าด้วยโพชฌงค์

[๑๓๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๐๘] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วย
อานาปานสติ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิจยสัม-
*โพชฌงค์ ... วิริยสัมโพชฌงค์ ... ปีติสัมโพชฌงค์ ... ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ... สมาธิสัมโพชฌงค์ ...
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอานาปานสติ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

จบ สูตรที่ ๒

สุทธิกสูตร

วิธีเจริญอานาปานสติ

[๑๓๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๐] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี
นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึง
ขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืน
หายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์
มาก.

จบ สูตรที่ ๓

ผลสูตรที่ ๑

ผลานิสงส์เจริญอานาปานสติ ๒ ประการ

[๑๓๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๒] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี
นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึง
ขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหาย
ใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดูกรภิกษุทั้ง-
*หลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์
มาก.

[๑๓๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างนี้ พึงหวังได้ผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คืออรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความ
ถือมั่นอยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๒

ผลานิสงส์การเจริญอานาปานสติ ๗ ประการ

[๑๓๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๕] ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้ง
กายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความให้
พิสดารตลอดถึง ย่อมศึกษาว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อม
สำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปาน-
*สติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้วอย่างนี้ พึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗ ประการเป็นไฉน? คือ จะได้ชม
อรหัตผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน จะได้ชมในเวลาใกล้ตาย ๑
ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซร้ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕
สิ้นไป จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ๑ ผู้อุปหัจจปรินิพพายี ๑ ผู้อสังขารปรินิพพายี ๑
ผู้สสังขารปรินิพพายี ๑ ผู้อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติ

อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล พึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

อริฏฐสูตร

การเจริญอานาปานสติ

[๑๓๑๗] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ฯลฯ ได้ตรัสถามว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายย่อมเจริญอานาปานสติหรือหนอ?

[๑๓๑๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว ท่านพระอริฏฐะได้กราบทูลพระผู้มี-
*พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญอานาปานสติอยู่.

พ. ดูกรอริฏฐะ ก็เธอเจริญอานาปานสติอย่างไรเล่า?

[๑๓๑๙] อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กามฉันท์ในกามที่ล่วงไป ข้าพระองค์ละได้แล้ว
กามฉันท์ในกามที่ยังไม่มาถึงของข้าพระองค์ไปปราศแล้ว ปฏิฆสัญญาในธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็น
ภายในและภายนอก ข้าพระองค์กำจัดเสียแล้ว ข้าพระองค์มีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญอานาปานสติอย่างนี้แล.

[๑๓๒๐] พ. ดูกรอริฏฐะ อานาปานสตินั้นมีอยู่ เราไม่ได้กล่าวว่าไม่มี ก็แต่ว่า
อานาปานสติย่อมบริบูรณ์โดยกว้างขวางด้วยวิธีใด เธอจงฟังวิธีนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว
ท่านพระอริฏฐะทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอริฏฐะ ก็
อานาปานสติย่อมบริบูรณ์โดยกว้างขวางอย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคน
ไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก

มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อม
สำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรอริฏฐะ
อานาปานสติย่อม
บริบูรณ์โดยกว้างขวางอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

กัปปินสูตร

ว่าด้วยอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๒๑] พระนครสาวัตถี. ก็สมัยนั้น ท่านพระมหากัปปินะ นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย
ตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค.

[๑๓๒๒] พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านมหากัปปินะนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย
ตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ครั้นแล้วได้ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
เห็นความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายของภิกษุนั้นหรือหนอ?

[๑๓๒๓] ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
เวลาใดข้าพระองค์ทั้งหลาย
เห็นท่านผู้มีอายุนั้นนั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ หรือนั่งในที่ลับรูปเดียว ในเวลานั้น ข้าพระองค์ทั้ง
หลายมิได้เห็นความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายของท่านผู้มีอายุนั้นเลย.

[๑๓๒๔] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความ
หวั่นไหวหรือความกวัดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี เพราะได้เจริญ
ได้กระทำให้มากซึ่งสมาธิใด
ภิกษุนั้นได้สมาธินั้นตามความปรารถนาได้ โดยไม่ยากไม่ลำบาก.

[๑๓๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความ

หวั่นไหวหรือความกวัดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี เพราะได้เจริญ กระทำให้มากซึ่งสมาธิ เป็น
ไฉน? เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอานาปานสติสมาธิ.

[๑๓๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้วอย่างไร ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความหวั่นไหวหรือความกวัดแกว่งแห่ง
จิตก็ดี ย่อมไม่มี? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้
บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อ
ความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก
ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า) ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อ
อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ความไหวหรือความเอนเอียง
แห่งกายก็ดี ความหวั่นไหวหรือความกวัดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี.

จบ สูตรที่ ๗

ทีปสูตร

อานิสงส์แห่งการเจริญอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี

อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติมั่นไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก
มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณา
โดยความเห็นสละคืนหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืน
หายใจเข้า) ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่าง
นี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า เมื่อก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นโพธิสัตว์ยัง
มิได้ตรัสรู้ ก็ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้โดยมาก เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้โดยมาก กายไม่ลำบาก
จักษุไม่ลำบาก และจิตของเราย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น.

[๑๓๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า แม้กายของเรา
ไม่พึงลำบาก จักษุของเราไม่พึงลำบาก และจิตของเราพึงหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือ
มั่น ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงสละ
ความระลึกและความดำริของเราที่อาศัยเรือนนั้นเสีย ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละ
ให้ดี.

[๑๓๓๒] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิกูลว่าปฏิกูล
อยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๓] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิกูลว่าไม่ปฏิกูล

อยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๔] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญทั้งในสิ่งไม่ปฏิกูลและในสิ่งปฏิกูลว่าปฏิกูลอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๕] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญทั้งในสิ่งปฏิกูลและในสิ่งไม่ปฏิกูลว่าไม่ปฏิกูลอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๖] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเว้นสิ่งไม่ปฏิกูลและสิ่งปฏิกูลทั้งสองนั้นเสีย แล้ววางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๗] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงสงัดจากกาม สงัดจากกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๘] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแก่สมาธิอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๙] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๐] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุจตุถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ก็พึง

มนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.
[๑๓๔๑] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า
เราพึงบรรลุอากาสานัญจายตนฌานด้วยมนสิการว่า
อากาศหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง
เพราะดับปฏิฆสัญญา เพราะไม่
มนสิการถึงนานัตตสัญญา ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.
[๑๓๔๒] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า
เราพึงบรรลุวิญญาณัญจายตนฌานด้วยมนสิการว่า
วิญญาณหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงอากาสานัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง
ก็พึงมนสิการอานาปาน-
*สติสมาธินี้แหละให้ดี.
[๑๓๔๓] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า
เราพึงบรรลุอากิญจัญญายตนฌานด้วยมนสิการว่า
ไม่มีอะไรน้อยหนึ่ง เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง
ก็พึงมนสิการอานาปาน-
*สติสมาธินี้แหละให้ดี.
[๑๓๔๔] ... ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า
เราพึงบรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน เพราะ
ล่วงอากิญจัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง
ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.
[๑๓๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า
เราพึงบรรลุ
สัญญาเวทยิตนิโรธ
เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการ
อานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.
[๑๓๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้
มากแล้วอย่างนี้แล ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง
ไม่น่ายินดี

ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า
ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี
ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า
อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง
ไม่น่ายินดี ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา
เธอก็ไม่พัวพันเสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอ
เสวยทุกขเวทนา เธอก็ไม่พัวพันเสวยทุกขเวทนานั้น
ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา เธอก็ไม่
พัวพันเสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น เมื่อเธอเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า
เสวยเวทนามี
กายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า
เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัด
ว่า เวทนาทั้งหมดในโลกนี้แหละ อันไม่น่าเพลิดเพลิน จักเป็นของเย็น
เพราะสิ้นชีวิต
เบื้องหน้าแต่กายแตก.

[๑๓๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันจะพึงลุกโพลงได้
ก็เพราะ
อาศัยน้ำมันและไส้ เพราะหมดน้ำมันและไส้ ประทีปน้ำมันไม่มีเชื้อ พึงดับไป
ฉันใด ภิกษุก็
ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า
เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อ
เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า
เวทนาทั้งหมด
ในโลกนี้แหละ อันไม่น่าเพลิดเพลิน จักเป็นของเย็น
เพราะสิ้นชีวิตเบื้องหน้าแต่กายแตก.

จบ สูตรที่ ๘

เวสาลีสูตร

ว่าด้วยการเจริญอสุภกรรมฐาน

[๑๓๔๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี
ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอสุภกถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุภแก่ภิกษุทั้งหลาย โดย
อเนกปริยาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา
ปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักกึ่งเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว
ภิกษุเหล่า นั้นรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุ
ผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว.

[๑๓๔๙] ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอสุภกถา ตรัส-
*สรรเสริญคุณแห่งอสุภ ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุภ โดยอเนกปริยาย จึงขวนขวาย
ประกอบการเจริญอสุภ อันเกลื่อนกล่นด้วยอาการเป็นอเนกอยู่ ภิกษุเหล่านั้นอึดอัดระอา เกลียด-
*กายนี้ ย่อมแสวงหาศาตราสำหรับปลงชีวิต สิบรูปบ้าง ยี่สิบรูปบ้าง สามสิบรูปบ้าง ย่อมนำ
ศาตรามาโดยวันเดียวกัน.

[๑๓๕๐] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น โดยล่วงกึ่งเดือนนั้นแล้ว ตรัส
เรียกท่านพระอานนท์มาตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ เพราะเหตุไรหนอ ภิกษุสงฆ์จึงดูเหมือนเบาบาง
ไป? ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัส
อสุภกถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุภ ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุภ แก่ภิกษุทั้งหลาย
โดยอเนกปริยาย ภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอสุภกถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่ง

อสุภ ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุภ โดยอเนกปริยาย
จึงขวนขวายประกอบการเจริญ
อสุภอันเกลื่อนกล่นด้วยอาการเป็นอเนกอยู่ อึดอัดระอา เกลียดกายนี้
ย่อมแสวงหาศาตรา
สำหรับปลงชีวิต สิบรูปบ้าง ยี่สิบรูปบ้าง สามสิบรูปบ้าง
ย่อมนำศาตรามาโดยวันเดียวกัน
ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงตรัสบอกปริยาย
โดยวิธีที่ภิกษุสงฆ์จะพึงดำรงอยู่
ในอรหัตผลเถิด.

[๑๓๕๑] พ. ดูกรอานนท์ ถ้าอย่างนั้น ภิกษุมีประมาณเท่าใด
ที่อาศัยเมืองเวสาลี
อยู่ เธอจงให้ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา
ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัส
พระผู้มีพระภาคแล้ว ยังภิกษุทั้งหมดที่อาศัยเมืองเวสาลีอยู่
ให้มาประชุมกันในปัฏฐานศาลา
แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภิกษุสงฆ์ประชุม
กันแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

[๑๓๕๒] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา
แล้วประทับนั่งบน
อาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิ
อันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
เป็นสภาพสงบ ประณีต
ชื่นใจ เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และยังอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้วๆ
ให้อันตรธาน
สงบไปโดยพลัน.

[๑๓๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เปรียบเหมือนธุลีและละอองที่ฟุ้งขึ้นในเดือนท้ายฤดูร้อน

ฝนใหญ่ในสมัยมิใช่กาล ย่อมยังธุลีและละอองนั้นให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน ฉันใด สมาธิ
อันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นสภาพสงบ ประณีต
ชื่นใจ เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และยังอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้วๆ ให้อันตรธาน
สงบไปโดยพลัน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๓๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร เป็นสภาพสงบ ... ให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน? ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติ
ไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติ หายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณา
เห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจ
เข้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้
มากแล้วอย่างนี้ เป็นสภาพสงบ ... ให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๖

กิมิลสูตร

การเจริญอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๕๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน ใกล้เมืองกิมิลา ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระกิมิละว่า ดูกรกิมิละ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อัน

ภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? เมื่อพระผู้มี
พระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระกิมิละนิ่งอยู่.

[๑๓๕๖] แม้ครั้งที่สอง แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคก็ตรัสถามท่านกิมิละว่า ดูกร
กิมิละ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ท่านพระกิมิละก็นิ่งอยู่.

[๑๓๕๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เป็นกาลสมควรที่พระองค์จะพึงตรัสสมาธิอันสัมปยุตด้วย
อานาปานสติ ข้าแต่พระสุคต เป็นกาลสมควรที่พระองค์จะพึงตรัสสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปาน
สติ ภิกษุทั้งหลายได้ฟังต่อพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์
ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูกรอานนท์ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่
ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า
เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละ
คืนหายใจออก เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรอานนท์ สมาธิอันสัมปยุต

ด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์
มาก.

[๑๓๕๘] ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุเมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว
หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น
หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลม
หายใจทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลมหายใจทั้งปวงหายใจเข้า
ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับกายสังขาร
หายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวกายอันหนึ่ง
ในบรรดากายทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละอานนท์
สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๕๙] ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ปีติ
หายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ปีติหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็น
ผู้กำหนดรู้สุขหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า

เราจักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขาร
หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักระงับ
จิตสังขารหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่
มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรา
กล่าวเวทนาอันหนึ่งในบรรดาเวทนาทั้งหลาย
ซึ่งได้แก่การกระทำไว้ในใจให้ดีซึ่งลมหายใจออก
และลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละอานนท์ สมัยนั้น
ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.
[๑๓๖๐] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเหนียกว่า
เราจักกำหนดรู้จิตหายใจ
ออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักกำหนดรู้จิตหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักทำจิตให้บันเทิง
หายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจเข้า
ย่อมสำเหนียกว่า เราจักตั้งจิต
มั่นหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักเปลื้องจิต
หายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเปลื้องจิตหายใจเข้า สมัยนั้น
ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิต
ในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อ
นั้นเพราะเหตุไร?
เพราะเราไม่กล่าวซึ่งการเจริญสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ สำหรับผู้มี
สติหลง ไม่มีสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ สมัยนั้น
ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตใน

จิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๖๑] ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุย่อมสำเหนียกว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดยความ
เป็นของไม่เที่ยงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง
หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนัดหายใจออก ย่อมสำเหนียก
ว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนัดหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดย
ความดับหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจเข้า ย่อมสำเหนียก
ว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดย
ความสละคืนหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้
เธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัส
นั้นด้วยปัญญา จึงวางเฉยเสียได้ เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นแหละอานนท์ สมัยนั้น
ภิกษุย่อม
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสียได้.

[๑๓๖๒] ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนมีกองดินใหญ่อยู่ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง
ถ้า
เกวียนหรือรถผ่านมาในทิศบูรพา ก็ย่อมกระทบกองดินนั้น
ถ้าผ่านมาในทิศปัจฉิม ทิศอุดร ทิศ
ทักษิณ ก็ย่อมกระทบกองดินนั้นเหมือนกัน ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน
เมื่อพิจารณาเห็น

กายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ พิจารณาเห็นธรรมใน
ธรรมอยู่ ย่อมจะกำจัดอกุศลธรรมอันลามกนั้นเสียได้.

จบ เอกธรรมวรรคที่ ๑.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกธรรมสูตร	๒. โพชฌงคสูตร
๓. สุทธิกสูตร	๔. ผลสูตรที่ ๑
๕. ผลสูตรที่ ๒	๖. อริฏฐสูตร
๗. กัปปินสูตร	๘. ทีปสูตร
๙. เวสาลีสูตร	๑๐. กิมิลสูตร.

ทุติยวรรคที่ ๒

อิจฉานังคลสูตร

ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะ

[๑๓๖๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้
อิจฉานังคลนคร ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้ง
หลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักสามเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑ-
*บาตรูปเดียว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว

[๑๓๖๔] ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น โดยล่วงสามเดือนนั้นแล้ว ตรัส
เรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกจะพึงถามเธอ
ทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก

เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงตอบพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
พระผู้มีพระภาคอยู่จำพรรษาด้วยสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติมาก.

[๑๓๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า
เมื่อหายใจออก
ยาวก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว
เมื่อหายใจออก
สั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น หรือเมื่อหายใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น
ย่อมรู้ชัดว่า เรา
จักกำหนดรู้กองลมหายใจทั้งปวงหายใจออก ... ย่อมรู้ชัดว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืน
หายใจออก ย่อมรู้ชัดว่าเราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า.

[๑๓๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบพึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของ
พระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของ
พระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ภิกษุ
เหล่าใดเป็นเสขะยังไม่บรรลุอรหัตผล
ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ สมาธิอัน
สัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความ
สิ้นอาสวะ.

[๑๓๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตขีณาสพ
อยู่จบพรหมจรรย์
มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้วโดยลำดับ
สิ้นสังโยชน์

เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ
สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อัน
ภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และ
เพื่อสติสัมปชัญญะ.

[๑๓๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ
พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของ
พระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า
ธรรมเป็นเครื่องอยู่
ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง.

จบ สูตรที่ ๑

โลมสกังภิยสูตร

วิหารธรรมของพระเสขะ ต่างกับของพระพุทธองค์

[๑๓๖๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระโลมสกังภิยะอยู่ ณ นิโครธาราม
ใกล้เมืองกบิลพัสดุ์
แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหานาม
เสด็จเข้าไปหาท่านพระโลมสกังภิยะถึงที่อยู่
ถวายนมัสการแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ตรัสถามว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินั้น เป็นวิหารธรรมของพระเสขะ
เป็นวิหารธรรมของพระ-
*ตถาคต หรือว่าวิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง
ท่านพระโลมสกัง
ภิยะถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินั้นแล
เป็นวิหารธรรม

ของพระเสขะ เป็นวิหารธรรมของพระตถาคต หามิได้
วิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของ
พระตถาคตอย่างหนึ่ง.

[๑๓๗๐] ดูกรมหาบพิตร ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุอรหัตผล ย่อม
ปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นย่อมละนิวรณ์ ๕
นิวรณ์ ๕ เป็นไฉน?
คือ กามฉันทนิวรณ์ พยาบาทนิวรณ์ ถีนมิทธนิวรณ์ อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์
วิจิกิจฉานิวรณ์
ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุอรหัตผล
ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่
ภิกษุเหล่านั้นย่อมละนิวรณ์ ๕ เหล่านี้.

[๑๓๗๑] ดูกรมหาบพิตร
ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตขีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์ มี
กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้ว
สิ้นสังโยชน์เครื่องนำไปสู่
ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ นิวรณ์ ๕ อันภิกษุเหล่านั้นละได้แล้ว
ถอนรากเสียแล้ว
กระทำไม่ให้มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน กระทำไม่ให้มี
มีอันเกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา นิวรณ์ ๕
เป็นไฉน? คือกามฉันทนิวรณ์ พยาบาทนิวรณ์ ถีนมิทธนิวรณ์
อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ วิจิกิจฉา-
*นิวรณ์ ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตขีณาสพ ... หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ
นิวรณ์ ๕ เหล่านี้
อันภิกษุเหล่านั้นละได้แล้ว ถอนรากเสียแล้ว กระทำไม่ให้มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน
กระทำไม่ให้
มี มีอันไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา.

[๑๓๗๒] ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทราบข้อนี้
โดยปริยายที่วิหารธรรมของพระเสขะ
อย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง.

[๑๓๗๓] ดูกรมหาบพิตร สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์ชื่อ
อิจฉานังคละ ใกล้อิจฉานังคลนคร ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว
ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักสามเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา
เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว.

[๑๓๗๔] ครั้งนั้น
พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้นโดยล่วงสามเดือนนั้นแล้ว ตรัส
เรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกจะพึงถามเธอ
ทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
พระสมณโคดมอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก?
เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงตอบพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
พระผู้มีพระภาคอยู่จำพรรษาอยู่ด้วยสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติมาก.

[๑๓๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า
เมื่อหายใจออก
ยาวก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว
ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมรู้ชัดว่า
เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืน
หายใจเข้า.

[๑๓๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ
พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของ

พระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของ
พระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ภิกษุ
เหล่าใดเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุอรหัตผล
ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ สมาธิ
อันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความสิ้นอาสวะ?

[๑๓๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตขีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์
มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นสังโยชน์
เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ
สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อัน
ภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และ
เพื่อสติสัมปชัญญะ.

[๑๓๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้น
ว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่
ของพระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่
ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง
ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง.

[๑๓๗๙] ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทราบข้อนี้
โดยปริยายที่วิหารธรรมของพระ
เสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง.

จบ สูตรที่ ๒

อานันทสูตรที่ ๑
ว่าด้วยปัญหาของพระอานนท์

[๑๓๘๐] พระนครสาวัตถี. ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อ ให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๗ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๗ ข้อ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือหนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีอยู่ อานนท์.

[๑๓๘๑] อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อ ... ธรรม ๗ ข้อ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์เป็นไฉน?

พ. ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

[๑๓๘๒] ดูกรอานนท์ ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติอันภิกษุเจริญแล้วอย่าง

ไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ใน
ป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง
ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมี
สติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว
หรือเมื่อหายใจ
เข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า
จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก
ย่อมรู้ชัดว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ในสมัยใด
ภิกษุเมื่อหายใจออกยาวก็รู้
ชัดว่าหายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว
เมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่า
หายใจออกสั้น หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น ย่อมสำเหนียกว่า
จักระงับกาย
สังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า จักระงับกายสังขารหายใจเข้า ในสมัยนั้น
ภิกษุย่อม
พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวกายอันหนึ่ง
ในบรรดากายทั้งหลาย ซึ่ง
ได้แก่ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ ในสมัยนั้น
ภิกษุย่อมพิจารณา
เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๓] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเหนียกว่า
จักเป็นผู้กำหนดรู้ปีติ
หายใจออก หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจออก ...
หายใจเข้า ย่อม

สำเหนียกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า จักระงับ
จิตสังขารหายใจออก ... หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความ
เพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร?
เพราะเรากล่าวเวทนาอันหนึ่งในบรรดาเวทนาทั้งหลาย ซึ่งได้แก่การกระทำไว้ในใจให้ดีซึ่งลมหายใจ
ออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๔] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเหนียกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้จิต
หายใจออก ... หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า จักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อม
สำเหนียกว่า จักตั้งจิตมั่นหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า จักเปลื้องจิตหายใจออก ...
หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเราไม่กล่าวซึ่งการเจริญ
สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ สำหรับผู้มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้นแหละ
อานนท์ ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๕] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเหนียกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความ

เป็นของไม่เที่ยงหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า
จักพิจารณาเห็นโดยความคลาย
กำหนัดหายใจออก ... หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า
จักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจออก ...
หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ...
หายใจเข้า ในสมัย
นั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้
เธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัสนั้นด้วยปัญญา จึงวางเฉย
เสียได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ ในสมัยนั้น
ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมใน
ธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๖] ดูกรอานนท์ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ
อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้
กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

[๑๓๘๗] ดูกรอานนท์ ก็สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร
กระทำให้มาก
แล้วอย่างไร ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์? ในสมัยใด
ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่
ในสมัยนั้น สติของเธอย่อมตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยใด สติของภิกษุตั้งมั่น
ไม่หลงลืม
ในสมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ใน
สมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ ในสมัยนั้น
เธอมีสติอยู่อย่างนั้น
ย่อมค้นคว้าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา.

[๑๓๘๘] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุมีสติอยู่อย่างนั้น
ย่อมค้นคว้าพิจารณาสอด
ส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา ในสมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ชื่อว่า
เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น
ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์
แก่ภิกษุ เมื่อเธอค้นคว้าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา เป็นอันชื่อว่า
ปรารภความเพียร
ไม่ย่อหย่อน
[๑๓๘๙] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด
เมื่อภิกษุค้นคว้าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วย
ปัญญา เป็นอันชื่อว่า ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน ในสมัยนั้น
วิริยสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็น
อันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญวิริยสัมโพชฌงค์
วิริยสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์
แก่ภิกษุ ปีติอันหาอามิสมิได้ ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร.
[๑๓๙๐] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ปีติอันหาอามิสมิได้
ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภ
ความเพียร ในสมัยนั้น ปีติสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุย่อมเจริญปีติ
สัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ
แม้กายของภิกษุผู้มีใจเอิบอิ่ม
ด้วยปีติก็ย่อมสงบ แม้จิตก็ย่อมสงบ.
[๑๓๙๑] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด
แม้กายของภิกษุผู้มีใจเอิบอิ่มด้วยปีติก็ย่อมสงบ
แม้จิตก็ย่อมสงบ ในสมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุย่อมเจริญ
ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ
จิตของภิกษุผู้มี

กายสงบ มีความสุข ย่อมตั้งมั่น.

[๑๓๙๒] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกายสงบ มีความสุข ย่อมตั้งมั่น
ในสมัยนั้น สมาธิสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุย่อมเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์
สมาธิสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ
เธอย่อมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี.

[๑๓๙๓] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด
ภิกษุย่อมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี ใน
สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ.

[๑๓๙๔] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ... เห็นจิต
ในจิต ... เห็นธรรมในธรรม ในสมัยนั้น สติของเธอย่อมตั้งมั่น ไม่หลงลืม.

[๑๓๙๕] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด สติของภิกษุย่อมตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยนั้น
สติสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์
สติสัมโพชฌงค์
ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ
(พึงขยายเนื้อความให้พิสดารเหมือนสติปัฏฐานข้อต้น) เธอ
ย่อมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี.

[๑๓๙๖] ดูกรอานนท์ ในสมัยใด
ภิกษุย่อมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี ใน
สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว
ภิกษุย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ.

[๑๓๙๗] ดูกรอานนท์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้
กระทำให้มากแล้ว

อย่างนี้ ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์.

[๑๓๙๘] ดูกรอานนท์ ก็โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้ว
อย่างไร ย่อมยังวิชชาและวิมุติให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์
อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ...
วิริยสัมโพชฌงค์ ... ปีติสัมโพชฌงค์ ... ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ... อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรอานนท์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญ
แล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังวิชชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๓

อานันทสูตรที่ ๒
ว่าด้วยปัญหาของพระอานนท์

[๑๓๙๙] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่าน
พระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม
๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๗ ข้อให้
บริบูรณ์ ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มี
อยู่หรือหนอ? ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม
๔ ข้อให้บริบูรณ์ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อ
ให้บริบูรณ์ มีอยู่.

[๑๔๐๐] ดูกรอานนท์ ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์เป็นไฉน? ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอัน
สัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์
สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗
อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

[๑๔๐๑] ดูกรอานนท์ ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร
กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี
ฯลฯ ดูกรอานนท์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยัง
วิชชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๔

ภิกขุสูตรที่ ๑
ว่าด้วยปัญหาของภิกษุหลายรูป

[๑๔๐๒] ครั้งนั้น ภิกษุมากรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้
มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ...
ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือ
หนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย.
[๑๔๐๓] ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมยังวิชชาและวิมุติให้บริบูรณ์ เป็นไฉน?
พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง คือ
สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อัน
ภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุ
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุติให้บริบูรณ์.
(พึงขยายเนื้อความให้พิสดารเหมือนไวยากรณภาษิตข้างต้น)

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัญหาของภิกษุหลายรูป

[๑๔๐๔] ครั้งนั้น ภิกษุมากรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้
มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้
บริบูรณ์ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์

มีอยู่หรือหนอ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ ภิกษุทั้งหลายได้สดับแล้ว จักทรงจำไว้.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อม
ยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒
ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่.

[๑๔๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยัง
ธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ เป็นไฉน? ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ
อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อัน
ภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุ
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๖

สังโยชนสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อละสังโยชน์

[๑๔๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์.

[๑๔๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ใน

ป่าก็ดี ฯลฯ ย่อมสำเหนียกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า
จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ
อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

อนุสยสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อถอนอนุสัย

[๑๔๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วย
อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย.

จบ สูตรที่ ๘

อัทธานสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อรู้อัทธานะ

[๑๔๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัทธานะ ฯลฯ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ
อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัทธานะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

อาสวักขยสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อสิ้นอาสวะ

[๑๔๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว

กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุต
ด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้น
อาสวะ.

จบ สูตรที่ ๑๐
จบ วรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อิจฉานังคลสูตร ๒. สกังภิยสูตร
๓. อานันทสูตรที่ ๑ ๔. อานันทสูตรที่ ๒
๕. ภิกขุสูตรที่ ๑ ๖. ภิกขุสูตรที่ ๒
๗. สังโยชนสูตร ๘. อนุสยสูตร
๙. อัทธานสูตร ๑๐. อาสวักขยสูตร

จบ อานาปานสังยุต

---

๑๐. โสตาปัตติสังยุต

เวฬุทวารวรรคที่ ๑

ราชาสูตร

คุณธรรมของพระอริยสาวก

[๑๔๑๑] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิเสวยราชสมบัติเป็นอิสราธิบดีในทวีปทั้ง ๔ สวรรคตแล้ว
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คือ ได้เป็นสหายของพวกเทพชั้นดาวดึงส์ ท้าวเธอแวดล้อมไปด้วย
หมู่นางอัปสร เอิบอิ่ม พรั่งพร้อมบำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ ณ สวนนันทวัน ใน

ดาวดึงส์พิภพนั้น ท้าวเธอประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น ท้าวเธอก็ยังไม่พ้นจาก
นรก จากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน จากปิตติวิสัย และจากอบาย ทุคติ วินิบาต.
[๑๔๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกเยียวยาอัตภาพอยู่ด้วยคำข้าวที่แสวงหามาด้วย
ปลีแข้ง นุ่งห่มแม้ผ้าที่เศร้าหมอง เธอประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น เธอก็
พ้นจากนรก จากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน จากปิตติวิสัย และจากอบาย ทุคติ วินิบาต ธรรม ๔
ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ
ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก
เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มี
ผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า
พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว
อันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชน
พึงรู้เฉพาะตน ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า
พระสงฆ์สาวกของ
พระผู้มีพระภาค ปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร คือ คู่แห่งบุรุษ ๔
บุรุษบุคคล ๘ นี่พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้ควรของคำนับ ควรของต้อนรับ ควรของ
ทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า
ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้า

ใคร่แล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไท วิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาและทิฏฐิ
ไม่ลูบคลำแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกย่อมประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้.

[๑๔๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การได้ทวีปทั้ง ๔ กับการได้ธรรม ๔ ประการ การได้
ทวีปทั้ง ๔ ย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ ซึ่งจำแนกออกไปแล้ว ๑๖ หน ของการได้ธรรม ๔ ประการ.

จบ สูตรที่ ๑

โอคธสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๔๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า
ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า
ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ อริย-
*สาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ครั้นพระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา
ได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้
จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๔๑๕] ศรัทธา ศีล ความเลื่อมใสและการเห็นธรรมมีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นแล
ย่อมบรรลุความสุข อันหยั่งลงในพรหมจรรย์ตามกาล.

จบ สูตรที่ ๒

ซีฆาวุสูตร

องค์ธรรมเครื่องบรรลุโสดา

[๑๔๑๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปน-
*สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ซีฆาวุอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้เชิญ
คฤหบดีชื่อโชติยะ ผู้เป็นบิดามาสั่งว่า ข้าแต่คฤหบดี ขอท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วถวาย
บังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แล้วกราบทูลตามคำของผมว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ซีฆาวุอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาถวายบังคมพระบาททั้งสองของ
พระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค
จงทรงพระกรุณาเสด็จไปยังนิเวศน์ของซีฆาวุอุบาสก โชติยคฤหบดีรับคำซีฆาวุอุบาสกแล้ว เข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.
[๑๔๑๗] ครั้นแล้ว โชติยคฤหบดีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ซีฆาวุอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาค
ด้วยเศียรเกล้า และเขากราบทูลมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอ
พระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาเสด็จไปยังนิเวศน์ของซีฆาวุอุบาสก พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วย
ดุษณีภาพ.
[๑๔๑๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยัง
นิเวศน์ของซีฆาวุอุบาสก ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ แล้วได้ตรัสถามซีฆาวุอุบาสกว่า

ดูกรฑีฆาวุอุบาสก ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้ละหรือ ทุกขเวทนาทุเลา
ลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทุเลา ย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ ฑีฆาวุอุบาสก
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ เยียวยาอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกข-
*เวทนาของพระองค์กำเริบหนัก ไม่ทุเลาลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทุเลาย่อมไม่ปรากฏ.

[๑๔๑๙] พ. ดูกรฑีฆาวุ เพราะเหตุนั้นแหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ
จักเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรฑีฆาวุ ท่านพึงศึกษา
อย่างนี้แหละ.

[๑๔๒๐] ที. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ เหล่าใด
ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็เห็นชัดใน
ธรรมเหล่านั้น
ข้าพระองค์ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ใน
พระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

พ. ดูกรทีฆาวุ เพราะฉะนั้นแหละ
ท่านตั้งอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ เหล่านี้แล้ว พึงเจริญธรรมอันเป็นไปในส่วนแห่งวิชชา ๖ ประการ ให้ยิ่งขึ้นไป.

[๑๔๒๑] ดูกรทีฆาวุ ท่านจงพิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าเป็นของไม่เที่ยง มีความ

สำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่า เป็นทุกข์ มีความสำคัญในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่า เป็นอนัตตา มีความสำคัญ
ในการละ มีความสำคัญในความคลายกำหนัด มีความสำคัญในการดับ ดูกรฑีฆาวุ ท่านพึงศึกษา
อย่างนี้แล.

[๑๔๒๒] ที. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอันเป็นไปในส่วนแห่งวิชชา ๖ ประการ
เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็
เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่า เป็นของไม่เที่ยง มีความ
สำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่า เป็นทุกข์ ... มีความสำคัญในความดับ อีกอย่างหนึ่ง ข้าพระองค์มีความคิด
อย่างนี้ว่า โชติยคฤหบดีนี้ อย่าได้ถึงความทุกข์โดยล่วงไปแห่งข้าพระองค์เลย โชติยคฤหบดีได้
กล่าวว่า พ่อทีฆาวุ พ่ออย่าได้ใส่ใจถึงเรื่องนี้เลย พ่อทีฆาวุ จงใส่ใจพระพุทธพจน์ที่พระผู้มี
พระภาคตรัสแก่ท่านให้ดีเถิด.

[๑๔๒๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสสอนทีฆาวุอุบาสกด้วยพระโอวาทนี้แล้ว
เสด็จลุกจากอาสนะแล้วหลีกไป เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ทีฆาวุอุบาสกกระทำ
กาละแล้ว.

[๑๔๒๔] ครั้งนั้น ภิกษุมากรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้
มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ทีฆาวุอุบาสกที่พระผู้มีพระภาคตรัสสอนด้วยพระโอวาทโดยย่อ กระทำกาละแล้ว คติ

ของเขาเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร?
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ทีฆาวุอุบาสกเป็นบัณฑิต มีปกติพูดจริง ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
และไม่ยังตน
ให้ลำบาก เพราะมีธรรมเป็นเหตุ ทีฆาวุอุบาสกเป็นอุปปาติกะ
จักปรินิพพานในภพที่เกิดนั้น
มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป.

จบ สูตรที่ ๓

สาริปุตตสูตรที่ ๑
เป็นพระโสดาบันเพราะมีธรรม ๔ ประการ

[๑๔๒๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรกับท่านพระอานนท์อยู่ ณ
พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น เวลาเย็น
ท่านพระอานนท์
ออกจากที่เร้นเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่แล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วได้ถาม
ท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านสารีบุตร เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรมเท่าไร
หมู่สัตว์นี้พระผู้มี
พระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้
ในเบื้องหน้า?
[๑๔๒๖] ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ
เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการ หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน
มีอันไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน?
อริยสาวกในธรรมวินัย
นี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม
ฯลฯ ในพระ

สงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เพราะเหตุที่ประกอบ
ด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่าเป็นโสดาบัน
มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๔

สาริปุตตสูตรที่ ๒
ว่าด้วยองค์ธรรมเครื่องบรรลุโสดา

[๑๔๒๗] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระ-
*สารีบุตรว่า ดูกรสารีบุตร ที่เรียกว่า โสตาปัตติยังคะ ๑-ๆ ดังนี้ โสตาปัตติยังคะเป็นไฉน?

[๑๔๒๘] ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสตาปัตติยังคะ คือ
สัปปุริสสังเสวะ การคบสัตบุรุษ ๑ สัทธรรมสวนะ ฟังคำสั่งสอนของท่าน ๑ โยนิโสมนสิการ
กระทำไว้ในใจโดยอุบายที่ชอบ ๑ ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑.

[๑๔๒๙] พ. ถูกละๆ สารีบุตร โสตาปัตติยังคะ คือ สัปปุริสสังเสวะ ๑ สัทธรรม-
*สวนะ ๑ โยนิโสมนสิการ ๑ ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ ๑.

[๑๔๓๐] ดูกรสารีบุตร ก็ที่เรียกว่า ธรรมเพียงดังกระแสๆ ดังนี้ ก็ธรรมเพียงดังกระแสเป็นไฉน? ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยมรรคประกอบด้วย
องค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ชื่อว่า ธรรมเพียงดังกระแส.

[๑๔๓๑] พ. ถูกละๆ สารีบุตร อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมา-
*ทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ชื่อว่า ธรรมเพียงดังกระแส.

@๑. องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา

[๑๔๓๒] ดูกรสารีบุตร ที่เรียกว่า โสดาบันๆ ดังนี้ โสดาบันเป็นไฉน?

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้ใดประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ผู้นี้เรียกว่าพระโสดาบัน ท่านผู้นี้นั้น มีนามอย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้.

[๑๔๓๓] พ. ถูกละๆ สารีบุตร ผู้ซึ่งประกอบด้วยอริยมรรค ๘ นี้ เรียกว่าโสดาบัน
ท่านผู้นี้นั้น มีนามอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๕

ถปติสูตร

ว่าด้วยช่างไม้นามว่าอิสิทัตตะ

[๑๔๓๔] สาวัตถีนิทาน. ก็สมัยนั้น ภิกษุมากรูปกระทำจีวรกรรมของพระผู้มีพระภาค
ด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคมีจีวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จจาริกไปโดยล่วงสามเดือน.

[๑๔๓๕] ก็สมัยนั้น พวกช่างไม้ผู้เคยเป็นพระสกทาคามีนามว่า อิสิทัตตะ อยู่อาศัย
ในหมู่บ้านส่วยด้วยกรณียกิจบางอย่าง พวกเขาได้ฟังข่าวว่า ภิกษุมากรูปกระทำจีวรกรรมของพระ
ผู้มีพระภาคด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคมีจีวรสำเร็จแล้ว จะเสด็จจาริกไปโดยล่วงสามเดือน จึงวาง
บุรุษไว้ในหนทางโดยสั่งว่า ดูกรผู้บุรุษผู้เจริญ ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
เสด็จมาในเวลาใด พึงบอกพวกเราในเวลานั้น บุรุษนั้นอยู่มาได้ ๒-๓ วัน ได้เห็นพระผู้มีพระภาค
เสด็จมาแต่ไกล จึงเข้าไปหาพวกช่างไม้แล้วได้บอกว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ากำลังเสด็จมา ขอท่านทั้งหลายจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

[๑๔๓๖] ครั้งนั้น พวกช่างไม้ผู้เคยเป็นพระสกทาคามีนามว่า อิสิทัตตะเข้าไปเฝ้าพระผู้

มีพระภาค
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วเดินตามพระผู้มีพระภาคไปข้างพระปฤษฎางค์พระผู้มี
พระภาคทรงแวะจากหนทางเสด็จเข้าไปยังโคนไม้แห่งหนึ่ง
แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาด
ถวาย พวกช่างไม้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วได้กราบ
ทูลว่า
[๑๔๓๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลาใด
ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาค
ว่า จักเสด็จจาริกจากพระนครสาวัตถีไปในโกศลชนบท เวลานั้น
ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความ
เสียใจน้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จห่างเราทั้งหลายไป เวลาใด
ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า
เสด็จจาริกจากนครสาวัตถีไปในโกศลชนบทแล้ว เวลานั้น
ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ
น้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จห่างจากเราไปแล้ว.
[๑๔๓๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด
ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระ-
*ภาคว่า จักเสด็จจาริกจากโกศลชนบทไปยังแคว้นมัลละ เวลานั้น
ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ
น้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จห่างเราทั้งหลายไป เวลาใด
ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า
เสด็จจากโกศลชนบทไปแคว้นมัลละแล้ว เวลานั้น
ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ น้อยใจ
ว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จห่างเราทั้งหลายไปแล้ว.
[๑๔๓๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด
ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระ-

*ภาคว่า จักเสด็จจากแคว้นมัลละไปยังแคว้นวัชชี เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ
น้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จห่างเราทั้งหลายไป เวลาใด ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า
เสด็จจาริกจากแคว้นมัลละไปยังแคว้นวัชชีแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ
น้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จห่างเราทั้งหลายไปแล้ว.

[๑๔๔๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระ-
*ภาคว่า จักเสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีไปยังแคว้นกาสี เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ
น้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จห่างเราทั้งหลายไป เวลาใด ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า
เสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีไปยังแคว้นกาสีแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ น้อย
ใจว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จห่างเราทั้งหลายไปแล้ว.

[๑๔๔๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาค
ว่า จักเสด็จจาริกจากแคว้นกาสีไปในแคว้นมคธ เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ
น้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จห่างเราทั้งหลายไป เวลาใด ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า
เสด็จจาริกจากแคว้นกาสีไปในแคว้นมคธแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเสียใจ น้อยใจ
เป็นอันมากว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จห่างเราทั้งหลายไปแล้ว.

[๑๔๔๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาค
ว่า จักเสด็จจาริกจากแคว้นมคธมายังแคว้นกาสี เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้ม

ใจว่า พระผู้มีพระภาคจักใกล้เราทั้งหลายเข้ามา เวลาใด
ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า เสด็จ
จาริกจากแคว้นมคธมายังแคว้นกาสีแล้ว เวลานั้น
ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจว่า
พระผู้มีพระภาคใกล้เราทั้งหลายเข้ามาแล้ว.

[๑๔๔๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด
ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มี
พระภาคว่า จักเสด็จจากแคว้นกาสีมายังแคว้นวัชชี เวลานั้น
ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ
ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคจักใกล้เราทั้งหลายเข้ามา เวลาใด
ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า เสด็จ
จาริกจากแคว้นกาสีมายังแคว้นวัชชีแล้ว เวลานั้น
ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจว่า
พระผู้มีพระภาคใกล้เราทั้งหลายเข้ามาแล้ว.

[๑๔๔๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด
ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มี
พระภาคว่า จักเสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีมายังแคว้นมัลละ เวลานั้น
ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความ
ดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคจักใกล้เราทั้งหลายเข้ามา เวลาใด
ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าว
พระผู้มีพระภาคว่า เสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีมายังแคว้นมัลละแล้ว เวลานั้น
ข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีความดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคใกล้เราทั้งหลายเข้ามาแล้ว.

[๑๔๔๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด
ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มี
พระภาคว่า จักเสด็จจากแคว้นมัลละมายังแคว้นโกศล เวลานั้น
ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ
ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคจักใกล้เราทั้งหลายเข้ามา เวลาใด
ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้

มีพระภาคว่า เสด็จจาริกจากแคว้นมัลละมายังแคว้นโกศลแล้ว เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมี
ความดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคใกล้เราทั้งหลายเข้ามาแล้ว.
[๑๔๔๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังข่าวพระผู้มี
พระภาคว่า จักเสด็จจาริกจากแคว้นโกศลมายังพระนครสาวัตถี เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมี
ความดีใจ ปลื้มใจว่า พระผู้มีพระภาคจักใกล้เราทั้งหลายเข้ามา เวลาใด ข้าพระองค์ทั้งหลาย
ได้ฟังข่าวพระผู้มีพระภาคว่า ประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี
ใกล้พระนครสาวัตถี เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความดีใจ ปลื้มใจเป็นอันมากว่า พระผู้มี
พระภาคใกล้เราแล้ว.
[๑๔๔๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ฆราวาส
คับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาปลอดโปร่ง ท่านทั้งหลายควรไม่ประมาท.
[๑๔๔๘] ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความคับแคบอย่างอื่นที่เป็นความคับแคบกว่า
และที่นับว่าเป็นความคับแคบยิ่งกว่าความคับแคบนี้มีอยู่หรือหนอ?
พ. ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย ก็ความคับแคบอย่างอื่นที่เป็นความคับแคบกว่า และที่นับว่า
เป็นความคับแคบยิ่งกว่าความคับแคบนี้เป็นไฉน?
[๑๔๔๙] ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อใดพระเจ้าปเสนทิ-
*โกศลมีพระราชประสงค์จะเสด็จออกไปยังพระราชอุทยาน เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายต้องกำหนด
ช้างที่ขึ้นทรงของพระเจ้าปเสนทิโกศล แล้วให้พระชายาซึ่งเป็นที่โปรดปราน เป็นที่พอพระราช-

*หฤทัยของพระเจ้าปเสนทิโกศลประทับข้างหน้าพระองค์หนึ่ง
ข้างหลังพระองค์หนึ่ง กลิ่นของ
พระชายาเหล่านั้นเป็นอย่างนี้ คือ
เหมือนกลิ่นของนางราชกัญญาผู้ปะพรมด้วยของหอมดังขวด
น้ำหอมที่เขาเปิดในขณะนั้น กายสัมผัสของพระชายาเหล่านั้นเป็นอย่างนี้ คือ
เหมือนกายสัมผัส
ของนางราชกัญญาผู้ดำรงอยู่ด้วยความสุข ดังปุยนุ่นหรือปุยฝ้าย ก็ในสมัยนั้น
แม้ช้างข้าพระองค์
ทั้งหลายก็ต้องระวัง แม้พระชายาทั้งหลายข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง
แม้พระเจ้าปเสนทิโกศล
เล่า ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง.

[๑๔๕๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่รู้สึกว่า
จิตอันลามกบังเกิดขึ้น
ในพระชายาเหล่านั้นเลย ข้อนี้แล
คือความคับแคบอย่างอื่นที่เป็นความคับแคบกว่า และที่นับ
ว่า เป็นความคับแคบยิ่งกว่าความคับแคบนี้.

[๑๔๕๑] พ. ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ฆราวาสจึงคับแคบ
เป็นทาง
มาแห่งธุลี บรรพชาปลอดโปร่ง ก็ท่านทั้งหลายควรไม่ประมาท.

[๑๔๕๒] ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม
๔ ประการ
เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า
แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์
ฯลฯ มีใจ
ปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม
ยินดีในการสละ ควร

แก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะ
ตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๕๓] ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ก็ไทยธรรมสิ่งหนึ่งสิ่งใดมีอยู่ใน
ตระกูล ท่านทั้งหลายเฉลี่ยไทยธรรมนั้นทั้งหมด กับผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม ท่านทั้งหลายจะสำคัญ
ความข้อนั้นเป็นไฉน? เหมือนว่า พวกมนุษย์ในแคว้นโกศลมีเท่าไร ท่านทั้งหลายก็เฉลี่ยแบ่งปัน
ให้เท่าๆ กัน.

ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นลาภของข้าพระองค์ทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ดี
แล้ว ที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบพฤติการณ์อย่างนี้ของข้าพระองค์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

เวฬุทวารสูตร

ว่าด้วยธรรมปริยายอันควรน้อมเข้ามาในตน

[๑๔๕๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค เสด็จเที่ยวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุ
สงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงพราหมณคามของชาวโกศลชื่อเวฬุทวาระ

[๑๔๕๕] พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวฬุทวาระได้สดับข่าวว่า พระสมณโคดมผู้เป็น
โอรสของเจ้าศากยะ เสด็จออกผนวชจากศากยสกุลเสด็จเที่ยวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อม

ด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงเวฬุทวารคามแล้ว
ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคดมพระองค์
นั้นขจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดย
ชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก
เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก
ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว
เป็นผู้จำแนกธรรม
พระสมณโคดมพระองค์นั้น ทรงกระทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ให้แจ้งชัด
ด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์แล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ
พราหมณ์ เทวดา
และมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง
งามในที่สุด
ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง
ก็การได้เห็นพระอรหันต์
เห็นปานนั้นเป็นความดี.

[๑๔๕๖] ครั้งนั้น
พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวฬุทวารคามได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
บางพวกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค บาง
พวกประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค
บางพวกประกาศชื่อและโคตรในสำนักพระผู้มีพระภาค
แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๑๔๕๗] ข้าแต่พระโคดม ข้าพระองค์ทั้งหลาย มีความปรารถนา
มีความพอใจ มี
ความประสงค์อย่างนี้ๆ ว่า ขอเราทั้งหลายพึงแออัดไปด้วยบุตรอยู่ครองเรือน
พึงลูบไล้จันทน์ที่

เขานำมาแต่แคว้นกาสี พึงทัดทรงมาลา ของหอม และเครื่องลูบไล้
พึงยินดีทองและเงิน เมื่อ
แตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์
ข้าพระองค์ทั้งหลายจะพึงแออัดไปด้วยบุตรอยู่ครอง
เรือน ... เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ด้วยประการใด
ขอท่านพระโคดม
โปรดทรงแสดงธรรม ด้วยประการนั้น แก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย
ผู้มีความปรารถนา ผู้มีความพอใจ
ผู้มีความประสงค์อย่างนั้นๆ เถิด.

[๑๔๕๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย
เราจักแสดง
ธรรมปริยายอันควรน้อมเข้ามาในตนแก่ท่านทั้งหลาย
ท่านทั้งหลายจงฟังธรรมปริยายนั้น จงใส่ใจ
ให้ดี เราจักกล่าว
พราหมณ์และคฤบดีชาวเวฬุทวารคามทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

[๑๔๕๙] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย
ธรรมปริยายที่ควรน้อมเข้ามาในตนเป็น
ไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราอยากเป็นอยู่
ไม่อยากตาย รัก
สุข เกลียดทุกข์ ผู้ใดจะปลงเราผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์
เสียจากชีวิต
ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงปลงคนอื่นผู้อยากเป็นอยู่
ไม่อยากตาย รักสุข
เกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น
ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รัก
ที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด
ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจ

ของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร?
อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนั้นแล้ว
ตนเองย่อมงดเว้นจากปาณาติบาตด้วย
ชักชวนผู้อื่นเพื่องดเว้นจากปาณาติบาตด้วย กล่าวสรรเสริญ
คุณแห่งการงดเว้นปาณาติบาตด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้น
ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๐] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงถือเอาสิ่งของที่เรามิได้ให้ด้วยอาการขโมย
ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบของเรา
อนึ่ง เราพึงถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นมิได้ให้ด้วยอาการขโมย
ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น
ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น
ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรม
ข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวก
นั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากอทินนาทานด้วย
ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจาก
อทินนาทานด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากอทินนาทานด้วย
กายสมาจารของอริยสาวก
นั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๑] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงถึงความประพฤติ (ผิด) ในภริยาของเรา
ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของ
เรา อนึ่ง เราพึงถึงความประพฤติ (ผิด) ในภริยาของคนอื่น
ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้
ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น
ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของ

ผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร?
อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจารด้วย
ชักชวนผู้อื่น
เพื่อให้งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจารด้วย
กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจารด้วย
กายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๒] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อม
พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงทำลายประโยชน์ของเราด้วยการกล่าวเท็จ
ข้อนั้นไม่เป็นที่รักใคร่
ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงทำลายประโยชน์ของคนอื่นด้วยการกล่าวเท็จ
ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่
ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น
ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจ
แม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้น
อย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว
ตนเองย่อมงดเว้นจากมุสาวาทด้วย ชักชวนผู้
อื่นเพื่อให้งดเว้นจากมุสาวาทด้วย
กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากมุสาวาทด้วย วจีสมาจาร
ของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๓] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงยุยงให้เราแตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด
ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
อนึ่ง เราพึงยุยงคนอื่นให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด
ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น
ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น
ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น

ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร?
อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากปิสุณาวาจาด้วย
ชักชวนผู้อื่นเพื่อ
ให้เว้นจากปิสุณาวาจาด้วย
กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากปิสุณาวาจาด้วย วจีสมาจาร
ของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๔] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเราด้วยคำหยาบ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
อนึ่ง เราพึงพูด
กะคนอื่นด้วยคำหยาบ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด
ไม่เป็นที่รักที่
ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด
ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจ
ของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร?
อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว
ตนเองย่อมงดเว้นจากผรุสวาจาด้วย
ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากผรุสวาจาด้วย กล่าวสรรเสริญ
คุณแห่งการงดเว้นจากผรุสวาจาด้วย วจีสมาจารของอริยสาวกนั้น
ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสาม
อย่างนี้.

[๑๔๖๕] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเราด้วยถ้อยคำเพ้อเจ้อ
ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึง
พูดกะคนอื่นด้วยถ้อยคำเพ้อเจ้อ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น
ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่

รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่
ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็น
ดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากสัมผัปปลาปะ
ด้วยกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วย วจีสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อม
บริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๖] อริยสาวกนั้นประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ใน
พระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ... เป็นไปเพื่อสมาธิ.

[๑๔๖๗] ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกประกอบด้วยสัทธธรรม
๗ ประการนี้ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ ด้วยฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความหวัง ๔ ประการนี้ พึง
พยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาต
สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๖๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวฬุทวารคาม
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ข้าแต่
พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ฯลฯ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์
เหล่านี้ ขอถึงท่านพระโคดมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่า เป็นสรณะ ขอท่านพระโคดม

โปรดทรงจำข้าพระองค์ทั้งหลายว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

คิญชกาวสถสูตรที่ ๑

ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

[๑๔๖๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่พักซึ่งก่อด้วยอิฐ ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว

นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุชื่อสาฬหะมรณภาพ

แล้ว คติของเธอเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเธอเป็นอย่างไร? ภิกษุณีชื่อนันทามรณภาพแล้ว ...

อุบาสกชื่อสุทัตตะกระทำกาละแล้ว ... อุบาสิกาชื่อสุชาดากระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร

สัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร?

[๑๔๗๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุชื่อสาฬหะมรณภาพแล้ว กระทำ

ให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญา

อันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุณีชื่อนันทามรณภาพแล้ว เป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพาน

ในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป

อุบาสกชื่อว่าสุทัตตะกระทำกาละแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะ

ราคะ โทสะ โมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกคราวหนึ่งแล้ว จักกระทำที่สุดทุกข์ได้ อุบาสิกา

ชื่อว่าสุชาดากระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๑] ดูกรอานนท์ ข้อที่บุคคลเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วพึงกระทำกาละ มิใช่เป็นของ
น่าอัศจรรย์ ถ้าเมื่อผู้นั้นๆ กระทำกาละแล้ว เธอทั้งหลายพึงเข้ามาหาเราแล้วสอบถามเนื้อความ
นั้น ข้อนี้เป็นความลำบากของตถาคต เพราะฉะนั้นแหละ เราจักแสดงธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส
(แว่นส่องธรรม) ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามี
นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาต สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๒] ดูกรอานนท์ ก็ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว ... จะ
ตรัสรู้ในเบื้องหน้านั้น เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้า
ใคร่แล้ว ... เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว ...
จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

คิญชกาวสถสูตรที่ ๒
ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

[๑๔๗๓] (ข้อความเบื้องต้นเหมือนคิญชกาวสถสูตรที่ ๑) ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์

ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภิกษุชื่ออโสกะมรณภาพแล้ว คติของเธอ
เป็นอย่างไร สัมปรายภพของเธอเป็นอย่างไร? ภิกษุณีชื่ออโสกามรณภาพแล้ว ฯลฯ อุบาสก
ชื่ออโสกะกระทำกาละแล้ว ฯลฯ อุบาสิกาชื่ออโสกากระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร
สัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร?

[๑๔๗๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุชื่ออโสกะมรณภาพแล้ว กระทำ
ให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอัน
ยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุณีชื่ออโสกา ... อุบาสกชื่ออโสกะ ... อุบาสิกาชื่ออโสกา
กระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๕] ดูกรอานนท์ นี้แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว
เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย
ทุคติ วินิบาต สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้
เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๙

คิญชกาวสถสูตรที่ ๓
ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

[๑๔๗๖] (ข้อความเบื้องต้นเหมือนคิญชกาวสถสูตรที่ ๑) ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์

ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อุบาสกชื่อกกุฏฐะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง กระทำ
กาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร ...
อุบาสกชื่อกฬิภะในหมู่บ้าน
แห่งหนึ่ง ... อุบาสกชื่อทนิกัทธะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ...
อุบาสกชื่อกฏิสสหะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ...
อุบาสกชื่อตุฏฐะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ... อุบาสกชื่อสันตุฏฐะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ... อุบาสกชื่อภัททะ
ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ... อุบาสกชื่อสุภัททะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง กระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็น
อย่างไร สัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร?

[๑๔๗๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ อุบาสกชื่อกกุฏฐะ กระทำกาละแล้ว
เป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อัน
เป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป อุบาสกชื่อกฬิภะ ... ชื่อทนิกัทธะ ... ชื่อกฏิสสหะ ... ชื่อตุฏฐะ ...
ชื่อสันตุฏฐะ ... ชื่อภัททะ ... ชื่อสุภัททะ กระทำกาละแล้ว เป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพ
นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป.

[๑๔๗๘] ดูกรอานนท์ อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เกินกว่า ๕๐ คน กระทำ
กาละแล้ว เป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น
มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะ
สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป
อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่งเกินกว่า ๙๐ คน
กระทำกาละแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไปและเพราะราคะ โทสะ โมหะ

เบาบาง มาสู่โลกนี้อีกคราวเดียว แล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้
อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง
เกินกว่า ๕๐๐ คน กระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป
มีอันไม่ตกต่ำ
เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.
[๑๔๗๙] ดูกรอานนท์ ข้อที่บุคคลเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว พึงกระทำกาละ
มิใช่เป็น
ของน่าอัศจรรย์ ถ้าเมื่อผู้นั้นๆ กระทำกาละแล้ว
เธอทั้งหลายพึงเข้ามาหาเราแล้วสอบถามเนื้อ
ความนั้น ข้อนี้เป็นความลำบากของตถาคต เพราะฉะนั้นแหละ
เราจักแสดงธรรมปริยายชื่อ
ธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่
พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาต สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน
มีความ
ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.
[๑๔๘๐] ดูกรอานนท์ ก็ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว
เมื่อ
หวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน
ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ
วินิบาต สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ใน
เบื้องหน้า เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ...
ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ... เป็น
ไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว
เมื่อหวังอยู่

พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาต
สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ เวฬุทวารวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ราชาสูตร ๒. โอคธสูตร
๓. ทีฆาวุสูตร ๔. สาริปุตตสูตรที่ ๑
๕. สาริปุตตสูตรที่ ๒ ๖. ถปติสูตร
๗. เวฬุทวารสูตร ๘. คิญชกาวสถสูตรที่ ๑
๙. คิญชกาวสถสูตรที่ ๒ ๑๐. คิญชกาวสถสูตรที่ ๓.

ราชการามวรรคที่ ๒

สหัสสสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๔๘๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ราชการาม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น
ภิกษุณีสงฆ์ ๑๐๐๐ รูป เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุณีเหล่านั้นว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบ

ด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ
อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ใน
เบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑

พราหมณสูตร
ว่าด้วยอุทยคามินีปฏิปทา

[๑๔๘๒] สาวัตถีนิทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พราหมณ์ทั้งหลาย
ย่อมบัญญัติปฏิปทา ชื่ออุทยคามินี พวกเขาย่อมชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า
ดูกรบุรุษผู้เจริญ มาเถิด
ท่าน ท่านจงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ แล้วเดินบ่ายหน้าไปทางทิศปราจีน
ท่านอย่าเว้นบ่อ เหว ตอ
ที่มีหนาม หลุมเต็มด้วยคูถ บ่อโสโครกใกล้บ้าน ท่านพึงตกไปในที่ใด
พึงรอความตายในที่นั้น
ด้วยวิธีอย่างนี้ เมื่อแตกกายตายไป ท่านจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

[๑๔๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อบัญญัติของพราหมณ์ทั้งหลายนั้น
เป็นความดำเนิน
ของคนพาล เป็นความดำเนินของคนหลง ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย
เพื่อความคลายกำหนัด
เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน
ส่วนในอริย
วินัย เราก็บัญญัติปฏิปทาชื่ออุทยคามินี ที่เป็นไปเพื่อความหน่ายโดยสวนเดียว
เพื่อความคลาย
กำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้
เพื่อนิพพาน.

[๑๔๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อุทยคามินีปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความหน่ายโดยสวน

เดียว ฯลฯ เพื่อนิพพาน เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ...
ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่
แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ
อุทยคามินีปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความหน่าย
โดยส่วนเดียว เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ
เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อ
ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๒

อานันทสูตร

ละธรรม ๔ ประกอบธรรม ๔ เป็นพระโสดาบัน

[๑๔๘๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระอานนท์อยู่ ณ
พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น เวลาเย็น
ท่านพระสารีบุตร
ออกจากที่เร้นแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่
ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่าน
การปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอานนท์
ว่า ดูกรอานนท์ เพราะละธรรมเท่าไร เพราะเหตุประกอบธรรมเท่าไร หมู่สัตว์นี้
พระผู้มีพระภาค
จึงทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ใน
เบื้องหน้า?

[๑๔๘๖] ท่านพระอานนท์กล่าวตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะละธรรม ๔
ประการ เพราะเหตุประกอบธรรม ๔ ประการ หมู่สัตว์นี้
พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า

เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า
ธรรม ๔
ประการเป็นไฉน? ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า
เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก
ความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุถุชนนั้น
ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบ
ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป
ย่อมเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น
ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้นว่า
แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม.
[๑๔๘๗] ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ
วินิบาต นรก
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุถุชนนั้น
ส่วนอริยสาวกผู้
ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานนั้น
ย่อมมีแก่
อริยสาวกนั้นว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชน
พึงรู้เฉพาะตน.
[๑๔๘๘] ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ
วินิบาต นรก

ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุถุชนนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้
สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมมีแก่
อริยสาวกนั้นว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก
ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

[๑๔๘๙] ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความทุศีลเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความทุศีลเห็นปานนั้น ย่อมไม่มี
แก่ปุถุชนนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานใด เมื่อแตกกาย
ตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เป็นศีลไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ
เห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้น.

[๑๔๙๐] ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะละธรรม ๔ ประการนี้ เพราะเหตุประกอบธรรม ๔
ประการนี้ หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๓

ทุคติสูตรที่ ๑

มีธรรม ๔ ประการพ้นทุคติ

[๑๔๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมล่วงภัย

คือทุคติทั้งหมดได้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่
พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบ
ด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมล่วงภัยคือทุคติทั้งหมดได้.

จบ สูตรที่ ๔

ทุคติสูตรที่ ๒

มีธรรม ๔ ประการ พ้นทุคติและวินิบาต

[๑๔๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมล่วงภัย
คือทุคติและวินิบาตทั้งหมดได้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบ
ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบ
ด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมล่วงภัยคือทุคติและวินิบาตทั้งหมดได้.

จบ สูตรที่ ๕

มิตตามัจจสูตรที่ ๑

องค์ธรรมเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ

[๑๔๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อำมาตย์
ญาติหรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้ง
มั่น ให้ดำรงอยู่ ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่อง

บรรลุโสดา ๔ ประการเป็นไฉน? คือ พึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ในศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว
ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร
อำมาตย์ ญาติหรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน
ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๖

มิตตามัจจสูตรที่ ๒

องค์ธรรมเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ

[๑๔๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร ... ให้ดำรง
อยู่ ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔
ประการเป็นไฉน? คือ พึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม.

[๑๔๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม
พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้ ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระพุทธเจ้า ไม่พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ความแปรเป็นอย่างอื่นในข้อนั้น ดังนี้ อริย-
*สาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ...

จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เธอทั้งหลายพึงยัง
เขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่
ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ในศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

[๑๔๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม
พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้
ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่พึงมี
ความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ความแปรเป็นอย่างอื่นในข้อนั้น ดังนี้
อริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ข้อนี้ไม่เป็นฐานะ
ที่จะมีได้.

[๑๔๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตรอำมาตย์
ญาติหรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง
พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้ง
มั่น ให้ดำรงอยู่ ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๗

เทวจาริกสูตรที่ ๑
ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงสุคติ

[๑๔๙๘] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น
ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายจากพระวิหาร
เชตวันไปปรากฏในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด
ฉะนั้น ลำดับนั้น
เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกันเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ อภิวาทแล้ว

ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะเทวดาเหล่านั้นว่า
[๑๔๙๙] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย
การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ-
*พุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ
เป็นผู้จำแนกธรรม เป็นความ
ดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า
สัตว์บางพวกในโลก
นี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์
การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่น
ไหวในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นความดีแล
เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... สัตว์บางพวกในโลกนี้
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้า
ถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ
เป็นไปเพื่อสมาธิ
เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว
สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.
[๑๕๐๐] เทวดาทั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่พระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์
การประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ...
เป็นความดีแล
การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ
เป็นความดีแล ข้าแต่
ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์
เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธ-
*เจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ...
การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวก

ในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

จบ สูตรที่ ๘

เทวจาริกสูตรที่ ๒

ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงสุคติ

[๑๕๐๑] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายจากพระวิหารเชตวัน ไปปรากฏในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ครั้งนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกันเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ อภิวาทท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะเทวดาเหล่านั้นว่า.

[๑๕๐๒] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ-*พุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

[๑๕๐๓] เทวดาทั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นความดี

แล ... การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล
เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป
ย่อมเข้าถึงซึ่งสุคติโลกสวรรค์

จบ สูตรที่ ๙

เทวจาริกสูตรที่ ๓
องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๕๐๔] สาวัตถีนิทาน. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระวิหารเชตวัน ไป
ปรากฏในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น
ครั้งนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเทวดาเหล่านั้นว่า

[๑๕๐๕] ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ-
*พุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อม
ใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... สัตว์บางพวกในโลกนี้
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า การประกอบ
ด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบ
ด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๐๖] เทวดาทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ การประกอบด้วยความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นความดีแล
เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระ-
*สงฆ์ ... หมู่สัตว์นี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้อง
หน้า การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดี
แล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว หมู่สัตว์นี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่
ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบราชการามวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สหัสสสูตร	๒. พราหมณสูตร
๓. อานันทสูตร	๔. ทุคติสูตรที่ ๑
๕. ทุคติสูตรที่ ๒	๖. มิตตามัจจสูตรที่ ๑
๗. มิตตามัจจสูตรที่ ๒	๘. เทวจาริกสูตรที่ ๑
๙. เทวจาริกสูตรที่ ๒	๑๐. เทวจาริกสูตรที่ ๓.

สรกานิวรรคที่ ๓

มหานามสูตรที่ ๑

ว่าด้วยกาลกิริยาอันไม่เลวทราม

[๑๕๐๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-
สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้น

สักกะ ครั้งนั้น
พระเจ้ามหานามศากยราชเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้ทรงกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนครกบิลพัสดุ์นี้ เป็นพระนครมั่งคั่ง เจริญรุ่งเรือง
มีผู้คนมาก
แออัดไปด้วยมนุษย์ มีถนนคับแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค
หรือนั่งใกล้ภิกษุทั้งหลาย
ผู้เป็นที่เจริญใจแล้ว เมื่อเข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ในเวลาเย็น
ย่อมไม่ไปพร้อมกับ ช้าง ม้า
รถ เกวียน และแม้กับบุรุษ สมัยนั้น หม่อมฉันลืมสติที่ปรารภถึงพระผู้มีพระภาค
พระธรรม
พระสงฆ์ หม่อมฉันมีความดำริว่า ถ้าในเวลานี้ เรากระทำกาละลงไป
คติของเราจะเป็นอย่างไร
อภิสัมปรายภพของเราจะเป็นอย่างไร?
[๑๕๐๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร อย่ากลัวเลยๆ
การ
สวรรคตอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร
กาลกิริยาอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร ดูกร
มหาบพิตร จิตของผู้ใดผู้หนึ่งที่อบรมแล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา
ตลอดกาลนาน
กายนี้ของผู้นั้น มีรูป ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ มีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด
เจริญขึ้นด้วยข้าวสุก
และขนมสด มีความไม่เที่ยง ต้องขัดสี นวดฟั้น
และมีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็น
ธรรมดา พวกกา แร้ง นกตะกรุม สุนัข สุนัขจิ้งจอก หรือสัตว์ต่างชนิด
ย่อมกัดกินกายนี้
แหละ ส่วนจิตของผู้นั้นอันศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา
อบรมแล้วตลอดกาลนาน ย่อม

เป็นคุณชาติไปในเบื้องบนถึงคุณวิเศษ.

[๑๕๐๙] ขอถวายพระพร เปรียบเหมือนบุรุษลงไปยังห้วงน้ำลึกแล้ว พึงทุบหม้อเนย ใสหรือหม้อน้ำมัน สิ่งใดที่มีอยู่ในหม้อนั้นจะเป็นก้อนกรวดหรือกระเบื้องก็ตาม สิ่งนั้นจะจมลง สิ่งใดเป็นเนยใสหรือน้ำมัน สิ่งนั้นจะลอยขึ้นถึงความวิเศษ ฉันใด จิตของผู้ใดผู้หนึ่งอันที่อบรม แล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ตลอดกาลนาน กายนี้ของผู้นั้น มีรูปประกอบด้วย มหาภูตรูป ๔ ... ส่วนจิตของผู้นั้นซึ่งอบรมแล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ตลอดกาล นาน ย่อมเป็นคุณชาติไปในเบื้องบน ถึงคุณวิเศษ ฉันนั้นเหมือนกัน ขอถวายพระพร มหาบพิตร อย่ากลัวเลยๆ การสวรรคตอันไม่ลามกจักมีแก่มหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่ลามกจักมีแก่มหา-*บพิตร.

จบ สูตรที่ ๑

มหานามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยกาลกิริยาอันไม่เลวทราม

[๑๕๑๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์แคว้น สักกะ ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามศากยราชเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทรงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนครกบิลพัสดุ์นี้ เป็นพระนครมั่งคั่ง เจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมาก แออัด

ไปด้วยมนุษย์ มีถนนคับแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค
หรือนั่งใกล้ภิกษุทั้งหลายผู้เป็น
ที่เจริญใจแล้ว เมื่อเข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ในเวลาเย็น ย่อมไม่ไปพร้อมกับ
ช้าง ม้า รถ
เกวียน และแม้กับบุรุษ สมัยนั้น หม่อมฉันลืมสติที่ปรารภถึงพระผู้มีพระภาค
พระธรรม
พระสงฆ์ หม่อมฉันมีความดำริว่า ถ้าในเวลานี้ เรากระทำกาละลงไป
คติของเราจะเป็นอย่างไร?

[๑๕๑๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร อย่ากลัวเลยๆ
การ
สวรรคตอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร
กาลกิริยาอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร ดูกร
มหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่
นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรมเจ้า ... ในพระสงฆ์
... ประกอบด้วย
ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ.

[๑๕๑๒] ดูกรมหาบพิตร
เปรียบเหมือนต้นไม้ที่น้อมโน้มโอนไปทางทิศปราจีน เมื่อ
รากขาดแล้ว จะพึงล้มไปทางไหน?

ม. ก็พึงล้มไปทางที่ต้นไม้น้อมโน้มโอนไป พระเจ้าข้า.

พ. ฉันใด อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้
ก็ย่อมเป็นผู้น้อมโน้ม
โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๒

โคธาสูตร

ปัญหาเกี่ยวกับการเป็นพระโสดาบัน

[๑๕๑๓] กบิลพัสดุ์นิทาน. ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามศากยราชเสด็จเข้าไปหา
เจ้าศากยะพระนามว่า โคธา ครั้นแล้วได้ตรัสถามว่า
[๑๕๑๔] ดูกรโคธา
พระองค์ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมกี่ประการ ว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า? เจ้าศากยะ
พระนามว่า โคธาตรัสตอบว่า ดูกรมหานาม
หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓
ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน ... ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน?
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ...
ในพระสงฆ์ ...
หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล
ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่
ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.
[๑๕๑๕] ดูกรมหานาม
ก็พระองค์เล่าย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมกี่
ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน ...?
ม. ดูกรโคธา หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ว่าเป็นพระ-
*โสดาบัน ... ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน?
อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ประกอบด้วยความเลื่อม
ใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ...
ประกอบด้วยศีลที่พระ
อริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรโคธา
หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบ
ด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน ... .
[๑๕๑๖] โค. จงรอก่อน มหานาม จงรอก่อน มหานาม
พระผู้มีพระภาคเท่านั้น

จะพึงทรงทราบเรื่องนี้ ว่าบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้
หรือมิใช่ที่เป็นพระโสดาบัน?
ม. ดูกรโคธา เรามาเฝ้าพระผู้มีพระภาคกันเถิด
แล้วจักกราบทูลเนื้อความนี้แก่
พระองค์.
[๑๕๑๗] ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่า มหานามและเจ้าศากยะพระนามว่า
โคธา
เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
ประทับนั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เจ้าศากยะพระนามว่า มหานามได้กราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอประทานพระวโรกาส หม่อมฉันเข้าไปหาเจ้าศากยะพระนามว่า โคธา
ได้กล่าวถามว่า ดูกรโคธา
พระองค์ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมกี่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน
...?
[๑๕๑๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันกล่าวถามอย่างนี้แล้ว
เจ้าโคธาศากยะ
ได้ตรัสตอบหม่อมฉันว่า ดูกรมหานาม
หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ
ว่าเป็นพระโสดาบัน ... ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ...
หม่อมฉันย่อม
ทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน ...
ก็พระองค์เล่า ย่อม
ทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมกี่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน ...?
[๑๕๑๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเจ้าโคธาศากยะตรัสถามอย่างนี้แล้ว
หม่อมฉัน

ตอบว่า ดูกรโคธา หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน ...
ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ...
ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วไม่ขาด ...
เป็นไปเพื่อสมาธิ หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการเหล่านี้แล ว่าเป็น
พระโสดาบัน ...

[๑๕๒๐] เมื่อหม่อมฉันกล่าวตอบอย่างนี้แล้ว
เจ้าโคธาศากยะได้ตรัสกะหม่อมฉันว่า
จงรอก่อน มหานาม จงรอก่อน มหานาม
พระผู้มีพระภาคเท่านั้นจะพึงทรงทราบเรื่องนี้ว่า
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้ หรือมิใช่ที่เป็นพระโสดาบัน?

[๑๕๒๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความบังเกิดแห่งเหตุเฉพาะบางประการ พึงบังเกิด
ขึ้นได้ในธรรมวินัยนี้ คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส)
และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์
(กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันพึงเป็นฝ่ายนั้น
ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำ
หม่อมฉันว่า เป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้.

[๑๕๒๒] ... ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส)
และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์และ
ภิกษุณีสงฆ์ (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันเป็นฝ่ายนั้น ...

[๑๕๒๓] ... ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์
ภิกษุณีสงฆ์ และอุบาสกทั้งหลาย (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส
หม่อมฉันเป็นฝ่าย
นั้น ...

[๑๕๒๔] ... ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์

ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสกทั้งหลาย และอุบาสิกาทั้งหลาย (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส
หม่อมฉันเป็นฝ่ายนั้น ...
[๑๕๒๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความบังเกิดแห่งเหตุเฉพาะบางประการพึงบังเกิด
ขึ้นได้ในธรรมวินัยนี้ คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์
ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสกทั้งหลาย และอุบาสิกาทั้งหลาย โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก
หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส
หม่อมฉันพึงเป็นฝ่ายนั้น ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่าเป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้.
[๑๕๒๖] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร ผู้มีวาทะอย่างนี้
ย่อมตรัสอะไรกะพระเจ้ามหานามศากยราช เจ้าโคธาศากยะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
หม่อมฉันผู้มีวาทะอย่างนี้ มิได้พูดอะไรกะพระเจ้ามหานามศากยราช นอกจากกัลยาณธรรม
นอกจากกุศล.

จบ สูตรที่ ๓

สรกานิสูตรที่ ๑
ผู้ถึงสรณคมน์ไม่ไปสู่วินิบาต

[๑๕๒๗] กบิลพัสดุ์นิทาน. ก็สมัยนั้น เจ้าศากยะพระนามว่า สรกานิ สิ้นพระชนม์
พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง
ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว

ย่อมยกโทษติเตียนบ่นว่า น่าอัศจรรย์หนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้
ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานิศากยะสิ้นพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาค
ทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน ... เจ้าสรกานิศากยะถึงความเป็นผู้ทุรพลด้วยสิกขา เสวย
น้ำจัณฑ์.

[๑๕๒๘] ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามศากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูล
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เจ้าสรกานิศากยะสิ้นพระชนม์ พระผู้มี
พระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน ... ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกัน
มาประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนบ่นว่า น่าอัศจรรย์หนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้ว
หนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานิศากยะสิ้น
พระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน ... เจ้าสรกานิศากยะถึงความ
เป็นผู้ทุรพลด้วยสิกขา เสวยน้ำจัณฑ์.

[๑๕๒๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม
พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน อย่างไรจะพึงไปสู่วินิบาต ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก
พึงกล่าวอุบาสกนั้นว่า อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน

บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวเจ้าสรกานิศากยะว่า
เจ้าสรกานิศากยะเป็นอุบาสกถึงพระพุทธเจ้า
พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดกาลนาน อย่างไรจะพึงไปสู่วินิบาต.

[๑๕๓๐] ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีปัญญาร่าเริง
เฉียบแหลม และ
ประกอบด้วยวิมุติ เขาย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
อาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่
บุคคลแม้นี้พ้นจากนรก กำเนิด
สัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาต.

[๑๕๓๑] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีปัญญาร่าเริง
เฉียบแหลม แต่ไม่
ประกอบด้วยวิมุติ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป
เขาเกิดเป็นอุปปาติกะ จัก
ปรินิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา
บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก กำเนิด
สัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาต.

[๑๕๓๒] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาร่าเริง
ไม่เฉียบแหลม
และไม่ประกอบด้วยวิมุติ เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป (และ) เพราะราคะ โทสะ
และโมหะ
เบาบาง เขาได้เป็นพระสกทาคามี มาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น
จะกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก ... อบาย ทุคติ วินิบาต.

[๑๕๓๓] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาร่าเริง
ไม่เฉียบแหลม
และไม่ประกอบด้วยวิมุติ เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป เขาได้เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำ
เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก ...
อบาย ทุคติ วินิบาต.

[๑๕๓๔] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้
ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาร่าเริง
ไม่เฉียบแหลม
และไม่ประกอบด้วยวิมุติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์
สตินทรีย์
สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ธรรมทั้งหลาย ที่พระตถาคตประกาศแล้ว
ย่อมทนซึ่งการเพ่งด้วยปัญญา
ของเขา (ยิ่ง) กว่าประมาณ บุคคลแม้นี้ก็ไม่ไปสู่นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน
ปิตติวิสัย อบาย
ทุคติ วินิบาต.

[๑๕๓๕] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้
ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาร่าเริง
ไม่เฉียบแหลม
และไม่ประกอบด้วยวิมุติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ
ปัญญินทรีย์ และเขา
มีศรัทธา มีความรักในพระตถาคตพอประมาณ บุคคลแม้นี้ก็ไม่ไปสู่นรก ...
อบาย ทุคติ วินิบาต.

[๑๕๓๖] ดูกรมหาบพิตร ถ้าแม้ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้
พึงรู้ทั่วถึงสุภาษิตทุพภาษิตไซร้
อาตมภาพก็พึงพยากรณ์ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ว่า เป็นพระโสดาบัน ...
จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า จะป่วย
กล่าวไปไยถึงเจ้าสรกานิศากยะ เจ้าสรกานิศากยะ
สมาทานสิกขาในเวลาสิ้นพระชนม์ ขอถวาย
พระพร.

จบ สูตรที่ ๔

สรกานิสูตรที่ ๒

ผู้ถึงสรณคมน์ไม่ไปสู่วินิบาต

[๑๕๓๗] กบิลพัสดุ์นิทาน. ก็สมัยนั้น เจ้าสรกานิศากยะสิ้นพระชนม์ พระผู้มี
พระภาคทรงพยากรณ์ท่าน ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้
ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกัน
มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษ
ติเตียนบ่นว่า น่าอัศจรรย์หนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ
บัดนี้ ในที่นี้
ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานิศากยะสิ้นพระชนม์แล้ว
พระผู้มีพระภาคทรง
พยากรณ์ท่าน ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า
เจ้าสรกานิศากยะมิได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา.

[๑๕๓๘] ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามศากยราช
เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว ได้
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส
เจ้าสรกานิศากยะสิ้นพระชนม์

พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะ
ตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อม
ยกโทษติเตียนบ่นว่า ... เจ้าสรกานิศากยะมิได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา.

[๑๕๓๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม
พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน จะพึงไปสู่วินิบาตอย่างไรเล่า ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก
พึงกล่าวอุบาสกนั้นว่า อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน
เมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวเจ้าสรกานิศากยะว่า เจ้าสรกานิศากยะเป็นอุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า
พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน เจ้าสรกานิศากยะนั้นจะพึงไปสู่วินิบาต อย่างไร?

[๑๕๔๐] ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่ในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีปัญญาร่าเริง เฉียบแหลม และประกอบด้วยวิมุติ เขาย่อม
กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย
อบาย ทุคติ วินิบาต.

[๑๕๔๑] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่ในพระ-
*พุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีปัญญาร่าเริง เฉียบแหลม แต่ไม่ประกอบด้วยวิมุติ

เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป เขาเป็นพระอนาคามี
ผู้อันตราปรินิพพายี อุปหัจจ-
*ปรินิพพายี อสังขารปรินิพพายี สสังขารปรินิพพายี อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี
บุคคลแม้นี้ก็พ้น
จากนรก ... อบาย ทุคติ วินิบาต.
[๑๕๔๒] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่ในพระ-
*พุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาร่าเริง ไม่เฉียบแหลม
ไม่ประกอบด้วย
วิมุติ เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง
เขาได้เป็นพระสกทาคามี
จักมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้
บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก ... อบาย
ทุคติ วินิบาต.
[๑๕๔๓] ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้
เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่ในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาร่าเริง ไม่เฉียบแหลม
ทั้งไม่ประกอบด้วยวิมุติ
เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป เขาได้เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะ
ตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก ... อบาย ทุคติ วินิบาต.
[๑๕๔๔] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่ใน
พระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาร่าเริง ไม่เฉียบแหลม
ทั้งไม่ประกอบ
ด้วยวิมุติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์
ปัญญินทรีย์
ธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมทนซึ่งการเพ่งด้วยปัญญาของเขา
(ยิ่ง) กว่าประมาณ
บุคคลแม้นี้ก็ไม่ไปสู่นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาต.
[๑๕๔๕] ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่ใน

พระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาร่าเริง ไม่เฉียบแหลม ทั้งไม่ประกอบ
ด้วยวิมุติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ และเขามีศรัทธา มีความรัก
ในพระตถาคตพอประมาณ บุคคลแม้นี้ก็ไม่ไปสู่นรก ... อบาย ทุคติ วินิบาต.

[๑๕๔๖] ดูกรมหาบพิตร เปรียบเหมือนนาที่ไม่ราบเรียบ มีพื้นไม่ดี ยังมิได้ก่นหลัก
ตอออก และพืชเล่าก็แตกร้าว เสีย ถูกลมและแดดกระทบแล้ว ไม่แข็ง (ลีบ) เก็บไว้ไม่ดี
ถึงฝนจะหลั่งสายน้ำลงมาเป็นอย่างดี พืชเหล่านั้นจะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์บ้างไหม?
พระเจ้ามหานามศกยราชกราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนี้ฉันใด ดูกรมหาบพิตร ในข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมที่กล่าวไม่ดี
ประกาศไม่ดี ไม่เป็นนิยยานิกธรรม ไม่เป็นไปเพื่อความสงบ มิใช่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศ
อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะนาที่ไม่ราบเรียบ และสาวกเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้น อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะพืชที่ไม่ดี.

[๑๕๔๗] ดูกรมหาบพิตร เปรียบเหมือนนาที่ราบเรียบ มีพื้นดี ก่นหลักตอออกหมด
แล้ว และพืชเล่าก็ไม่แตกร้าว ไม่เสีย ลมและแดดมิได้กระทบ แข็งแกร่ง เก็บไว้ดีแล้ว
ฝนพึงหลั่งสายน้ำลงมาเป็นอย่างดี พืชเหล่านั้นจะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์บ้างไหม?

ม. ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนั้นฉันใด ดูกรมหาบพิตร ในข้อนั้นก็ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมที่กล่าวดีแล้ว

ประกาศดีแล้ว เป็นนิยยานิกธรรม เป็นไปเพื่อความสงบ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้
อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะนาที่ราบเรียบ
และสาวกเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติ
ชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้น อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะพืชที่ไม่ดี
จะป่วยกล่าวไป
ไยถึงเจ้าสรกานิศากยะ
เจ้าสรกานิศากยะได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในเวลาจะสิ้นพระชนม์.

จบ สูตรที่ ๕

ทุสีลยสูตรที่ ๑

จำแนกโสตาปัตติยังคะ ๔ ด้วยอาการ ๑๐

[๑๕๔๘] สาวัตถีนิทาน. ก็สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย
ได้รับทุกข์ เป็น
ไข้หนัก ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า
ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านจงไปเถิด
จงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ครั้นแล้ว
จงไหว้เท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า
ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์
เป็นไข้หนัก เขาขอ
กราบเท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า และท่านจงเรียนอย่างนี้ว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ได้โปรดเถิด ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์
ของท่านอนาถบิณฑิก-
*คฤหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแล้ว
เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่
อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ท่านอนาถบิณฑิก-
*คฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก
ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า

และท่านสั่งมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความ
อนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเถิด ท่านพระสารีบุตรรับนิมนต์ด้วย
ดุษณีภาพ.

[๑๕๔๙] ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร มีท่านพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่
เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ถามท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ท่านพออดทนได้หรือ
พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทุเลาย่อมปรากฏ
ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทน
ไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่ทุเลาลงเลย ความกำเริบ
ย่อมปรากฏ ความทุเลาไม่ปรากฏ.

[๑๕๕๐] สา. ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสใน
พระพุทธเจ้าเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่
เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ก็
เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับ
โดยพลัน.

[๑๕๕๑] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรม เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสในพระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๒] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวก ของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ก็เมื่อ ท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๓] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความเป็นผู้ทุศีลเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเป็นผู้ทุศีลเห็นปานนั้น ย่อม ไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ก็เมื่อท่านเห็น ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๔] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเห็นปานใด เมื่อ

แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาทิฏฐิเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาทิฏฐิ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาทิฏฐินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๕] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาสังกัปปะเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาสังกัปปะเห็นปานนั้น ย่อม
ไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสังกัปปะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสังกัปปะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึง
สงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๖] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาวาจาเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาวาจาเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาวาจา ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวาจานั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๗] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉากัมมันตะเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉากัมมันตะเห็นปานนั้น ย่อม
ไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมากัมมันตะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมากัมมันตะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะ
พึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๘] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาอาชีวะเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาอาชีวะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มี

แก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาอาชีวะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาอาชีวะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับ
โดยพลัน.
[๑๕๕๙] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาวายามะเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาวายามะเห็นปานนั้น ย่อมไม่
มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาวายามะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวายามะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบ
ระงับโดยพลัน.
[๑๕๖๐] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาสติเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาสติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาสติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสตินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.
[๑๕๖๑] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาสมาธิเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาสมาธิเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่
ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสมาธิ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสมาธินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดย
พลัน.
[๑๕๖๒] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาญาณะเห็นปานใด
เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาญาณะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มี
แก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาญาณะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาญาณะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับ

โดยพลัน.

[๑๕๖๓] ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาวิมุติเห็นปานใด เมื่อ
แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาวิมุติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาวิมุติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวิมุตินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๖๔] ครั้งนั้น
เวทนาของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีสงบระงับแล้วโดยพลัน ท่าน
อนาถบิณฑิกคฤหบดีอังคาส ท่านพระสารีบุตรและท่านพระอานนท์ ด้วยอาหารที่เขาจัดมาเฉพาะ
ตน ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี
เมื่อท่านพระสารีบุตรฉันเสร็จนำมือออกจากบาตรแล้ว
จึงถือเอาอาสนะต่ำอันหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ท่านพระสารีบุตรอนุโมทนาด้วยคาถา เหล่านี้

[๑๕๖๕] ผู้ใดมีศรัทธา ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ในพระตถาคต มีศีลอันงาม
ที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์
และมีความเห็นอันตรง บัณฑิตทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน
ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อ
ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบตามซึ่งศรัทธา
ศีล ความเลื่อมใสและความเห็นธรรม.

[๑๕๖๖] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตร ครั้นอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้แล้ว จึงลุกจาก
อาสนะหลีกไป.

[๑๕๖๗] ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่าน

พระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอมาจากไหนแต่ยังวัน
ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรกล่าวสอนอนาถบิณฑิกคฤหบดีด้วยโอวาทข้อนี้ๆ
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรอานนท์ สารีบุตรเป็นบัณฑิต สารีบุตรมีปัญญามาก
ได้จำแนกโสตาปัตติยังคะ ๔ ด้วยอาการ
๑๐ อย่าง.

จบ สูตรที่ ๖

ทุสีลยสูตรที่ ๒

กลัวความตายเพราะไม่มีธรรม ๔ ประการ

[๑๕๖๘] สาวัตถีนิทาน. ก็สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย
ได้รับทุกข์ เป็น
ไข้หนัก ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า
ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านจง
ไปเถิด จงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ครั้นแล้ว
จงไหว้เท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า
ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์
เป็นไข้หนัก ขอ
กราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และท่านจงเรียนอย่างนี้ว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ได้โปรดเถิด
ขอท่านพระอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิก-
*คฤหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแล้ว
เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่
อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ท่านอนาถบิณฑิก-
*คฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก
ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า

และท่านสั่งมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์จงอาศัยความ
อนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเถิด ท่านพระอานนท์รับนิมนต์ด้วย
ดุษณีภาพ.

[๑๕๖๙] ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์
ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ถามท่านอนาถบิณฑิก-
*คฤหบดีว่า

[๑๕๗๐] ดูกรคฤหบดี ท่านพออดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้แลหรือ
ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทุเลาย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ?
ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไป
ไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่ทุเลาลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทุเลา
ไม่ปรากฏ.

[๑๕๗๑] อ. ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
มีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน?
ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับในโลกนี้ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ก็เมื่อเขาเห็นความไม่
เลื่อมใสในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงใน
ภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ
ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรม ก็
เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระธรรมนั้นอยู่ในตน
ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตาย
ที่จะมาถึงในภายหน้า.
อีกประการหนึ่ง ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ ก็
เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน
ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตาย
ที่จะมาถึงในภายหน้า.
อีกประการหนึ่ง ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความเป็นผู้ทุศีล ก็เมื่อเขาเห็น
ความเป็นผู้ทุศีลนั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว
กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.
ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมมีความ
สะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.
[๑๕๗๒] ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
ไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน?
อริยสาวกผู้ได้สดับในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า
แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ก็เมื่อเขาเห็นความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน
ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความ
ตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชน
พึงรู้เฉพาะตน ก็เมื่อ
เขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นอยู่ในตน
ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว
ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.
อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ
เป็นนาบุญของโลก
ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า
ก็เมื่อเขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน ย่อมไม่
มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.
อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว
ฯลฯ เป็น
ไปเพื่อสมาธิ ก็เมื่อเขาเห็นศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วนั้นอยู่ในตน
ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว
ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.
ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมไม่มีความ
สะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.
[๑๕๗๓] ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีกล่าวว่า ข้าแต่ท่านอานนท์ผู้เจริญ
กระผมไม่กลัว
กระผมจักพูดแก่ท่านได้
ด้วยว่ากระผมประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... อนึ่ง สิกขาบทเหล่าใดซึ่งสมควรแก่คฤหัสถ์
อันพระผู้มีพระภาค

ทรงแสดงแล้ว กระผมยังไม่แลเห็นความขาดอะไรๆ ของสิกขาบทเหล่านั้นในตนเลย.

อ. ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว โสดาปัตติผล ท่านพยากรณ์แล้ว.

จบ สูตรที่ ๗

เวรภยสูตรที่ ๑
ว่าด้วยภัยเวร ๕ ประการ

[๑๕๗๔] สาวัตถีนิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ผู้นั่ง อยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรคฤหบดี ภัยเวร ๕ ประการของอริยสาวกสงบระงับแล้ว อริย-

*สาวกประกอบแล้วด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการ และญายธรรมอันประเสริฐ อริยสาวกนั้น เห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาต สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๗๕] ภัยเวร ๕ ประการเป็นไฉน? ดูกรคฤหบดี บุคคลผู้มีปกติฆ่าสัตว์ ย่อม ประสพภัยเวรอันใด ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปในสัมปรายภพก็มี ได้เสวยทุกขโทมนัสที่ เป็นไปทางใจก็มี ก็เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย เมื่ออริยสาวกเว้นจากการฆ่าสัตว์แล้ว ภัยเวร อันนั้นเป็นอันสงบระงับไปด้วยประการฉะนี้ บุคคลผู้ลักทรัพย์ ... บุคคลผู้ประพฤติผิดในกาม ... บุคคลผู้พูดเท็จ ... บุคคลผู้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประสพ

ภัยเวรอันใด ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปในสัมปรายภพก็มี
ได้เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็น
ไปทางใจก็มี
ก็เพราะดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นปัจจัย เมื่อ
อริยสาวกงดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
ภัยเวรอัน อันนั้น
เป็นอันสงบระงับไปด้วยประการฉะนี้ ภัยเวร ๕ ประการเหล่านี้ สงบระงับแล้ว.
[๑๕๗๖] อริยสาวกประกอบด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการเป็นไฉน?
ดูกรคฤหบดี
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ...
ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ
เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวก
ประกอบด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้.
[๑๕๗๗] ก็ญายธรรมอันประเสริฐ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว
แทงตลอดดีแล้วด้วย
ปัญญา เป็นไฉน? ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ย่อมกระทำไว้ในใจซึ่งปฏิจจสมุปบาท
อย่างเดียว โดยอุบายอันแยบคายเป็นอย่างดีว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี
เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้
ย่อมเกิด ด้วยประการดังนี้ เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ
สิ่งนี้ย่อมดับ ด้วย
ประการดังนี้ คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร
เพราะสังขารเป็นปัจจัยจึงมีวิญญาณ ฯลฯ
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้
ก็เพราะอวิชชาดับด้วยการสำรอก
โดยหาส่วนเหลือมิได้ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับวิญญาณจึงดับ ...
ความดับแห่งกองทุกข์

ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้ ญายธรรมอันประเสริฐนี้
อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอด
ดีแล้วด้วยปัญญา.

[๑๕๗๘] ดูกรคฤหบดี เมื่อใด ภัยเวร ๕
ประการนี้ของอริยสาวกสงบระงับแล้ว
อริยสาวกประกอบแล้วด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้
และญายธรรมอันประเสริฐนี้ อัน
อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เมื่อนั้น
อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์
ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุคติ
วินิบาต สิ้นแล้ว
เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

เวรภยสูตรที่ ๒

ผู้ระงับภัยเวร ๕ ได้พยากรณ์ตนเองได้

[๑๕๗๙] สาวัตถีนิทาน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภัยเวร ๕
ประการนี้ของ
อริยสาวกสงบระงับแล้ว อริยสาวกประกอบแล้วด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔
ประการเหล่านี้ และ
ญายธรรมอันประเสริฐนี้ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา
เมื่อนั้น
อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย
อบาย ทุคติ วินิบาต สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยง
ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๙

ลิจฉวีสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๕๘๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ในป่ามหาวัน ใกล้ เมืองเวสาลี ครั้งนั้น มหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีชื่อนันทกะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัส กะมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีชื่อนันทกะว่า

[๑๕๘๑] ดูกรนันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน?

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกร นันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๘๒] ดูกรนันทกะ ก็แลอริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นผู้ ประกอบด้วยอายุทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยวรรณะทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยสุขทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบ ด้วยยศทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นใหญ่ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่ เป็นของมนุษย์ ดูกรนันทกะ ก็เราได้ฟังแต่สมณะหรือพราหมณ์อื่น จึงกล่าวเรื่องนั้น หามิได้ ความจริง เรารู้เอง เห็นเอง ทราบเอง จึงกล่าวเรื่องนั้น.

[๑๕๘๓] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว
บุรุษคนหนึ่งได้กล่าวกะมหาอำมาตย์
ของเจ้าลิจฉวีชื่อนันทกะว่า ถึงเวลาอาบน้ำแล้ว ท่านผู้เจริญ
นันทกะมหาอำมาตย์กล่าวว่า
ดูกรพนาย บัดนี้ยังไม่ต้องการอาบน้ำภายนอก ต้องการจักอาบน้ำภายใน คือ
ความเลื่อมใสใน
พระผู้มีพระภาค.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สรกานิวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหานามสูตรที่ ๑ ๒. มหานามสูตรที่ ๒
๓. โคธาสูตร ๔. สรกานิสูตรที่ ๑
๕. สรกานิสูตรที่ ๒ ๖. ทุสีลยสูตรที่ ๑
๗. ทุสีลยสูตรที่ ๒ ๘. เวรภยสูตรที่ ๑
๙. เวรภยสูตรที่ ๒ ๑๐. ลิจฉวีสูตร.

ปุญญาภิสันทวรรคที่ ๔

อภิสันทสูตรที่ ๑

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๕๘๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมา
ซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ
เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีก

ประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอัน
พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็น
ปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญ
ของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการ
ที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

อภิสันทสูตรที่ ๒

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๕๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔
ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนก
ธรรม นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาค

ตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่ง
ความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ
เป็นนาบุญของโลก
ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓
อีกประการหนึ่ง อริยสาวกมีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน
มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามือ
อันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน
อยู่ครอบครองเรือน นี้เป็น
ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ห้วงบุญ
ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

อภิสันทสูตรที่ ๓

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๕๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔
ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่น
ไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ
เป็นผู้จำแนกธรรม
นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑
อีกประการหนึ่ง อริยสาวก
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า
พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดี

แล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข
ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า
พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก
ไม่มีนาบุญ
อื่นยิ่งกว่า นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓
อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาอันเป็นเหตุให้ถึง (เห็น)
ความเกิดและความดับ
เป็นอริยะ เป็นไปเพื่อความชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัย
นำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

เทวปทสูตรที่ ๑

เทวบท ๔ ประการ

[๑๕๘๗] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบท (ข้อปฏิบัติของเทวดา)
ของ
พวกเทพ ๔ ประการนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์
เพื่อความผ่องแผ้ว
ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว เทวบท ๔ ประการเป็นไฉน?
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประ-
*กอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ
พระผู้มีพระภาคพระ
องค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เป็นเทวบทของพวกเทพ
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย

ผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ...
นี้เป็นเทวบทของพวกเทพ ...
ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ...
นี้เป็นเทวบทของพวกเทพ ... ประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระ
อริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้เป็นเทวบทของพวกเทพ
เพื่อความบริสุทธิ์
ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์
เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๔
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้แล
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยัง
ไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว.

จบ สูตรที่ ๔

เทวปทสูตรที่ ๒

เทวบท ๔ ประการ

[๑๕๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้ เพื่อความบริสุทธิ์
ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์
เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว เทวบท ๔
ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ
เป็นผู้จำแนกธรรม อริย-
*สาวกนั้นย่อมรำพึงในใจว่า อะไรหนอเป็นเทวบทของพวกเทพ
อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า
เราได้ฟังในบัดนี้แลว่า เทวดาทั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง
เรามิได้เบียดเบียน

ใครๆ ซึ่งเป็นผู้สะดุ้งหรือมั่นคง เราประกอบด้วยธรรมคือเทวบทอยู่เป็นแน่ นี้เป็นเทวบทของ
พวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลาย
ผู้ยังไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระธรรม ... นี้เป็นเทวบทของพวกเทพ ... ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบ
ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ... นี้เป็นเทวบทของพวกเทพ ... ประการที่ ๓ อีก
ประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิ
อริยสาวกนั้นย่อมรำพึงในใจว่า อะไรหนอเป็นเทวบทของพวกเทพ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้
ว่า เราได้ฟังในบัดนี้แลว่า เทวดาทั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง เรามิได้
เบียดเบียนใครๆ ซึ่งเป็นผู้สะดุ้งหรือมั่นคง เราประกอบด้วยธรรมคือเทวบทอยู่เป็นแน่ นี้เป็น
เทวบทของพวกเทพ ... ประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้แล
เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่
ผ่องแผ้ว.

จบ สูตรที่ ๕

สภาคตสูตร

เทวดาสรรเสริญผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ

[๑๕๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาทั้งหลายปลื้มใจไปสู่ที่ประชุมแล้วกล่าวถึงบุคคล

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน?
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบ
ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ
พระผู้มีพระภาคพระองค์
นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม
เทวดาเหล่าใดประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ-
*พุทธเจ้า จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ไปบังเกิดในภพนั้น
เทวดาเหล่านั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า
พวกเราประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานใด
จุติจากอัตภาพนั้น
แล้ว มาบังเกิดในที่นี้
แม้อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า
เห็นปานนั้น ก็ย่อมเกิดในสำนักพวกเทวดาดังจะร้องเชิญว่า มาเถิด ดังนี้
อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... ในพระสงฆ์
... อีกประการ
หนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ
เป็นไปเพื่อสมาธิ เทวดา
เหล่าใดประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว
ไปบังเกิดในภพนั้น
เทวดาเหล่านั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า
พวกเราประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานใด
จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว มาบังเกิดในที่นี้
แม้อริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว
เห็นปานนั้น ก็ย่อมเกิดในสำนักพวกเทวดาดังจะร้องเชิญว่า มาเถิด ดังนี้
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เทวดาทั้งหลายปลื้มใจไปสู่ที่ประชุมแล้ว กล่าวถึงผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

มหานามสูตร

สมบัติของอุบาสก

[๑๕๙๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล พระเจ้ามหานามศากยราชเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ทรงอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรบุคคลจึงจะชื่อว่าอุบาสก? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรมหาบพิตร บุคคลผู้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล บุคคลจึงจะชื่อว่า เป็นอุบาสก.

[๑๕๙๑] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นผู้งดเว้นจากอทินนาทาน เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท เป็นผู้งดเว้นจากสุราเมรยมัชช-ปมาทัฏฐาน ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล.

[๑๕๙๒] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา คือเชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา.

[๑๕๙๓] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนก
อยู่ครอบครองเรือน ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อุบาสกจึงจะชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ.

[๑๕๙๔] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา คือประกอบด้วยปัญญา
เป็นเหตุให้ถึง (เห็น) ความเกิดและความดับ เป็นอริยะ เป็นไปเพื่อชำแรกกิเลส ให้ถึงความ
สิ้นทุกข์โดยชอบ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา.

จบ สูตรที่ ๗

วัสสสูตร

ธรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ

[๑๕๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกลงบนภูเขา น้ำนั้น
ไหลไปตามที่ลุ่ม ย่อมยังซอกเขา ลำธาร ลำห้วย ให้เต็ม ซอกเขา ลำธาร ลำห้วย เต็มแล้ว
ย่อมยังหนองให้เต็ม หนองเต็มแล้ว ย่อมยังบึงให้เต็มแล บึงเต็มแล้วย่อมยังแม่น้ำน้อยให้เต็ม
แม่น้ำน้อยเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว ย่อมยังมหาสมุทรสาครให้
เต็ม ฉันใด ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ อันใด และ
ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เหล่าใด ของอริยสาวก ธรรมเหล่านี้ เมื่อไหลไปถึงฝั่ง ย่อมเป็นไป
เพื่อความสิ้นอาสวะ ฉันนั้นเหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๘

กาฬิโคธาสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๕๙๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโคธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์
แควันสักกะ ครั้งนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและ
จีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของเจ้าสากิยานีนามว่า กาฬิโคธา ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย
พระนางกาฬิโคธาสากิยานีเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระนางกาฬิโคธาสากิยานี
ว่า

[๑๕๙๗] ดูกรพระนางโคธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน? อริยสาวิกาในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มี
ฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน
ดูกรพระนางโคธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความ
ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๙๘] พระนางกาฬิโคธากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสตาปัตติยังคะ ๔

ประการเหล่าใด ที่พระองค์ทรงแสดงไว้ ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในหม่อมฉัน และหม่อมฉันก็เห็น
ชัดในธรรมเหล่านั้น
เพราะว่าหม่อมฉันประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... อนึ่ง ไทยธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในสกุล หม่อมฉันเฉลี่ย
ไทยธรรมนั้นทั้งหมดกับท่านที่มีศีล มีกัลยาณธรรม.
พ. ดูกรพระนางโคธา เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว โสดาปัตติผลท่านพยากรณ์
แล้ว.

จบ สูตรที่ ๙

นันทิยสูตร

อยู่ด้วยความประมาทและไม่ประมาท

[๑๕๙๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิล-
*พัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่า นันทิยะ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้
กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
[๑๖๐๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกใด ไม่มีโสดาปัตติยังคธรรม ๔ ประการ
โดยประการทั้งปวง ในกาลทุกเมื่อ อริยสาวกนั้นหรือหนอที่พระองค์ตรัสเรียกว่า อยู่ด้วยความ
ไม่ประมาท? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรนันทิยะ อริยสาวกใด ไม่มีโสดาปัตติยังคะ ๔ ประการ
เราเรียกอริยสาวกนั้นว่า เป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปุถุชน อนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วย

ความประมาท และอยู่ด้วยความไม่ประมาท โดยวิธีใด ท่านจงฟังวิธีนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจัก
กล่าว นนทิยศากยะทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
[๑๖๐๑] ดูกรนันทิยะ ก็อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาทอย่างไร? อริยสาวก
ในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ... เป็นผู้จำแนกธรรม
อริยสาวกนั้นพอใจแล้วด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้น ไม่พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงัดในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นใน
กลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็
ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มีปัสสัทธิ เมื่อไม่มีปัสสัทธิ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความทุกข์
ย่อมไม่เป็นสมาธิ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่
ปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความประมาท อีกประการหนึ่ง อริยสาวก
ประกอบด้วยเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้า
ใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ
อริยสาวกนั้นพอใจแล้วด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว
ไม่พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงัดในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้น
เป็นผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มี
ปัสสัทธิ เมื่อไม่มีปัสสัทธิ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความทุกข์ย่อมไม่มีสมาธิ เมื่อจิตไม่

เป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึง
ความนับว่า อยู่ด้วยความประมาท ดูกรนันทิยะ อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาทอย่างนี้แล.

[๑๖๐๒] ดูกรนันทิยะ ก็อริยสาวกผู้เป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างไร? อริย-
*สาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุ
นี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้นยังไม่พอใจด้วยความ
เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้น พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงัดในกลางวัน
เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อ
เกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจกอปรด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ ย่อมได้เสวยสุข
จิตของผู้มีความสุขย่อมเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏ เพราะธรรมทั้ง
หลายปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท อีกประการหนึ่ง อริย-
*สาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วย
ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นยังไม่พอใจด้วยศีลที่
พระอริยเจ้าใคร่แล้ว พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงัดในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน
เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ

เมื่อมีใจกอปรด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ ย่อมได้เสวยสุข
จิตของผู้มีความสุข ย่อม
เป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏ
อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่
ด้วยความไม่ประมาท ดูกรนันทิยะ
อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบปุญญาภิสันทวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อภิสันทสูตรที่ ๑	๒. อภิสันทสูตรที่ ๒
๓. อภิสันทสูตรที่ ๓	๔. เทวปทสูตรที่ ๑
๕. เทวปทสูตรที่ ๒	๖. สภาคตสูตร
๗. มหานามสูตร	๘. วัสสสูตร
๙. กาฬิโคธาสูตร	๑๐. นันทิยสูตร

สคาถกปุญญาภิสันทวรรคที่ ๕

อภิสันทสูตรที่ ๑

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๖๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔
ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เป็นพระอรหันต์ ฯลฯ
เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑
อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ...
นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล

อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระสงฆ์ ... นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้เป็นห้วงบุญ
ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัย
นำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

[๑๖๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ
จะนับประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณ
เท่านี้ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่า เป็นกองบุญใหญ่
จะนับประมาณมิได้.

[๑๖๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับประมาณน้ำในมหาสมุทรว่า ประมาณ
เท่านี้อาฬหกะ ๑- หรือว่าร้อยอาฬหกะ พันอาหฬกะ แสนอาฬหกะ
มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้
น้ำย่อมถึงความนับว่า เป็นกองน้ำใหญ่ จะนับประมาณมิได้ แม้ฉันใด ใครๆ จะประมาณบุญ
ของอริยสาวกผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำ
มาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความ
นับว่า เป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ ฉันนั้นเหมือนกัน
พระผู้มีพระภาคได้ตรัส
พระพุทธพจน์นี้ว่า

@๑. ๑ อาฬหกะ เท่ากับ ๔ ทะนาน ฯ

[๑๖๐๖] แม่น้ำเป็นอันมากที่หมู่คือคณะนรชนอาศัยแล้ว ไหลไปยังสาคร ทะเลหลวง ซึ่งจะประมาณมิได้ เป็นที่ขังน้ำอย่างใหญ่ มีสิ่งที่น่ากลัวมาก เป็นที่อยู่ของหมู่รัตนะ ฉันใด สายธารแห่งบุญย่อมไหลไปสู่นรชนผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน ที่นั่งและเครื่องปูลาด เหมือนแม่น้ำไหลไปสู่สาคร ฉันนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑

อภิสันทสูตรที่ ๒

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๖๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการ ที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ... นี้เป็น ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกมีใจปราศจากความ ตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดี ในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

[๑๖๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ
จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณ
เท่านี้ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่า
เป็นกองบุญใหญ่
จะนับจะประมาณมิได้.
[๑๖๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหานทีเหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี
สรภู
มหี ย่อมไหลเรื่อยไปที่ปากน้ำใด จะนับจะประมาณน้ำที่ปากน้ำนั้นว่า
ประมาณเท่านี้อาฬหกะ
หรือร้อยอาฬหกะ พันอาฬหกะ แสนอาฬหกะ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้
แม่น้ำย่อมถึงความ
นับว่า เป็นกองน้ำใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ แม้ฉันใด ใครๆ
จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวก
ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข
มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความ
นับว่าเป็นกอง
บุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ ฉันนั้นเหมือนกัน
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า
[๑๖๑๐] แม่น้ำเป็นอันมากที่หมู่คือคณะนรชนอาศัยแล้ว ย่อมไหลไปสู่
สาครทะเลหลวง ซึ่งจะประมาณมิได้ เป็นที่ขังน้ำอย่างใหญ่ มีสิ่งที่
น่ากลัวมาก เป็นที่อยู่ของหมู่รัตนะ ฉันใด สายธารแห่งบุญย่อมไหล
ไปสู่นรชนผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน ที่นั่งและเครื่อง
ปูลาด เหมือนแม่น้ำไหลไปสู่สาคร ฉันนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๒

อภิสันทสูตรที่ ๓

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๖๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔
ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่
หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ
เป็นผู้จำแนก
ธรรม นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวก
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... นี้เป็นห้วงบุญ
ห้วงกุศล อันนำมาซึ่ง
ความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระสงฆ์ ... นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓
อีกประการหนึ่ง อริยสาวก
เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเหตุให้ถึงความเกิดและความดับ
เป็นอริยะ เป็น
ไปเพื่อชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมา
ซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔
ประการนี้แล.
[๑๖๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ
จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ
ห้วงกุศลอันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณ
เท่านี้มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่า
เป็นกองบุญใหญ่
จะนับจะประมาณมิได้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า
[๑๖๑๓] ผู้ใดต้องการบุญ ตั้งมั่นในกุศล เจริญมรรคเพื่อบรรลุอมตธรรม

ผู้นั้นบรรลุธรรมที่เป็นสาระ ยินดีในธรรมเป็นที่สิ้นไป (แห่งอาสวะ) ย่อมไม่หวั่นไหวในเมื่อมัจจุราชมาถึง.

จบ สูตรที่ ๓

มหัทธนสูตรที่ ๑

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้มั่งคั่ง

[๑๖๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่ ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน? อริยสาวกใน ธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ สมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่.

จบ สูตรที่ ๔

มหัทธนสูตรที่ ๒

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้มั่งคั่ง

[๑๖๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่ ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน? อริยสาวกใน ธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว

ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... เป็นผู้มีปัญญา ฯลฯ ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก
มีโภคะมาก มียศใหญ่.

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๖๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

จบ สูตรที่ ๖

นันทิยสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๑๗] กบิลพัสดุ์นิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยนันทิยะผู้ประทับ
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรนันทิยะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ

เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด
ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ ดูกรนันทิยะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมเป็นพระโสดาบัน มี
ความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๗

ภัททิยสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๑๘] กบิลพัสดุ์นิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยภัททิยะ
ผู้ประทับนั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรภัททิยะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ... อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการนี้แล ย่อม
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

มหานามสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๑๙] กบิลพัสดุ์นิทาน.
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระเจ้ามหานามศากยราชผู้
ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรมหาบพิตร
อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ...
อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้
แล ย่อมเป็นพระโสดาบันมีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๙

โสตาปัตติยังคสูตร

โสตาปัตติยังคะ ๔ ประการ

[๑๖๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสตาปัตติยังคะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ

การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังธรรม ๑ การทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสตาปัตติยังคะ ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบสคาถกปุญญาภิสันทวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อภิสันทสูตรที่ ๑ ๒. อภิสันทสูตรที่ ๒

๓. อภิสันทสูตรที่ ๓ ๔. มหัทธนสูตรที่ ๑

๕. มหัทธนสูตรที่ ๒ ๖. ภิกขุสูตร

๗. นันทิยสูตร ๘. ภัททิยสูตร

๙. มหานามสูตร ๑๐. โสตาปัตติยังคสูตร

สัปปัญญวรรคที่ ๖

สคาถกสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมเป็นพระ

โสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็น

ไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ใน

พระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

[๑๖๒๒] ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว ในพระตถาคต มีศีลอันงาม ที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นตรง บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน ชีวิตของเขาไม่เปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า พึงประกอบตามซึ่งศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็นธรรม ดังนี้.

จบ สูตรที่ ๑

วัสสวุตถสูตร

ว่าด้วยพระอริยบุคคลมีน้อยกว่ากันโดยลำดับ

[๑๖๒๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น
ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในพระนครสาวัตถี
แล้ว ไปโดยลำดับ ถึงพระนครกบิลพัสดุ์ ด้วยกรณียบางอย่าง
พวกเจ้าศากยะชาวพระนคร
กบิลพัสดุ์ได้ทราบข่าวว่า ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในพระนครสาวัตถี
มาถึงพระนครกบิลพัสดุ์
แล้ว จึงเสด็จเข้าไปหาภิกษุรูปนั้นถึงที่อยู่ ทรงอภิวาทภิกษุนั้นแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามภิกษุนั้นว่า

[๑๖๒๔] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคไม่ประชวร
และยังมีพระกำลังหรือ?

ภิกษุนั้นทูลว่า พระผู้มีพระภาคไม่ประชวรและยังมีพระกำลัง
ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังหรือ?

ภิ. แม้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลัง ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังหรือ?

ภิ. แม้ภิกษุสงฆ์ก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลัง ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ระหว่างพรรษานี้ อะไรๆ ที่ท่านได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระ
พักตร์พระผู้มีพระภาค มีอยู่หรือ?

ภิ. ขอถวายพระพร เรื่องนี้อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระ
ภาคว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
อาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็นอุปปาติกะ
เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป จักนิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลก
นั้นเป็นธรรมดา มีมากกว่า อีกประการหนึ่ง อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์ผู้มี
พระภาคว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นอุปปาติกะ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป
จักนิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็น
สกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะ เบาบาง กลับมาสู่โลกนี้
อีกคราวเดียวเท่านั้นแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีมากกว่า อีกประการหนึ่ง อาตมภาพได้ฟัง
มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓
สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะ เบาบาง กลับมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้นแล้ว จักกระทำ

ที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำ
เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า มีมากกว่า.

จบ สูตรที่ ๒

ธรรมทินนสูตร

ธรรมทินนอุบาสกพยากรณ์โสดาปัตติผล

[๑๖๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระ
นครพาราณสี ครั้งนั้น อุบาสกชื่อว่า ธรรมทินนะ พร้อมด้วยอุบาสก ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้
มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อใดจะพึงมีประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ข้าพระองค์
ทั้งหลาย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงตรัสสอน โปรดทรงพร่ำสอนข้อนั้นแก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย
เถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรธรรมทินนะ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้
ว่า พระสูตรเหล่าใดที่พระตถาคตตรัสแล้ว อันลึกซึ้ง มีเนื้อความอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบ
ด้วยความว่าง เราจักเข้าถึงพระสูตรเหล่านั้นตลอดกาลเป็นนิตย์อยู่ ดูกรธรรมทินนะ ท่านทั้งหลาย
พึงศึกษาอย่างนี้แหละ.

[๑๖๒๖] ธ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายยังครองเรือน นอนกกลูกอยู่
ยังทาจันทน์แคว้นกาสี ยังใช้มาลาของหอมและเครื่องลูบไล้ ยังยินดีทองและเงินอยู่ จะเข้าถึง
พระสูตรที่พระตถาคตตรัสแล้ว อันลึกซึ้ง มีเนื้อความอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยความ

ว่าง ตลอดนิตยกาลอยู่ มิใช่กระทำได้โดยง่าย
ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงแสดงธรรมอันยิ่ง
แก่ข้าพระองค์ทั้งหลายผู้ตั้งอยู่แล้วในสิกขาบท ๕ เถิด.
พ. ดูกรธรรมทินนะ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า
เราทั้งหลาย
จักเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ...
จักเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ
ดูกรธรรมทินนะ
ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ.
ธ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสตาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่าใด
ที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ทั้งหลาย
และข้าพระองค์ทั้งหลายเห็นชัดในธรรม
เหล่านั้น เพราะว่า ข้าพระองค์ทั้งหลาย
ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ...
ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด
ฯลฯ เป็นไป
เพื่อสมาธิ.
พ. ดูกรธรรมทินนะ เป็นลาภของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายได้ดีแล้ว
โสดาปัตติผล
อันท่านทั้งหลายพยากรณ์แล้ว.

จบ สูตรที่ ๓

คิลายนสูตร

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการ

[๑๖๒๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม
ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์
แคว้นสักกะ ก็สมัยนั้น
ภิกษุมากรูปกระทำจีวรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มี

พระภาคทรงทำจีวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน พระเจ้ามหานามศากย-
*ราช ได้ทรงสดับข่าวว่า
ภิกษุมากรูปกระทำจีวรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มี
พระภาคทรงทำจีวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน ครั้งนั้น พระเจ้า
มหานามศากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
แล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อม
ฉันได้ยินมาว่า ภิกษุมากรูปกระทำจีวรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงทำ
จีวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้หม่อมฉัน
ยังไม่ได้ฟัง ยังไม่ได้รับมา เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า
อุบาสกผู้มีปัญญาพึงกล่าว
สอนอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก.

[๑๖๒๘] พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญา พึงปลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย
ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการว่า ท่านจงเบาใจเถิดว่า
ท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีศีลที่
พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

[๑๖๒๙] ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญา ครั้นปลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย
ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการนี้แล้ว พึงถามอย่างนี้

ว่า ท่านมีความห่วงใยในมารดาและบิดาอยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความห่วงใย
ในมารดาและบิดาอยู่ อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็น
ธรรมดา ถ้าแม้ท่านจักกระทำความห่วงใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำ
ความห่วงใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความห่วงใยในมารดาและ
บิดาของท่านเสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราละความห่วงใยในมารดาและบิดาของเราแล้ว.

[๑๖๓๐] อุบาสกนั้นพึงถามเขาอย่างนี้ว่า ก็ท่านยังมีความห่วงใยในบุตรและภริยาอยู่
หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความห่วงใยในบุตรและภริยาอยู่ อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขา
อย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม้ท่านจักกระทำความห่วงใยในบุตร
และภริยา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำความห่วงใยในบุตรและภริยา ก็จักตายไปเหมือน
กัน ขอท่านจงละความห่วงใยในบุตรและภริยาของท่านเสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราละ
ความห่วงใยในบุตรและภริยาของเราแล้ว

[๑๖๓๑] อุบาสกนั้นพึงถามเขาอย่างนี้ว่า ท่านยังมีความห่วงใยในกามคุณ ๕ อัน
เป็นของมนุษย์อยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความห่วงใยในกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์
อยู่ อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า กามอันเป็นทิพย์ยังดีกว่า ประณีตกว่า กามอันเป็น
ของมนุษย์ ขอท่านจงพรากจิตให้ออกจากกามอันเป็นของมนุษย์ แล้วน้อมจิตไปในพวกเทพชั้น

จาตุมหาราชเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า
จิตของเราออกจากกามอันเป็นของมนุษย์แล้ว จิตของเรา
น้อมไปในพวกเทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว.

[๑๖๓๒] อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวกเทพชั้นดาวดึงส์ยังดีกว่า ประณีต
กว่า พวกเทพชั้นจาตุมหาราช
ขอท่านจงพรากจิตให้ออกจากพวกเทพชั้นจาตุมหาราช แล้วน้อมจิต
ไปในพวกเทพชั้นดาวดึงส์เถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า
จิตของเราออกจากพวกเทพชั้นจาตุมหาราช
แล้ว จิตของเราน้อมไปในพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว
อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวก
เทพชั้นยามายังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นดาวดึงส์ ...
พวกเทพชั้นดุสิตยังดีกว่า ประณีตกว่า
พวกเทพชั้นยามา ... พวกเทพชั้นนิมมานรดียังดีกว่า ประณีตกว่า
พวกเทพชั้นดุสิต ... พวกเทพ
ชั้นปรนิมมิตวสวัตตียังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นนิมมานรดี ...
พรหมโลกยังดีกว่า ประณีตกว่า
พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตี
ขอท่านจงพรากจิตให้ออกจากพวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตี แล้ว
น้อมจิตไปในพรหมโลกเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า
จิตของเราออกจากพวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตี
แล้ว จิตของเราน้อมไปในพรหมโลกแล้ว.

[๑๖๓๓] อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ
แม้พรหมโลกก็ไม่
เที่ยง ไม่ยั่งยืน ยังนับเนื่องในสักกายะ ขอท่านจงพรากจิตให้ออกจากพรหมโลก
แล้วนำจิต
เข้าไปในความดับสักกายะเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า
จิตของเราออกจากพรหมโลกแล้ว เรานำ

จิตเข้าไปในความดับสักกายะแล้ว ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพไม่กล่าวถึงความต่างอะไรกันของ
อุบาสก ผู้มีจิตพ้นแล้วอย่างนี้ กับภิกษุผู้พ้นแล้วตั้งร้อยปี คือ พ้นด้วยวิมุติเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๑

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งโสดาปัตติผล

[๑๖๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? คือ การ
คบสัตบุรุษ ๑ การฟังสัทธรรม ๑ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่
ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไป เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

จบ สูตรที่ ๕

ผลสูตรที่ ๒

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งสกทาคามิผล

[๑๖๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล ... .

จบ สูตรที่ ๖

ผลสูตรที่ ๓

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งอนาคามิผล

[๑๖๓๖] ... ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ... .

จบ สูตรที่ ๗

ผลสูตรที่ ๔

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งอรหัตผล

[๑๖๓๗] ... ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล ... .

จบ สูตรที่ ๘

ปฏิลาภสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการได้ปัญญา

[๑๖๓๘] ... ย่อมเป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งปัญญา ... .

จบ สูตรที่ ๙

วุฒิสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการปัญญาเจริญ

[๑๖๓๙] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ... .

จบ สูตรที่ ๑๐

เวปุลลสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการปัญญาไพบูลย์

[๑๖๔๐] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบูลย์แห่งปัญญา ... .

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ สัปปัญญวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สคาถกสูตร ๒. วัสสวุตถสูตร

๓. ธรรมทินนสูตร ๔. คิลายนสูตร

๕. ผลสูตรที่ ๑ ๖. ผลสูตรที่ ๒

๗. ผลสูตรที่ ๓ ๘. ผลสูตรที่ ๔

๙. ปฏิลาภสูตร ๑๐. วุฒิสูตร

๑๑. เวปุลลสูตร.

มหาปัญญวรรคที่ ๗

มหาปัญญสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการมีปัญญามาก

[๑๖๔๑] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก ... .

จบ สูตรที่ ๑

ปุถุปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาแน่นหนา
[๑๖๔๒] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาแน่นหนา ... .
จบ สูตรที่ ๒
วิปุลลปัญญสูตร
เจริญ ... มีปัญญาไพบูลย์
[๑๖๔๓] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไพบูลย์ ... .
จบ สูตรที่ ๓
คัมภีรปัญญสูตร
เจริญ ... มีปัญญาลึกซึ้ง
[๑๖๔๔] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลึกซึ้ง ... .
จบ สูตรที่ ๔
อัปปมัตตปัญญสูตร
เจริญ ... มีปัญญาหาประมาณมิได้
[๑๖๔๕] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาประมาณมิได้ ... .
จบ สูตรที่ ๕
ภูริปัญญสูตร
เจริญ ... มีปัญญาดังแผ่นดิน
[๑๖๔๖] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเพียงดังแผ่นดิน ... .
จบ สูตรที่ ๖
พาหุลปัญญสูตร
เจริญ ... มีปัญญามาก
[๑๖๔๗] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก ... .
จบ สูตรที่ ๗
สีฆปัญญสูตร
เจริญ ... มีปัญญาเร็ว
[๑๖๔๘] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว ... .
จบ สูตรที่ ๘
ลหุปัญญสูตร
เจริญ ... มีปัญญาเบา

[๑๖๔๙] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเบา ... .

จบ สูตรที่ ๙

หาสปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาร่าเริง

[๑๖๕๐] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาร่าเริง ... .

จบ สูตรที่ ๑๐

ชวนปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาไว

[๑๖๕๑] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไว ... .

จบ สูตรที่ ๑๑

ติกขปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญากล้า

[๑๖๕๒] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาคมกล้า ... .

จบ สูตรที่ ๑๒

นิพเพธิกปัญญสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการมีปัญญาชำแรกกิเลส

[๑๖๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน?
คือ การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังสัทธรรม ๑ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรม
สมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้
มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส.

จบ สูตรที่ ๑๓

จบ มหาปัญญวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปัญญสูตร ๒. ปุถุปัญญสูตร
๓. วิปุลลปัญญสูตร ๔. คัมภีรปัญญสูตร
๕. อัปปมัตตปัญญสูตร ๖. ภูริปัญญสูตร
๗. พาหุลปัญญสูตร ๘. สีฆปัญญสูตร
๙. ลหุปัญญสูตร ๑๐. หาสปัญญสูตร
๑๑. ชวนปัญญสูตร ๑๒. ติกขปัญญสูตร
๑๓. นิพเพธิกปัญญสูตร.

จบ โสดาปัตติสังยุต

---

๑๑. สัจจสังยุต

สมาธิวรรคที่ ๑

สมาธิสูตร

ผู้มีใจตั้งมั่นย่อมรู้ตามความเป็นจริง

[๑๖๕๔] สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ภิกษุผู้มีใจ ตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ย่อมรู้อะไรตามความเป็นจริง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ภิกษุ ผู้มีใจตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธ-
*คามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปฏิสัลลานสูตร

ผู้หลีกเร้นอยู่ย่อมรู้ตามความเป็นจริง

[๑๖๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงถึงความประกอบในการหลีกออกเร้นอยู่

ภิกษุผู้หลีกออกเร้นอยู่ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ย่อมรู้อะไรตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข-
*สมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
เธอทั้งหลายจงถึงความประกอบในการหลีก
ออกเร้นอยู่ ภิกษุผู้หลีกออกเร้นอยู่ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

กุลปุตตสูตรที่ ๑
ผู้ออกบวชโดยชอบเพื่อรู้อริยสัจ ๔

[๑๖๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ออกบวชเป็น
บรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชแล้วเพื่อรู้อริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง
กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้ง
หมด จักออกบวชเพื่อรู้อริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง
กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล
ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชอยู่เพื่อรู้อริยสัจ ๔ ตามความ
เป็นจริงอริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทัยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธ-
*คามินีปฏิปทาอริยสัจ ก็กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ... ในอนาคตกาล ... ในปัจจุบันกาล
ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชเพื่อรู้อริยสัจ ๔ นี้แลตามความ
เป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความ

เป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

กุลปุตตสูตรที่ ๒

ผู้ออกบวชโดยชอบรู้อริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง

[๑๖๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ออกบวชเป็น
บรรพชิตโดยชอบ รู้แล้วตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมด รู้แล้วซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความ
เป็นจริง กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ จักรู้ตามความ
เป็นจริง กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมด จักรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมด
ย่อมรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ก็กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ... ในอนาคตกาล ... ในปัจจุบันกาล
ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ รู้ตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมด รู้ซึ่งอริยสัจ ๔
เหล่านี้ ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร
เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

สมณพราหมณ์รู้อริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง

[๑๖๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล รู้

แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด รู้แล้วซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็น
จริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล
จักรู้ตามความเป็นจริง สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่า
หนึ่งในปัจจุบันกาล ย่อมรู้ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรู้อริยสัจ ๔
ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
อริยสัจ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ... ในอนาคตกาล
... ในปัจจุบันกาล รู้
ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด รู้ซึ่งอริยสัจ ๔
เหล่านี้ตามความเป็นจริง
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

สมณพราหมณ์ประกาศอริยสัจ ๔ ที่ตนรู้

[๑๖๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล
ประกาศแล้วซึ่งสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ประกาศแล้วซึ่ง
อริยสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคต
กาล จักประกาศสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักประกาศ

อริยสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน
กาล ประกาศอยู่ซึ่งสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ประกาศ
อยู่ซึ่งอริยสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ
ทุกขอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ... ใน
อนาคตกาล ... ในปัจจุบันกาล ประกาศสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่า
นั้นทั้งหมดประกาศอริยสัจ ๔ เหล่านี้ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

วิตักกสูตร

ว่าด้วยการตรึกในอริยสัจ ๔

[๑๖๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าตรึกถึงอกุศลวิตกอันลามก
คือ กาม-
*วิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะวิตกเหล่านี้
ไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย
ความคลายกำหนัด ความ
ดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะตรึก
พึงตรึกว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความตรึกเหล่านี้
ประกอบด้วยประโยชน์

เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ
ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำ
ความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

จินตสูตร
ว่าด้วยการคิดในอริยสัจ ๔

[๑๖๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าคิดถึงอกุศลจิตอันลามกว่าโลกเที่ยง
โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพอันนั้น สรีระก็อันนั้น ชีพอย่างหนึ่ง สรีระก็อย่าง
หนึ่ง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื้อง
หน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หามิได้
ย่อมไม่เป็นอีกก็หามิได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่
พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พึงคิดว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความคิดนี้ประกอบด้วยประ-
*โยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

วิคคาหิกกถาสูตร

ว่าด้วยการพูดที่ไม่เป็นประโยชน์

[๑๖๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าพูดถ้อยคำแก่งแย่งกันว่า ท่านไม่รู้ทั่ว ถึงธรรมวินัยนี้ เรารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด เรา ปฏิบัติถูก สิ่งที่ควรพูดก่อน ท่านพูดเสียทีหลัง สิ่งที่ควรพูดทีหลัง ท่านพูดเสียก่อน เป็น ประโยชน์แก่เรา ไม่เป็นประโยชน์แก่ท่าน ความเป็นไปอย่างอื่นที่คลาดเคลื่อน ท่านประพฤติ แล้ว ท่านยกวาทะขึ้นแล้วเพื่อเปลื้องวาทะของผู้อื่น ท่านถูกข่มขี่แล้ว ท่านจงชำแรกออก ถ้า ท่านอาจ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้อง ต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะพูด พึงพูดว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็น พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

ติรัจฉานกถาสูตร

ว่าด้วยการพูดติรัจฉานกถา

[๑๖๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าพูดดิรัจฉานกถา ซึ่งมีหลายอย่าง คือ พูดเรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่อง

ผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่อง
นคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตรอก เรื่องท่าน้ำ เรื่องคนที่
ล่วงลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อมด้วย
ประการนั้นๆ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นพรหมจรรย์
เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะพูด พึงพูดว่า นี้ทุกข์
ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร?
เพราะถ้อยคำนี้ประกอบด้วยประโยชน์
เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สมาธิวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมาธิสูตร ๒. ปฏิสัลลาณสูตร
๓. กุลปุตตสูตรที่ ๑ ๔. กุลปุตตสูตรที่ ๒
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑ ๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒
๗. วิตักกสูตร ๘. จินตสูตร
๙. วิคคาหิกกถาสูตร ๑๐. ติรัจฉานกถาสูตร

ธัมมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒

ตถาคตสูตรที่ ๑

ทรงแสดงพระธรรมจักร

[๑๖๖๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุปัญจวัคคีย์มาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสุด ๒ อย่างนี้ อันบรรพชิตไม่ควรเสพ ส่วนสุด ๒ อย่างนั้นเป็นไฉน? คือ การประกอบตนให้ พัวพันด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย เป็นของเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๑ การประกอบความลำบากแก่ตน เป็นทุกข์ ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบ ด้วยประโยชน์ ๑ ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ส่วนสุด ๒ อย่างเหล่านี้ อันตถาคต ได้ตรัสรู้แล้ว กระทำจักษุ กระทำญาณ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความ ตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ก็ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลางนั้น ... เป็นไฉน? คือ อริยมรรคอันประกอบ ด้วยองค์ ๘ นี้แหละ ซึ่งได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพ ชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลางนี้แล อันตถาคตได้ตรัสรู้ แล้ว กระทำจักษุ กระทำญาณ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อ นิพพาน.

[๑๖๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสัจนี้แล คือ ความเกิดก็เป็นทุกข์ ความแก่ ก็เป็นทุกข์ ความเจ็บก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความประจวบด้วยสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็น

ทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้
แม้ข้อนั้นก็เป็นทุกข์
โดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์ ก็ทุกขสมุทยอริยสัจนี้แล คือ
ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่
ประกอบด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ
ความเพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่
กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ก็ทุกขนิโรธอริยสัจนี้แล คือ
ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่
เหลือแห่งตัณหานั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัย
ก็ทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทาอริยสัจนี้แล คือ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ
ซึ่งได้แก่สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมา
สมาธิ.
[๑๖๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแก่
เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขอริยสัจนั้นควรกำหนดรู้ ฯลฯ
ทุกขอริยสัจนั้นเรากำหนดรู้แล้ว.
[๑๖๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแก่เรา
ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขสมุทยอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขสมุทยอริยสัจนั้นควรละ ฯลฯ
ทุกขสมุทัยอริยสัจนั้นเราละแล้ว.
[๑๖๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแก่เรา
ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขนิโรธอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขนิโรธอริยสัจนั้นควรกระทำให้
แจ้ง. ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้นเรากระทำให้แจ้งแล้ว

[๑๖๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินี
ปฏิปทาอริยสัจนั้นควรเจริญ จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา
ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้นเราเจริญแล้ว.

[๑๖๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ญาณทัสสนะ (ความรู้ความเห็น) ตามความเป็นจริง
มีวนรอบ ๓ อย่างนี้ มีอาการ ๑๒ ในอริยสัจ ๔ เหล่านี้ของเรา ยังไม่บริสุทธิ์เพียงใด เราก็ยัง
ไม่ปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหม-
*โลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น ก็เมื่อใด ญาณทัสสนะ
(ความรู้ความเห็น) ตามความเป็นจริง มีวนรอบ ๓ อย่างนี้ มีอาการ ๑๒ ในอริยสัจ ๔ เหล่านี้
ของเรา บริสุทธิ์ดีแล้ว เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณใน
โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา
และมนุษย์ ก็ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติที่สุด
บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ปลื้มใจ ชื่นชม
ภาษิตของพระผู้มีพระภาค.

[๑๖๗๑] ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณภาษิตนี้อยู่ ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจาก

ธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแก่ท่านโกณฑัญญะว่า
สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา
สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับเป็นธรรมดา
ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมจักรแล้ว พวก
ภุมมเทวดาได้ประกาศว่า นั่นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม
อันพระผู้มีพระภาคทรงประกาศแล้ว ณ ป่า
อิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือ
ใครๆ ในโลก ประกาศไม่ได้
พวกเทพชั้นจาตุมหาราชได้ฟังเสียงของพวกภุมมเทวดาแล้ว ...
พวกเทพชั้นดาวดึงส์ได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว ...
พวกเทพชั้นยามาได้ฟังเสียง
ของพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว ...
พวกเทพชั้นดุสิตได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นยามาแล้ว ... พวก
เทพชั้นนิมมานรดีได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นดุสิตแล้ว ...
พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตีได้ฟังเสียง
ของพวกเทพชั้นนิมมานรดีแล้ว ...
พวกเทพที่นับเนื่องในหมู่พรหมได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้น
ปรนิมมิตวสวัตตีแล้ว ได้ประกาศว่า นั่นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม
อันพระผู้มีพระภาคทรงประกาศ
แล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร
พรหม หรือใครๆ ในโลก ประกาศไม่ได้.

[๑๖๗๒] โดยขณะนั้น โดยครู่นั้น
เสียงได้ระบือขึ้นไปจนถึงพรหมโลกด้วยประการ
ฉะนี้ ก็หมื่นโลกธาตุนี้สะเทือนสะท้านหวั่นไหว ทั้งแสงสว่างอันยิ่ง
หาประมาณมิได้ ได้ปรากฏ
แล้วในโลก ล่วงเทวานุภาพของพวกเทพดาทั้งหลาย.

[๑๖๗๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงเปล่งอุทานว่า
โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ
โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ เพราะเหตุนั้นคำว่า อัญญาโกณฑัญญะ
จึงได้เป็นชื่อของท่านโกณฑัญญะ
ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

ตถาคตสูตรที่ ๒

จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง เกิดแก่ตถาคต

[๑๖๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขอริยสัจนั้นควร
กำหนดรู้ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย กำหนดรู้แล้ว.

[๑๖๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขสมุทยอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขสมุทัย
อริยสัจนั้นควรละ ฯลฯ ทุกขสมุทยอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลายละได้แล้ว.

[๑๖๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขนิโรธอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขนิโรธอริยสัจ
นั้น ควรกระทำให้แจ้ง ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้น
พระตถาคตทั้งหลายกระทำให้แจ้งแล้ว.

[๑๖๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ฯลฯ

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้นควรเจริญ จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้น
แก่พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้น
พระตถาคตทั้งหลาย เจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๒

ขันธสูตร
ว่าด้วยอริยสัจ ๔

[๑๖๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ เหล่านี้ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกข-
*อริยสัจ ทุกขสมุทัยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ.

[๑๖๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสัจเป็นไฉน? ควรจะกล่าวได้ว่า อุปาทาน
ขันธ์ ๕ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นไฉน? ได้แก่อุปาทานขันธ์คือรูป อุปาทานขันธ์คือเวทนา อุปาทาน
ขันธ์คือสัญญา อุปาทานขันธ์คือสังขาร อุปาทานขันธ์คือวิญญาณ นี้เรียกว่าทุกขอริยสัจ.

[๑๖๘๐] ก็ทุกขสมุทยอริยสัจเป็นไฉน? ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วยความ
กำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา
วิภวตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขสมุทยอริยสัจ.

[๑๖๘๑] ก็ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นไฉน? ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่ง
ตัณหานั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัยตัณหานั้น นี้เรียกว่า
ทุกขนิโรธอริยสัจ.

[๑๖๘๒] ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์

๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ.

[๑๖๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ เหล่านี้แล เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลาย
พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

อายตนสูตร
ว่าด้วยอริยสัจ ๔

[๑๖๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ เหล่านี้ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ
ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ.

[๑๖๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสัจเป็นไฉน? ควรจะกล่าวว่า อายตนะ
ภายใน ๖ อายตนะภายใน ๖ เป็นไฉน? คือ อายตนะคือตา ฯลฯ อายตนะคือใจ นี้เรียก
ว่า ทุกขอริยสัจ.

[๑๖๘๖] ก็ทุกขสมุทยอริยสัจเป็นไฉน? ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วย
ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ
ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา
วิภวตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขสมุทยอริยสัจ.

[๑๖๘๗] ก็ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นไฉน? ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่ง
ตัณหานั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัยตัณหานั้น นี้เรียกว่า ทุกข-
*นิโรธอริยสัจ.

[๑๖๘๘] ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์

๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ.

[๑๖๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ เหล่านี้แล เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลาย
พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

ธารณสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการทรงจำอริยสัจ ๔

[๑๖๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำอริยสัจ ๔
ที่เราแสดงไว้เถิด.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระองค์ทรงจำซึ่งอริยสัจที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างไร?

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑
ทุกขสมุทยอริยสัจ
เป็นข้อที่ ๒ ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นข้อที่ ๓
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ ที่พระผู้
มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำอริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาค
ทรงแสดงแล้วอย่างนี้แล.

[๑๖๙๑] พ. ดูกรภิกษุ ดีละๆ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วได้ถูกต้อง
เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอทรงจำได้
เราแสดงทุกขสมุทยอริยสัจเป็นข้อที่ ๒ เธอก็ทรง
จำได้ เราแสดงทุกขนิโรธอริยสัจเป็นข้อที่ ๓ เธอก็ทรงจำได้
เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
อริยสัจเป็นข้อที่ ๔ เธอก็ทรงจำได้ เธอจงทรงจำอริยสัจ ๔
ที่เราแสดงแล้วอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ

เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธ-
*คามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ธารณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการทรงจำอริยสัจ ๔ อย่างถูกต้อง

[๑๖๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงไว้แล้วเถิด
เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้า
พระองค์ทรงจำได้ ซึ่งอริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างไร?

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ ที่พระผู้มีพระภาค
ทรงแสดงแล้ว ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี้ไม่ใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑
ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขอริยสัจ
ข้อที่ ๑ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
อริยสัจเป็นข้อที่ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าว
อย่างนี้ว่า นี้มิใช่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจัก
บอกเลิกทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
อริยสัจที่ ๔ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำ
อริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วอย่างนี้แล.

[๑๖๙๓] พ. ดูกรภิกษุ ดีละๆ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วได้ถูกต้อง

เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอก็ทรงจำได้
ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าว
อย่างนี้ว่า นี้มิใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้
เราจักบอกเลิกทุกขอริยสัจ
ข้อที่ ๑ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ อย่างอื่นใหม่
ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ
เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ เธอก็ทรงจำได้
ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใด
ผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี้มิใช่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔
ที่พระสมณโคดมทรง
แสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ นั้นเสีย
แล้วบัญญัติทุกขนิโรธ-
*คามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้
เธอจงทรงจำอริยสัจ ๔ ที่
เราแสดงแล้วอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ
เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความ
เป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

อวิชชาสูตร

ว่าด้วยอวิชชา

[๑๖๙๔] ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อวิชชาๆ ดังนี้ อวิชชาเป็นไฉน
และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคล
จึงจะชื่อว่าตกอยู่ในอวิชชา? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ
ความไม่รู้ในทุกข์ ในเหตุให้
เกิดทุกข์ ในความดับทุกข์ ในทางที่จะให้ถึงความดับทุกข์ นี้เรียกว่าอวิชชา
และด้วยเหตุเพียง

เท่านี้ บุคคลย่อมชื่อว่าตกอยู่ในอวิชชา ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียร
เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

วิชชาสูตร

ว่าด้วยวิชชา

[๑๖๙๕] ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า วิชชาๆ ดังนี้ วิชชาเป็นไฉน และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึง
จะชื่อว่าถึงวิชชา? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ความรู้ในทุกข์ ในเหตุให้เกิดทุกข์ ใน
ความดับทุกข์ ในทางที่ให้ถึงความดับทุกข์ นี้เรียกว่า วิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคล
ย่อมชื่อว่าถึงวิชชา ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็น
จริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

สังกาสนสูตร

ว่าด้วยบัญญัติแห่งอริยสัจ ๔

[๑๖๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราบัญญัติว่า นี้เป็นทุกขอริยสัจ อักขระ พยัญชนะ
การจำแนกในทุกขอริยสัจนั้น หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ นี้เป็นทุกขอริยสัจ ฯลฯ
เราบัญญัติว่า นี้เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อักขระ พยัญชนะ การจำแนกทุกขนิโรธ-
*คามินีปฏิปทาอริยสัจนั้น หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ นี้เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา-

*อริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความ
เป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

ตถสูตร

ว่าด้วยของจริงแท้ ๔ อย่าง

[๑๖๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น สิ่ง ๔ อย่างเป็นไฉน? สิ่งนี้ว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ทาง
ให้ถึงความดับทุกข์ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น สิ่ง ๔ อย่างนี้เป็นของจริงแท้
ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร
เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ธรรมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตรที่ ๑ ๒. ตถาคตสูตรที่ ๒
๓. ขันธสูตร ๔. อายตนสูตร
๕. ธารณสูตรที่ ๑ ๖. ธารณสูตรที่ ๒
๗. อวิชชาสูตร ๘. วิชชาสูตร
๙. สังกาสนสูตร ๑๐. ตถสูตร

โกฏิคามวรรคที่ ๓

วัชชีสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการตรัสรู้และไม่ตรัสรู้อริยสัจ ๔

[๑๖๙๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกฏิคามในแคว้นวัชชี ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้
แทงตลอดอริยสัจ ๔ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย จึงแล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอด
กาลนานอย่างนี้ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดทุกขอริยสัจ ๑
ทุกขสมุทยอริยสัจ ๑ ทุกขนิโรธอริยสัจ ๑ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ๑ เราด้วย เธอ
ทั้งหลายด้วย จึงแล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอดกาลนานอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ทุกขอริยสัจ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย ตรัสรู้แล้ว แทงตลอดแล้ว ทุกขสมุทยอริยสัจ ...
ทุกขนิโรธอริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย ตรัสรู้แล้ว
แทงตลอดแล้ว ตัณหาในภพขาดสูญแล้ว ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี
พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์
ต่อไปอีกว่า

[๑๖๙๙] เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง เราและเธอทั้งหลายได้
ท่องเที่ยวไปในชาตินั้นๆ ตลอดกาลนาน อริยสัจ ๔ เหล่านี้ เรา
และเธอทั้งหลายเห็นแล้ว ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพถอนขึ้นได้แล้ว มูล-
*แห่งทุกข์ตัดขาดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

จบ สูตรที่ ๑

วัชชีสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้ชัดและไม่รู้ชัดอริยสัจ ๔

[๑๗๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ... นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ และท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๑๗๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ... นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ และนับว่าเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ และท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้งแล้วซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาครั้นได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๗๐๒] ชนเหล่าใดย่อมไม่รู้ชัดซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ โดยประการทั้งปวงไม่มีเหลือ และไม่รู้ชัดซึ่งทางให้ถึงความสงบทุกข์ ชนเหล่านั้นเสื่อมแล้วจากเจโตวิมุติ และปัญญาวิมุติ ไม่ควรเพื่อกระทำที่สุดทุกข์ เข้าถึงชาติและชราโดยแท้ ส่วนชนเหล่าใดย่อมรู้ชัดซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ โดยประการทั้งปวงไม่มีเหลือ และรู้ชัดซึ่งทางให้ถึงความสงบทุกข์ ชนเหล่านั้นถึงพร้อมแล้วด้วยเจโตวิมุติ และปัญญาวิมุติ ควรเพื่อกระทำที่สุดทุกข์ ไม่เข้าถึงชาติและชรา.

จบ สูตรที่ ๒

สัมมาสัมพุทธสูตร
ว่าด้วยความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๑๗๐๓] พระนครสาวัตถี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้ตรัสรู้อริยสัจ ๔ ประการนี้แล ตามความเป็นจริง ตถาคตเขาจึงกล่าว
ว่า เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง
กระทำความเพียร เพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

อรหันตสูตร
ว่าด้วยพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๑๗๐๔] พระนครสาวัตถี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดในอดีตกาล ตรัสรู้แล้วตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้แล้วซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งใน อนาคตกาล จักตรัสรู้ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดแล้ว จักตรัสรู้ อริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ตรัสรู้ อยู่ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้อยู่ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความ เป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ก็พระ-

*อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล
ตรัสรู้แล้วตามความเป็นจริง ... จักตรัสรู้ ...
ตรัสรู้อยู่ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น
ตรัสรู้อยู่ซึ่งอริยสัจ ๔ ตาม
ความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตาม
ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

สอาวักขยสูตร

ว่าด้วยความสิ้นอาสวะ

[๑๗๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นอาสวะของผู้รู้ ผู้เห็น
ไม่กล่าวความ
สิ้นอาสวะของผู้ไม่รู้ไม่เห็น ก็ความสิ้นอาสวะของผู้รู้อะไร ผู้เห็นอะไร?
ความสิ้นอาสวะของ
ผู้รู้เห็นว่า นี้ทุกข์ ... นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ความสิ้นอาสวะของผู้รู้อย่างนี้
ผู้เห็นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้
ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

มิตตสูตร

ว่าด้วยการอนุเคราะห์มิตร

[๑๗๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็เธอทั้งหลายจะพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งและ
ชนเหล่าใดจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม
จะพึงสำคัญถ้อยคำว่าเป็นสิ่งที่ตนควร
เชื่อฟังชนเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น
ให้ประดิษฐานอยู่ในการตรัสรู้อริยสัจ ๔

ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
ก็เธอทั้งหลายจะพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ... ชนเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน
ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในการตรัสรู้อริยสัจ ๔ เหล่านี้แลตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

ตถสูตร

ว่าด้วยอริยสัจ ๔ เป็นของจริงแท้

[๑๗๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-
*อริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน
ไม่เป็นอย่างอื่น เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่าอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

โลกสูตร

พระตถาคตเป็นอริยะในโลกทั้งปวง

[๑๗๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-
*อริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตถาคตเป็นอริยะในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า

อริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความ
เป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

ปริญเญยยสูตร

ว่าด้วยหน้าที่ในอริยสัจ ๔

[๑๗๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-
*อริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล
บรรดาอริยสัจ ๔ ประการนี้
อริยสัจที่ควรกำหนดรู้ ที่ควรละ ที่ควรกระทำให้แจ้ง ที่ควรให้เกิดมี มีอยู่
ก็อริยสัจที่ควรกำหนดรู้
เป็นไฉน? ทุกขอริยสัจ ควรกำหนดรู้ ทุกขสมุทยอริยสัจ ควรละ
ทุกขนิโรธอริยสัจ ควร
กระทำให้แจ้ง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ควรให้เกิดมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้น
แหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

ควัมปติสูตร

ผู้เห็นทุกข์ ชื่อว่าเห็นในสมุทัยนิโรธมรรค

[๑๗๑๐] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เถระมากรูปอยู่ ณ เมืองสหชนิยะ แคว้นเจดีย์
ก็สมัยนั้น
เมื่อภิกษุผู้เถระมากรูปกลับจากบิณฑบาตในเวลาปัจฉาภัต
นั่งประชุมกันในโรงกลม เกิดสนทนา
กันขึ้นในระหว่างประชุมว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย
ผู้ใดหนอแลย่อมเห็นทุกข์ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็น
แม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

[๑๗๑๑] เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระควัมปติเถระได้กล่าวกะ
ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ผมได้ฟังมา ได้รับมาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า
ผู้ใดย่อมเห็นทุกข์ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นแม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
ผู้ใดย่อมเห็นทุกขสมุทัย ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมเห็นแม้ทุกข์ แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
ผู้ใดย่อมเห็นทุกขนิโรธ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นแม้ทุกข์ แม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
ผู้ใดย่อมเห็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นแม้ทุกข์ แม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ โกฏิคามวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรค คือ

๑. วัชชีสูตรที่ ๑ ๒. วัชชีสูตรที่ ๒
๓. สัมมาสัมพุทธสูตร ๔. อรหันตสูตร
๕. อาสวักขยสูตร ๖. มิตตสูตร
๗. ตถสูตร ๘. โลกสูตร
๙. ปริญเญยยสูตร ๑๐. ควัมปติสูตร.

สีสปาปรรณวรรคที่ ๔

สีสปาสูตร

เปรียบสิ่งที่ตรัสรู้มีมากเหมือนใบไม้บนต้น

[๑๗๑๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สีสปาวัน ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงถือใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบด้วยฝ่าพระหัตถ์ แล้วตรัสเรียกภิกษุ

ทั้งหลายมา แล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ใบ
ประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราถือด้วยฝ่ามือกับใบที่บนต้น ไหนจะมากกว่ากัน?
ภิกษุทั้งหลายกราบทูล
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใบประดู่ลาย ๒-๓
ใบที่พระผู้มีพระภาคทรงถือด้วยฝ่าพระหัตถ์มี
ประมาณน้อย ที่บนต้นมากกว่า พระเจ้าข้า.
พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย
สิ่งที่เรารู้แล้วมิได้บอกเธอทั้งหลายมีมาก
ก็เพราะเหตุไรเราจึงไม่บอก เพราะสิ่งนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์
มิใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น
ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ
ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้
นิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่บอก.
[๑๗๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งอะไรเราได้บอกแล้ว เราได้บอกแล้วว่า นี้ทุกข์
...
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ก็เพราะเหตุไรเราจึงบอก
เพราะสิ่งนั้นประกอบด้วยประโยชน์ เป็น
พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ... นิพพาน เพราะฉะนั้น
เราจึงบอก ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์
ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ขทิรสูตร

ว่าด้วยการทำที่สุดแห่งทุกข์เพราะตรัสรู้อริยสัจ ๔

[๑๗๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า
เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ ...

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามความเป็นจริงแล้ว
จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้
มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักเอาใบตะเคียน
ใบทองหลาง
หรือใบมะขามป้อม ห่อน้ำหรือตาลปัตรนำไป ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉันใด
ผู้ใดพึงกล่าว
อย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
ตามความเป็นจริง
แล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้
ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๗๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดแลพึงกล่าวอย่างนี้ว่า
เราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ ...
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ตามความเป็นจริงแล้ว
จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ เป็นฐานะ
ที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักเอาใบบัว ใบทองกวาว
หรือใบย่านทราย
ห่อน้ำหรือตาลปัตรนำไป ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ฉันใด
ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้
ทุกขอริยสัจ ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามความเป็นจริงแล้ว
จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์
โดยชอบ ดังนี้ เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

ทัณฑสูตร

ผู้ท่องเที่ยวไปในโลกเพราะไม่เห็นอริยสัจ

[๑๗๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เปรียบเหมือนท่อนไม้ที่บุคคลขว้างขึ้นไปบนอากาศแล้ว

บางคราวเอาโคนตกลงมาก็มี บางคราวเอาตอนกลางตกลงมาก็มี บางคราวเอาปลายตกลงมาก็มี
ฉันใด สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีนิวรณ์ คืออวิชชา มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบ ได้แล่นไปอยู่ ท่อง-
*เที่ยวไปอยู่ บางคราวจากโลกนี้ไปสู่ปรโลกก็มี บางคราวจากปรโลกมาสู่โลกนี้ก็มี ฉันนั้นเหมือน
กัน ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำ
ความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

เจลสูตร

ให้รีบเพียรเพื่อตรัสรู้ เหมือนรีบดับไฟบนศีรษะ

[๑๗๑๗] พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อผ้าหรือ
ศีรษะถูกไฟไหม้แล้ว จะควรกระทำอย่างไร? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
เมื่อผ้าหรือศีรษะถูกไฟไหม้แล้ว ควรจะกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความ
ไม่ย่นย่อ ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะอย่างแรงกล้า เพื่อดับผ้าหรือศีรษะนั้น.
พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงวางเฉย ไม่ใส่ใจถึงผ้าหรือศีรษะที่ถูกไฟไหม้แล้ว
พึงกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความไม่ย่นย่อ ความไม่ท้อถอย สติและ
สัมปชัญญะอย่างแรงกล้า เพื่อตรัสรู้อริยสัจ ๔ ที่ยังไม่ตรัสรู้ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็น

ไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้น
แหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

สัตติสตสูตร

ว่าด้วยการตรัสรู้อริยสัจ ๔

[๑๗๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีอายุร้อยปี พึงกล่าวอย่างนี้กะผู้มี
ชีวิตอยู่ร้อยปีว่า มาเถิด บุรุษผู้เจริญ ชนทั้งหลายจักเอาหอกร้อยเล่มทิ่มแทงท่าน ในเวลาเช้า ...
ในเวลาเที่ยง ... ในเวลาเย็น ท่านนั้นถูกเขาเอาหอกสามร้อยเล่มทิ่มแทงอยู่ทุกวันๆ มีอายุร้อยปี
มีชีวิตอยู่ร้อยปี จักตรัสรู้ อริยสัจ ๔ ที่ยังไม่ได้ตรัสรู้โดยล่วงร้อยปีไป กุลบุตรผู้เป็นไปในอำนาจ
แห่งประโยชน์ควรจะรับเอา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นที่สุดอันบุคคลไป
ตามอยู่รู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุดแห่งการประหารด้วยหอก ดาบ หลาว และขวานย่อมไม่ปรากฏ
ฉันใด ก็ข้อนี้พึงมีได้ฉันนั้นว่า ก็เราไม่กล่าวการตรัสรู้อริยสัจ ๔ พร้อมด้วยทุกข์ โทมนัส
แต่เรากล่าวการตรัสรู้อริยสัจ ๔ พร้อมด้วยสุข โสมนัส อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ
ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง
กระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ปาณสูตร

ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิพ้นจากอบายใหญ่

[๑๗๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงตัดหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้
ในชมพูทวีปนี้ แล้วรวบรวมเข้าด้วยกัน ครั้นแล้วกระทำให้เป็นหลาว ครั้นกระทำให้เป็นหลาว
แล้ว พึงร้อยสัตว์ขนาดใหญ่ในมหาสมุทรในหลาวขนาดใหญ่ สัตว์ขนาดกลางในหลาวขนาดกลาง
สัตว์ขนาดเล็กในหลาวขนาดเล็ก ก็สัตว์ขนาดเขื่องในมหาสมุทรยังไม่ทันหมด หญ้า ไม้ กิ่งไม้
และใบไม้ในชมพูทวีป พึงถึงความสิ้นไปหมดไปโดยแท้ การที่จะเอาหลาวร้อยสัตว์ขนาดเล็กใน
มหาสมุทร ซึ่งมีมากกว่าสัตว์ขนาดเขื่องนั้น มิใช่กระทำได้ง่าย ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะ
ตัวมันเล็ก ฉันใด อบายก็โตใหญ่ ฉันนั้น บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ? พ้นจากอบายที่ใหญ่โต
อย่างนี้แล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

สุริยูปมาสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อนการตรัสรู้อริยสัจ

[๑๗๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมา
ก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อนแห่งการตรัสรู้อริยสัจ ๔

ตามความเป็นจริง คือ สัมมาทิฏฐิ ฉะนั้นเหมือนกัน อันภิกษุผู้มีความเห็นชอบพึงหวังข้อนี้
ได้ว่า จักรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

สุริยูปมาสูตรที่ ๒

พระตถาคตอุบัติความสว่างย่อมปรากฏ

[๑๗๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระจันทร์และพระอาทิตย์ยังไม่เกิดขึ้นในโลกเพียงใด
ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มจ้าอย่างมากก็ยังไม่มีเพียงนั้น เวลานั้นมีแต่ความมืดมิด มีแต่ความ
มัวเป็นหมอก กลางคืนกลางวันไม่ปรากฏ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ไม่ปรากฏ ฤดูและปีก็ไม่
ปรากฏ เมื่อใด พระจันทร์และพระอาทิตย์เกิดขึ้นในโลก เมื่อนั้น ความปรากฏแห่งแสงสว่าง
แจ่มจ้าอย่างมากก็ย่อมมี เวลานั้น ไม่มีความมืดมิด ไม่มีความมัวเป็นหมอก กลางคืนกลางวัน
ปรากฏ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุ
ทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่อุบัติขึ้นในโลกเพียงใด ความปรากฏแห่ง
แสงสว่างแจ่มแจ้งอย่างมากก็ยังไม่มีเพียงนั้น เวลานั้น มีแต่ความมืดมิด มีแต่ความมัวเป็นหมอก
การบอก การแสดง การบัญญัติ การแต่งตั้ง การเปิดเผย การจำแนก การกระทำให้ง่าย ซึ่ง

อริยสัจ ๔ ก็ยังไม่มี เมื่อใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก เมื่อนั้น
ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มแจ้งอย่างมากก็ย่อมมี เวลานั้นไม่มีความมืดมิด ไม่มีความมัวเป็น
หมอก การบอก การแสดง ... การกระทำให้ง่าย ซึ่งอริยสัจ ๔ ก็ย่อมมี อริยสัจ ๔ เป็นไฉน?
คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

อินทขีลสูตร

ผู้รู้ตามเป็นจริง ย่อมรู้ผู้อื่นว่ารู้หรือไม่รู้

[๑๗๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัด
ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อม
ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่
เปรียบเหมือนปุยนุ่นหรือปุยฝ้าย เป็นของเบา คอยจะลอยไปตามลม บุคคลวางไว้ที่ภาคพื้นอัน
ราบเรียบแล้ว ลมทิศบูรพา พึงพัดปุยนุ่นหรือปุยฝ้ายนั้นไปทางทิศประจิมได้ ลมทิศประจิมพึงพัด
เอาไปทางทิศบูรพาได้ ลมทิศอุดรพึงพัดเอาไปทางทิศทักษิณได้ ลมทิศทักษิณพึงพัดเอาไปทางทิศ
อุดรได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะปุยนุ่นหรือปุยฝ้ายนั้นเป็นของเบาฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข-
*นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์
อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็น
อริยสัจ ๔ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๗๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมรู้ตามความ
เป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่
ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่
เปรียบเหมือนเสาเหล็กหรือเสาหินมีรากลึก เขาฝังไว้ดีแล้ว ไม่หวั่นไหว ไม่เอนเอียง ถึงแม้
ลมฝนอย่างแรงจะพัดมาแต่ทิศบูรพา ... ทิศประจิม ... ทิศอุดร ... ทิศทักษิณ ก็ไม่สะเทือนสะท้าน
หวั่นไหว ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะรากลึก เพราะเสาหินเขาฝังไว้ดีแล้ว ฉันใด สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ไม่ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้
เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ดีแล้ว
ฉันนั้นเหมือนกัน อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า

นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

วาทีสูตร

ผู้รู้ชัดตามเป็นจริง ไม่หวั่นไหวต่อผู้ยกวาทะ

[๑๗๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีความต้องการวาทะ ผู้แสวงหาวาทะ พึงมาจากทิศบูรพา ... ทิศประจิม ... ทิศอุดร ... ทิศทักษิณ ด้วยประสงค์ว่า จักยกวาทะของภิกษุนั้น ภิกษุนั้นจักสะเทือนสะท้านหรือหวั่นไหวต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นโดยสหธรรม ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนเสาหิน ๑๖ ศอก เสาหินนั้นมีรากลึกลงไป ๘ ศอก ข้างบน ๘ ศอก ถึงแม้ลมฝนอย่างแรงจะพัดมาแต่ทิศบูรพา ... ทิศประจิม ... ทิศอุดร ... ทิศทักษิณ ก็ไม่สะเทือนสะท้านหวั่นไหว ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะรากลึก เพราะเสาหินเขาฝังไว้ดีแล้ว ฉันใด ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์ผู้ต้องการวาทะ ผู้แสวงหาวาทะ พึงมาจาก ทิศบูรพา ... ทิศประจิม ... ทิศอุดร ... ทิศทักษิณ ด้วยประสงค์ว่า จักยกวาทะของภิกษุนั้น ภิกษุนั้นจักสะเทือนสะท้านหรือหวั่นไหวต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นโดยสหธรรม ข้อนั้นมิใช่ ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ดีแล้ว ฉันนั้นเหมือนกัน อริยสัจ ๔

เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สีสปาปรรณวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีสปาสูตร ๒. ขทิรสูตร
๓. ทัณฑสูตร ๔. เจลสูตร
๕. สัตติสตสูตร ๖. ปาณสูตร
๗. สุริยูปมาสูตรที่ ๑ ๘. สุริยูปมาสูตรที่ ๒
๙. อินทขีลสูตร ๑๐. วาทีสูตร.

ปปาตวรรคที่ ๔

จินตสูตร

การคิดเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่ ไม่มีประโยชน์

[๑๗๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน
กลันทกนิวาป-
*สถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว บุรุษคนหนึ่งออกจากเมืองราชคฤห์
เข้าไปยังสระโบกขรณี
ชื่อสุมาคธา ด้วยประสงค์ว่า จักคิดเรื่องโลก ครั้นแล้ว นั่งคิดเรื่องโลกอยู่ ณ
ขอบสระโบก-
*ขรณีชื่อสุมาคธา เข้าได้เห็นกองทัพประกอบด้วยองค์ ๔ เข้าไปสู่ก้านบัว
ที่ขอบสระโบกขรณี
ชื่อสุมาคธา ครั้นแล้ว ได้มีความคิดว่า เราชื่อว่าเป็นคนบ้า
ชื่อว่าเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่านเสียแล้ว

เราเห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก ครั้งนั้น บุรุษนั้นเข้าไปยังนครบอกแก่หมู่มหาชนว่า ท่านผู้เจริญ
ทั้งหลาย เราชื่อว่าเป็นคนบ้า ชื่อว่าเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่านเสียแล้ว เราเห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก หมู่
มหาชนถามว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าได้อย่างไร ท่านมีจิตฟุ้งซ่านอย่างไร สิ่งอะไรที่ไม่มี
ในโลกซึ่งท่านเห็นแล้ว?

บุ. ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย จะบอกให้ทราบ เราออกจากกรุงราชคฤห์เข้าไปยัง
สระโบกขรณีชื่อสุมาคธา ด้วยประสงค์ว่า จักคิดเรื่องโลก ครั้นแล้วนั่งคิดเรื่องโลกอยู่ ณ
ขอบสระโบกขรณีชื่อสุมาคธา เราได้เห็นกองทัพประกอบด้วยองค์ ๔ เข้าไปสู่ก้านบัวที่ขอบสระ
โบกขรณีชื่อสุมาคธา เราเป็นบ้าได้อย่างนี้ เรามีจิตฟุ้งซ่านอย่างนี้ ก็สิ่งนี้ไม่มีในโลก เราเห็น
แล้ว.

มหา. ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าแน่ ท่านมีจิตฟุ้งซ่านแน่ ก็และสิ่งนี้ไม่มีในโลก
ท่านเห็นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษนั้นได้เห็นสิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่ได้เห็นสิ่งที่ไม่เป็นจริง.

[๑๗๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามเทวดากับอสูรประชิดกัน ก็
ในสงครามนั้น พวกเทวดาชนะ พวกอสูรแพ้ ก็พวกอสูรที่แพ้กลับแล้ว ยังจิตของพวก
เทวดาให้งวยงงอยู่ เข้าไปสู่บุรีอสูรโดยทางก้านบัว เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงอย่าคิด
เรื่องโลกว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น

ชีพเป็นอื่น สรีระก็เป็นอื่น สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้า
แต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เป็นอีกก็หามิได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิด
นั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ความ
คลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๑๗๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พึงคิดว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนั้น ประกอบด้วยประโยชน์
เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ... เพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปปาตสูตร
ว่าด้วยเหวคือความเกิด

[๑๗๒๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนคร
ราชคฤห์ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
มาเถิด เราจักเข้าไปยังยอดเขากั้นเขตแดนเพื่อพักกลางวัน ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของ
พระผู้มีพระภาคแล้ว ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมาก เสด็จเข้าไปยัง

ยอดเขากั้นเขตแดน ภิกษุรูปหนึ่งได้เห็นเหวใหญ่บนยอดเขากั้นเขตแดน ครั้นแล้วได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหวนี้ใหญ่ เหวนี้ใหญ่แท้ๆ เหวอื่นที่ใหญ่กว่า
และน่ากลัวกว่าเหวนี้มีอยู่หรือ พระเจ้าข้า? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เหวอื่นที่ใหญ่
กว่าและน่ากลัวกว่าเหวนี้มีอยู่.

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหวอื่นที่ใหญ่กว่าและน่ากลัวกว่าเหวนี้เป็นไฉน?

[๑๗๒๙] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้
ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ... นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ... เพื่อความแก่ ... เพื่อความตาย ...
เพื่อความโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความโทมนัสและความคับแค้นใจ ยินดีแล้ว ย่อม
ปรุงแต่งสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิดบ้าง ... และความคับแค้นใจบ้าง ครั้นปรุงแต่ง
แล้ว ย่อมตกลงสู่เหวคือความเกิดบ้าง ... และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความ
ร่ำไร ความทุกข์ ความโทมนัส ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์.

[๑๗๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตาม
ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ... และความคับแค้นใจ ไม่ยินดีแล้ว

ย่อมไม่ปรุงแต่งสังขารทั้งหลายซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ... และความคับแค้นใจ ครั้นไม่ปรุงแต่ง
แล้ว ย่อมไม่ตกลงสู่เหวคือความเกิดบ้าง ... และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมพ้นจากความเกิด ... และความคับแค้นใจย่อมพ้นจากทุกข์ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

ปริฬาหสูตร
ว่าด้วยความเร่าร้อน

[๑๗๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นรกชื่อว่ามีความเร่าร้อนมาก มีอยู่ ในนรกนั้น บุคคล
ยังเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยนัยน์ตาได้ (แต่) เห็นรูปที่ไม่น่าปรารถนาอย่างเดียว ไม่เห็นรูป
ที่น่าปรารถนา เห็นรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นรูปที่ไม่น่าชอบใจ
อย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าชอบใจ ได้ฟังเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยหูได้ ... ได้สูดกลิ่นอย่างใด
อย่างหนึ่งด้วยจมูกได้ ... ได้ลิ้มรสอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยลิ้นได้ ... ได้ถูกต้องโผฏฐัพพะอย่างใด
อย่างหนึ่งด้วยกายได้ ... ได้รู้แจ้งธรรมารมณ์อย่างหนึ่งด้วยใจได้ (แต่) รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าปรารถนา
อย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าปรารถนา รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าใคร่ รู้แจ้ง
รูปที่ไม่น่าพอใจอย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าพอใจ.

[๑๗๓๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค

ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเร่าร้อนมาก ความเร่าร้อนมากแท้ๆ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่า
และน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้ มีอยู่หรือ?

พ. ดูกรภิกษุ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้มีอยู่.

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความเร่าร้อน
นี้ เป็นไฉน?

[๑๗๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัด
ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ยินดีแล้ว ย่อมปรุงแต่งครั้น
ปรุงแต่งแล้ว ย่อมเร่าร้อนด้วยความเร่าร้อนเพราะความเกิดบ้าง ความแก่บ้าง ความตายบ้าง
ความเศร้าโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความโทมนัส และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด ... ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไป
จากทุกข์.

[๑๗๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัด
ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ย่อมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ไม่ยินดีแล้ว ย่อมไม่ปรุงแต่ง
ครั้นไม่ปรุงแต่งแล้ว ย่อมไม่เร่าร้อน ด้วยความเร่าร้อนเพราะความเกิด ... และความคับแค้นใจ

เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมพ้นจากความเกิด ... ความคับแค้นใจ ย่อมพ้น
จากทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

กูฏสูตร
ว่าด้วยฐานะที่มีได้และมีไม่ได้

[๑๗๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ตรัสรู้ทุกขอริยสัจตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ไม่ตรัสรู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้กระทำเรือนชั้นล่าง แล้วจักยกเรือนชั้นบนแห่งเรือนยอด ดังนี้ ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉันใด ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ไม่ตรัสรู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๑๗๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ได้ตรัสรู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เรากระทำเรือนชั้นล่างแล้ว จักยกเรือนชั้นบนแห่งเรือนยอด ดังนี้ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้

ฉันใด ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่าเราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ได้ตรัสรู้
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนี้
เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง
กระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

วาลสูตร

ว่าด้วยการแทงตลอดตามความเป็นจริงยาก

[๑๗๓๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้
เมืองเวสาลี ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตใน
เมืองเวสาลี ท่านพระอานนท์ได้เห็นลิจฉวีกุมารมากด้วยกัน กำลังทำการยิงศรอยู่ในศาลาสำหรับ
เรียนศิลปะ ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด ครั้นแล้ว
ได้มีความคิดว่า พวกลิจฉวีกุมารเหล่านี้ ที่จักยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก
แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด เป็นผู้ศึกษาแล้ว ศึกษาดีแล้ว.

[๑๗๓๘] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ ครั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลีแล้ว เวลาปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มี
พระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
ประทานพระวโรกาส เมื่อเวลาเช้า ข้าพระองค์นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตใน

เมืองเวสาลี ได้เห็นลิจฉวีกุมารมากด้วยกัน
กำลังทำการยิงศรอยู่ในศาลาสำหรับเรียนศิลปะ
ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด
ครั้นแล้ว ข้าพระองค์
ได้มีความคิดว่า พวกลิจฉวีกุมารเหล่านี้ที่ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ
กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่
ไกลได้ไม่ผิดพลาด เป็นผู้ศึกษาแล้ว ศึกษาดีแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรอานนท์ เธอ
จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อย่างไหนจะทำได้ยากกว่ากัน
หรือจะให้เกิดขึ้นได้ยากกว่ากัน?
คือ การที่ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก
แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด กับการ
แทงปลายขนทรายด้วยปลายขนทรายที่แบ่งออกแล้วเป็น ๗ ส่วน.

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
การแทงปลายขนทรายด้วยปลายขนทรายที่แบ่งออกแล้ว
เป็น ๗ ส่วน กระทำได้ยากกว่า และให้เกิดขึ้นได้ยากกว่าพระเจ้าข้า.

พ. ดูกรอานนท์ ชนเหล่าใดย่อมแทงตลอดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ชนเหล่านั้นย่อมแทงตลอดได้ยากกว่าโดยแท้
เพราะฉะนั้นแหละ
อานนท์ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินี-
*ปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

อันธการีสูตร

ผู้รู้ตามเป็นจริงไม่ตกไปสู่ที่มืด

[๑๗๓๙] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกันตนรกมีแต่ความทุกข์
มืดคลุ้มมัวเป็นหมอก
สัตว์ในโลกันตนรกนั้น
ไม่ได้รับรัศมีพระจันทร์และพระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้.

[๑๗๔๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว
ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมืดนั้นมาก ความมืดนั้นมากแท้ๆ
ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่า
และน่ากลัวกว่าความมืดนี้ มีอยู่หรือ?
พ. ดูกรภิกษุ ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมืดนี้มีอยู่.
ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมืดนี้
เป็นไฉน.
[๑๗๔๑] พ. ดูกรภิกษุ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ย่อมไม่รู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อม
ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ยินดีแล้วย่อมปรุงแต่ง
ครั้นปรุงแต่ง
แล้ว ย่อมตกไปสู่ความมืดคือความเกิด ... และความคับแค้นใจ เรากล่าวว่า
สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด ... ความคับแค้นใจ
ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์.
[๑๗๔๒] ดูกรภิกษุ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ย่อมรู้ชัดตามความ
เป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่ยินดี
ในสังขารทั้งหลายซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ไม่ยินดีแล้ว ย่อมไม่ปรุงแต่ง
ครั้นไม่ปรุงแต่ง
แล้ว ย่อมไม่ตกไปสู่ความมืดคือความเกิดบ้าง ... และความคับแค้นบ้าง
เรากล่าวว่า สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมพ้นไปจากความเกิด ... และความคับแค้นใจ
ย่อมพ้นไปจากความทุกข์

ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

ฉิคคฬสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นมนุษย์ยาก

[๑๗๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษโยนแอกซึ่งมีช่องเดียวลงไปใน
มหาสมุทร เต่าตาบอดมีอยู่ในมหาสมุทรนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ เธอ
ทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เต่าตาบอดนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ
จะสอดคอให้เข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวโน้นได้บ้างหรือหนอ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ถ้าล่วงกาลนานไปบางครั้งบางคราว เต่าจะสอดคอให้เข้าไปในแอกนั้นได้บ้าง.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เต่าตาบอด ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ สอด
คอให้เข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวโน้น ยังจะเร็วกว่า เราย่อมกล่าวความเป็นมนุษย์เพราะคนพาล
ผู้ไปสู่วินิบาตแล้วคราวเดียวก็หามิได้ ข้อนั้น เพราะเหตุไร? เพราะว่าในวินิบาตนี้ ไม่มีการ
ประพฤติธรรม การประพฤติชอบ การกระทำกุศล การกระทำบุญ มีแต่การเคี้ยวกินกันและกัน
การเคี้ยวกิน ผู้มีกำลังน้อยกว่า ย่อมเป็นไปในวินิบาตนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็น
อริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริง
ว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

ฉิคคฬสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการได้ความเป็นมนุษย์ยาก

[๑๗๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาปฐพีนี้มีน้ำเป็นอันเดียวกัน บุรุษโยน
แอกซึ่งมีช่องเดียวลงไปในมหาปฐพีนั้น ลมทิศบูรพาพัดเอาแอกนั้นไปทางทิศประจิม ลมทิศ
ประจิมพัดเอาไปทางทิศบูรพา ลมทิศอุดรพัดเอาไปทางทิศทักษิณ ลมทิศทักษิณพัดเอาไปทางทิศ
อุดร เต่าตาบอดมีอยู่ในมหาปฐพีนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ เธอทั้งหลายจะ
สำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เต่าตาบอดนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอด
คอให้เข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวโน้นได้บ้างหรือหนอ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ข้อที่เต่าตาบอด ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอดคอเข้าไปในแอกซึ่งมี
ช่องเดียวโน้นเป็นของยาก.

พ. ฉันนั้นภิกษุทั้งหลาย การได้ความเป็นมนุษย์เป็นของยาก พระตถาคตอรหันต-
*สัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติในโลกเป็นของยาก ธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วจะรุ่งเรืองในโลก
ก็เป็นของยาก ความเป็นมนุษย์นี้เขาได้แล้ว พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติแล้วในโลก
และธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วก็รุ่งเรืองอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ

เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

สิเนรุสูตรที่ ๑

ทุกข์ของพระอริยบุคคลหมดไปมากกว่าที่เหลือ

[๑๗๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่ว เขียว ๗ ก้อนแห่งขุนเขาสิเนรุราช เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษเก็บแล้วกับขุนเขาสิเนรุราช อย่างไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุราชมากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษเก็บแล้ว น้อยกว่า เมื่อเทียบกับขุนเขาสิเนรุราชแล้ว ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อน ที่บุรุษนั้นเก็บไว้แล้ว ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิ ตรัสรู้แล้ว ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาที่สิ้นไป หมดไปแล้ว มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบ กับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๗ ชาติ ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

สิเนรุสูตรที่ ๒

ทุกข์ของพระอริยบุคคลหมดไปมากกว่าที่เหลือ

[๑๗๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาสิเนรุราชพึงถึงความสิ้นไปหมดไป เว้นก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ขุนเขาสิเนรุราชที่สิ้นไป หมดไป กับก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ อย่างไหน จะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุราชที่สิ้นไป หมดไป นี้แหละมากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ น้อยกว่า เมื่อเทียบกับ ขุนเขาสิเนรุราชที่สิ้นไป หมดไป ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ ย่อม ไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิ ตรัสรู้แล้ว ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาที่สิ้นไป หมดไปแล้ว มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบ กับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๗ ชาติ ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปปาตรวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จินตสูตร ๒. ปปาตสูตร

๓. ปริฬาหสูตร ๔. กูฏสูตร

๕. วาลสูตร ๖. อันธการีสูตร

๗. ฉิคคฬสูตรที่ ๑ ๘. ฉิคคฬสูตรที่ ๒

๙. สิเนรุสูตรที่ ๑ ๑๐. สิเนรุสูตรที่ ๒

อภิสมยวรรคที่ ๖

นขสิขาสูตร

ว่าด้วยทุกข์ของพระอริยะเท่ากับฝุ่นที่ปลายเล็บ

[๑๗๔๗] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงช้อนฝุ่นเล็กน้อยไว้ที่ปลายพระนขาแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อยที่ปลายเล็บที่เราช้อนขึ้นนี้กับมหาปฐพีนี้ อย่างไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาปฐพีมากกว่าฝุ่นเล็กน้อยที่ปลายพระนขาอัน พระผู้มีพระภาคทรงช้อนขึ้นนี้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับมหาปฐพีแล้ว ฝุ่นเล็กน้อยที่ปลายพระนขาที่พระผู้มีพระภาคช้อนขึ้นแล้ว ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวกผู้สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิ ผู้ตรัสรู้ ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ที่สิ้นไปหมดไป มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้

ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๗ ชาติ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

โปกขรณีสูตร

ว่าด้วยทุกข์ของพระอริยะเท่ากับน้ำปลายหญ้าคา

[๑๗๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนสระโบกขรณี โดยยาว ๕๐ โยชน์ โดย
กว้าง ๕๐ โยชน์ สูง ๕๐ โยชน์ เต็มด้วยน้ำเปี่ยมฝั่ง
กาดื่มกินได้บุรุษเอาปลายหญ้าคาจุ่มน้ำขึ้น
จากสระนั้น เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
น้ำที่เขาเอาปลายหญ้าคาจุ่มขึ้น กับน้ำใน
สระโบกขรณี ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในสระ
โบกขรณีมากกว่า น้ำที่เขาเอาปลายหญ้าคาจุ่มขึ้นมีประมาณน้อย
เมื่อเทียบกับน้ำในสระโบกขรณี
แล้ว น้ำที่เขาเอาปลายหญ้าคาจุ่มขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ
หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

สัมเภชชสูตรที่ ๑

เปรียบทุกข์ที่ยังเหลือเท่ากับหยดน้ำ

[๑๗๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา

อจิรวดี สรภู มหี ย่อมไหลไปไม่ขาดสายในที่ใด บุรุษตักน้ำ ๒-๓ หยดขึ้นจากที่นั้น เธอ
ทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น กับน้ำที่ไหลไปประจบกัน
ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลไปประจบมากกว่า
น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้นมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลไปประจบกัน น้ำ ๒-๓ หยดที่
เขาตักขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

สัมเภชชสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ที่หมดไปเท่ากับน้ำในแม่น้ำ

[๑๗๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา
อจิรวดี สรภู มหี ย่อมไหลไปไม่ขาดสายในที่ใด น้ำนั้น พึงถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือ
น้ำ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเทียบน้ำที่ไหลไปประจบกันซึ่ง
สิ้นไป หมดไป กับน้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลไปประจบกันซึ่งสิ้นไป หมดไป มากกว่า น้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ
อยู่ น้อยกว่า เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลไปประจบกัน ซึ่งสิ้นไป หมดไปแล้ว น้ำ ๒-๓ หยดที่ยัง
เหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

ปฐวีสูตรที่ ๑

เปรียบทุกข์ที่ยังเหลือเท่ากับก้อนดิน

[๑๗๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนจากแผ่นดินใหญ่ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ กับแผ่นดินใหญ่ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่มากกว่า ก้อนดินเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ปฐวีสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ที่หมดไปเท่ากับแผ่นดิน

[๑๗๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แผ่นดินใหญ่พึงถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไหน ความ

หมดไป สิ้นไป ของแผ่นดินใหญ่ กับก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่ยังเหลือ
ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่หมดไป
สิ้นไป มากกว่า ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ มีประมาณน้อย
เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ที่หมดไป สิ้นไป ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่ยัง
เหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

สมุททสูตรที่ ๑

เปรียบทุกข์ที่เหลือเท่ากับหยดน้ำ

[๑๗๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษตักน้ำมหาสมุทร ๒-๓ หยด เธอ
ทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น กับน้ำในมหาสมุทร ไหน
จะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรมากกว่า น้ำ
๒-๓ หยด ที่เขาตักขึ้นมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทร น้ำ ๒-๓ หยด ที่เขา
ตักขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

สมุททสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ที่หมดเท่ากับมหาสมุทร

[๑๗๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรพึงถึงความสิ้นไป หมดไป
ยังเหลือน้ำ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป
หมดไป กับน้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลือ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไปมากกว่า น้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลือมีประมาณ
น้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไป น้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลือ ย่อมไม่ถึงซึ่ง
การนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

ปัพพตูปมาสูตรที่ ๑

เปรียบทุกข์ที่เหลือเท่ากับก้อนหิน

[๑๗๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด
๗ ก้อน แห่งขุนเขาหิมวันต์ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินประมาณเท่า
เมล็ดผักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ กับขุนเขาหิมวันต์ ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมวันต์มากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗

ก้อน ที่เขาเก็บไว้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมวันต์
ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด
๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.
พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

ปัพพตูปมาสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ที่หมดไปเท่ากับขุนเขา

[๑๗๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาหิมวันต์ พึงถึงความสิ้นไป
หมดไป
ยังเหลือก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗ ก้อน
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป หมดไป กับก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗ ก้อน
ที่ยังเหลืออยู่
ไหนจะมากกว่ากัน? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป
หมดไป มากกว่าก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่
มีประมาณน้อย เมื่อ
เทียบกับขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป หมดไป ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗
ก้อน ที่ยังเหลืออยู่
ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.
พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ผู้สมบูรณ์
ด้วยทิฏฐิ ผู้ตรัสรู้ ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
ที่สิ้นไป หมด
ไป มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับการเปรียบเทียบ
หรือแม้ส่วนเสี้ยว

เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไป อย่างสูงเพียง ๗ ชาติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อภิสมยวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นขสิขาสูตร ๒. โปกขรณีสูตร
๓. สัมเภชชสูตรที่ ๑ ๔. สัมเภชชสูตรที่ ๒
๕. ปฐวีสูตรที่ ๑ ๖. ปฐวีสูตรที่ ๒
๗. สมุททสูตรที่ ๑ ๘. สมุททสูตรที่ ๒
๙. ปัพพตูปมาสูตรที่ ๑ ๑๐. ปัพพตูปมาสูตรที่ ๒

อามกธัญญเปยยาล ปฐมวรรคที่ ๗

อัญญตรสูตร
ว่าด้วยสัตว์ผู้มาเกิดในมนุษย์น้อย

[๑๗๕๗] ครั้งนั้นแล
พระผู้มีพระภาคทรงช้อนฝุ่นเล็กน้อยไว้ในปลายพระนขา แล้ว
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อยที่เราช้อนขึ้นไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มี
พระภาคทรงช้อนไว้ในปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝุ่นเล็กน้อยที่

พระผู้มีพระภาคทรงช้อนไว้ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับการเปรียบเทียบ หรือแม้
ส่วนเสี้ยว.
พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีน้อย
โดยที่แท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดนอกจากมนุษย์มีมากกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่ได้เห็น
อริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปัจจันตสูตร
ว่าด้วยสัตว์ผู้มาเกิดในปัจจันตชนบทมาก

[๑๗๕๘] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงช้อนฝุ่นเล็กน้อยไว้ในปลายพระนขา แล้ว
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อยที่เราช้อนขึ้นไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน?
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่าฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มี
พระภาคทรงช้อนไว้ในปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝุ่นเล็กน้อยที่
พระผู้มีพระภาคทรงช้อนไว้ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับการเปรียบเทียบหรือแม้
ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท มีประมาณ
น้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดในปัจจันตชนบทมีมากกว่า
ที่กลับมาเกิดในพวกมิลักขะ
ซึ่งเป็นพวกที่ไม่รู้แจ้ง ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

ปัญญาสูตร

ว่าด้วยสัตว์มีปัญญาจักษุน้อย

[๑๗๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้ประกอบด้วยปัญญาจักษุ
อันเป็นอริยะ มีประมาณน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ตกไปในอวิชชา เป็นผู้มงาย มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

สุราเมรยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้งดเว้นการดื่มน้ำเมามีน้อย

[๑๗๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ
สุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทมีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ
สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

อุทกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เกิดในน้ำมีมาก

[๑๗๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกิดบนบก มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ที่เกิดในน้ำ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

มัตเตยยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เกื้อกูลมารดามีน้อย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกื้อกูลแก่มารดา มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ผู้ไม่เกื้อกูลแก่มารดา มีมากกว่า.

จบ สูตรที่ ๖

เปตเตยยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เกื้อกูลบิดามีน้อย

[๑๗๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกื้อกูลแก่บิดามีน้อย โดย
ที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เกื้อกูลแก่บิดา มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๗

สามัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เกื้อกูลสมณะมีน้อย

[๑๗๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกื้อกูลแก่สมณะมีน้อย โดย
ที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เกื้อกูลแก่สมณะ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๘

พราหมัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์เกื้อกูลพราหมณ์มีน้อย

[๑๗๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้เกื้อกูลแก่พราหมณ์มีน้อย
โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เกื้อกูลแก่พราหมณ์ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๙

อปจายิกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้อ่อนน้อมต่อผู้เจริญมีน้อย

[๑๗๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้นอบน้อมต่อบุคคลผู้เจริญใน
สกุล มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่นอบน้อมต่อบุคคลผู้เจริญในสกุล มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกธัญญเปยยาล ปฐมวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญตรสูตร ๒. ปัจจันตสูตร
๓. ปัญญาสูตร ๔. สุราเมรยสูตร
๕. อุทกสูตร ๖. มัตเตยยสูตร
๗. เปตเตยยสูตร ๘. สามัญญสูตร
๙. พราหมัญญสูตร ๑๐. อปจายิกสูตร

อามกธัญญเปยยาล ทุติยวรรคที่ ๘

ปาณาติปาตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นปาณาติบาตมีน้อย

[๑๗๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เว้นจากปาณาติบาตมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เว้นจากปาณาติบาต มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑

อทินนาทานสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นอทินนาทานมีน้อย

[๑๗๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากอทินนาทานมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากอทินนาทาน มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

กาเมสุมิจฉาจารสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นกาเมสุมิจฉาจารมีน้อย

[๑๗๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นกาเมสุมิจฉาจารมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

มุสาวาทสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นมุสาวาทมีน้อย

[๑๗๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากมุสาวาทมีน้อย
โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากมุสาวาท มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

เปสุญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นคำส่อเสียดมีน้อย

[๑๗๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำส่อเสียดมีน้อย
โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำส่อเสียด มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

ผรุสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นคำหยาบมีน้อย

[๑๗๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากคำหยาบมีน้อย
โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำหยาบมีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

สัมผัปปลาปสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการเพ้อเจ้อมีน้อย

[๑๗๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำเพ้อเจ้อมีน้อย
โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำเพ้อเจ้อมีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๗

พีชสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการพรากพืชคามมีน้อย

[๑๗๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการพรากพืชคาม
และภูตคาม มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการพรากพืชคามและภูตคาม มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๘

วิกาลโภชนสูตร
ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นบริโภคในเวลาวิกาลมีน้อย

[๑๗๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการบริโภคอาหาร ในเวลาวิกาล มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๙

คันธวิเลปนสูตร
ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นเครื่องลูบไล้มีน้อย

[๑๗๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการทัดทรงประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอมและเครื่องประเทืองผิว อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการทัดทรงประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของ หอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกธัญญเปยยาล ทุติยวรรคที่ ๘

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณาติปาตสูตร ๒. อทินนาทานสูตร
๓. กาเมสุมิจฉาจารสูตร ๔. มุสาวาทสูตร
๕. เปสุญญสูตร ๖. ผรุสสูตร
๗. สัมผัปปลาปสูตร ๘. พีชสูตร
๙. วิกาลโภชนสูตร ๑๐. คันธวิเลปนสูตร.

อามกธัญญเปยยาล ตติยวรรคที่ ๙

นัจจสูตร
ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นจากการฟ้อนรำมีน้อย

[๑๗๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง
ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึก มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการฟ้อนรำ
ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึก มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑

สยนสูตร

ว่าด้วยสัตว์เว้นการนั่งนอนในที่นั่งนอนสูงใหญ่มีน้อย

[๑๗๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่ง
ที่นอนอันสูงใหญ่ มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่
มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

รชตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเงินทองมีน้อย

[๑๗๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับทองและเงิน
มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับทองและเงิน มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

ธัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นจากการรับธัญญชาติดิบมีน้อย

[๑๗๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับธัญญชาติดิบ
มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับธัญญชาติดิบ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

มังสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเนื้อดิบมีน้อย

[๑๗๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับเนื้อดิบ มี
น้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับเนื้อดิบ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

กุมาริกาสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเด็กหญิงมีน้อย

[๑๗๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับสตรีและกุมารี
มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับสตรีและกุมารี มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

ทาสีสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับทาสมีน้อย

[๑๗๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับทาสีและทาส
มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับทาสีและทาส มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๗

อเชฬกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับแพะแกะมีน้อย

[๑๗๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับแพะและแกะ
มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับแพะและแกะมีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๘

กุกกุฏสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับไก่และสุกรมีน้อย

[๑๗๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับไก่และสุกร
มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับไก่และสุกร มีมากกว่า.

จบ สูตรที่ ๙

หัตถีสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับช้างมีน้อย

[๑๗๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับช้าง โค ม้า
และลา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับช้าง โค ม้า และลา มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกธัญญเปยยาล ตติยวรรคที่ ๙

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นัจจสูตร ๒. สยนสูตร
๓. รชตสูตร ๔. ธัญญสูตร
๕. มังสสูตร ๖. กุมาริกาสูตร
๗. ทาสีสูตร ๘. อเชฬกสูตร
๙. กุกกุฏสูตร ๑๐. หัตถีสูตร.

อามกธัญญเปยยาล จตุตถวรรคที่ ๑๐

ว่าด้วยสัตว์ผู้มีการทำต่างๆ กัน

[๑๗๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับไร่นาและที่ดิน
มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับไร่นาและที่ดิน มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการซื้อและการขาย
มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการซื้อและการขายมีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการประกอบ
ทูตกรรมและการรับใช้มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการประกอบทูตกรรมและการรับใช้
มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการโกงด้วยตราชั่ง

การโกงด้วยของปลอม และการโกงด้วยเครื่องตวงวัด มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจาก
การโกงด้วยตราชั่ง การโกงด้วยของปลอม และการโกงด้วยเครื่องตวงวัด
มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับสินบน
การล่อลวง และการทำของปลอม มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับสินบน การ
ล่อลวง และการทำของปลอม มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการตัด
การฆ่า
การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรรโชก มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการตัด
การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรรโชก มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๒] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงช้อนฝุ่นไว้ในปลายพระนขา
แล้วตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
ฝุ่นเล็กน้อยที่เราช้อนไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน?
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า
ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงช้อนไว้
ที่ปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่
ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงช้อน
ไว้ที่ปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว
ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติในพวกมนุษย์แล้วกลับมาเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย
โดยที่แท้
สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว จะกลับมาเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน มีมากกว่า ฯลฯ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว จะกลับมาเกิดในพวกเทวดามีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากเทวดาแล้ว จะกลับมาเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากเทวดาไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากเทวดาแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากเทวดาไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไป
แล้ว กลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว
กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไป
แล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้
สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว
กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๘๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว
จะ
กลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว
กลับไปเกิดใน
นรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว
จะ
กลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว
กลับไปเกิดในนรก
มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๘๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัย ไปแล้ว
จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว
กลับไปเกิด
ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๘๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว
จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว
กลับไปเกิดใน
ปิตติวิสัย มีมากกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔
เป็นไฉน?

คือ ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย
พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ-
*ภาษิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค
ฉะนี้แล.

จบ จักกเปยยาล

จบ สัจจสังยุต

จบ มหาวารวรรคสังยุต

รวมสังยุตที่มีในมหาวารวรรคนี้ คือ

๑. มรรคสังยุต ๒. โพชฌงคสังยุต
๓. สติปัฏฐานสังยุต ๔. อินทรียสังยุต
๕. สัมมัปปธานสังยุต ๖. พลสังยุต
๗. อิทธิปาทสังยุต ๘. อนุรุทธสังยุต
๙. ฌานสังยุต ๑๐. อานาปานสังยุต
๑๑. โสตาปัตติสังยุต ๑๒. สัจจสังยุต.

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๙ จบ